

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİ
POLİS AKADEMİYASI

FƏLSƏFƏ

fənni üzrə

SXEMLƏR ALBOMU

İxtisasın şifri və adı: 050212 - Hüquqşünaslıq

Əyani təhsil
(bakalavr hazırlığı)

BAKI- 2021

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİ
POLİS AKADEMİYASI

FƏLSƏFƏ

fənni üzrə

SXEMLƏR ALBOMU

İxtisasın şifri və adı: 050212 – Hüquqşünaslıq

Əyani təhsil
(bakalavr hazırlığı)

Metodik vəsait Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin Polis Akademiyasının Elmi Şurasının 21.01.2021-ci il tarixli iclasının qərarı ilə (protokol №2) təsdiq edilmişdir.

BAKİ - 2021

Metodik vəsait Polis Akademiyasının “İctimai elmlər” kafedrasında hazırlanmışdır.

Tərtib edənlər:

İctimai elmlər kafedrasının rəisi,
polis polkovnik-leytenantı, t.ü.f.d. **R.M.Məcnunov**

İctimai elmlər kafedrasının dosenti,
polis polkovnik-leytenantı, i.ü.f.d. **A.Ə.Namazov**

İctimai elmlər kafedrasının baş müəllimi,
polis mayoru, t.ü.f.d. **R.Y.Qasimov**

Elmi redaktor:

DİN-in Polis Akademiyasının rəisinin tədris və elmi işlər üzrə müavini, polis polkovniki, hüquq elmləri doktoru, professor, əməkdar müəllim **M.B.Əhmədov**

Rəyçilər:

Bakı Dövlət Universiteti Sosial elmlər və psixologiya fakültəsinin dekan müavini, fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru **D.C.Vəliyev**

DİN-in Polis Akademiyasının «Dövlət hüquq nəzəriyyəsi» kafedrasının rəisi, polis polkovniki, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent, əməkdar müəllim **C.A.Süleymanov**

Fəlsəfə fənni üzrə sxemlər albomu / Tərtib edənlər: R.M. Məcnunov, A.Ə.Namazov, R.Y.Qasimov. – Bakı: “” nəşriyyatı, 2021. –s.

Fəlsəfə üzrə sxemlər albomuna göstərilən fənnin müxtəlif problemlərini əhatə edən, tədris materialını ümumiləşdirən və sistemləşdirən sxem və cədvəllər daxildir.

Vəsait bakalavr pilləsində təhsil alan tələbə və dinləyicilər, doktorantlar, müəllimlər və Fəlsəfə elminin problemləri ilə maraqlanan şəxslər üçün nəzərdə tutulmuşdur.

MÜNDƏRİCAT

ÖN SÖZ

I FƏSİL. FƏLSƏFƏ: ANLAYIŞI VƏ SOSİAL-MƏDƏNİ ROLU

MÖVZU №1. Fəlsəfənin predmeti, strukturu, funksiyaları

- 1.1. Dünyagörüşü: anlayışı və strukturu
- 1.2. Dünyagörüşünün tarixi tipləri
- 1.3. Fəlsəfə nədir?
- 1.4. Fəlsəfə - filosofların təsəvvüründə
- 1.5. Fəlsəfənin növləri
- 1.5.1. Fəlsəfənin növləri
- 1.6. Fəlsəfi dünyagörüşü
- 1.7. Fəlsəfənin əsas məsələsi
- 1.8. Fəlsəfənin əsas məsələsinin həlli
- 1.9. Dialektika və metafizika
- 1.10. Əsas fəlsəfi istiqamətlər
- 1.11. Materializm
- 1.12. Aqnostisizm
- 1.13. Fəlsəfənin strukturu
- 1.14. Fəlsəfənin funksiyaları
- 1.15. Fəlsəfənin sosial funksiyaları
- 1.16. Fəlsəfənin əsas məsələsi müxtəlif fəlsəfi məktəblərin izahında
- 1.16.1. Fəlsəfənin əsas məsələsi müxtəlif fəlsəfi məktəblərin izahında
- 1.17. Fəlsəfə hər bir insana nə verə bilər?
(Fəlsəfəni öyrənməyin praktiki mənası)

II FƏSİL. FƏLSƏFƏ TARİXİ

MÖVZU №2. Qədim dünyada fəlsəfi fikrin inkişafı

- 2.1. Fəlsəfənin meydana gəlməsi
(Regionlar və dövrlər)
- 2.1.1. Bəşəriyyətin fəlsəfi fikrinin formalaşmasında mühüm coğrafi mərkəzlər
- 2.2. Qədim Şərq fəlsəfəsi
- 2.2.1. Qədim Şərq mədəniyyəti
- 2.3. Qədim Misir və Babilistanda fəlsəfi fikir
- 2.4. Qədim Hindistanda din və fəlsəfə

- 2.4.1. Qədim Hindistanda fəlsəfənin yaranması və inkişafına təsir göstərmiş qədim Hind dini və dini-fəlsəfi ədəbiyyatı
- 2.4.2. Qədim Hindistanda fəlsəfi məktəblər
- 2.4.3. Qədim Hindistanda fəlsəfi cərəyanlar
- 2.5. Çin fəlsəfəsinin inkişaf dövrləri
- 2.5.1. Qədim Çində fəlsəfənin yaranması və inkişafına təsir göstərmiş qədim Çin dini və dini-fəlsəfi ədəbiyyatı
- 2.5.2. Qədim Çində fəlsəfi məktəblər
- 2.5.3. Qədim Çində fəlsəfi cərəyanların əsas müddəaları
- 2.6. Antik fəlsəfə
- 2.6.1. Qədim yunan fəlsəfənin yaranması və inkişafına təsir göstərmiş mədəni mənbələr
- 2.6.2. Antik fəlsəfənin formalaşmasına təsir göstərən sosial-mədəni
- 2.6.3. Antik fəlsəfi məktəblər
(Qədim Yunanıstan və Roma)faktorlar
- 2.6.4. Antik fəlsəfi məktəblər (davamı)
(Qədim Yunanıstan və Roma)
- 2.6.5. Antik naturfəlsəfə
- 2.6.6. Ellinizm –Roma fəlsəfəsinin əsas xüsusiyyətləri

MÖVZU №3. İslam fəlsəfəsi

- 3.1. İslam fəlsəfəsinin əsas xüsusiyyətləri və inkişaf dövrləri
- 3.2. İslamda əsas dini cərəyanlar və idrak ənənəsi
- 3.3. Ortodoksal islam fəlsəfəsi (Kəlam)
- 3.4. Ortodoksal islam fəlsəfi cərəyanları
- 3.4.1. Ortodoksal islam fəlsəfi cərəyanları
- 3.5. İslam peripatetizm və panteizm fəlsəfəsi
- 3.6. İslam neoplatonizmində emanasiya

MÖVZU №4. Azərbaycanca fəlsəfi fikrin inkişafı

- 4.1. Azərbaycanda fəlsəfi fikrin inkişaf mərhələləri
- 4.2. Azərbaycan fəlsəfənin yaranması və inkişafına təsir göstərmiş mənbələr
- 4.3. Qədim Azərbaycanda fəlsəfi təlimlər
- 4.3.1 Qədim Azərbaycanda fəlsəfi təlimlər
- 4.4. Erkən orta əsrlərdə Azərbaycanda fəlsəfi təlimlər
- 4.4.1. Erkən orta əsrlərdə Azərbaycanda fəlsəfi təlimlər
- 4.4.2. Erkən orta əsrlərdə Azərbaycanda fəlsəfi təlimlər
- 4.5. Azərbaycan peripatetizm fəlsəfəsi

- 4.6. Azərbaycan sufi-panteist fəlsəfəsi
- 4.7. Hürufilik təlimi
 - 4.7.1. Hürufilik təlimində emanasiya
- 4.8. XV-XVIII əsrlər Azərbaycan fəlsəfəsi
- 4.9. XV-XVII əsrlər Azərbaycan fəlsəfi fikri
- 4.10. Azərbaycan maarifçilik fəlsəfəsi
 - 4.10.1. Azərbaycan maarifçilik fəlsəfəsinin nümayəndələri
 - 4.10.2. Maarifçi filosoflar varlıq haqqında (A.A.Bakıxanov, M.F.Axundzadə, H.Zərdabi)
 - 4.10.3. Maarifçi filosoflar idrak haqqında (A.A.Bakıxanov, M.F.Axundzadə, H.Zərdabi)
 - 4.10.4. Maarifçilik fəlsəfəsində idrak nəzəriyyəsinin səciyyəvi xüsusiyyətləri və ortaq cəhətləri (A.A.Bakıxanov, M.F.Axundzadə, H.Zərdabi)
- 4.11. XX əsr Azərbaycan fəlsəfi fikrinin inkişaf mərhələləri
 - 4.11.1. XX əsr Azərbaycan fəlsəfinin inkişaf istiqamətləri
 - 4.11.2. XX əsr Azərbaycan filosofları

MÖVZU №5. Qərbdə fəlsəfi fikrin inkişafı (Orta əsrlər, yeni və ən yeni dövrlər)

- 5.1. Orta əsrlər Qərb fəlsəfəsinin əsas inkişaf istiqamətləri (II-XV əsrlər)
 - 5.1.1. Orta əsrlər Qərb fəlsəfəsinin əsas ideyaları (II-XV əsrlər)
- 5.2. İntibah dövrü Qərb fəlsəfəsinin əsas inkişaf istiqamətləri (XV-XVI əsrlər)
 - 5.2.1. İntibah dövrü Qərb fəlsəfəsinin əsas ideyaları (XV-XVI əsrlər)
- 5.3. Yeni dövr Qərb fəlsəfəsinin əsas inkişaf istiqamətləri (XVII-XIX əsrlər)
- 5.4. Yeni dövrün klassik alman fəlsəfəsi
- 5.5. XIX-XX əsrlər Qərb fəlsəfəsində qeyri-rasional tendensiyalar
- 5.6. Yeni dövr Qərb fəlsəfəsinin əsas ideyaları (XVII-XIX əsrlər)
- 5.7. Postklassik Qərb fəlsəfəsinin məktəb və cərəyanları (XIX-XX əsrlər)
- 5.8. XX əsr Qərb fəlsəfəsinin səciyyəvi cəhətləri
 - 5.8.1. XX əsrin spesifik fəlsəfi konsepsiyaları
 - 5.8.2. Fəlsəfi antropologiya
 - 5.8.3. Ekzistensializm fəlsəfəsinin əsas nümayəndələri və ideyaları
 - 5.8.4. Personalizm
 - 5.8.5. Praqmatizm və neotomizm
 - 5.8.6. Neopozitivizm və elm fəlsəfəsi

III BÖLMƏ. FƏLSƏFƏNİN ƏSAS PROBLEMLƏRİ

MÖVZU №6. Fəlsəfədə varlıq və materiya problemi

- 6.1. Ontologiyanın mühüm problemləri
 - 6.1.1. Varlığın əsas növləri
 - 6.1.2. Varlığın dərk olunmasına dair iki yanaşma
 - 6.1.3. Təbii varlığın əsas atributları
 - 6.1.4. Substansiyaya dair fəlsəfi təsəvvürlər
 - 6.1.5. Ruha dair fəlsəfi təsəvvürlər
- 6.2. Materiya
 - 6.2.1. Materiyanın tarixi konsepsiyaları
 - 6.2.2. Materiya obyektiv reallıqdır
 - 6.2.3. Materiyanın növləri
 - 6.2.4. Materiyanın struktur səviyyələri
- 6.3. Hərəkət
 - 6.3.1. Materiyanın hərəkəti və onun növ müxtəlifliyi
 - 6.3.2. İdeal proseslər
 - 6.3.3. Maddi hərəkətin formaları və onların daşıyıcıları
 - 6.3.4. İnkişaf və onun növləri
- 6.4. Məkan və zaman
 - 6.4.1. Materiyanın formaları – məkan və zaman
 - 6.4.2. Əsas məkan və zaman konsepsiyaları

MÖVZU №7. Fəlsəfədə şüur problemi

- 7.1. Şüurun mənşəyi ilə bağlı mülahizələr
 - 7.1.1. Şüurun mənşəyi
- 7.2. İnsan şüurunun formalaşması və inkişafına təsir göstərən amillər
 - 7.2.1. Şüurun yaranması üçün ilkin şərtlər
- 7.3. Şüurun əsas funksiyaları
- 7.4. Şüurun strukturu
- 7.5. İnkişafın səviyyələri
- 7.6. Psixika
- 7.7. Materiya ilə şüurun münasibəti
- 7.8. Şüurun nəzəri cəhətdən əsaslandırılması (Psixoloq İ. Tulvinq tərəfindən işlənmişdir)
- 7.9. Şüur idraki, emosional, motivasiyalı və iradi komponentlərin məcmusu kimi
- 7.10. Şüur və dünyagörüşü
- 7.11. Mənlik şüurunun əlamətləri
 - 7.11.1. Mənlik şüurunun səviyyələri
- 7.12. Şüur insan beyninin xassəsidir

MÖVZU №8. İdrak nəzəriyyəsi

- 8.1. Qnoseologiyanın başlıca problem və məsələləri
- 8.2. İdrak konsepsiyaları
 - 8.2.1. Əsas qnoseoloji konsepsiyalar
- 8.3. İdrakın strukturu
- 8.4. İdrak prosesində praktikanın rolu
 - 8.4.1. İdraka münasibətdə praktikanın rolu
- 8.5. Biliyin mahiyyətinə fəlsəfi yanaşma
- 8.6. Hissi idrakın formaları
- 8.7. Təfəkkür
- 8.8. Məntiqi (rasional) idrakın formaları
- 8.9. Hissi və rasional idrakın qarşılıqlı əlaqə formaları
- 8.10. Fəlsəfədə həqiqət problemi
 - 8.10.1. Həqiqətin məzmunu və meyarı
 - 8.10.2. Həqiqətin əlamətləri
 - 8.10.3. Həqiqətin növləri
 - 8.10.4. Həqiqət meyarları
- 8.11. Elmi idrakın əlamətləri
 - 8.11.1. Elmi idrakın xüsusiyyətləri
 - 8.11.2. Elmi idrakın forma və metodları
 - 8.11.3. Elmi tədqiqatın mərhələləri
- 8.12. Empirik metodlar: müşahidə
 - 8.12.1. Eksperiment
 - 8.12.2. Müşahidə və eksperiment
- 8.13. Nəzəri tədqiqat
 - 8.13.1. Nəzəriyyə

MÖVZU №9. Dialektika

- 9.1. Dialektikanın əsas ideya, prinsip və funksiyaları
- 9.2. İnkişaf
 - 9.2.1. İnkişaf prosesinin dialektik sxemi
- 9.3. Fəlsəfədə əlaqə anlayışı
- 9.4. Fəlsəfədə qanun anlayışı
- 9.5. Dialektikanın qanunları
- 9.6. Qanun və qanunauyğunluq
- 9.7. Dialektik inkar
 - 9.7.1. Dialektik inkar

- 9.7.2. İnkarı inkar qanunu
- 9.8. Keyfiyyət, xassə, kəmiyyət, ölçü
- 9.7.1. Keyfiyyət, xassə, kəmiyyət, ölçü
- 9.7.2. Kəmiyyət dəyişmələrinin keyfiyyət dəyişmələrinə keçməsi qanunu
- 9.9. Eyniyyət, fərq, əkslik
- 9.9.1. Dialektik ziddiyyət
- 9.9.2. Əksliklərin vəhdəti və mübarizəsi qanunu
- 9.10. Dialektikanın kateqoriyaları
- 9.10.1. Kateqoriyaların yarımqrupları
- 9.10.2. Tək, ümumi, xüsusi
- 9.10.3. Mahiyyət və təzahür
- 9.10.4. Məzmun və forma
- 9.10.5. Hissə, tam, sistem, element, struktur
- 9.11. Determinasiya
- 9.11.1. Determinasiya əlaqələrini ifadə edən kateqoriyalar
- 9.11.2. Səbəbiyyət münasibətləri
- 9.11.3. Səbəb kateqoriyası və digər yaxın digər kateqoriyalar
- 9.11.4. Zərurət və təsadüf
- 9.11.5. İmkan və gerçəklik

MÖVZU №10. İctimai şüurun quruluşu və formaları

- 10.1. Cəmiyyətin mənəvi həyatı
- 10.2. İctimai şüur
- 10.2.1. İctimai şüurun strukturu
- 10.2.2. Adi şüur
- 10.2.3. İctimai psixologiya
- 10.2.4. İdeologiya
- 10.3. İctimai şüurun elementləri
- 10.4. İctimai şüurun faktorları
- 10.5. İctimai şüurun xüsusiyyətləri
- 10.6. İctimai və fərdi şüur
- 10.7. İctimai şüurun cəmiyyət həyatında yeri
- 10.8. Sosial funksiyalarına görə ictimai şüur formalarının ayrıldığı qruplar
- 10.9. İctimai şüurun formaları
- 10.9.1. Mənəvi şüur
- 10.9.2. Əxlaq
- 10.9.3. Siyasi şüur
- 10.9.4. Hüquqi şüur

10.10. İctimai şüurun tərəfləri

MÖVZU №11. Fəlsəfədə insan problemi

11.1. İnsanın mənşəyini öyrənən elmlər

11.1.1. İnsanın mənşəyi probleminə fəlsəfi baxış

11.1.2. Qərb fəlsəfəsində insana yanaşmalar

11.1.3. Qərb fəlsəfəsində insana yanaşmalar

11.2. İnsanın təşəkkülü

11.2.1. İnsanın inkişafına təsir göstərən amillər

11.3. İnsanın mahiyyəti

11.3.1. İnsanın davranışı, düşüncələri və həyat tərzinin formalaşmasına təsir göstərən amillər

11.4. Şəxsiyyət

11.4.1. Şəxsiyyət

11.4.2. Şəxsiyyətin fərdi-psixoloji tipləri

11.4.3. Şəxsiyyətin sosial əlamətləri

11.4.4. Şəxsiyyətin tələbatları

11.4.5. Şəxsiyyət və cəmiyyət

11.4.6. Şəxsiyyət və cəmiyyət

11.5. Özgələşmə problemi

11.5.1. Özgələşmənin aradan qaldırılması

11.6. Fərd

11.6.1. Fərdiyyətin fərqləri

11.7. Həyatın mənası: ölüm və ölməzlik

11.7.1. Ölüm qorxusunu dəf etmək üçün yollar

11.7.2. Fəlsəfədə həyatın mənası probleminə yanaşmalar

MÖVZU №12. Sosial gerçəkliyin xüsusiyyətləri və onun dərki. Təbiət və cəmiyyət

12.1. Cəmiyyət anlayışı

12.1.1. Cəmiyyətin elementləri (sahələri)

12.2. Sosial obyektlərin xüsusiyyəti

12.2.1. Sosial obyektlərin təkrar istehsalı

12.3. Sosial idrak

12.3.1. Elmi sosial idrak

12.4. Cəmiyyətin fəlsəfi konsepsiyası

12.4.1. Cəmiyyətin fəlsəfi konsepsiyası

12.4.2. Coğrafi determinizm

- 12.4.3. Coğrafi mühit və cəmiyyət
- 12.4.4. Coğrafi mühit və cəmiyyət
- 12.5. Ekoloji şüur
- 12.6. Əhali
- 12.6.1. Əhali

MÖVZU №13. Cəmiyyətin iqtisadi həyatı

- 13.1. Məhsuldar qüvvələr
- 13.1.1. Məhsuldar qüvvələr
- 13.2. İstehsal münasibətləri
- 13.3.1. İstehsalın inkişaf amilləri
- 13.3.2. İstehsalın inkişaf amilləri
- 13.3.3. İstehsalın inkişaf amilləri
- 13.3.4. İstehsalın inkişaf amilləri

MÖVZU №14. Cəmiyyətin sosial həyatı

- 14.1. Cəmiyyətin sosial həyatı
- 14.2. Nikah və ailə
- 14.2.1. Ailə-nikah münasibətlərinin tarixi formaları
- 14.3. Etnoslar
- 14.3.1. Etnoslar
- 14.4. Siniflər

MÖVZU №15. Cəmiyyətin siyasi həyatı

- 15.1. Siyasi sahənin quruluşu
- 15.2. Dövlət
- 15.2.1. Dövlətin əlamətləri
- 15.2.2. Dövlətin funksiyaları
- 15.2.3. Dövlətin formaları
- 15.3. Hüquq və hüquqi şüur
- 15.4. Hüquq normaları
- 15.4.1. Hüquq
- 15.5. Siyasi təşkilatlar. Siyasi şüur

MÖVZU №16. Tarix fəlsəfəsi

- 16.1. Sosial qanunlar

- 16.1.1. Sosial qanunlar
- 16.2. Azadlıq və zərurət
 - 16.2.1. Azadlıq və zərurət
- 16.3. Tarixi prosesə dair konsepsiyalar
- 16.4. İctimai tərəqqi konsepsiyaları
- 16.5. Tarixi proses
- 16.6. İctimai prosesin fasiləliliyi və fasiləsizliyi
- 16.7. Kütlələr və görkəmli şəxsiyyətlər
- 16.8. Qlobal problemlər
 - 16.8.1. Qlobal problemlərin səbəbləri
 - 16.8.2. Qlobal problemlərin xüsusiyyətləri
 - 16.8.3. Qlobal problemlərin həll olunma yolları

ÖN SÖZ

Fəlsəfə müasir dövrdə təhsilalanların sosial-humanitar hazırlığında mərkəzi yerlərdən birini tutmaqla şəxsiyyətin dünyagörüşünün formalaşmasına mühüm töhfə verir, onun fəal vətəndaş mövqeyinin təşəkkülü prosesində də əhəmiyyətli rol oynayır.

Başlıca təyinatı gələcək mütəxəssislərin dünyagörüşünü formalaşdırmaq olan Fəlsəfənin təhsilalanların yaradıcı təfəkkürünün, metodoloji mədəniyyətinin inkişaf etdirmək baxımından əhəmiyyəti olduqca böyükdür. Hər bir təhsilalanın dəyərli mütəxəssis kimi yetişməsi üçün fəlsəfənin qanunlar sistemini, prinsip və kateqoriyalarını dərinlən mənimsəməsi, nəzəri və sosial-praktiki materialları fəlsəfi təhlil süzgəcindən keçirmək bacarıqlarına malik olması zəruridir. Fəlsəfə üçün xarakterik olan elmi dəqiqlik – ciddi elmi məntiq, fəlsəfi anlayış və qanunların dəqiq mənası, maddi dünyanın təzahürləri arasındakı əlaqə, asılılıq və münasibətlərin müəyyən sisteminin mövcud olması mütəxəssis hazırlığında qarşıya qoyulan bu mühüm vəzifələrin öhdəsindən gəlməyə imkan yaradır.

Sizə təqdim olunan bu tədris vəsaitində Fəlsəfənin “Fəlsəfə tarixi”, “Fəlsəfənin əsas məsələləri” və “Sosial fəlsəfə” kimi bölmələrinə dair mövzuları izah edən sxem və cədvəllər öz əksini tapmışdır. Vəsait geniş tədris materialını məntiqi strukturlu sxem və cədvəllər şəklində sistemləşdirmək imkanı yaratmaqla, təhsilalanların fənn üzrə imtahana hazırlaşmalarına da yardım edir.

Vəsait fəlsəfənin anlayışına və sosial-mədəni roluna, Şərqi və qərbi fəlsəfi fikir tarixinə, ontologiya, naturfəlsəfə, fəlsəfi antropologiya, qnoseologiya, din fəlsəfəsi, sosial fəlsəfə, mədəniyyət və tarix fəlsəfəsi, global problemlər fəlsəfəsi çərçivəsində fəlsəfənin əsas problemlərinə həsr olunmuş 16 mövzudan ibarətdir.

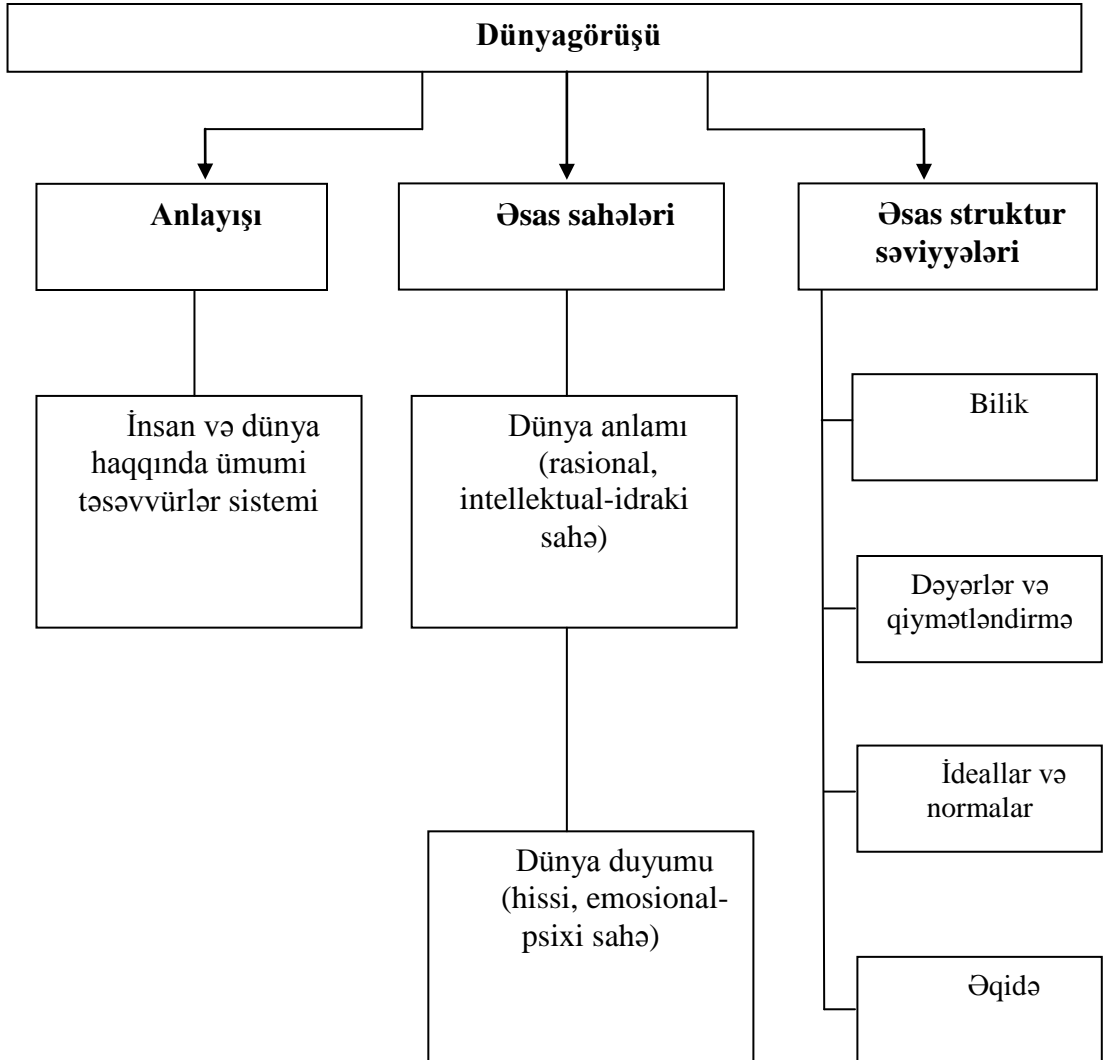
“Fəlsəfə fənni üzrə sxemlər albomu”ndan fənn üzrə istifadə edilən dərsləyin mətninin və yaxud mühazirə materialının zənginləşdirilməsi məqsədi ilə istifadə edilməsi tövsiyə olunur.

I Fəsil

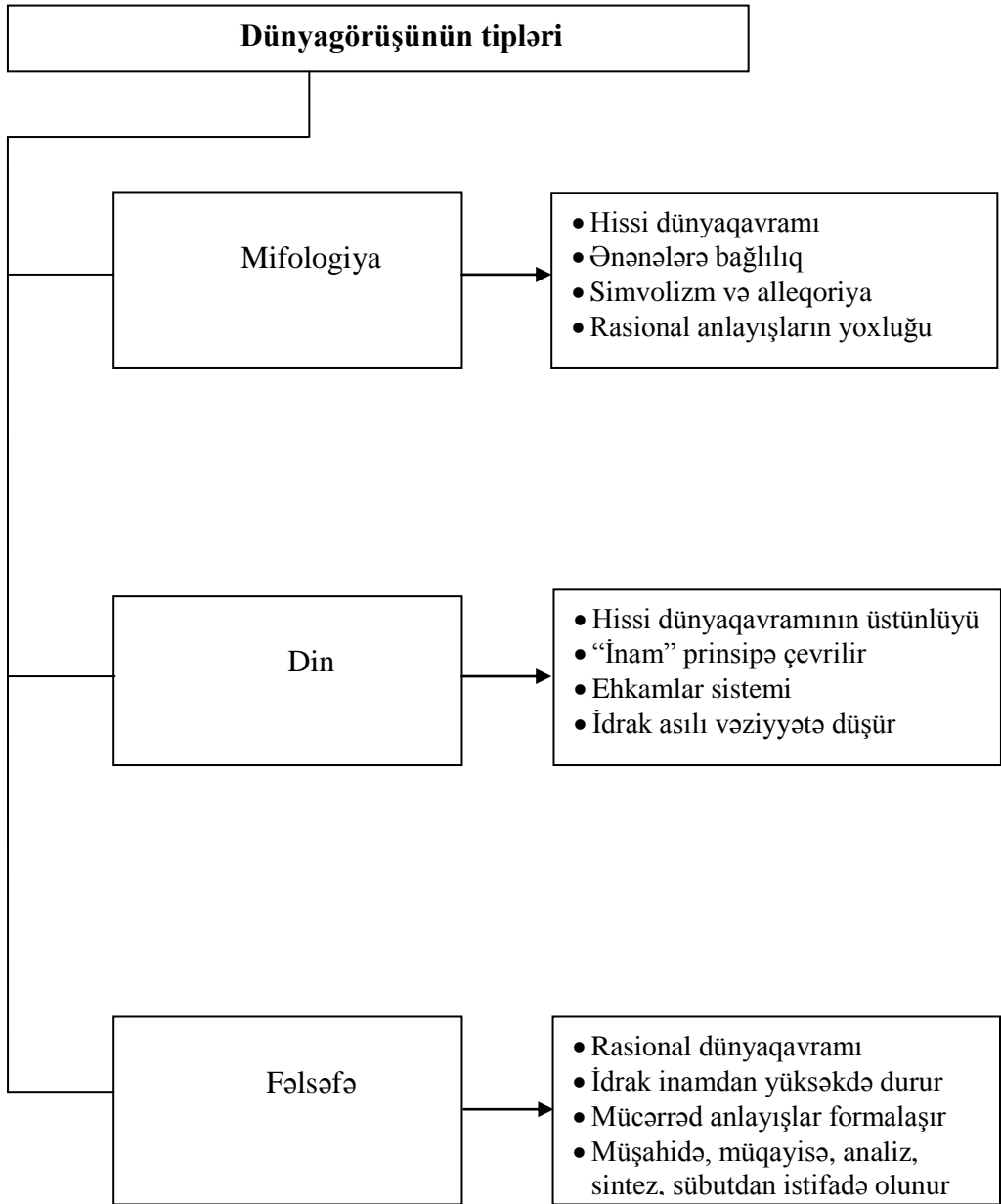
FƏLSƏFƏ: ANLAYIŞI VƏ SOSIAL-MƏDƏNİ ROLU

MÖVZU № 1. FƏLSƏFƏNİN PREDMETİ, STRUKTURU, FUNKSIYALARI

1.1. Dünyagörüşü: anlayışı və strukturu

1.2. Dünyagörüşünün tarixi tipləri

1.3. Fəlsəfə nədir?

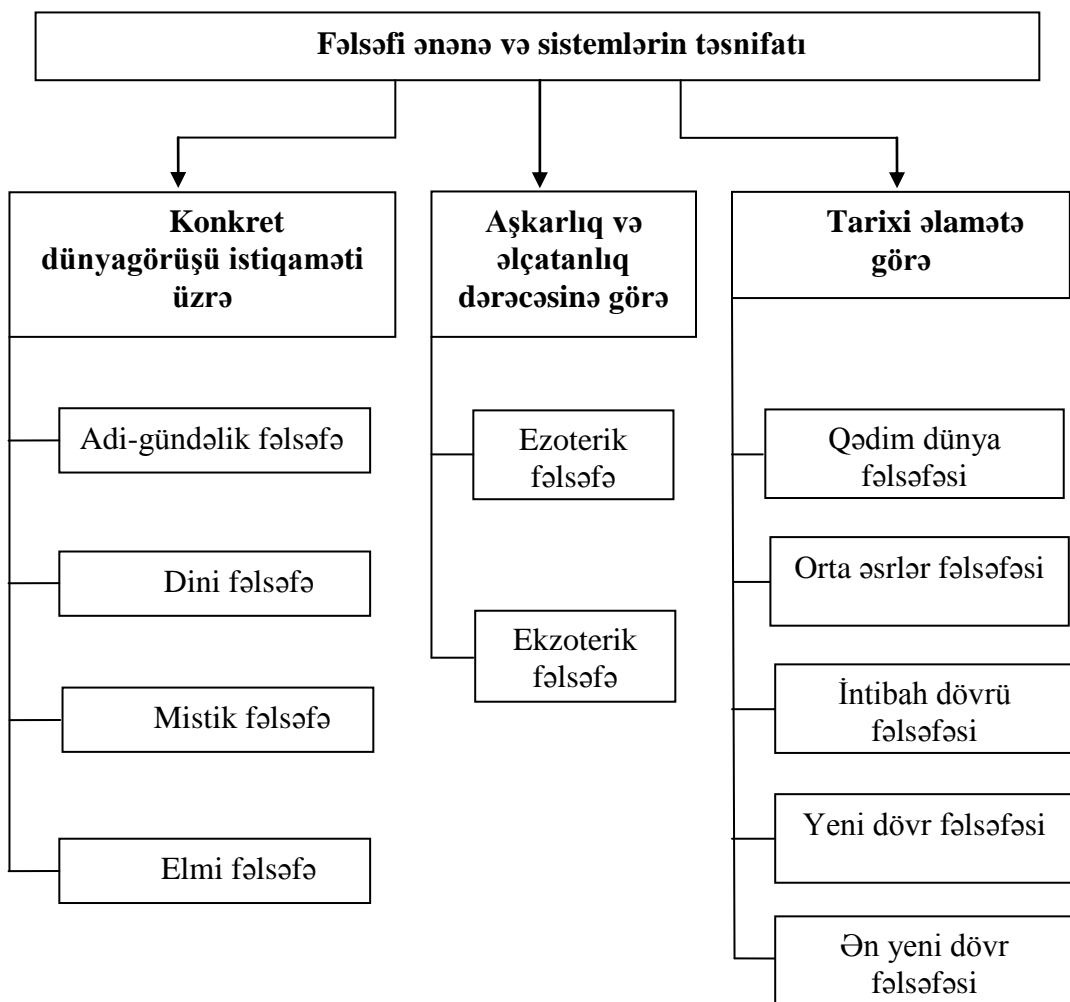
Fəlsəfə

Fəlsəfə – dünyagörüşdür, bütövlükdə dünya, orada insanın yeri haqqında ümumi nəzəri baxışlar sistemidir, insanın dünyaya və insanın insana münasibətinin müxtəlif formalarının aydınlaşdırılmasıdır.

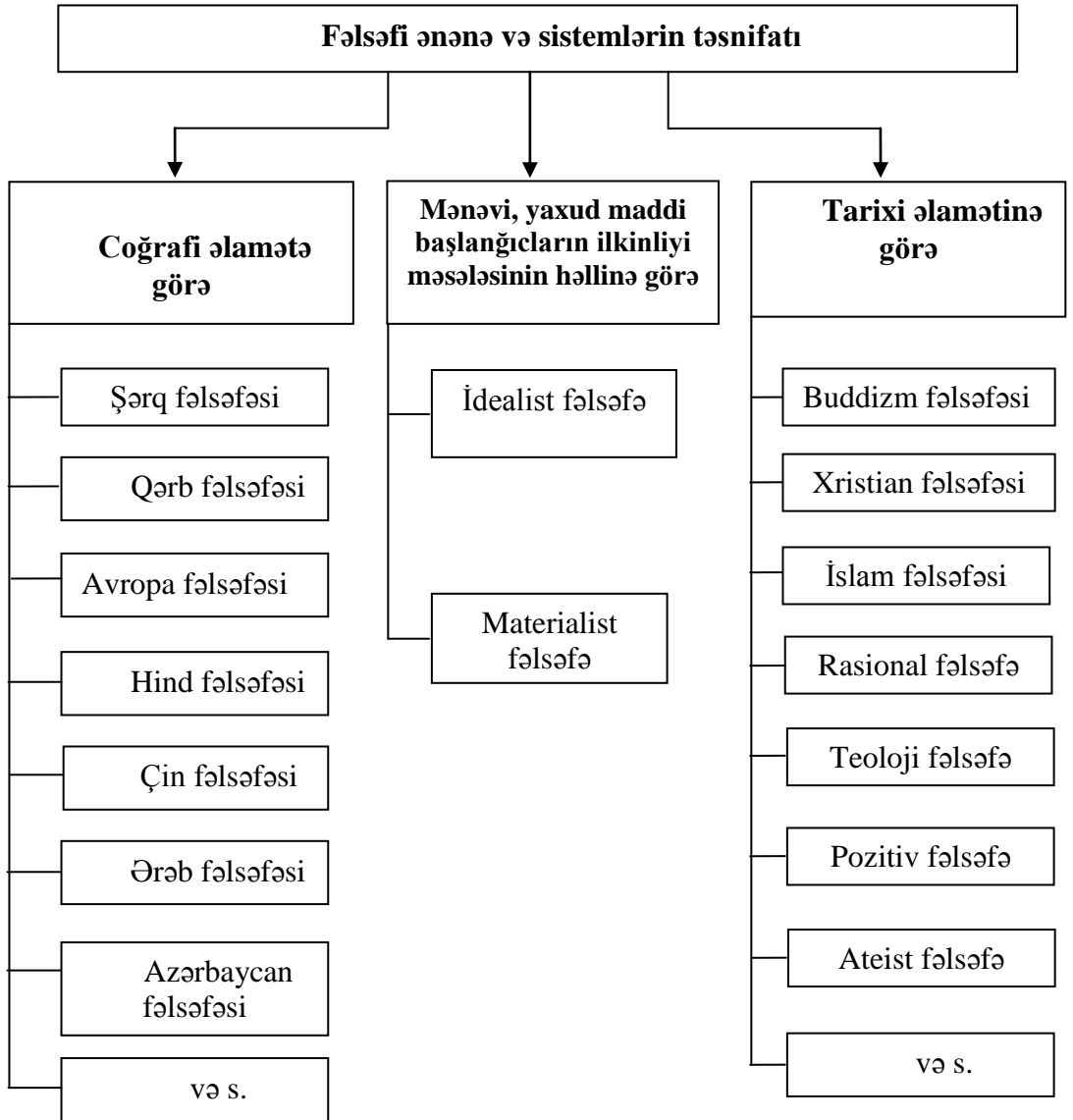
1.4. Fəlsəfə - filosofların təsəvvüründə

№	Filosof, yaxud fəlsəfi cərəyan	Fəlsəfənin predmeti haqqında təsəvvürlərin mahiyyəti
1	Pifaqor	“Müdrikliyə məhəbbət” (<i>phileo-sophia</i>)
2	Heraklit	Filosof tədqiqatla məşğul olan insandır
3	Platon	Əbədi həqiqi varlığın dərk olunmasına yönəlmiş xüsusi elmdir
4	Sokrat	Xeyir və Şərin dərk olunma vasitəsidir
5	Aristotel	Şeylərin səbəb və prinsiplərinin tədqiqidir
6	Epikür	İdrak vasitəsilə xoşbəxtliyə çatmaq yolu
7	Orta əsr xristian fəlsəfəsi	Allahın varlığının rəşional dərk və sübut olunma vasitəsi
8	Hegel	Özünü dərk edən Mütləq Əql haqqında elmdir
9	Kant	Dünyanı mücərrəd metafizik anlayışlar vasitəsilə dərk etmə üsulu
10	“Canlı Etika” təlimi	Mənəvi intuisiya və idraka əsaslanan dünyanı dərk etmə vasitəsi. İnsan və dünyanın mənəvi təkmilləşdirilmə vasitəsi

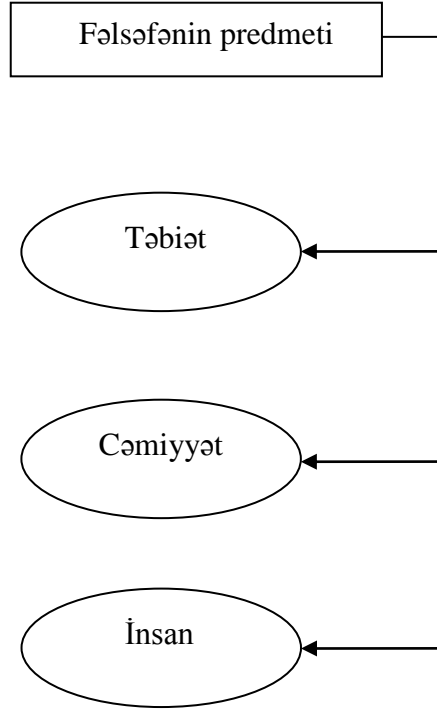
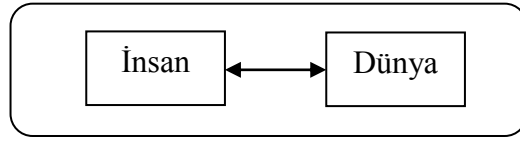
1.5. Fəlsəfinin növləri

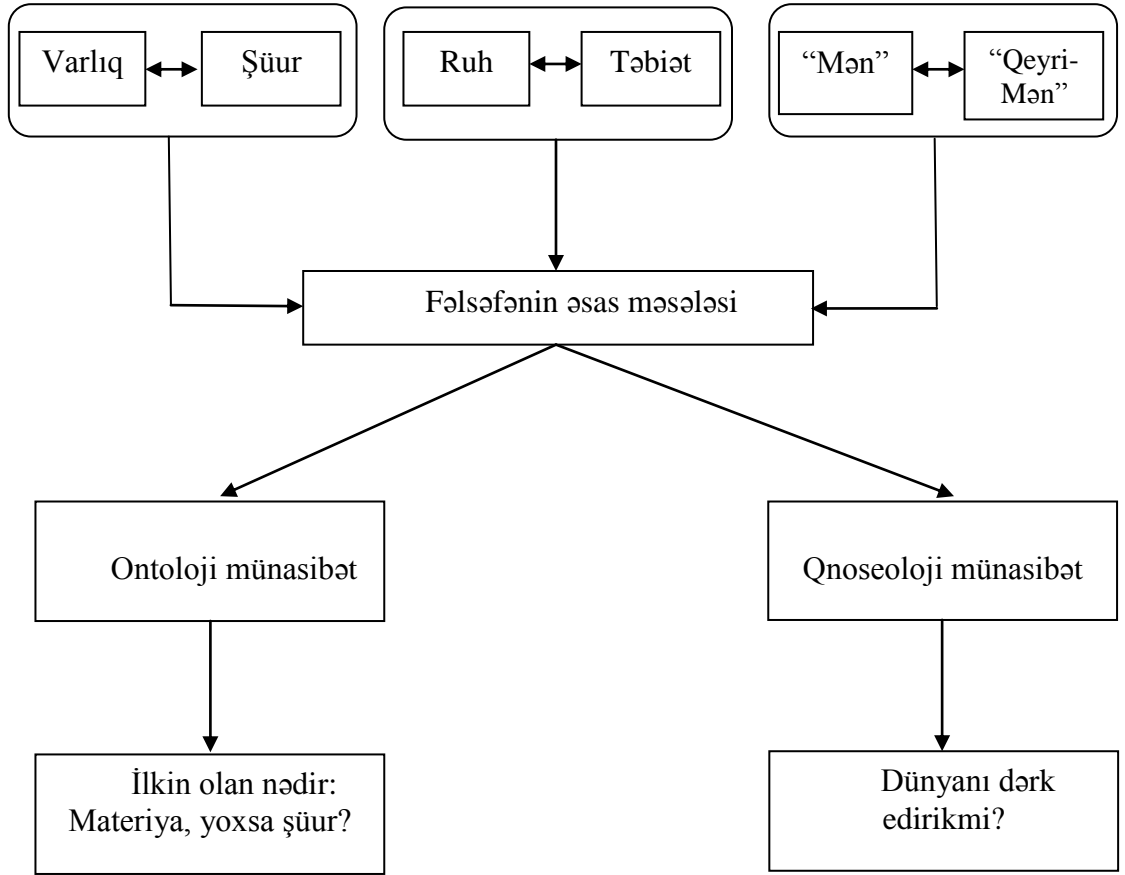
1.5.1. Fəlsəfinin növləri

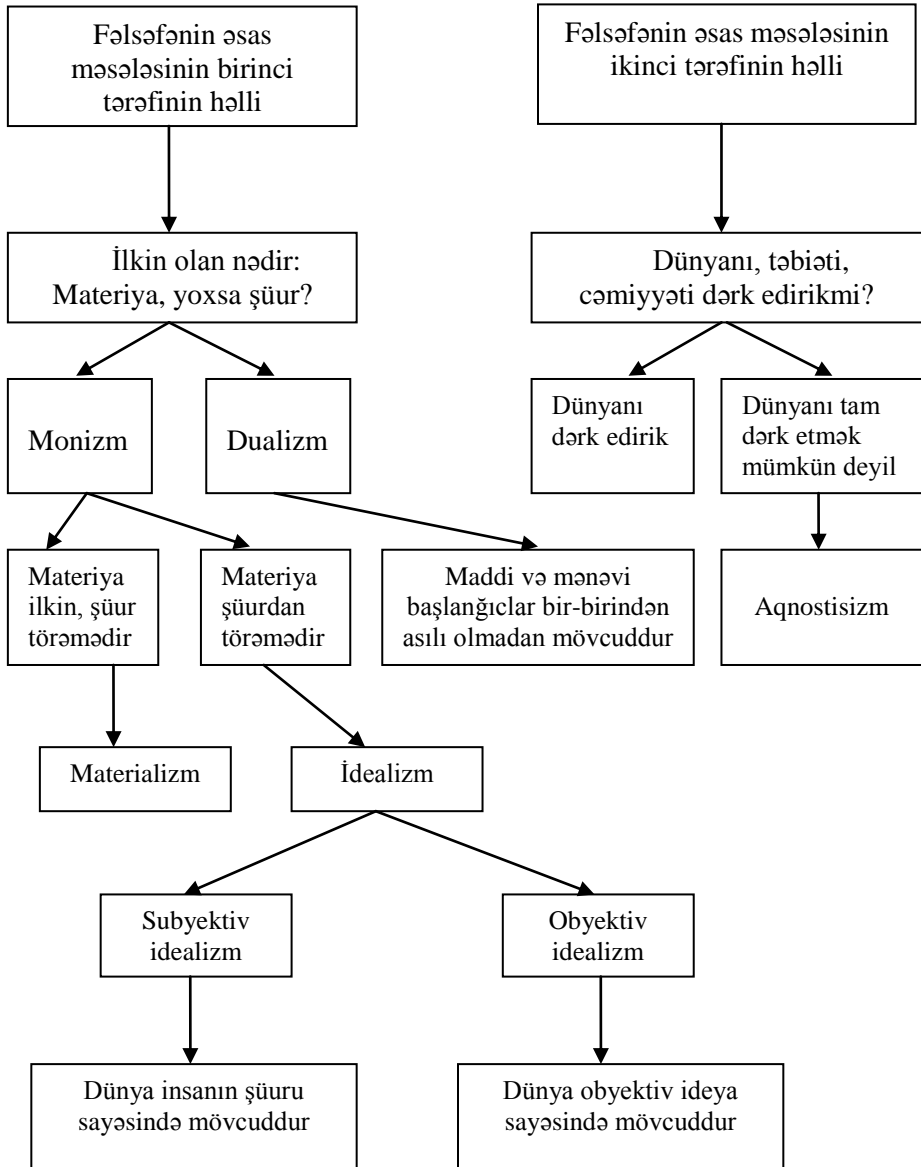
1.6. Fəlsəfi dünyagörüşü

1.7. Fəlsəfənin əsas məsələsi

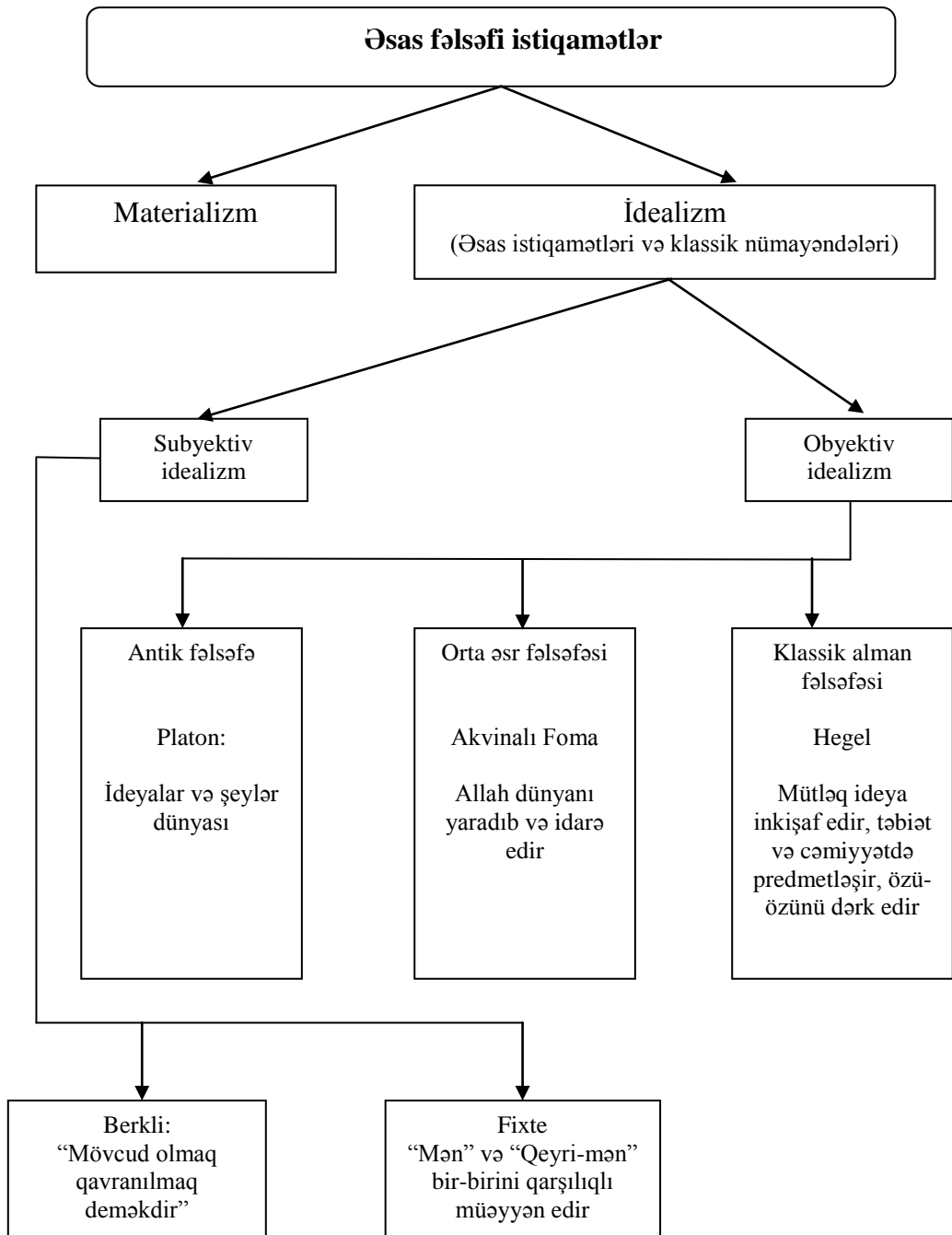
1.8. Fəlsəfənin əsas məsələsinin həlli

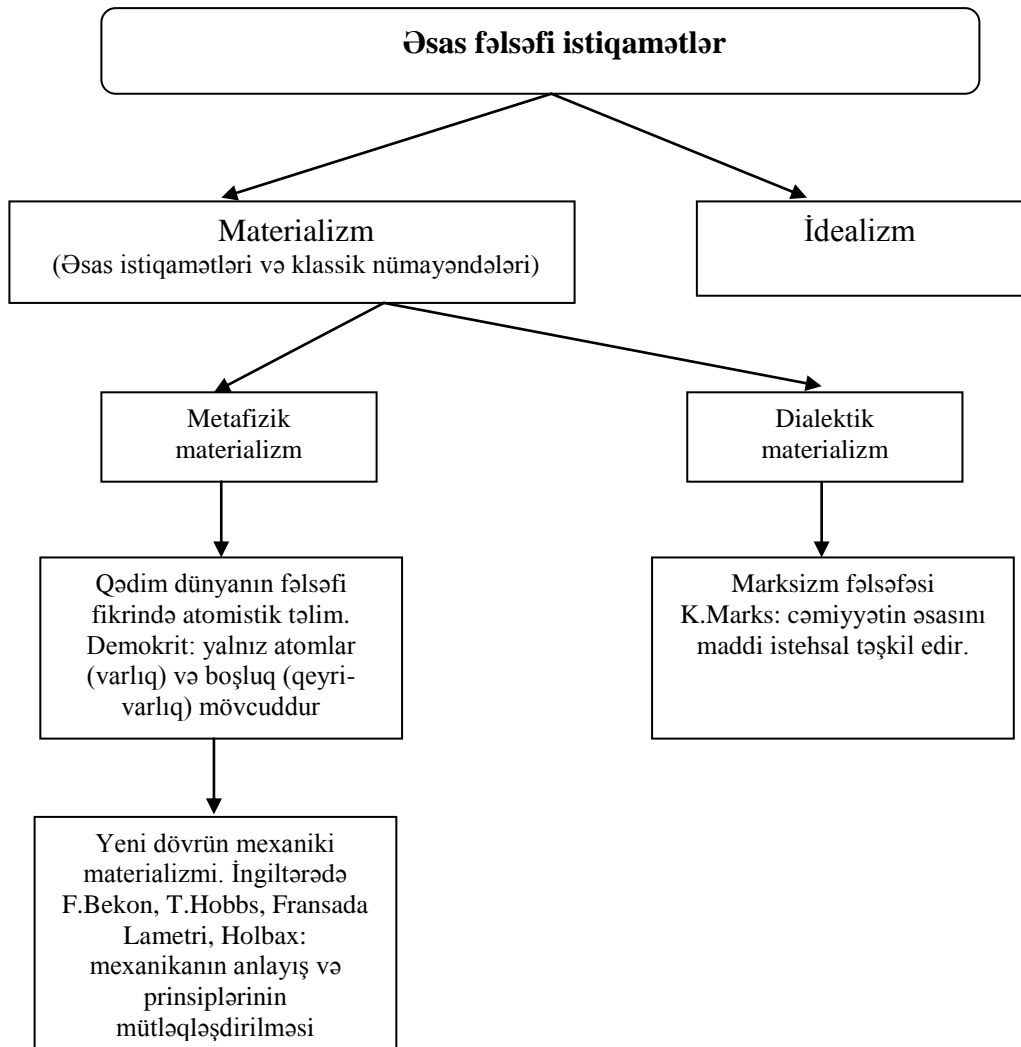
1.9. Dialektika və metafizika

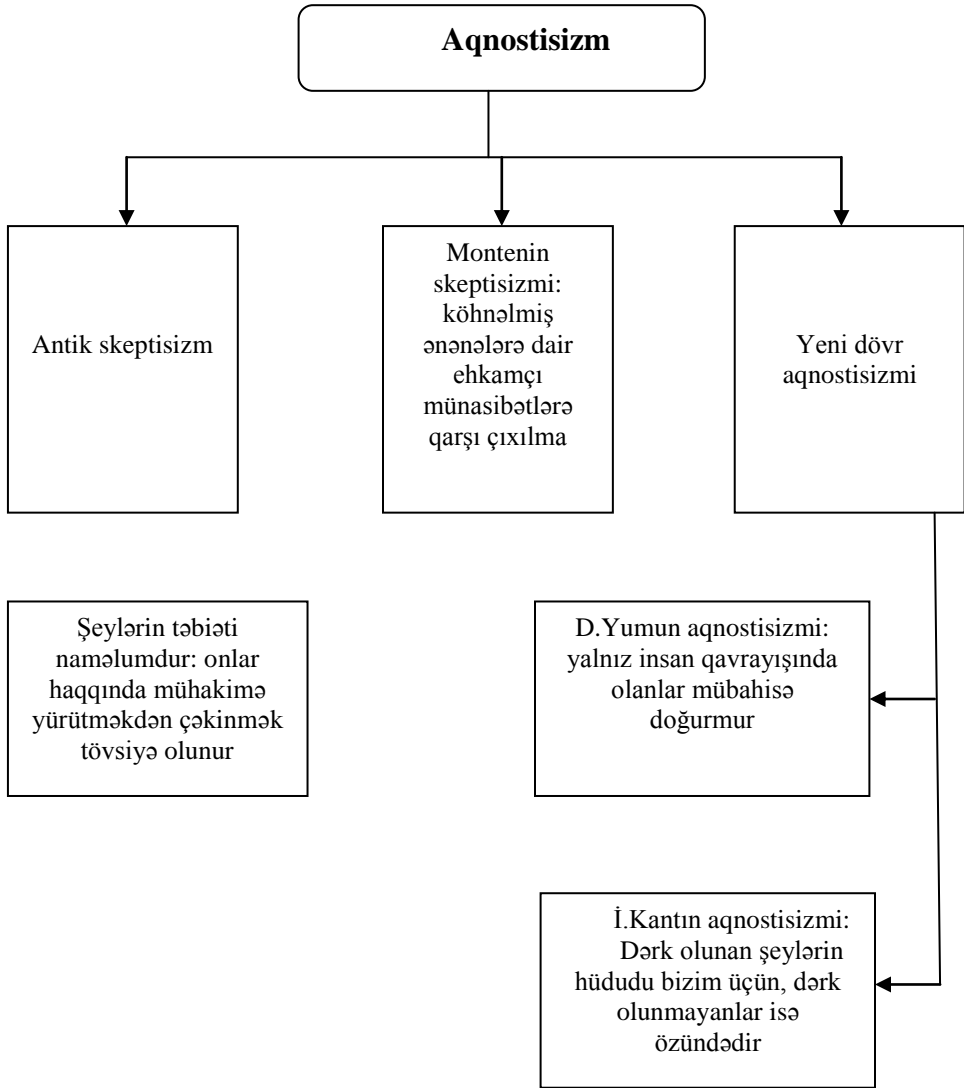
1.10. Əsas fəlsəfi istiqamətlər

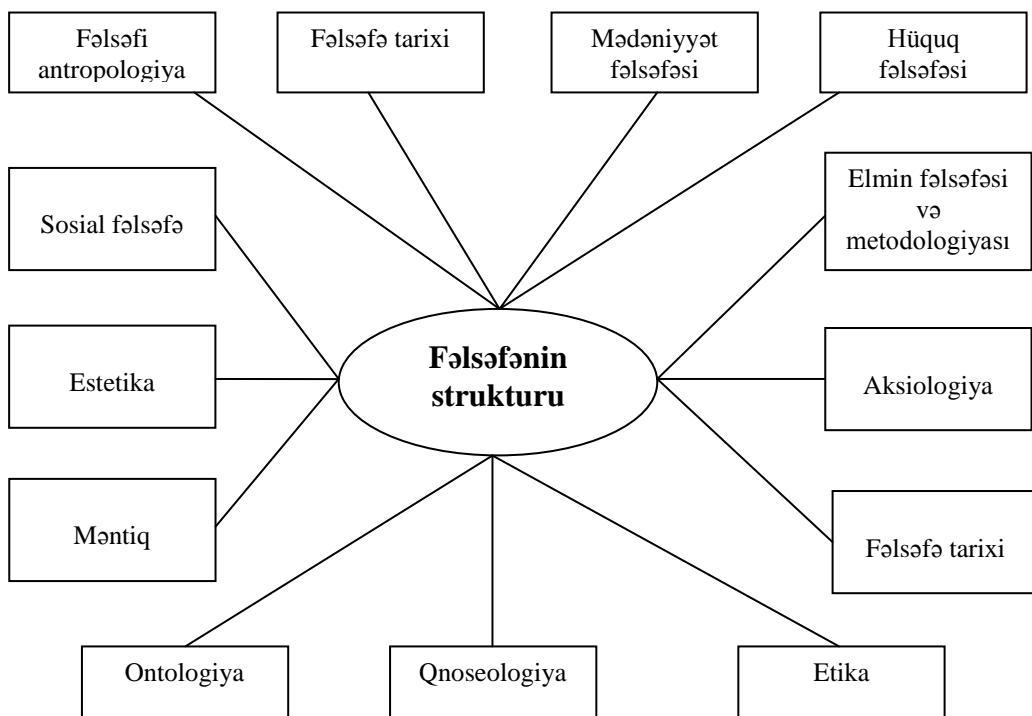
1.11. Materializm

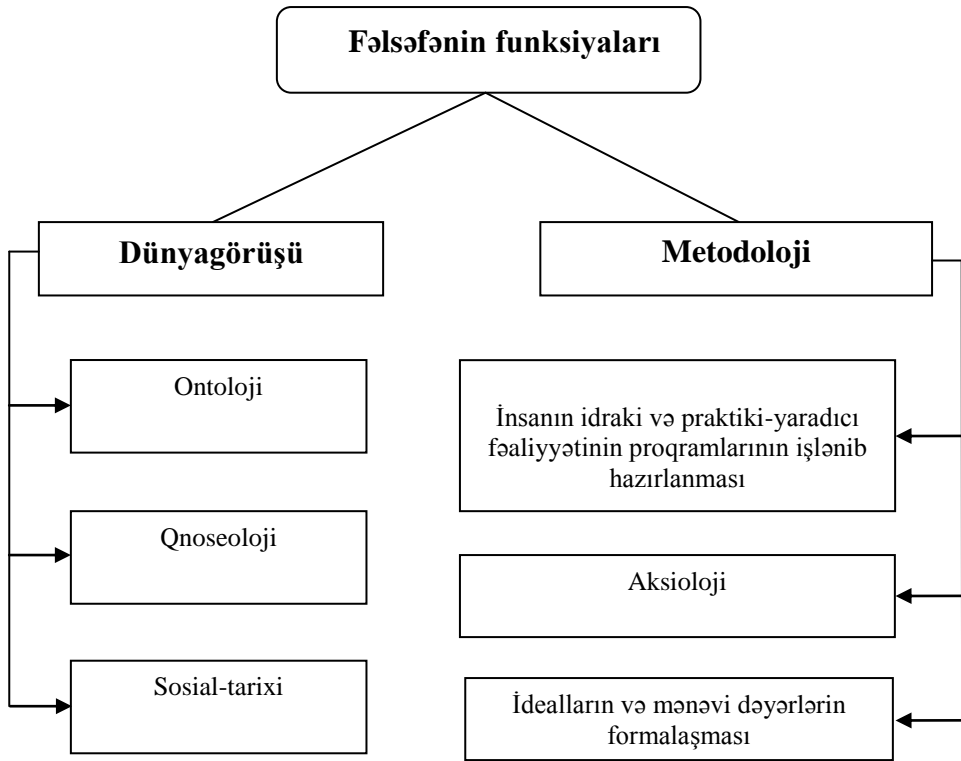
1.12. Aqnostisizm

1.13. Fəlsəfənin strukturu

1.14. Fəlsəfənin funksiyaları

1.15. Fəlsəfənin sosial funksiyaları

1	Dünyagörüşü	Fərdi, yaxud kollektiv dünyagörüşünün – dünya və insan haqqında ümumi təsəvvürlər sisteminin formalaşması ilə bağlıdır
2	İdraki (Qnoseoloji)	Dünya və insanın dərk edilməsi ilə əlaqədardır
3	Metodoloji	İnsanın idraki və praktiki fəaliyyətinin ümumi prinsip və metodlarının işlənilib hazırlanması ilə bağlıdır
4	Məntiqi	Rasional düşüncənin ümumi qanunlarının başa düşülməsi və formulə olunması ilə bağlıdır
5	Dəyər (Aksioloji)	İnsan və cəmiyyət üçün mənəvi dəyərlərin əhəmiyyətinin başa düşülməsi və əsaslandırılması ilə bağlıdır
6	Humanist	İnsan şəxsiyyəti, ləyaqəti, hüquq və azadlıqları kimi dəyərlərin əsaslandırılması ilə əlaqəlidir
7	Evristik	İntellektual intuisiyanın naməlum sahəyə nüfuz etməsi və elmi idrakın istiqaməti ilə əlaqəlidir, başqa sözlə yeni elmi müddəaların yaranmasına kömək edir
8	Estetik	Gözəllik qanunlarının öyrənilməsi və insan şüuru tərəfindən onların qavranılması ilə bağlıdır
9	Praktik	İnsanın praktiki həyatının mənası, məqsədləri, prinsip və mexanizmlərinin işlənilib hazırlanması ilə əlaqəlidir
10	Mədəni	Bəşəriyyətin mənəvi mədəniyyətinin mühüm nailiyyətlərinin ümumiləşdirilməsi və nəsildən-nəslə ötürülməsi ilə əlaqəlidir

1.16. Fəlsəfənin əsas məsələsi müxtəlif fəlsəfi məktəblərin izahında

№	Əsas məsələnin mahiyyəti	Fəlsəfi cərəyan (məktəb)	Nümayəndələri	Dövr
1	Mövcudluq üçün xas olan iztirablardan necə xilas olmalı?	Buddizm	Qautama Budda və digərləri	Qədim dünya – Ən yeni dövr
2	Sansaradan (ruhun köçürülməsi (keçməsi)), karmadan (öz əməl və fikirlərinin nəticələri) necə xilas olmalı, moksşaya (ruhun dünyaya hər hansı bağlılıqdan xilas olması) və mənəvi dünyada ölməzliyə necə çatmalı?	Ortodoksal Hind fəlsəfəsi	Kapila, Patancali, Vyasa, Kanada, Şankara və digərləri	Qədim dünya – Ən yeni dövr
3	Daonun dərk edilməsi və ölümsüzlüyə nail olunması	Daosizm	Lao-tszı və digərləri.	Qədim dünya – Ən yeni dövr
4	Bütün şeylərin əsasında nə durur? (Həqiqi varlıq nədir?)	Antik fəlsəfi məktəblər	Fales, Pifaqor, Anaksimən, Anaksimandr, Heraklit, Parmenid, Demokrit, Platon, Aristotel və digərləri	Qədim dünya
5	Allah nədir? Ruhun xilas	Xristian fəlsəfəsi	Avqustin, Origen, Böyük Vasili, Akvinalı Foma	Orta əsrlər
6	Allaha qovuşmaq	Sufilik	Əl-Misri, Əl-Müsaşibi, İbn əl-Ərəbi, Sührəvərdi	Qədim dünya – Ən yeni dövr
7	Elmi və fəlsəfi idrakın həqiqi metodları hansılardır?	Empirizm, rasionalizm	Bekon, Dekart, Spinoza, Leybinit	Yeni dövr
8	Mən nəyi bilməliyəm? Mən nə etməliyəm? Mən nəyə güvənə bilərəm?	-	Kant	Yeni dövr

1.16.1. Fəlsəfənin əsas məsələsi müxtəlif fəlsəfi məktəblərin izahında

№	Əsas məsələnin mahiyyəti	Fəlsəfi cərəyan (məktəb)	Nümayəndələri	Dövr
9	Mütləq Ruhun və onun inkişafının dialektik məntiqinin dərk edilməsi	-	Hegel	Yeni dövr
10	Materiya və şüurun nisbəti a) Hansı birincidir: materiya, yoxsa şüur? b) Ruh materiyanı dərk etməyə qadirdirmi?	Dialektik materializm (marksizm)	Marks, Engels	Yeni və ən yeni dövr
11	Həqiqi elmi idrak nədir?	Neopozitivizm	Şlik, Karnap, Neyrat, Rassel	Ən yeni dövr
12	Dil problemi	Linqvistik fəlsəfə	Vitgenşteyn, Haydegger	Ən yeni dövr
13	İnsan problemi	Ekzistensializm	Kamyu, Sartr, Marsel, Yaspers	Ən yeni dövr
14	Dünyanın dərk olunması İnsan və dünyanın təkmilləşdirilməsi	Ezoterik ənənələrə yaxın fəlsəfə (teosofiya, Məbəd təlimi, Canlı etika və b.)	Mahatma (Moriya, Sen-Jermen, İlarion, Kut Humi,)	Qədim dünya – Ən yeni dövr

**1.17. Fəlsəfə hər bir insana nə verə bilər?
(Fəlsəfəni öyrənməyin praktiki mənası)**

1	Dünya və insan haqqında ən fundamental suallara cavab vermək
2	Dünyada öz yerini və həyatın mənasını anlamağa kömək etmək
3	“Müdrək həyat” (yəni–illüziyasız, iztirablarsız və yanılmalardan uzaq həyat) prinsiplərini öyrətmək
4	Daxili mənəvi səbatı möhkəmləndirmək və həyat çətinliklərini dəf etmək qabiliyyətini inkişaf etdirmək
5	Fəlsəfi mühakimə tərzini, yəni istənilən problemi dərinlən və hərtərəfli görmək və onu məhsuldar həll etmək qabiliyyətlərini aşılamaq
6	Öz daxili gücünü təkmilləşdirməyi və aşkara çıxarmağı öyrətmək
7	Gələcəyi dərk etməyi öyrətmək
8	Cəmiyyətdə normal mənəvi mühitin, insanın mənəvi dünyasının formalaşmasına kömək

II Fəsil

FƏLSƏFƏ TARİXİ

MÖVZU № 2. QƏDİM DÜNYADA FƏLSƏFİ FİKRİN İNKİŞAFI

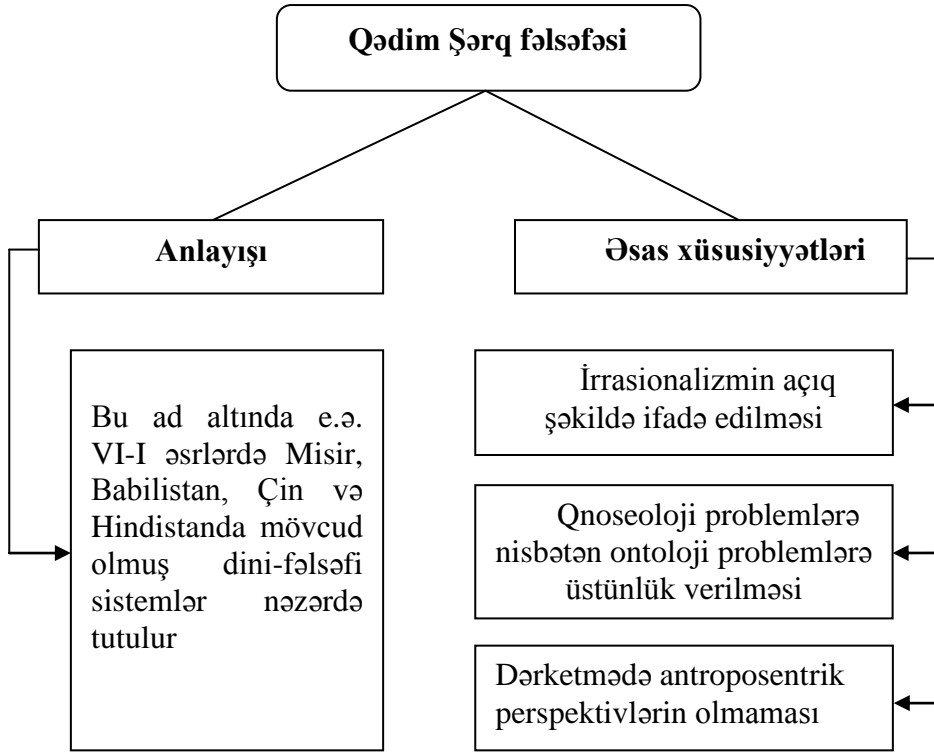
2.1. Fəlsəfənin meydana gəlməsi (Regionlar və dövrlər)

№	Təlimin növü	Sivilizasiyalar və coğrafi regionlar	Tarixi dövr
1	Sakral-dini mifologiya	Qədim ari sivilizasiyası (Mərkəzi Asiya və Hindistan yarımadası)	E.ə. I minilliyə qədərki dövr
2	Sakral-dini mifologiya	Qədim Misir sivilizasiyası (Şimali Afrika)	E.ə. I minilliyə qədərki dövr
3	Sakral-dini mifologiya	Qədim Babilistan sivilizasiyası (Qərbi Asiya)	E.ə. I minilliyə qədərki dövr
4	Sakral-dini mifologiya	Qədim Çin sivilizasiyası (Mərkəzi və Cənub-şərqi Asiya)	E.ə. I minilliyə qədərki dövr
5	İlkin fəlsəfi təlimlərin formalaşması	Qədim Hind sivilizasiyası (Hindistan yarımadası)	E.ə. I minillik (e.ə. VI əsr)
6	İlkin fəlsəfi təlimlərin formalaşması	Qədim Çin sivilizasiyası (Mərkəzi və Cənub-şərqi Asiya)	E.ə. I minillik (e.ə. VI əsr)
7	İlkin fəlsəfi təlimlərin formalaşması	Qədim yunan sivilizasiyası (Aralıq dənizi hövzəsi)	E.ə. I minillik (e.ə. VI əsr)

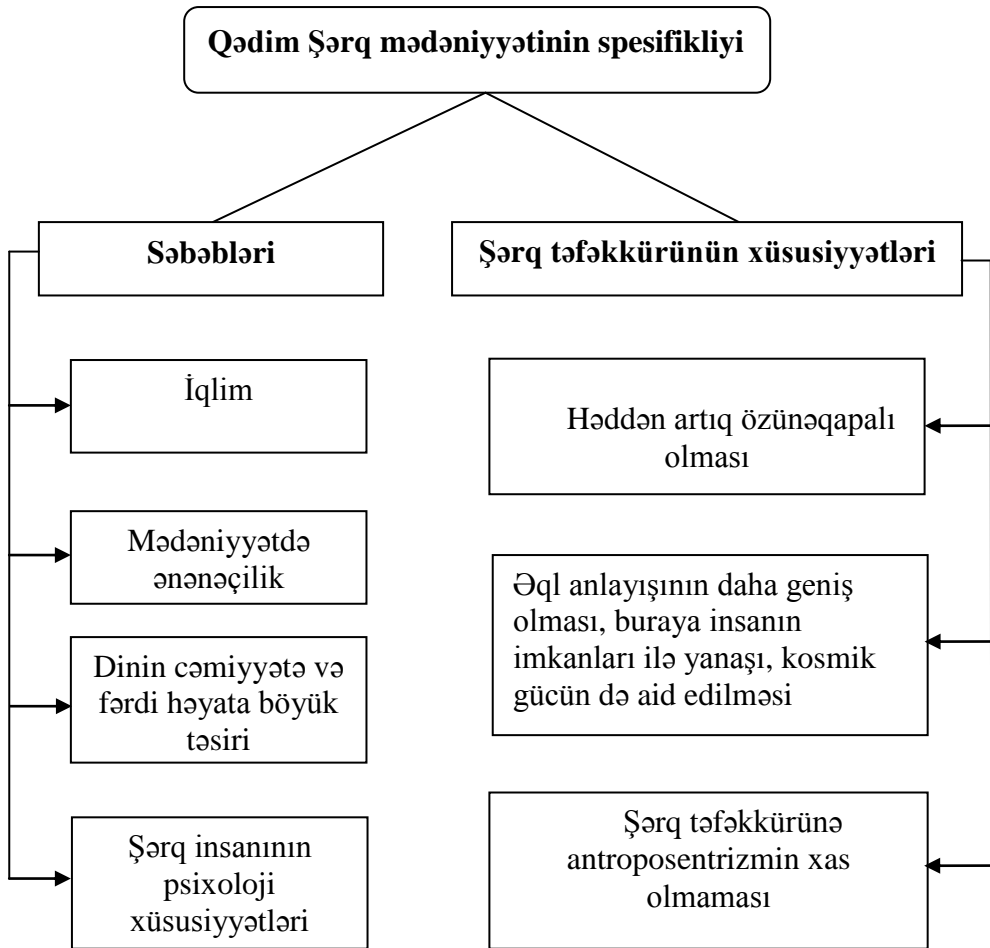
2.1.1. Bəşəriyyətin fəlsəfi fikrinin formalaşmasında mühüm coğrafi mərkəzlər

Tarixi dövrlər	Coğrafi regionlar və ölkələr			
	Asiya	Afrika	Avropa	Amerika
Qədim dünya	Hindistan Çin	Misir	Yunanıstan Roma	
Orta əsrlər	Hindistan Çin Tibet Yaxın və Orta Şərq	Misir	Qərbi, Şərqi, Cənubi Avropa	
İntibah dövrü	Hindistan Çin Tibet Yaxın və Orta Şərq	Şimali Afrika	Qərbi, Şərqi, Cənubi Avropa	
Yeni dövr	Hindistan Çin Tibet Yaxın və Orta Şərq Yaponiya	Şimali Afrika	Avropa	Şimali Amerika
Ən yeni dövr	Hindistan Çin Tibet Yaxın və Orta Şərq Yaponiya	Afrika	Avropa	Şimali Amerika

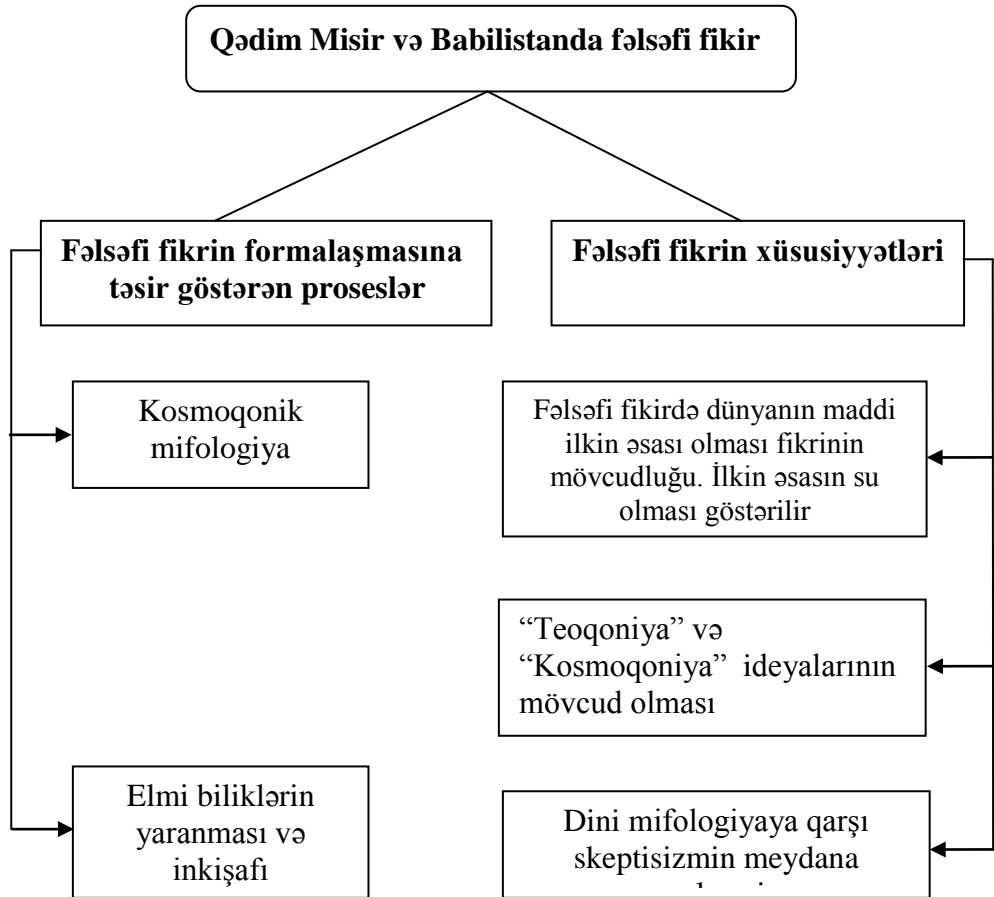
2.2. Qədim Şərq fəlsəfəsi

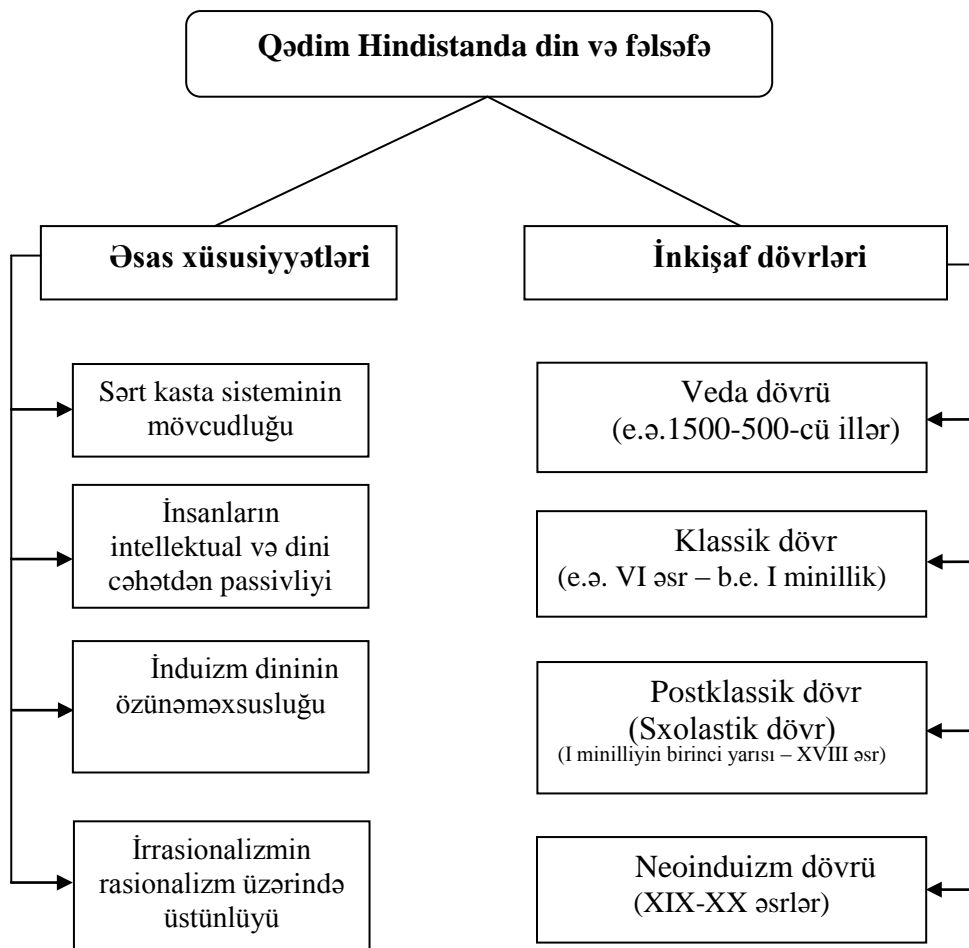
2.2.1. Qədim Şərq mədəniyyəti

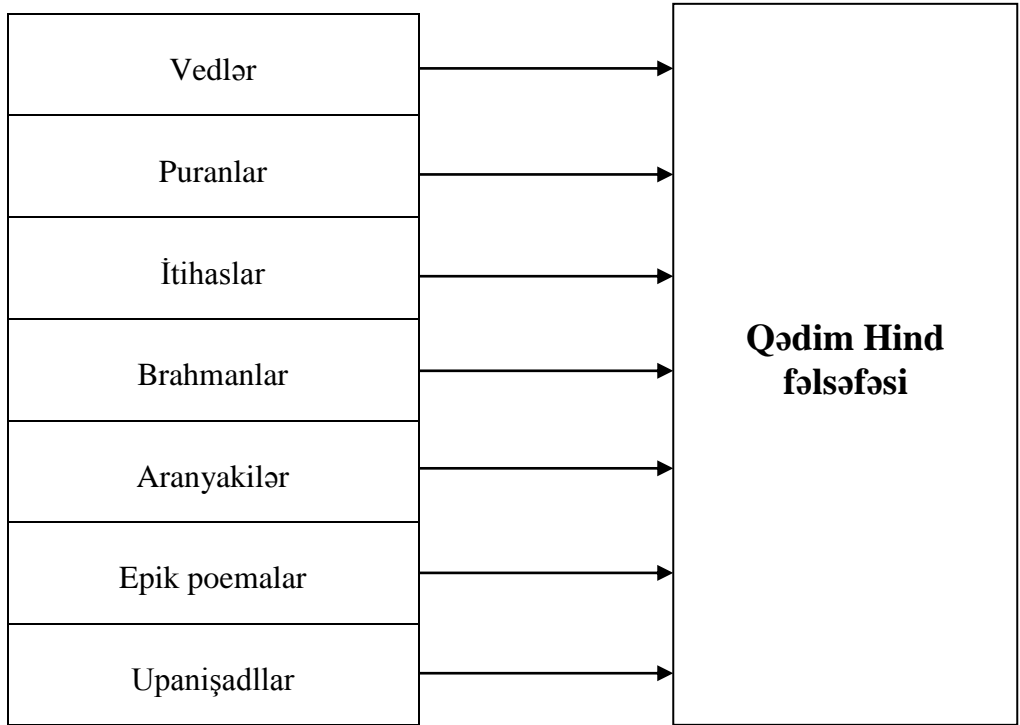
2.3. Qədim Misir və Babilistanda fəlsəfi fikir

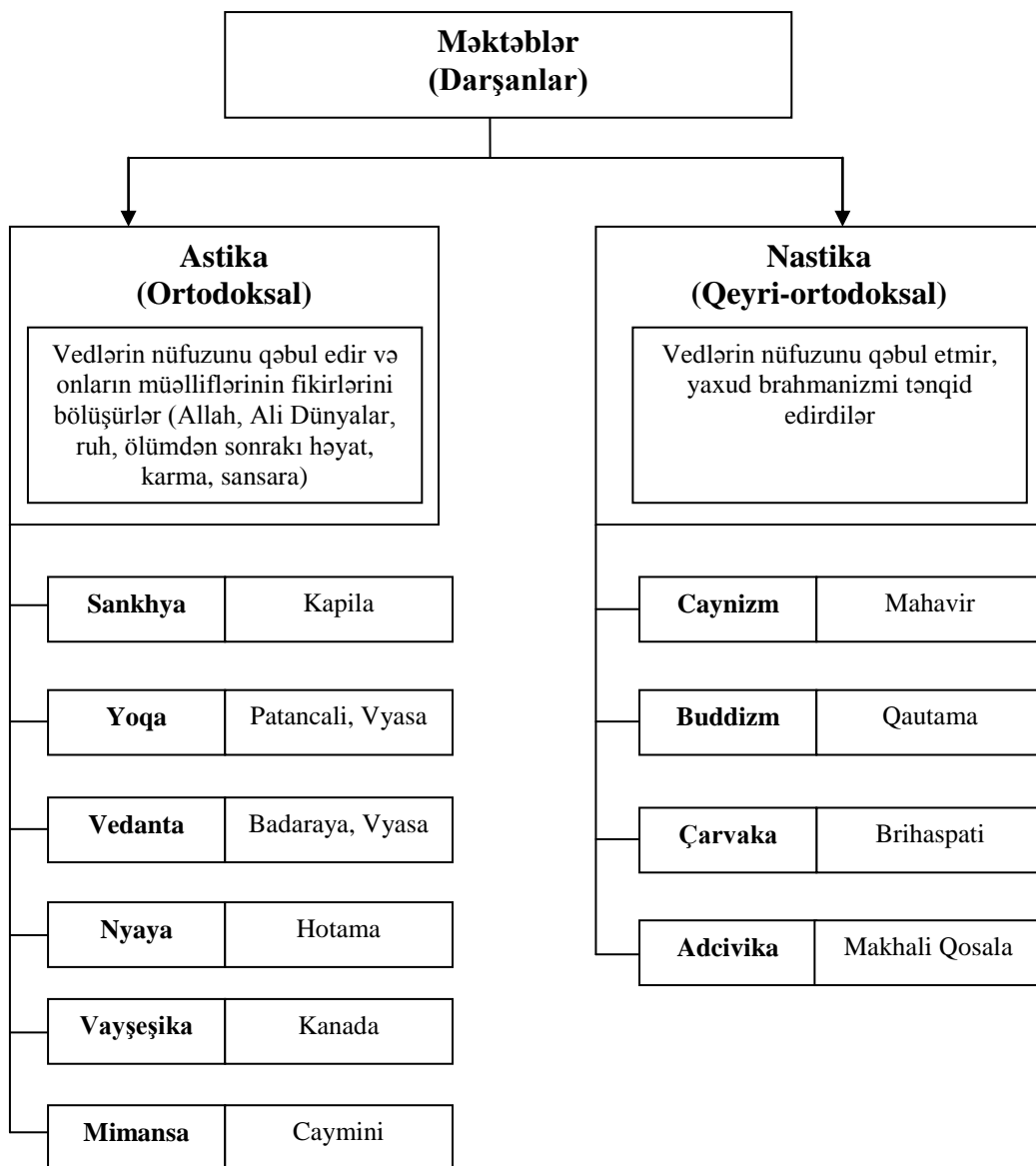
2.4. Qədim Hindistanda din və fəlsəfə

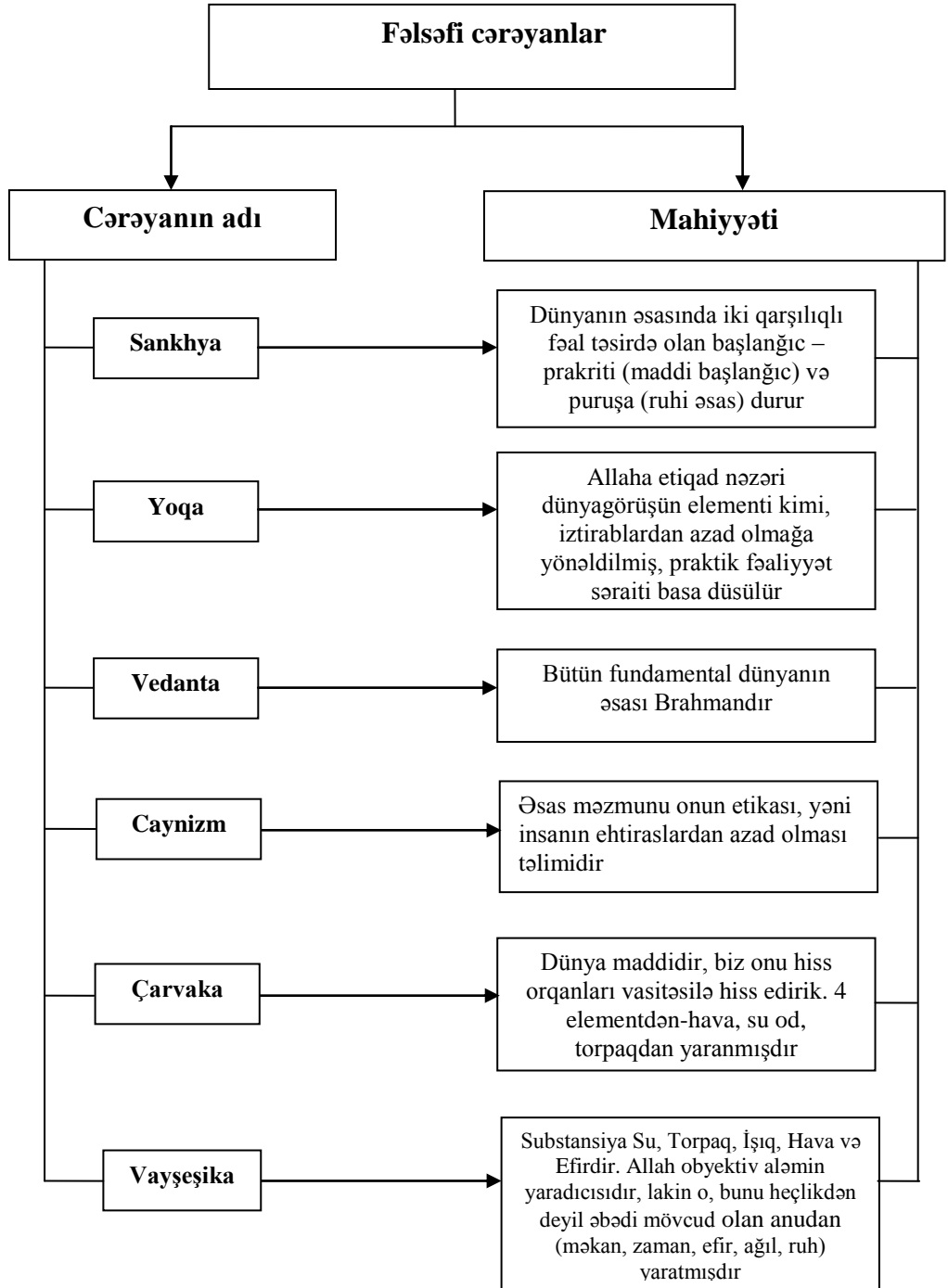
2.4.1. Qədim Hindistanda fəlsəfənin yaranması və inkişafına təsir göstərmiş qədim Hind dini və dini-fəlsəfi ədəbiyyatı

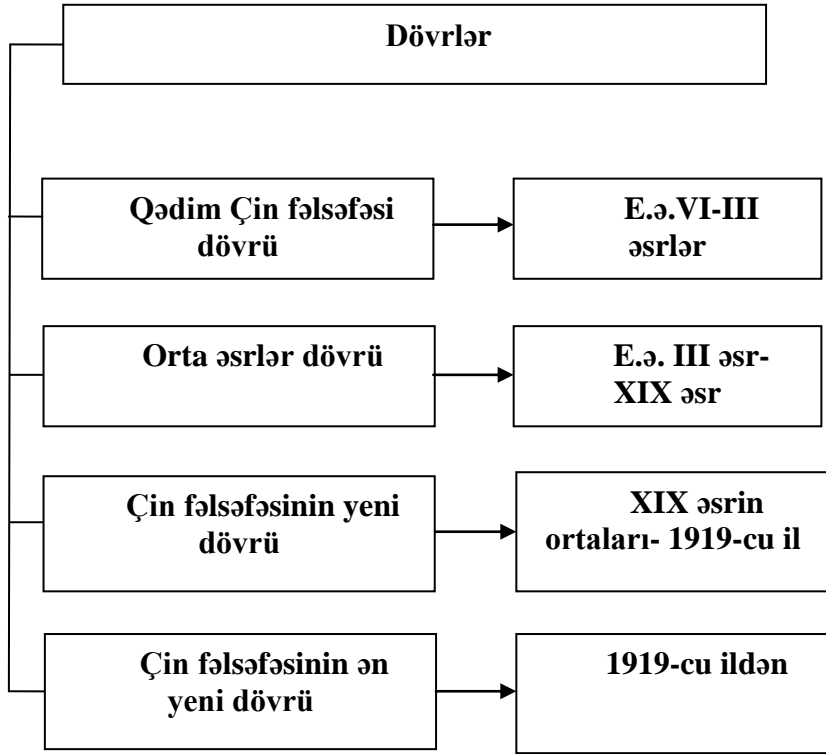
2.4.2. Qədim Hindistanda fəlsəfi məktəblər

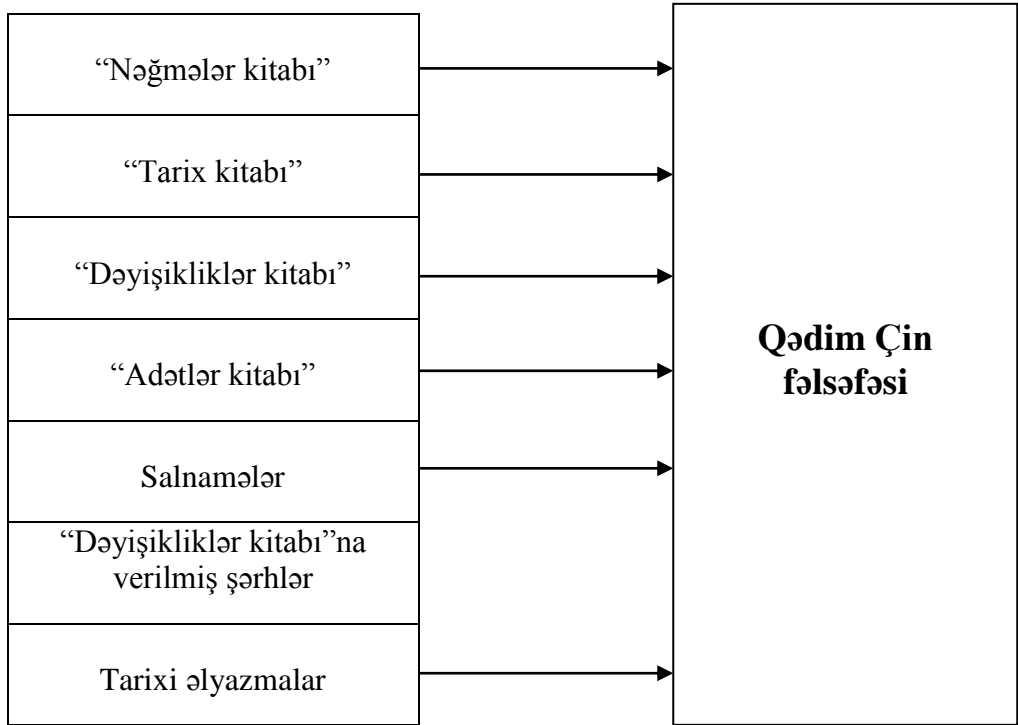
2.4.3 Qədim Hindistanda fəlsəfi cərəyanlar

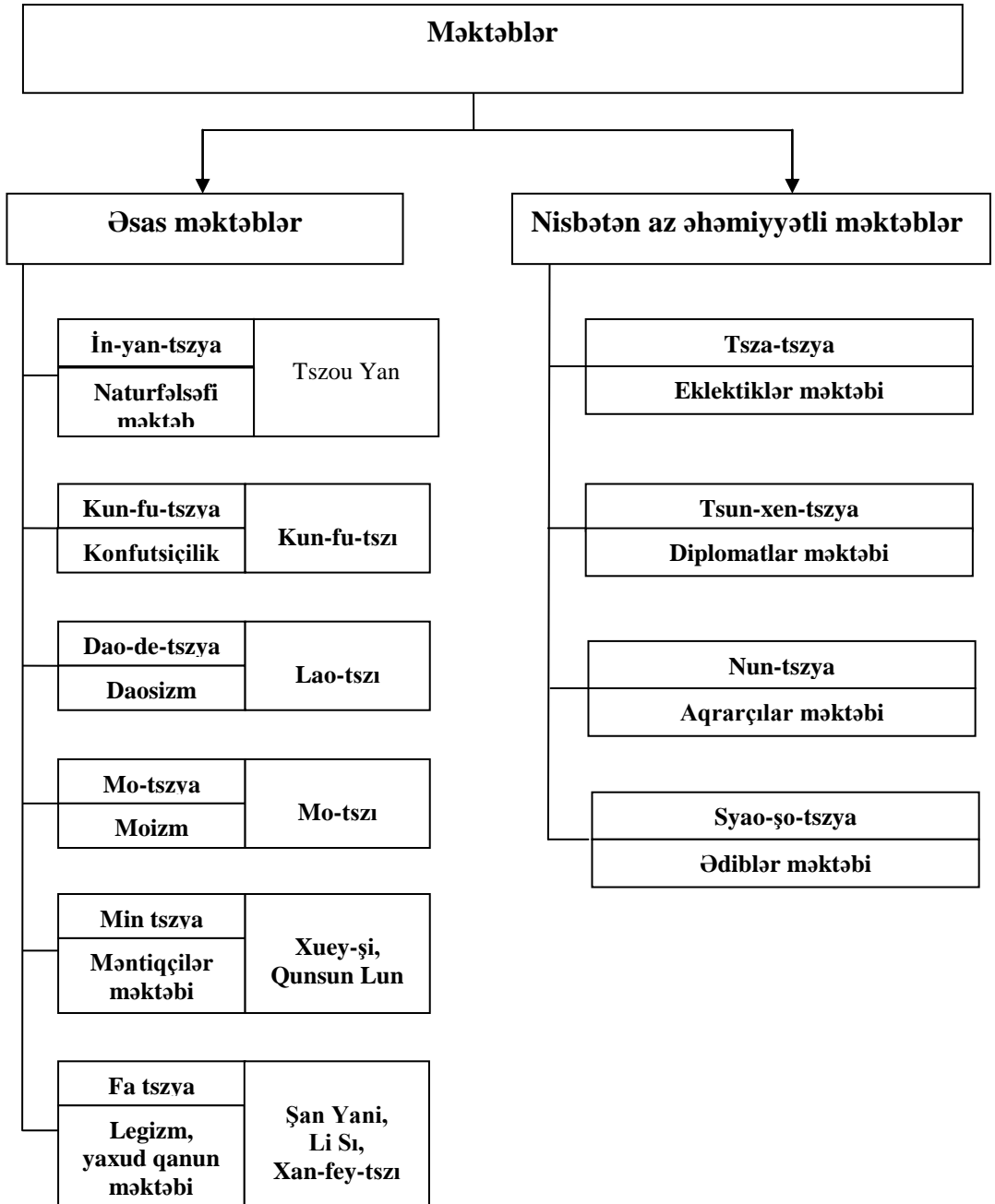
2.5. Çin fəlsəfəsinin inkişaf dövrləri

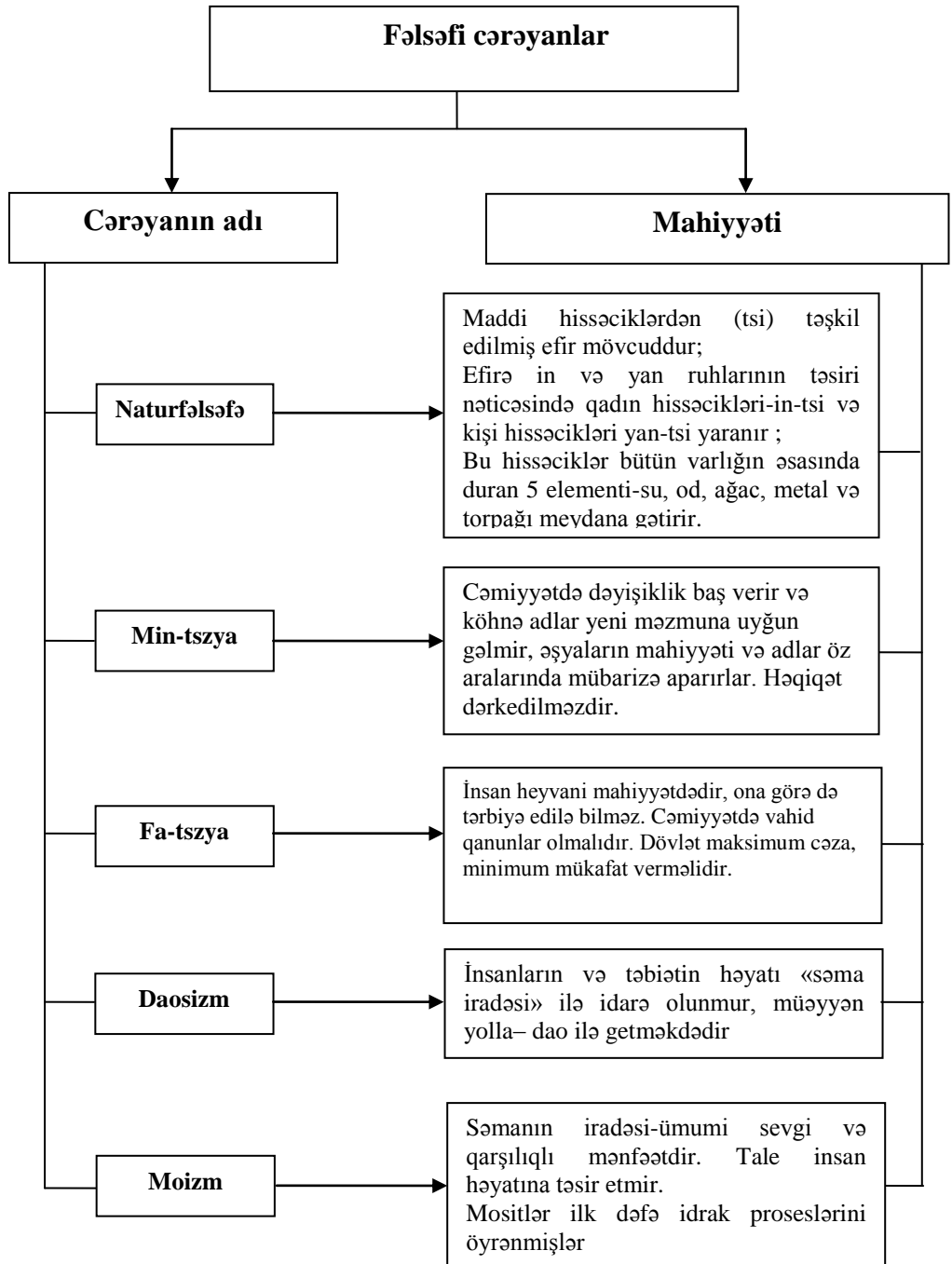
2.5.1. Qədim Çində fəlsəfənin yaranması və inkişafına təsir göstərmiş qədim Çin dini və dini-fəlsəfi ədəbiyyatı

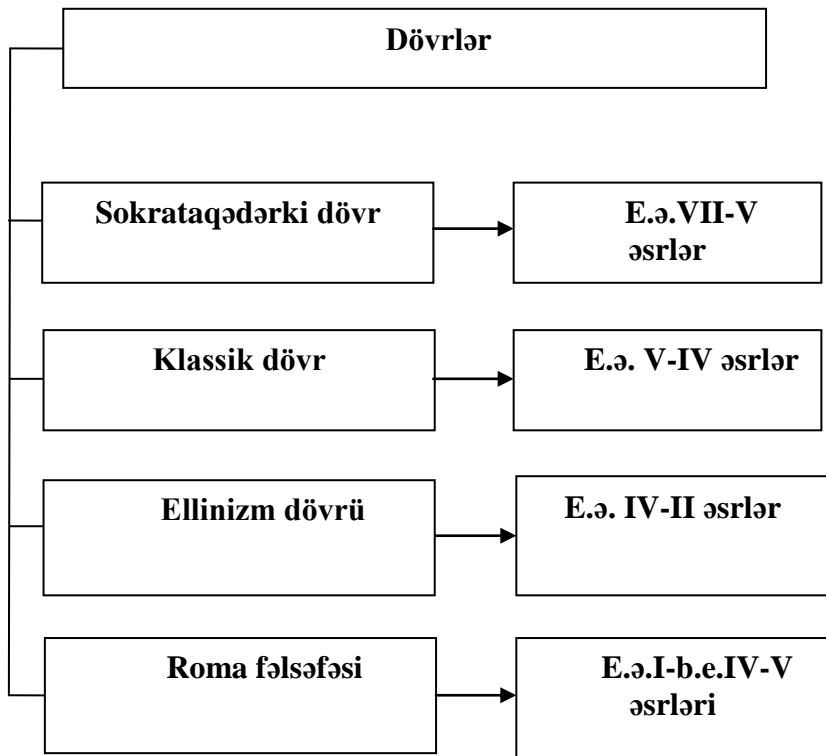
2.5.2. Qədim Çində fəlsəfi məktəblər

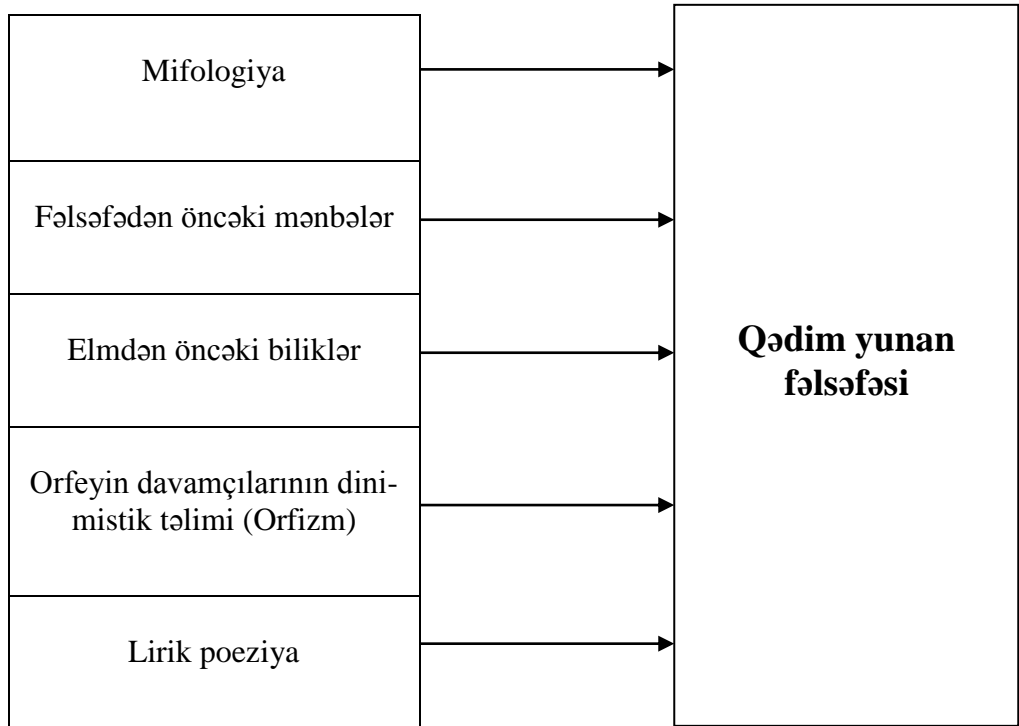
2.5.3. Qədim Çində fəlsəfi cərəyanların əsas müddələri

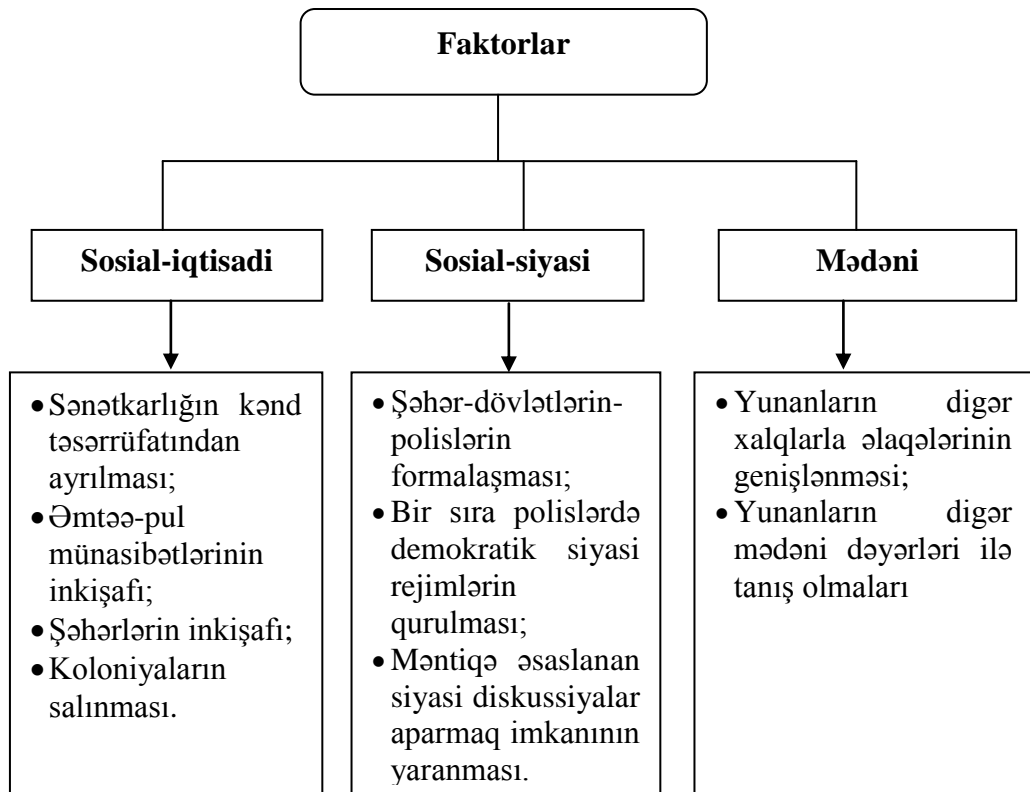
2.6. Antik fəlsəfə

2.6.1. Qədim yunan fəlsəfinin yaranması və inkişafına təsir göstərmiş mədəni mənbələr

2.6.2. Antik fəlsəfənin formalaşmasına təsir göstərən sosial-mədəni faktorlar

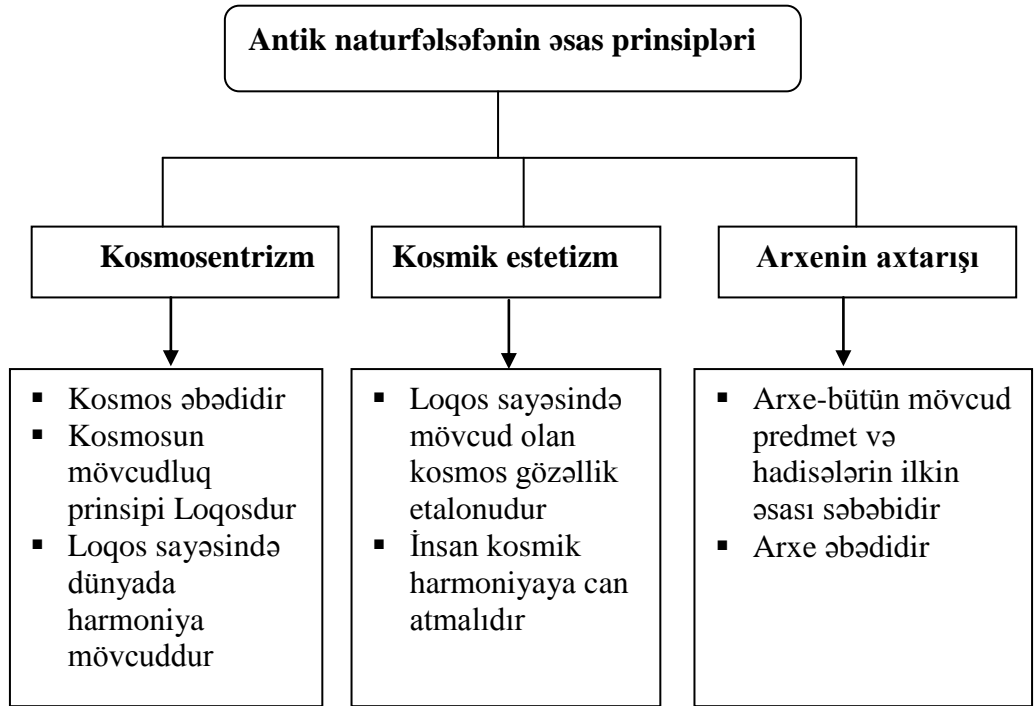
2.6.3. Antik fəlsəfi məktəblər (Qədim Yunanıstan və Roma)

Məktəb və cərəyanlar		
Erkən dövr (e.ə. VII-VI əsrlər)	Milet məktəbi	Fales, Anaksimandr, Anaksimən
	Pifaqor məktəbi	Pifaqor və davamçıları
	Eley məktəbi	Ksenofan, Parmenid, Zenon, Meliss
	Dialektik naturfəlsəfə	Heraklit
Çiçəklənmə dövrü (e.ə. V-IV əsrlər)	Atomistlər	Levkipp, Demokrit
	Sofistlər	Protoqor, Georgi, Gippi, Prodik
	Etik rasionizm	Sokrat və davamçıları
	Akademiya, yaxud platonizm	Platon və davamçıları
	Likey, yaxud aristotelçilik	Aristotel və davamçıları

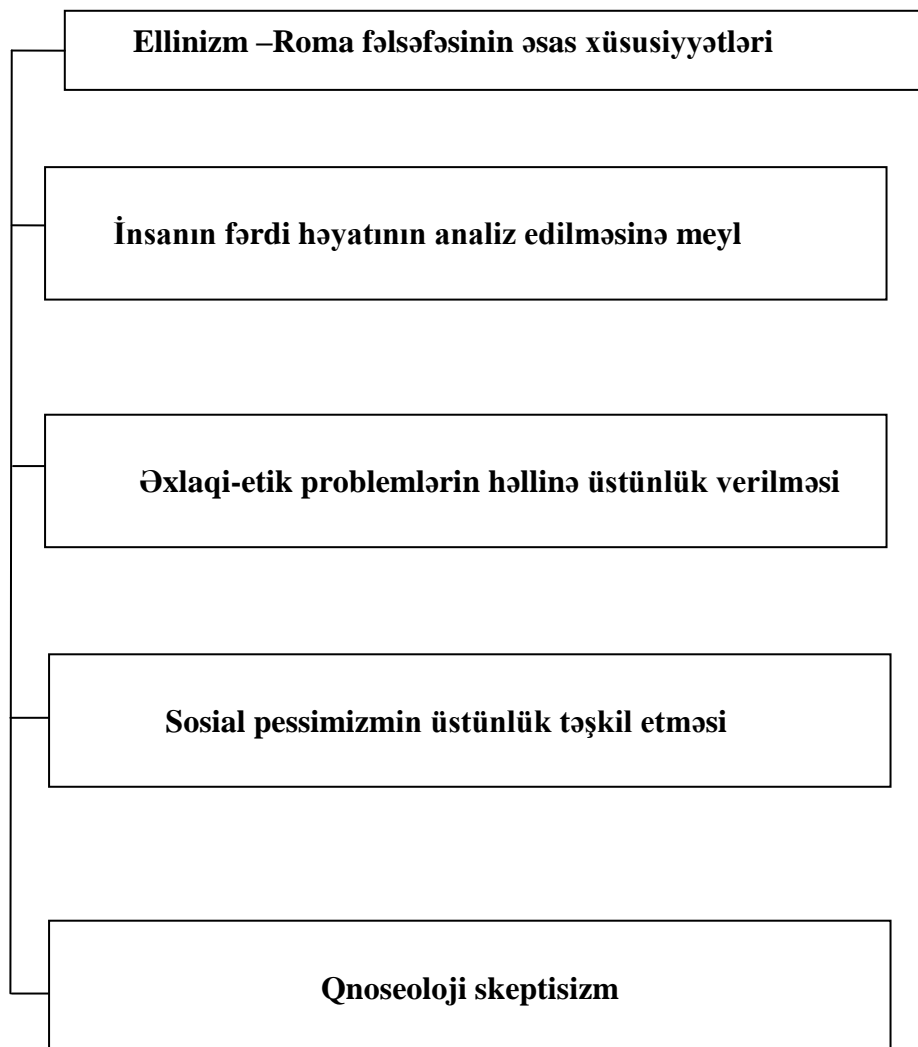
2.6.4. Antik fəlsəfi məktəblər (davamı) (Qədim Yunanıstan və Roma)

Məktəb və cərəyanlar		
Tənəzzül dövrü (e.ə. IVI-VI əsrlər)	Epikürçülük	Epikür, Metrodor, Germark, Lukretsi Kar
	Peripatetiklər	Teofrast, Aristoksen, Dikearx. Stratson
	Kiniklər məktəbi	Antisfen, Diogen
	Meqar məktəbi	Meqarlı Evklid, Evdulid, Stilpon
	Kiren məktəbi	Aristipp, Antipatr, Feodr, Gegesi
	Stoisizm	Zenon, Kleanf, Xrisipp, Seneka, Epiktet, Mark Avreli
	Skeptisizm	Pirron, Sekst Emprik, Enesidem
	Eklektizm	Filon, Antiox, Boesiy, Siseron
	Neoplatonizm	Sakkas, Plotin, Porfiri, Yamvlix

2.6.5. Antik naturfəlsəfə

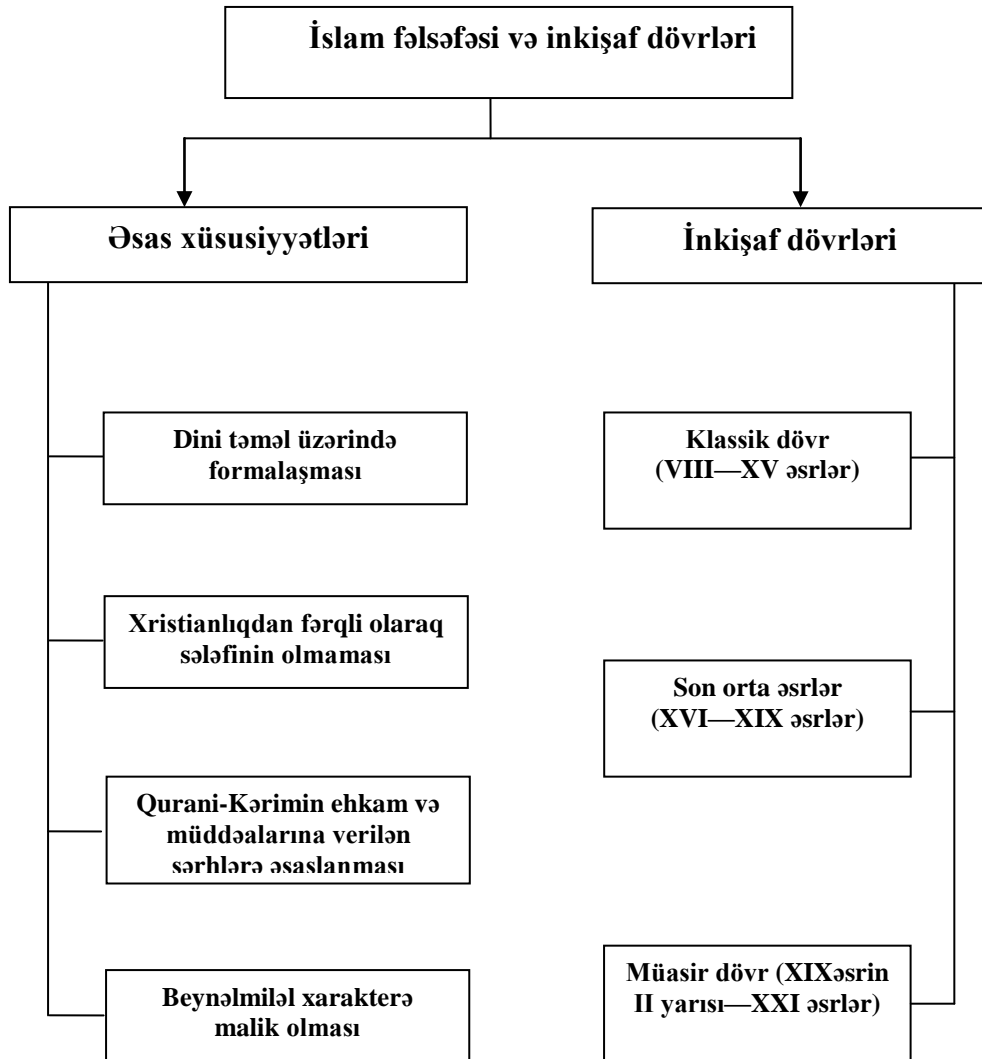

2.6.6. Ellinizm –Roma fəlsəfəsinin əsas xüsusiyyətləri

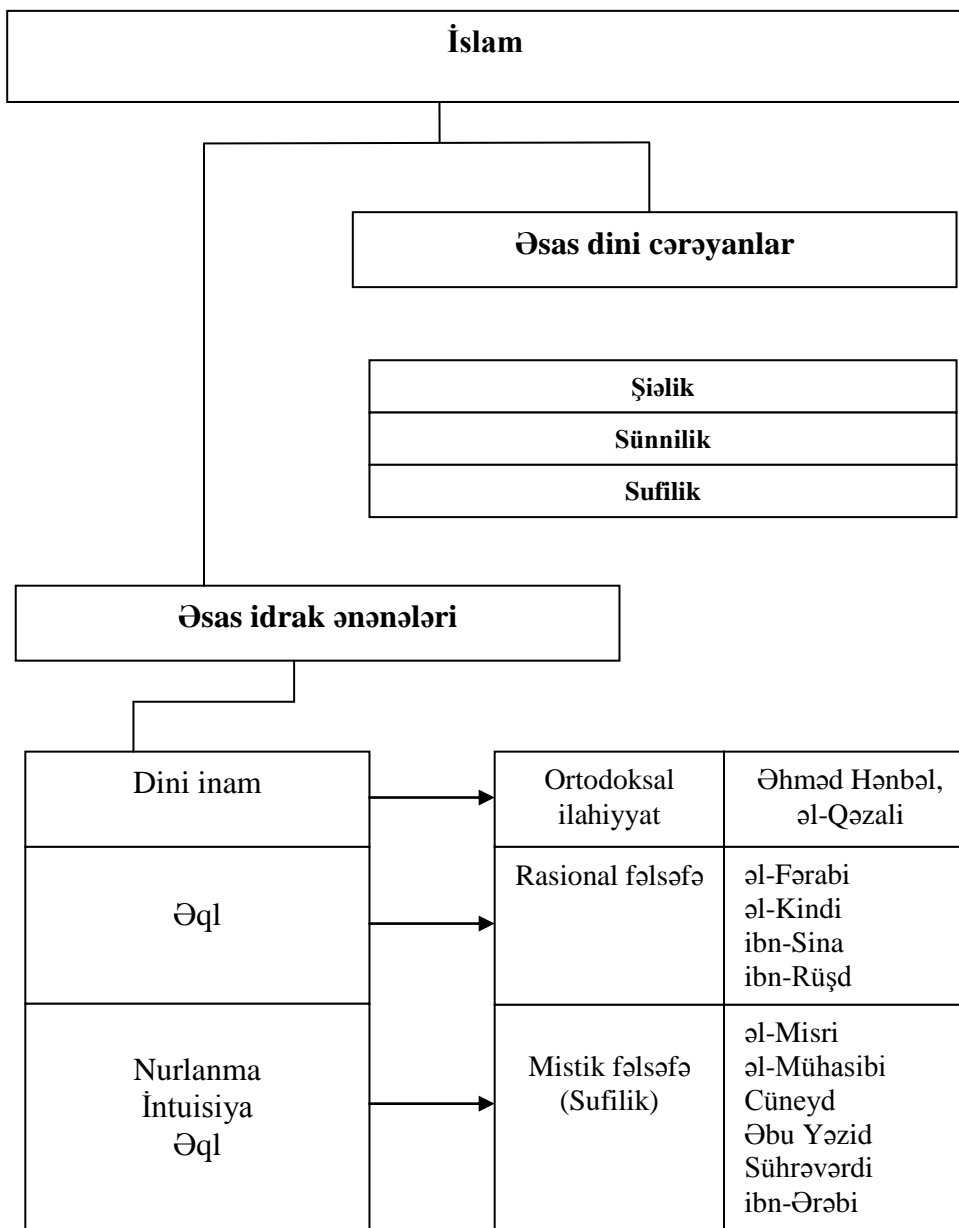

MÖVZU № 3. İSLAM FƏLSƏFƏSİ

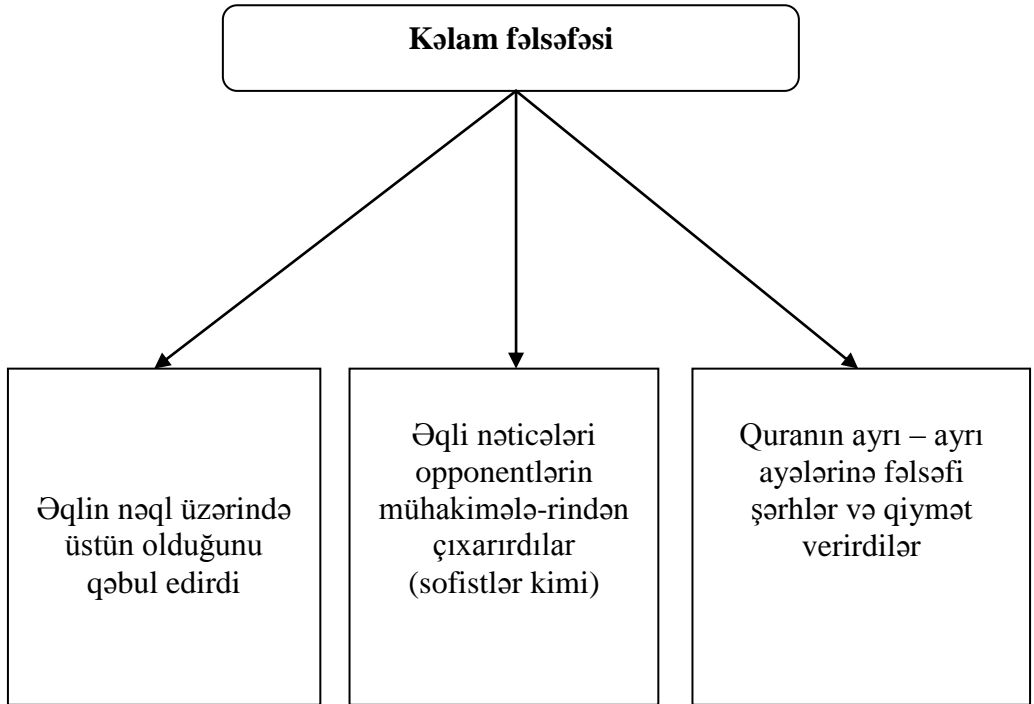
3.1. İslam fəlsəfəsinin əsas xüsusiyyətləri və inkişaf dövrləri

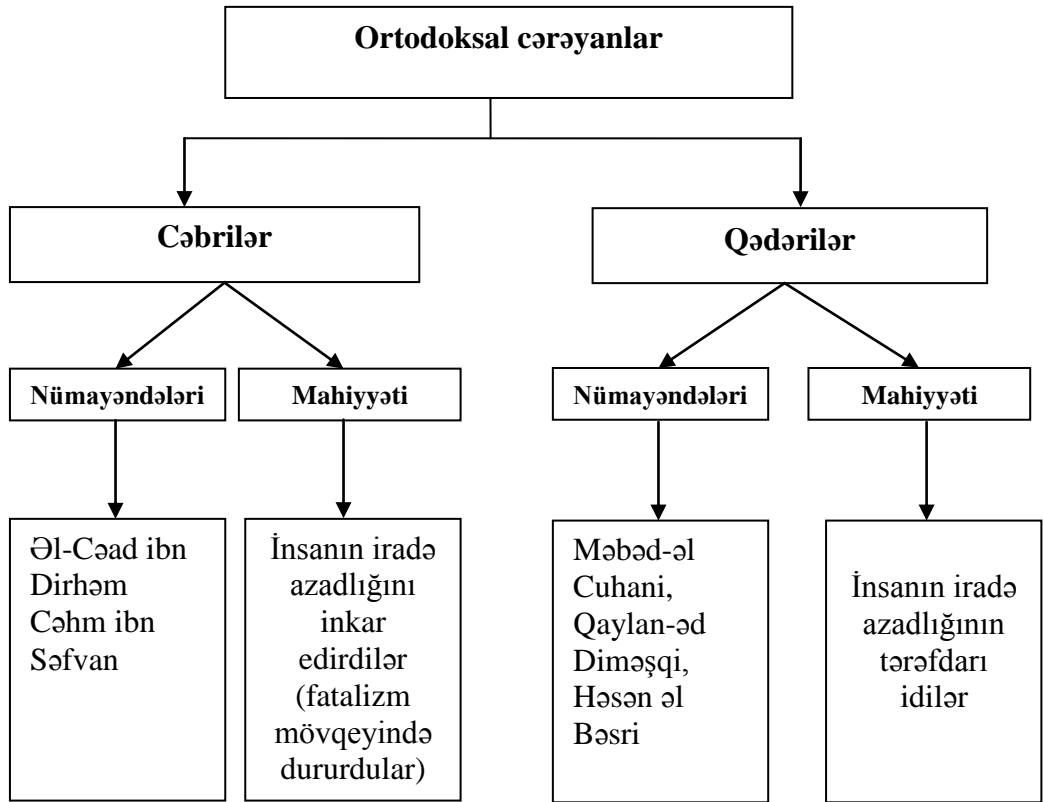
3.2. İslamda əsas dini cərəyanlar və idrak ənənəsi

3.3. Ortodoks İslam fəlsəfəsi (Kəlam)

3.4. Ortodoksal islam fəlsəfi cərəyanları

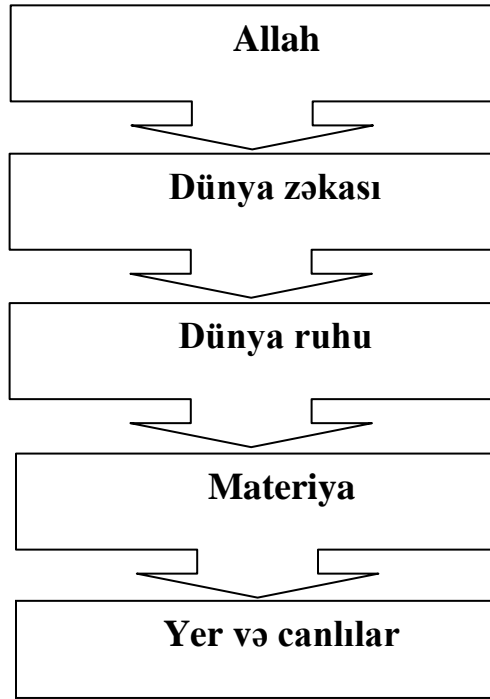
3.4.1. Ortodoks İslam fəlsəfi cərəyanları

Cərəyanlar		
Mötəzililik	Mahiyyəti	Nümayəndələri
	Allahın antropomorfik surəti və fatalizm rədd edilirdi	Vasil ibn Ata Əl-Nəzzam Əl-Caiz
	Allah yaratdığı şeylərə bənzəmir, lakin onların hər birində təzahür edir	
	Təbii dünya kəmiyyət və keyfiyyət kateqoriyaları ilə ifadə olunur	
	İdrakda rasionalist idilər	
Vətəndaş dövlətinin tərəfdarı idilər		
Əşarilik	Mahiyyəti	Nümayəndələri
	Allahın real və əbədi atributları vardır	Əl-Əşari Əl-Bakilani İbn-Furak Əl-Cuveyni Ər-Razi
	Allah insanın hərəkətlərini müəyyənləşdirir	
	Fatalizmi rədd edirdilər	
Cisimlərin hissələrə bölünməsinin hüdudlu və hüdudsuz olması fikrini irəli sürürdülər		

3.5. İslam peripatetizm və panteizm fəlsəfəsi

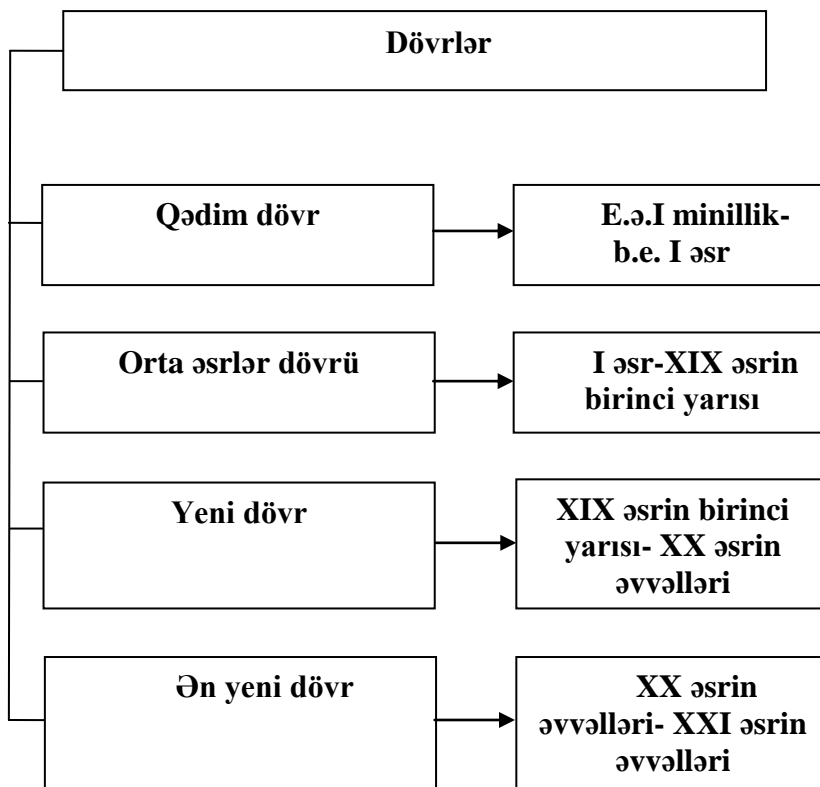
Cərəyanlar		
Peripatetizm	Mahiyyəti	Nümayəndələri
	İlk mövcudatdan başqa bütün mövcudat iyerarxik quruluşa malikdir. Varlıq və intellekt vəhdət təşkil edir Kainat qapalı və ahəngdar quruluşlu, daimi fəaliyyət göstərən bütöv aləmdir Kainat ilahi və gerçək dünyalara bölünür İdeal cəmiyyətdə əhali 3 təbəqəyə bölünür: 1) Hakimlər; 2) Hərbçilər; 3) Əməkçilər	Əl-Kindi Əl-Fərabı İbn-Sina Bəhmənyar İbn Rüşd
Panteizm	Mahiyyəti	Nümayəndələri
	Allah hər yerdə, hər şeydə təzahür edir Allah insanla eyniləşdirilir (subyektivləşdirilir), təbiətlə eyniləşdirilir (obyektivləşdirilir) İnsan Allahın varlığında əriyir, Allah bütün şeylərin mahiyyətidir	Eynülqüzzat Miyanəci Əbubəkr ibn əl-Ərəbi əl-Kaşani

3.6. İslam neoplatonizmində emanasiya

MÖVZU № 4. AZƏRBAYCANDA FƏLSƏFİ FİKRİN İNKİŞAFI

4.1. Azərbaycanca fəlsəfi fikrin inkişaf mərhələləri

4.2. Azərbaycan fəlsəfinin yaranması və inkişafına təsir göstərmiş mənbələr

4.3. Qədim Azərbaycanda fəlsəfi təlimlər

Təlimin adı və mahiyyəti	
Maqların təlimi	Oda üstünlük verilir, təbiət hadisələri ilahiləşdirilirdi
	Varlığın tərkibini xırda zərrələrdə (atomlarda) görürlər
	Şeylərdən ayrılan görüntülər vasitəsilə insan formaları görür
Zərdüştilik fəlsəfəsi	Mövcudatın ilk səbəbi monoteistcəsinə izah edilir və Ahura Mazdada görülürdü
	Ahura Mazda öz nurundan göy cisimlərini, ruhundan isə altı ölməz Xeyir ilahəsini yaradır
	İkinci dövrdə Ahura Mazda maddi, hisslərlə qavranılan, kamilliyi və Xeyiri təmsil edən mövcudatın əsasını yaradır
	Maddi aləm yarandıqdan sonra bura Şər ruhu daxil olur və Şər ilə Xeyir arasında mübarizə başlayır
	Bəşəriyyətin vəzifəsi Şər ruhuna qalib gəlməkdir. Bu qələbə insanların xoşbəxt yaşayacağı üçüncü dövr olacaqdır

4.3.1 Qədim Azərbaycanda fəlsəfi təlimlər

Təlimin adı və mahiyyəti	
Zərvanilik fəlsəfəsi	Zaman, bəzi hallarda Zaman ilə Məkan varlığın yaradıcısı hesab edilir
	Mövcudatın fenomenləri isə od və suyun müxtəlif mütənasiblikdə birləşməsidir
	Keyfiyyət iki dərəcəlidir: birinci işıq ruhu, ikinci zülmət ruhu
	Yalnız maddə real hesab edilirdi

4.4. Erkən orta əsrlərdə Azərbaycanda fəlsəfi təlimlər

Təlimin adı və mahiyyəti	
Mənlik təlimi	Aləmin iki başlanğıcı vardır: onlardan biri işıq, digəri zülmətdir
	Dünya inkişafı prosesinin məqsədi insan qəlbində yer tapmış "Nur" ünsürlərini cismaninin hakimiyyətindən azad etməkdir
	Allah dünyada şəri yaratmamışdır, deməli, dünyanı da o yaratmamışdır, çünki dünya (materiya) şərdir
	Materiya Allahdan asılı olmayaraq mövcuddur, insan isə materiya ilə yüksəkdə duran nurun qarışığıdır
Məzdəkilik fəlsəfəsi	İşıq (Xeyir) səltənətinin fəaliyyəti ədalətli, ağıllı və məqsədəuyğundur, Zülmət (Şər) səltənətini hərəkəti isə təsadüfi və xaotikdir
	Xeyirin Şər üzərində qələbəsi uzaq gələcəkdə deyil, "hazırkı həyatda" baş verməlidir
	İnsanları qarşılıqlı maddi köməyə, bərabərliyə, "əmlak ümumiliyinə" çağıran sosial-etik görüşlər mühüm yer tutur

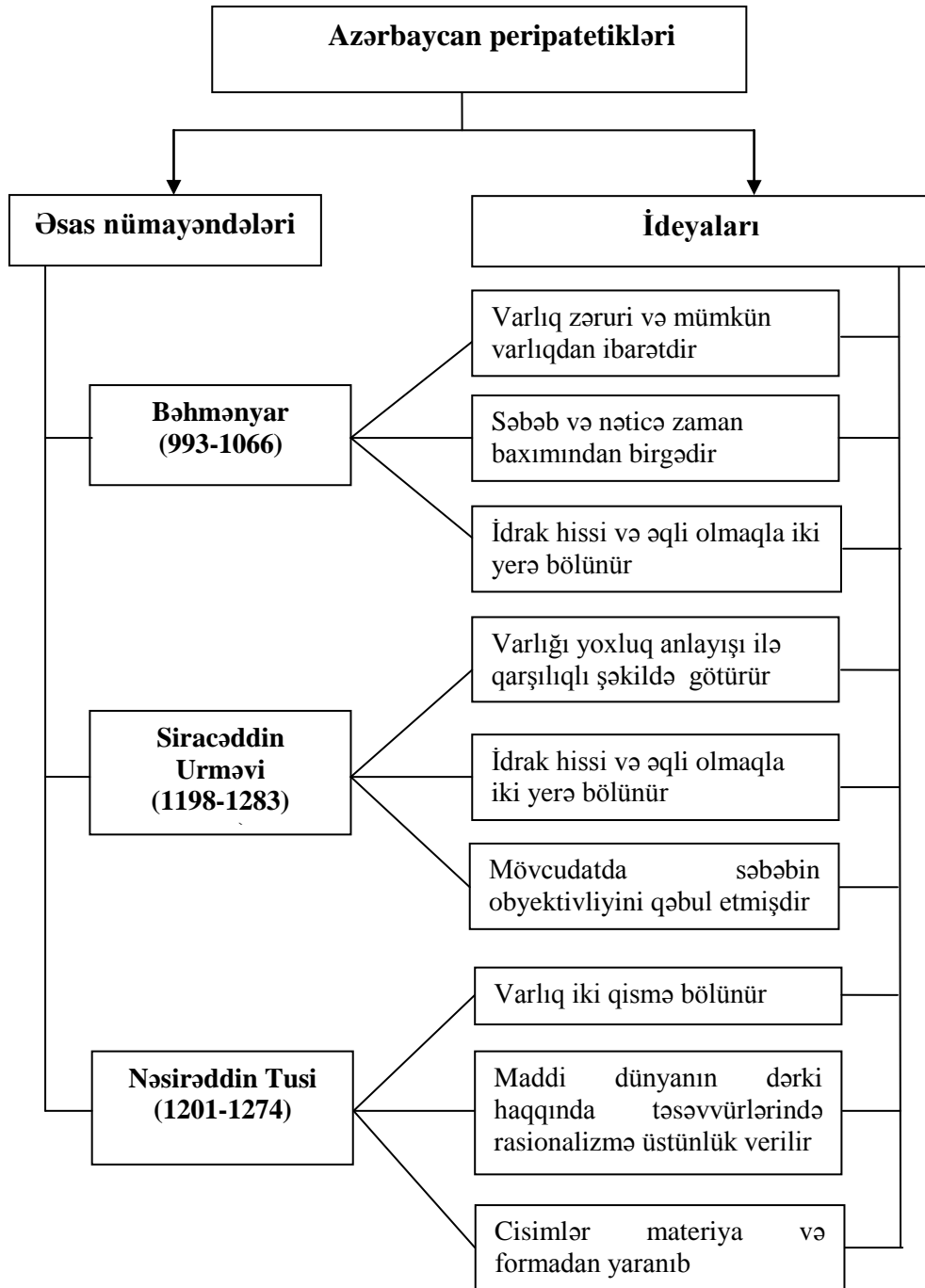
4.4.1. Erkən orta əsrlərdə Azərbaycanda fəlsəfi təlimlər

Təlimin adı və mahiyyəti	
Xürrəmlik təlimi	Xürrəm emanasiya prosesində Işıqlar işığından çıxan ilk nəticəyə deyilir. Bütün maddi varlıqlar məhz Xürrəmin sayəsində vücuda gəlmiş şeylərdir
	Hülul – tanrının insanda həll olunması, tənəsüx – ruhun ölməzliyi, digər bədənə keçməsi ideyası mövcud idi
	Beş sayına üstünlük verilirdi. Beş varlıq – od, hava, su, torpaq, göy cisimləri müqəddəsləşdirilirdi
Nestorianlıq	İlahi və insanda iki substansiya, iki ipostas, iki təbiət vardır
	İlahi və insan birləşərək vahid Məsih olmuşlar
Yəqubilik	İsanın ilahi və insanı təbiətinin eyniliyi və ilahinin insanda təzahür etməsi fikri irəli sürülürdü
	İlahinin insana çevrilməsi məntiqi çevrilmə deyildir

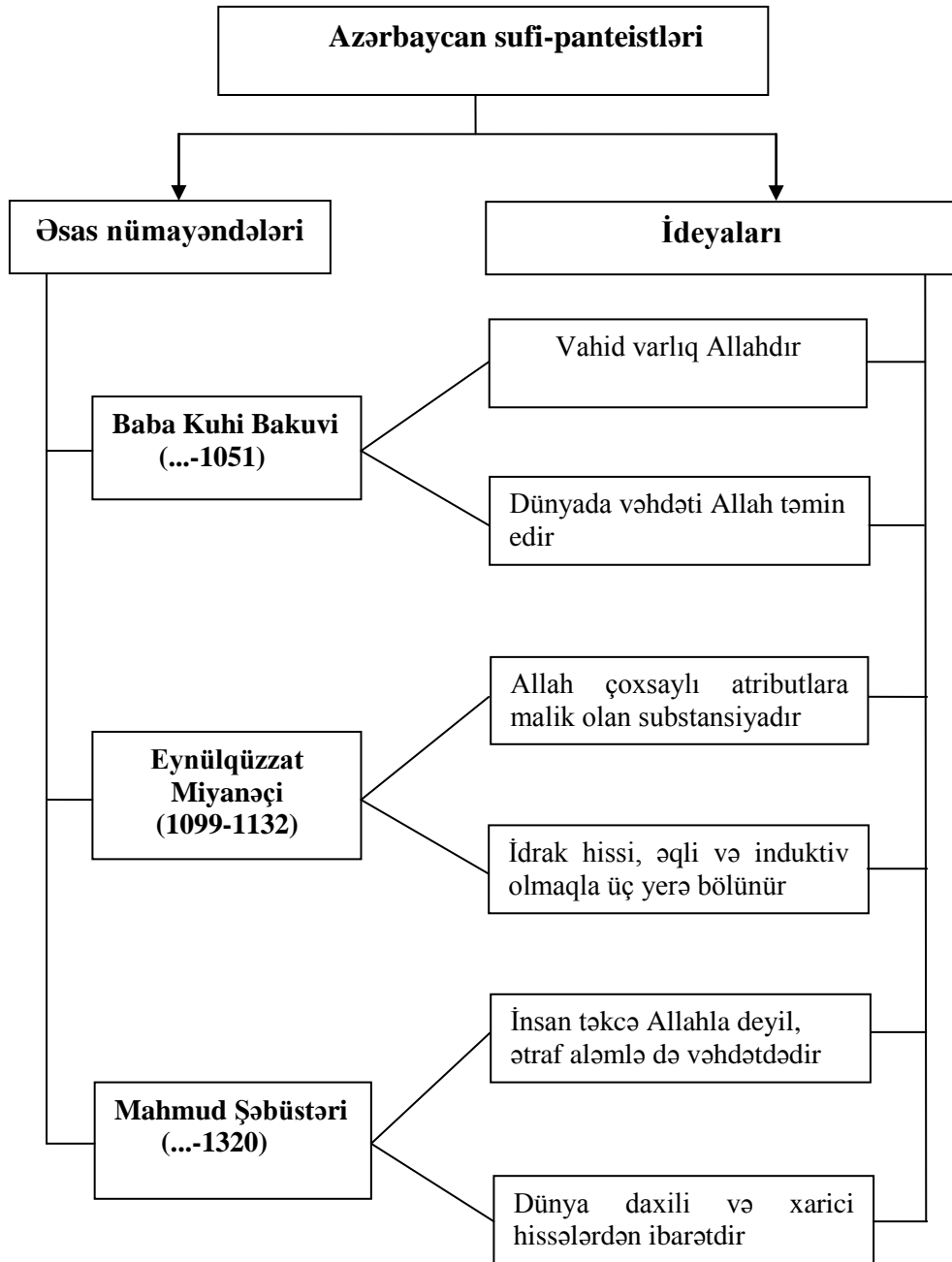
4.4.2. Erkən orta əsrlərdə Azərbaycanda fəlsəfi təlimlər

Təlimin adı və mahiyyəti	
Tanrıçılıq	Göy Tanrı – Allah hər şeyin yaratıcısıdır. Adətən panteistik, qeyri-antropomorf Absolyut kimi başa düşülür
	Bütün digər Allahlar Tanrının, yaxud təbii ruhların təcəssümü hesab olunur
	Real aləmlə yanaşı göy aləmi və yeraltı aləmin var olduğuna inanılırdı
	Dünya sadəcə üç ölçülü bir yer deyil, eyni zamanda dayanmadan dönən bir çevrədir. Bu çevrə dayanmadan köhnəlir və yenilənir. Dünyanın üç ölçüsü Günəşin hərəkəti, dayanmadan hərəkət edən fəsilələr və bütün varlıqların ölümündən sonra yenidən doğulan ruhlardan ibarətdir

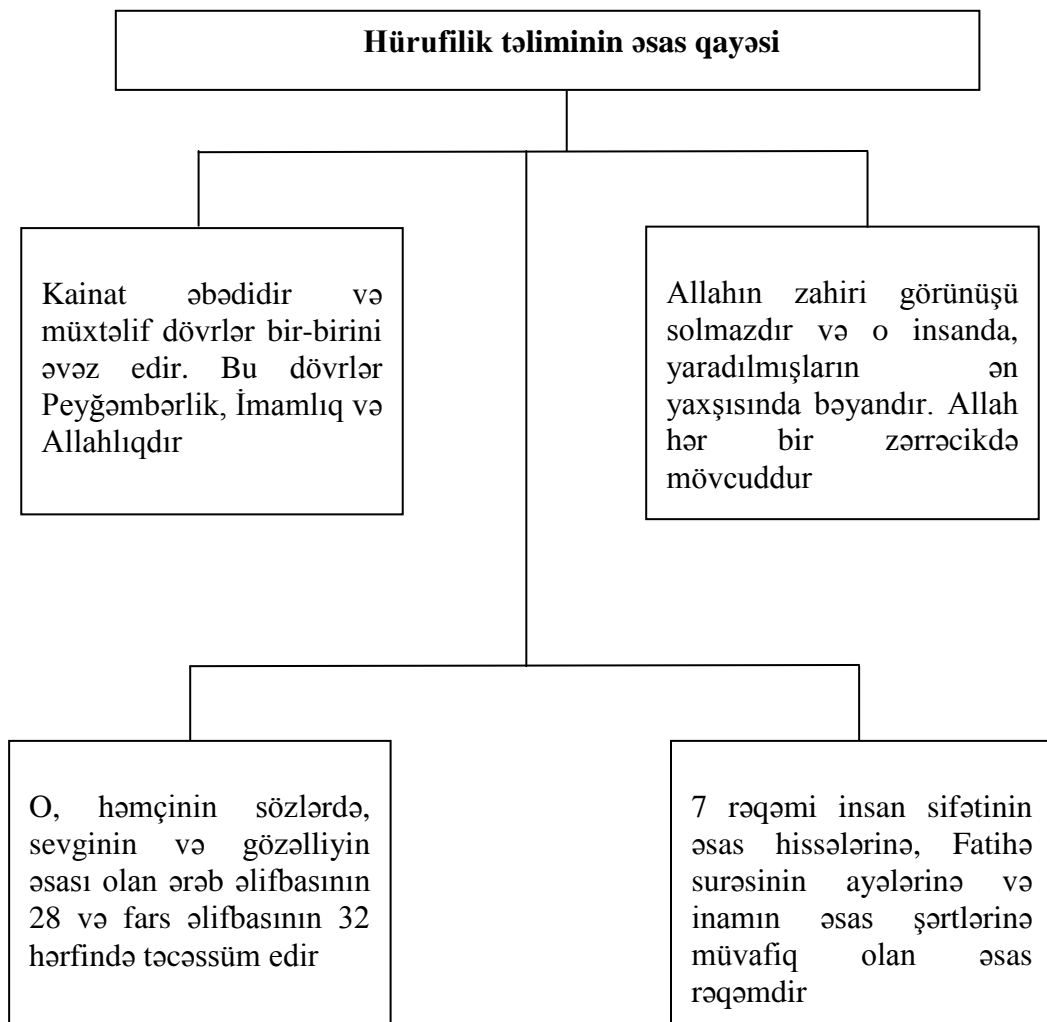
4.5. Azərbaycan peripatetizm fəlsəfəsi

4.6. Azərbaycan sufi-panteistləri

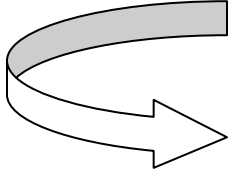

4.7. Hürufilik təlimi

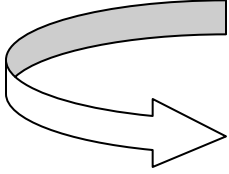

4.7.1. Hürufilik təlimində emanasiya

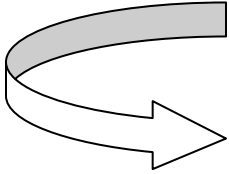
Hürufiliyə görə insan

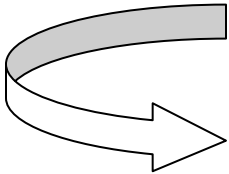
Dünya zəkası

Dünya ruhu

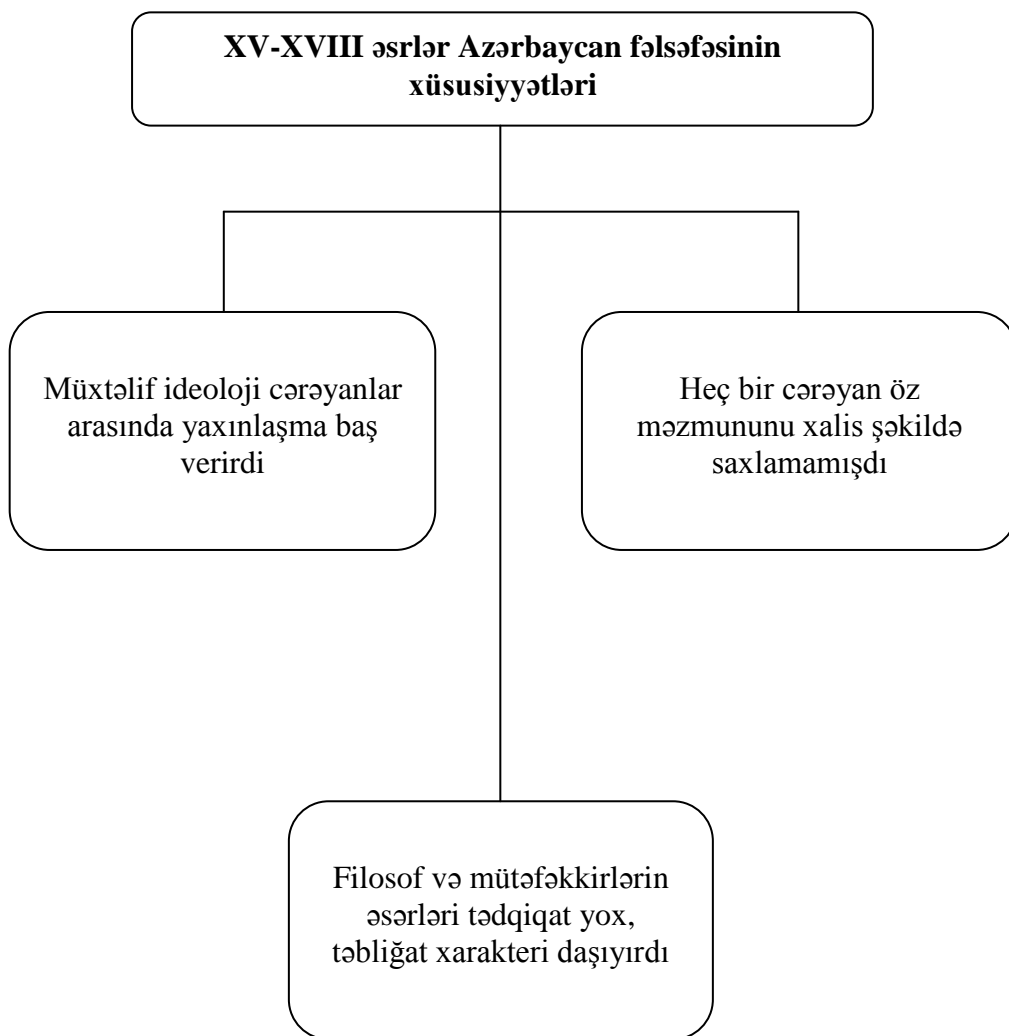
İlkin materiya

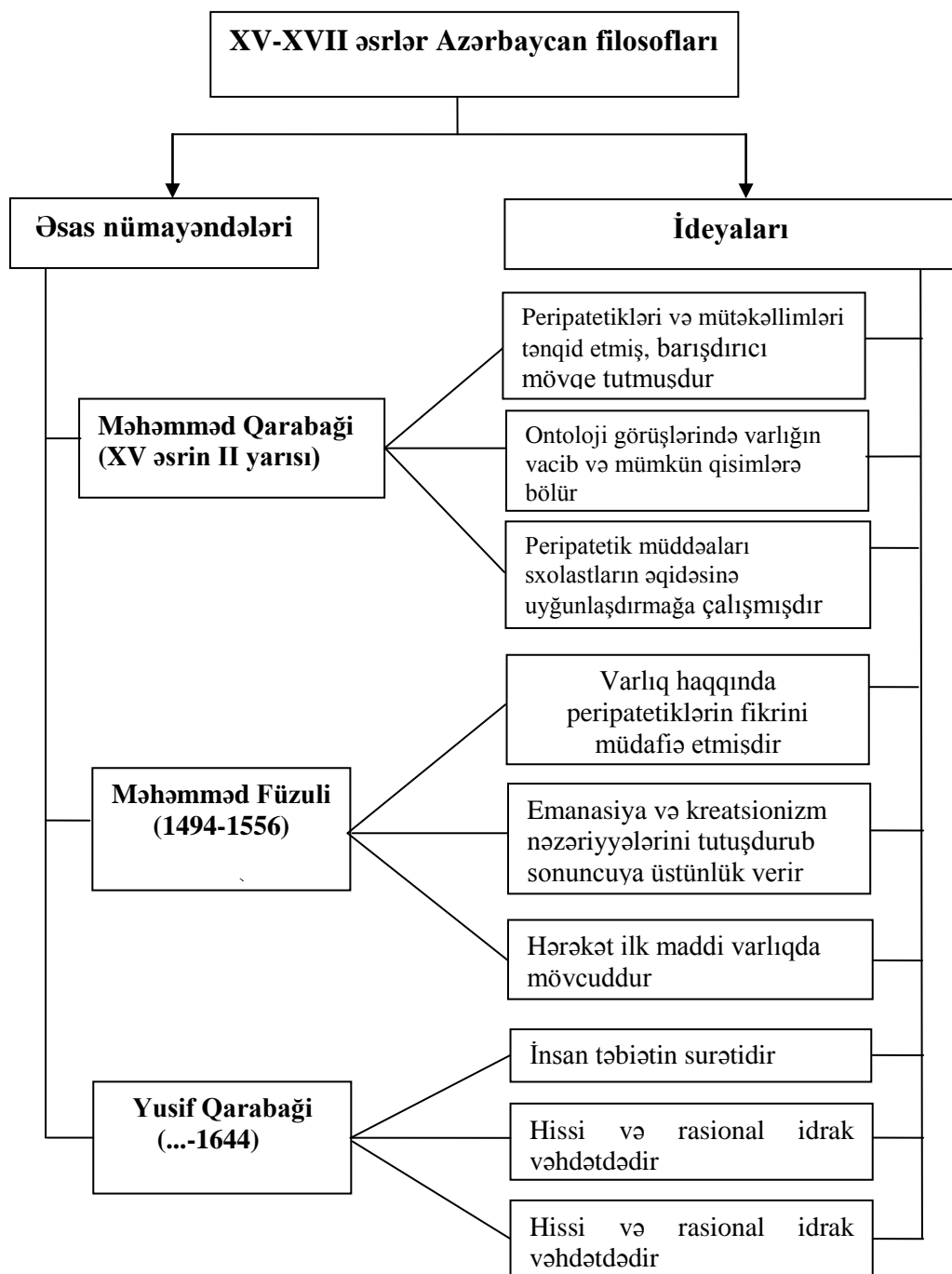
Zaman və məkan

Emanasiyasının nəticəsidir

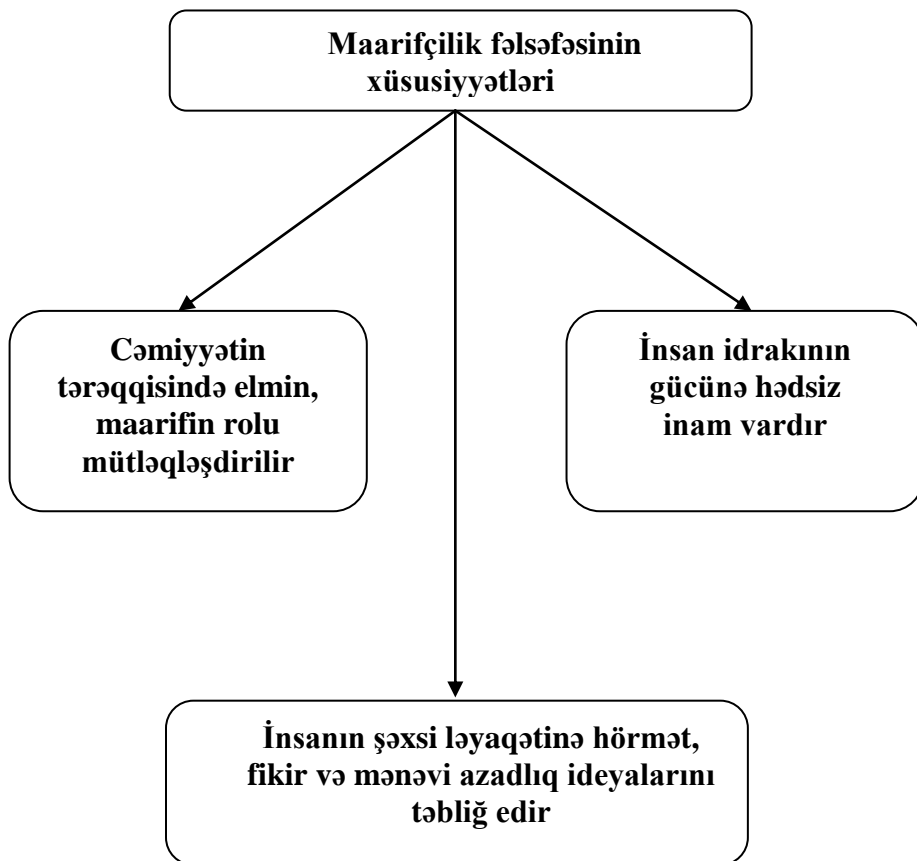
4.8. XV-XVIII əsrlər Azərbaycan fəlsəfəsinin xüsusiyyətləri

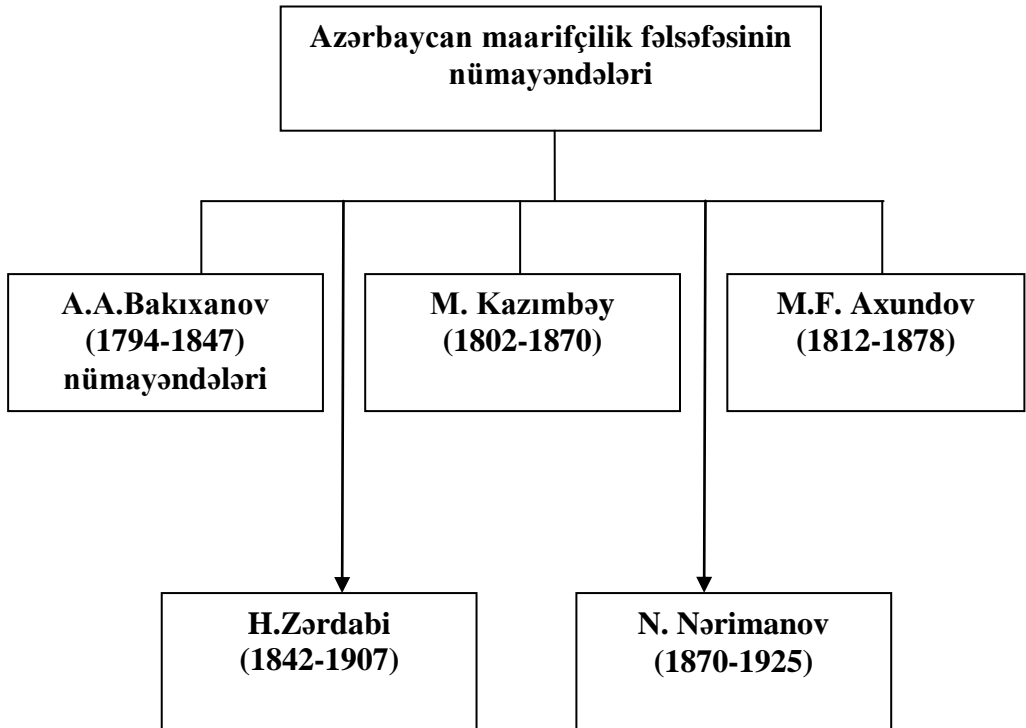
4.9. XV-XVII əsrlər Azərbaycan fəlsəfi fikri

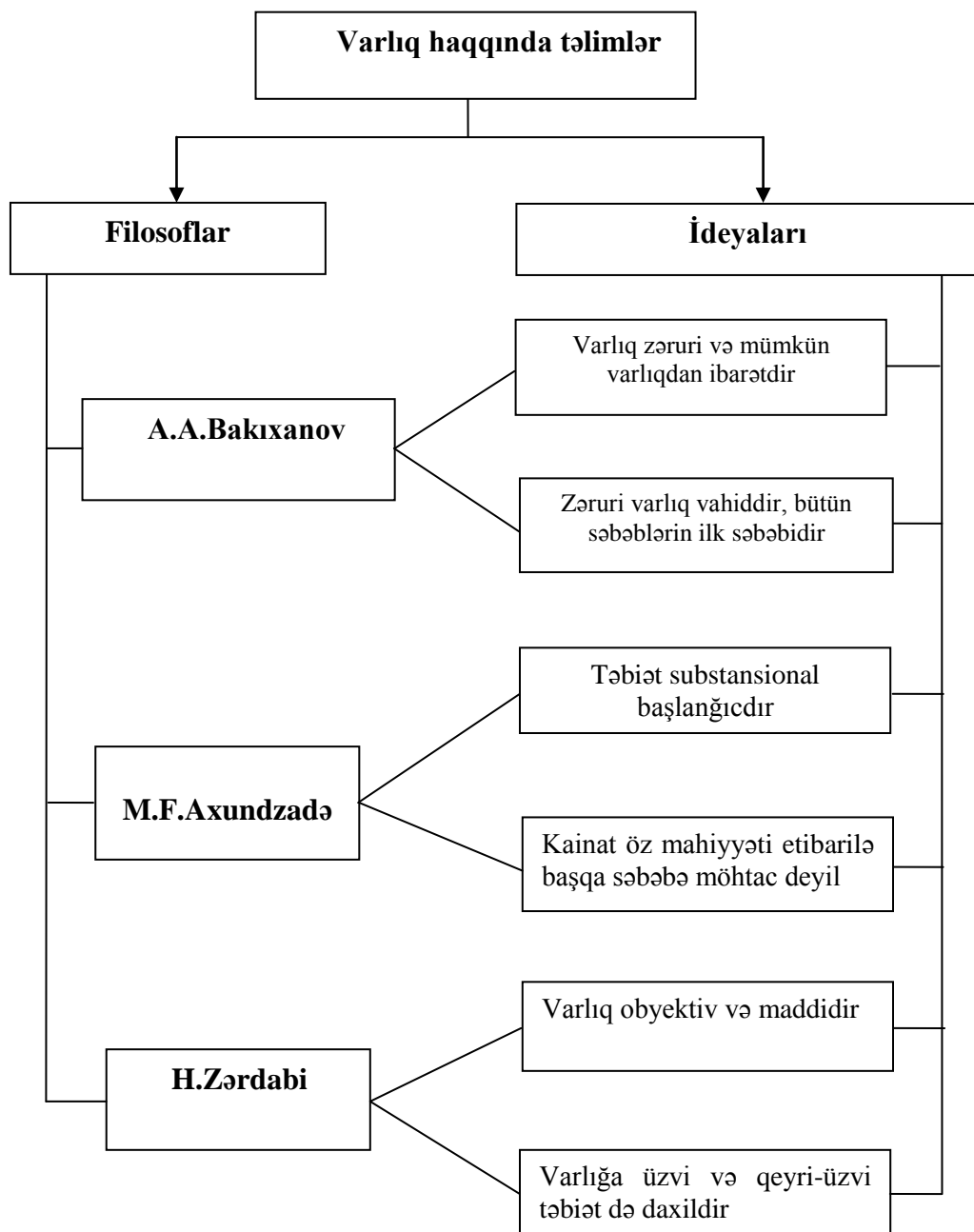
4.10. Azərbaycan maarifçilik fəlsəfəsi

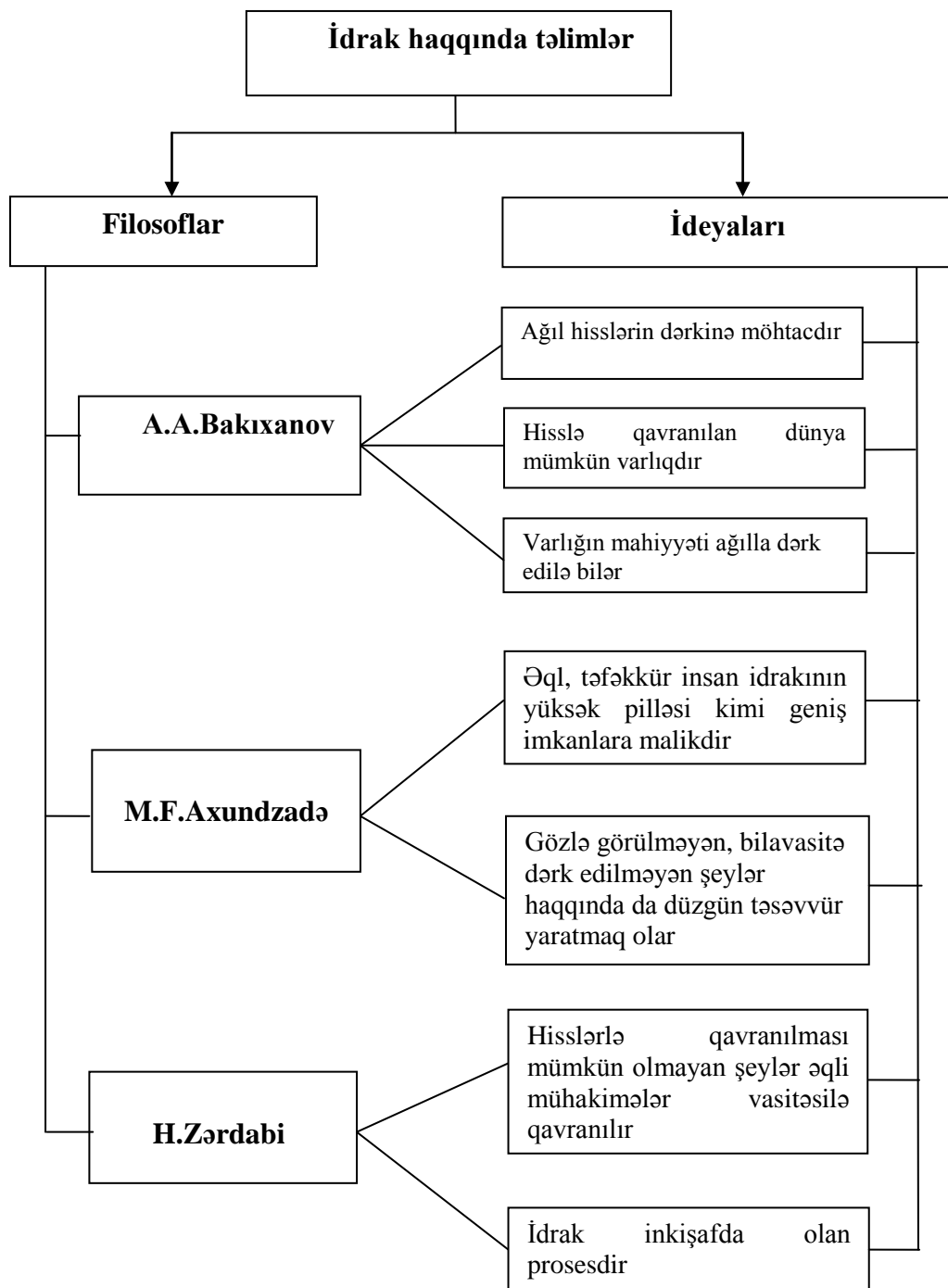
4.10.1. Azərbaycan maarifçilik fəlsəfəsinin nümayəndələri

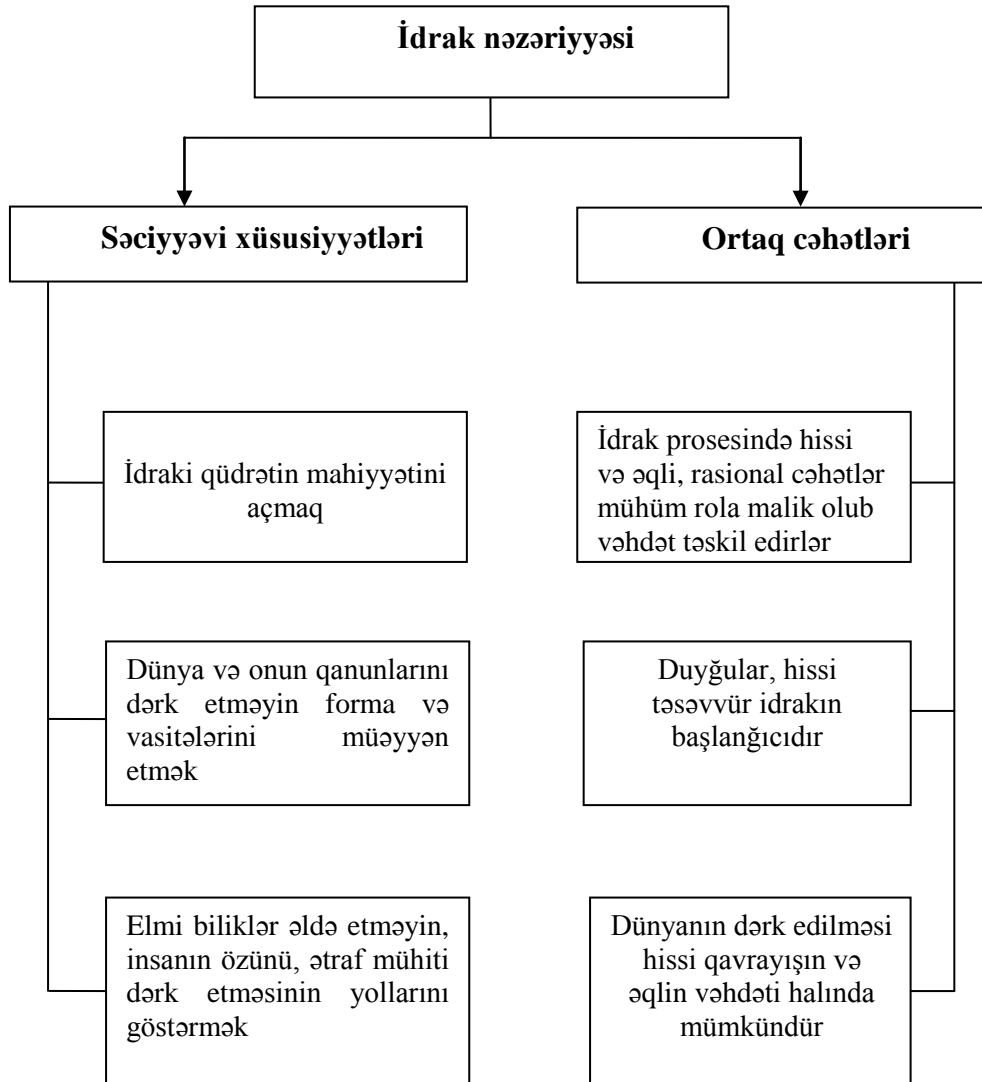
**4.10.2. Maarifçi filosoflar varlıq haqqında
(A.A.Bakıxanov, M.F.Axundzadə, H.Zərdabi)**

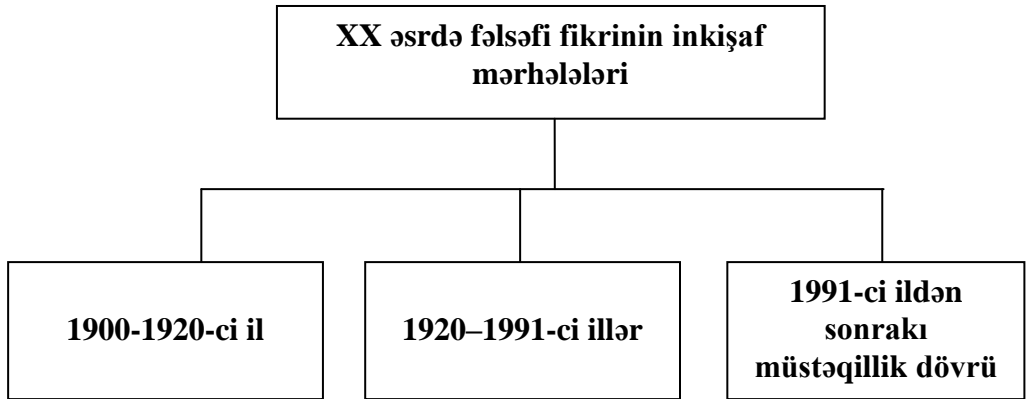
**4.10.3. Maarifçi filosoflar idrak haqqında
(A.A.Bakıxanov, M.F.Axundzadə, H.Zərdabi)**

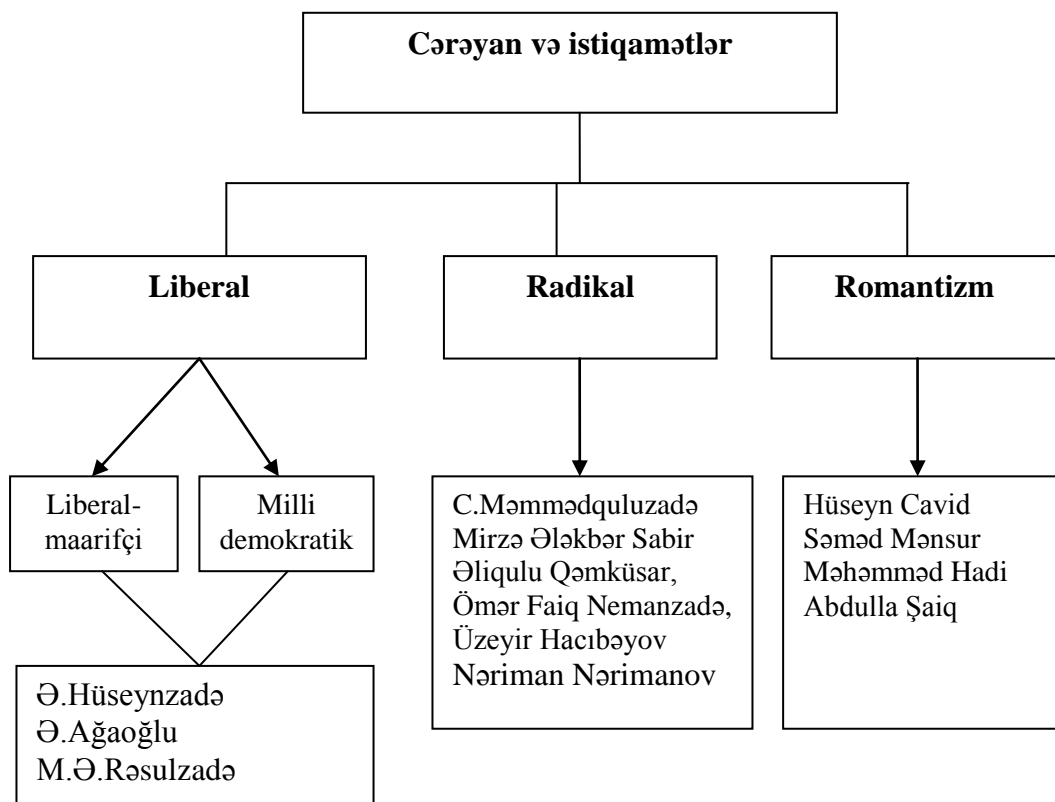
4.10.4. Maarifçilik fəlsəfəsində idrak nəzəriyyəsinin səciyyəvi xüsusiyyətləri və ortaq cəhətləri
(A.A.Bakıxanov, M.F.Axundzadə, H.Zərdabi)

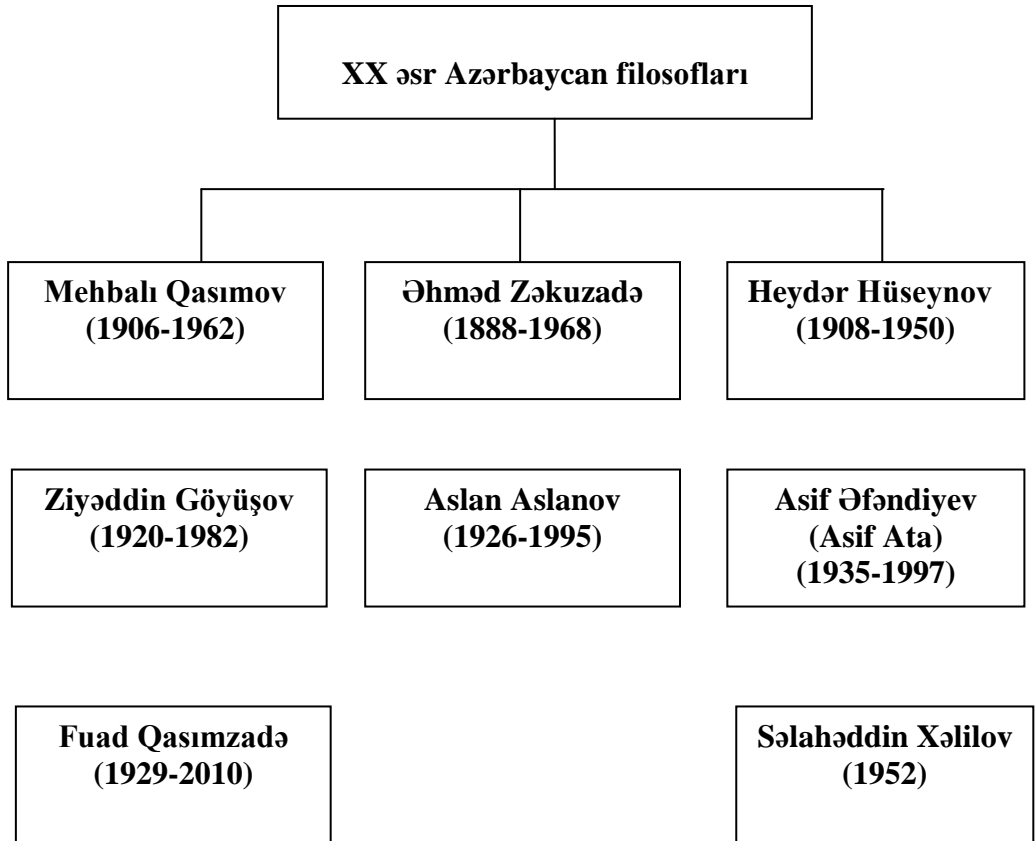
4.11. XX əsr Azərbaycan fəlsəfi fikrinin inkişaf mərhələləri

4.11.1. XX əsr Azərbaycan fəlsəfinin inkişaf istiqamətləri

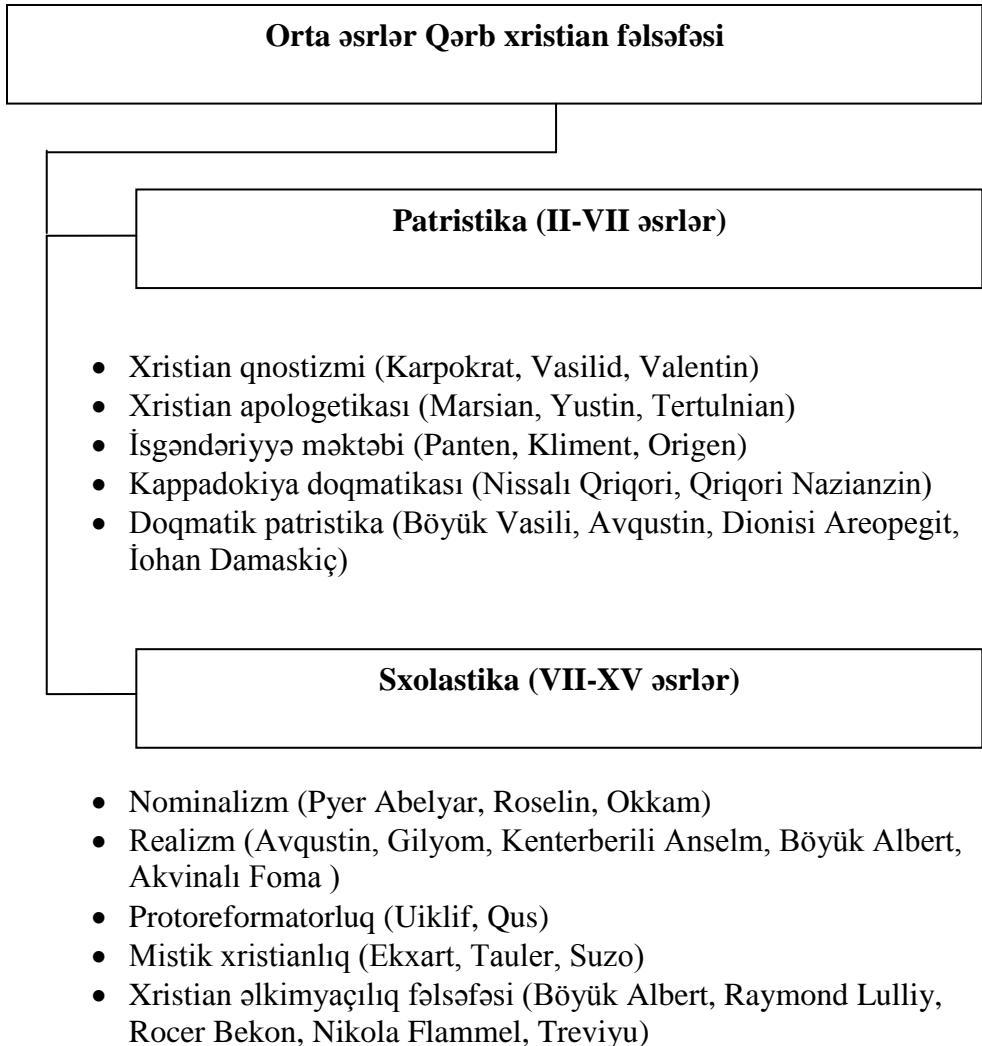

4.11.2. XX əsr Azərbaycan filosofları

MÖVZU № 5. QƏRBDƏ FƏLSƏFİ FİKRİN İNKİŞAFI (Orta əsrlər, yeni və ən yeni dövrlər)

5.1. Orta əsrlər Qərb fəlsəfəsinin əsas inkişaf istiqamətləri (II-XV əsrlər)

**5.1.1. Orta əsrlər Qərb fəlsəfəsinin əsas ideyaları
(II-XV əsrlər)**

ALLAH (İLƏHIYYAT)	Teosentrizm. Qüdrətli Mütləq Şəxsiyyət. Monoteizm. Antropomorfizm.
ONTOLOGİYA	Kreasionizm – dünyanın “heçdən” yaradılması. Varlığın dualizmi: İlahi və Təbii dünya. Ali varlıq – Allah. Təbiət – qeyri-həqiqi varlıq. Geosentrizm.
ANTROPOLOGİYA	Kreasionizm – insanın Allah tərəfindən yaradılması. İnsan – Allahın bənəzridir. İnsan: ruh+qəlb+vücut Ölməzlik ideyası qəlb və ruhun vəhdəti kimi. Ata-Oğul vasitəsilə insanın xilas ideyası.
QNOSOLOGİYA	Müqəddəs İncil (Bibliya) – Allahın vəhyi. Allah dərkolunmazdır. İman elmdən üstündür. Fəlsəfə ilahiyyətin “xidmətçisidir”.
ETİKA	Məsihin mənəvi vəsiyyətləri. Asketizm. İnsan ilahi ruha malikdir, bununla yanaşı günahkardır. Dünyadakı şərin səbəbi Allah deyil, insandır. İnsanın mənəvi borcu ruhunu xilas etməkdir.
FƏLSƏFƏ TARİXİ	Providensializm (tarixi hadisələrin ilahi qüvvənin iradəsi ilə meydana gəldiyini iddia edən idealist cərəyan). Allah –tarixin əsas hərəkətverici amili. Tarixin istiqaməti “ikinci zühura” doğrudur. Esxatologiya (dünyanın, bəşəriyyətin sonu haqqında dini təsəvvürlərin məcmusu).
SOSIAL FƏLSƏFƏ	İctimai qanunları Allah müəyyənləşdirir. Sosial iyerarxiya “İlahi” iyerarxiyaya bənzəyir.

5.2. İntibah dövrü Qərb fəlsəfinin əsas inkişaf istiqamətləri (XV-XVI əsrlər)

İntibah dövrü Qərb fəlsəfi	
Humanizm	Dante, Petrarka, Valla, Fiçino, Mirandola, Rotterdamlı Erazm
Xristian neoplatonizmi	Kuzanski, Plifon, Fiçino, Mirandola, Viko
Xristian aristotelizmi	Pomponassi
Naturfəlsəfə	Bruno, Kopernik, da Vinçi, Telezio, Qaliley
Xristian reformasiya fəlsəfi	Lüter, Svinqli, Kalvin, Melanxton
Sosial fəlsəfə	Mor, Kampanella, Makiavelli, Qrosi
Mistik fəlsəfə	Münser, Beme
Rozenkreysçilik, hermetizm və əlkimya	Rozenkreys (?), Mayer, Filalet, Heydon
Skeptisizm	Monten

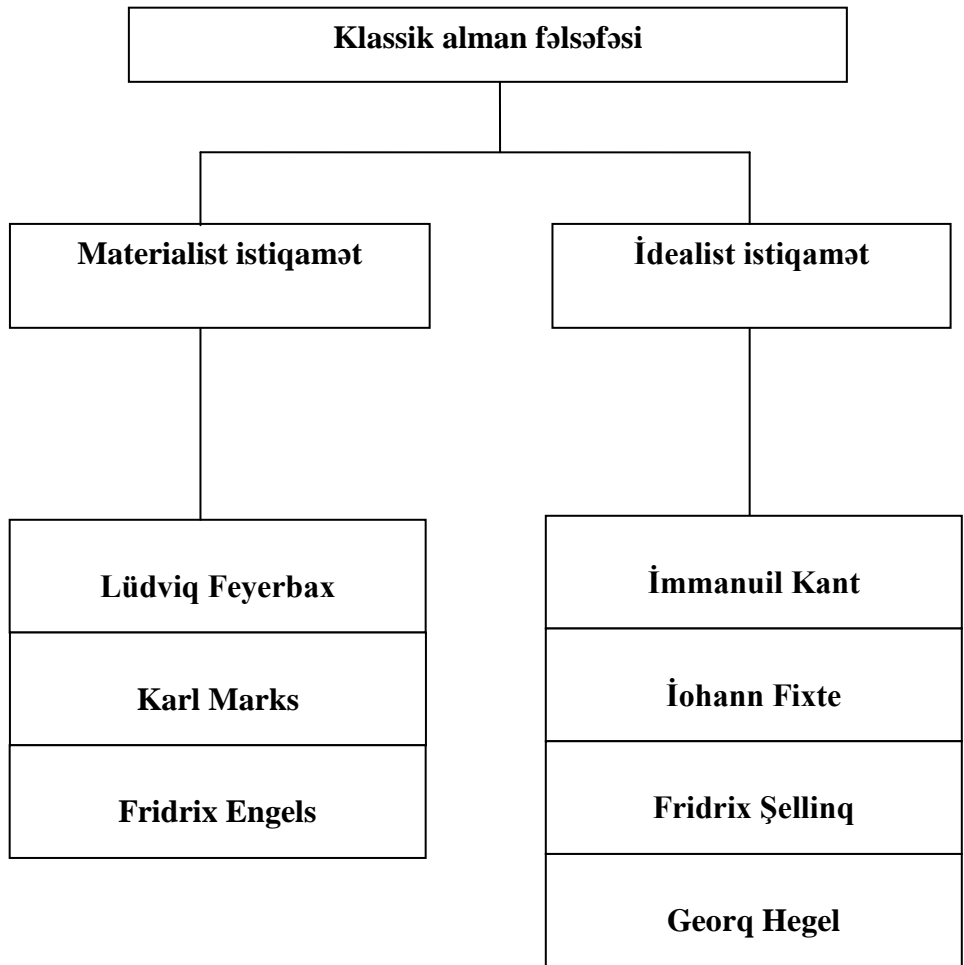
**5.2.1. İntibah dövrü Qərb fəlsəfəsinin əsas ideyaları
(XV-XVI əsrlər)**

ALLAH (İLƏHİYYAT)	Teizm və panteizmin qarşılıdırması. Sekulyarizasiya.
ONTOLOGİYA	Sonsuz Kainat. Dualist varlıq ideyasından imtina. Heliosentrizm. Polisentriзм. Təbiət və insanda gizli qüvvələrin mövcudluğu.
ANTROPOLOGİYA	Antroposentrizm. Humanizm. İnsanın cismani əsası ideyasının reabilitasiyası. Dünyəvi həyat dəyərlərinin geri qaytarılması. İnsan azadlığı. Yaradıcı-insan anlayışı.
QNOSİOLOGİYA	İdrakın (Əqlin) mövqeyinin güclənməsi. Elmi idrak metodlarının bərqərar olması.
ETİKA	Dualizm: Əhdi-cədid nəsihətləri etikasını və həyata epikürsayağı yanaşma. İnsan özü öz taleyini müəyyənləşdirməyə qadirdir.
SOSİAL FƏLSƏFƏ	Mükəmməl və ədalətli cəmiyyət modelləri (sosial utopiyalar).

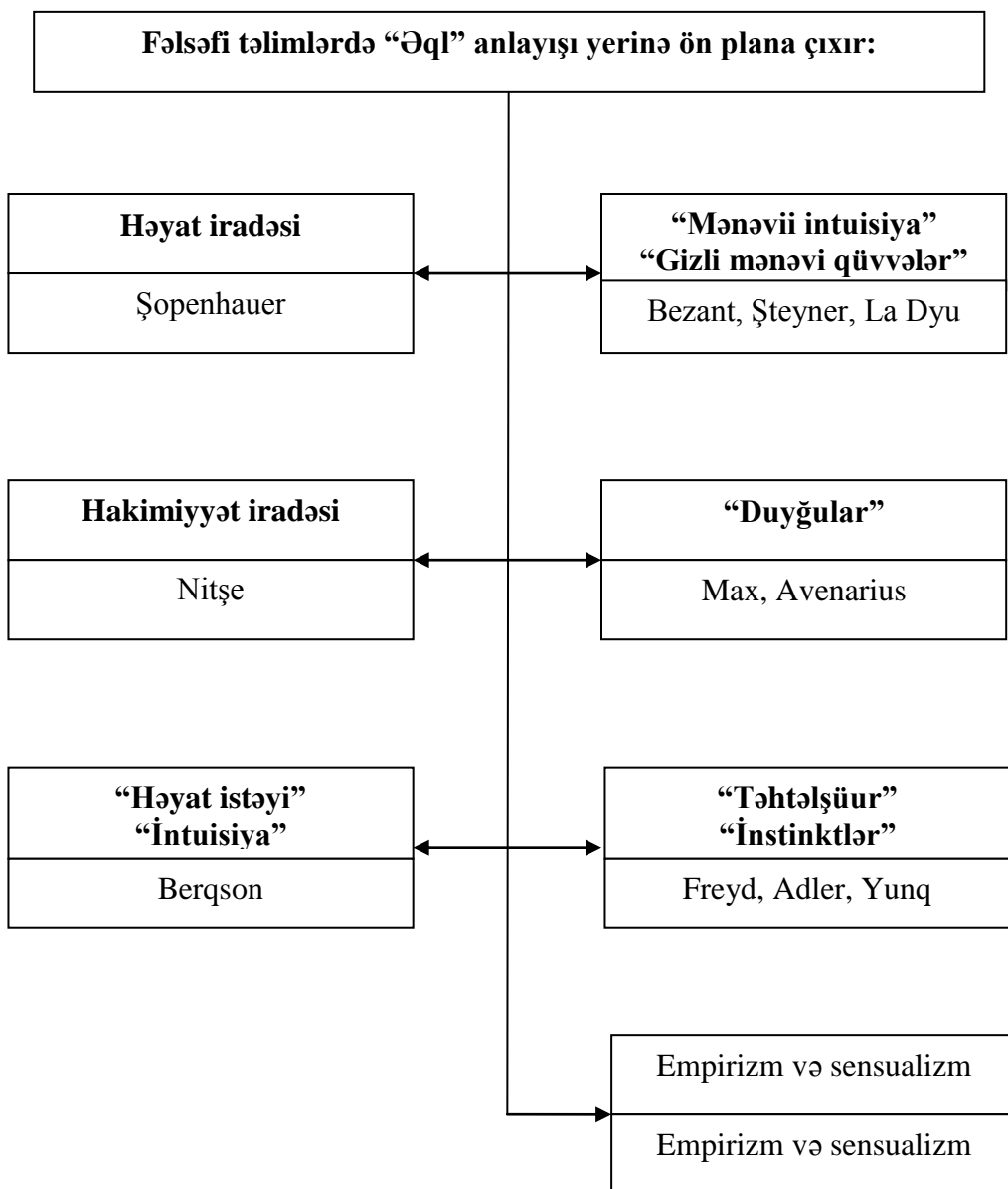
5.3. Yeni dövr Qərb fəlsəfinin əsas inkişaf istiqamətləri (XVII-XIX əsrlər)

Yeni dövrün Qərb fəlsəfi	
Empirizm və sensualizm	Bekon, Hobbs, Lokk
Metafizik materializm	Lametri, Holbax, Helvetsi
Rasionalizm	Dekart, Nyuton, Leybnits, Spinoza, Kant, Hegel
Maarifçilik fəlsəfi	Hobbs, Lokk, Toland, Şeftsberi, Volter, Russo, Didro, Kondilyak, Dalamber, Volf, Lessinq, Herder, Kant, Peyn, Cefferson, Franklin
İdealizm	Yum, Berkli, Kant, Fixte, Şelling, Hegel
Antropoloji materializm	Feyerbax
Dialektik materializm (marksizm)	Marks, Engels
Mistik fəlsəfi (Masonlar, Rozenkreysçilik, hermetizm və s.)	Sen-Jermen, Kaliostro, Svedenborq, Sen-Marten
Həyat fəlsəfi	Şopenhauer, Nitşe, Berqson
Pozitivizm	Kont, Spenser, Mill
Teosofiya	Sinnet, Subba Rou, Bezant

5.4. Yeni dövrün klassik alman fəlsəfəsi

5.5. XIX-XX əsrlər Qərb fəlsəfəsində qeyri-rasional tendensiyalar

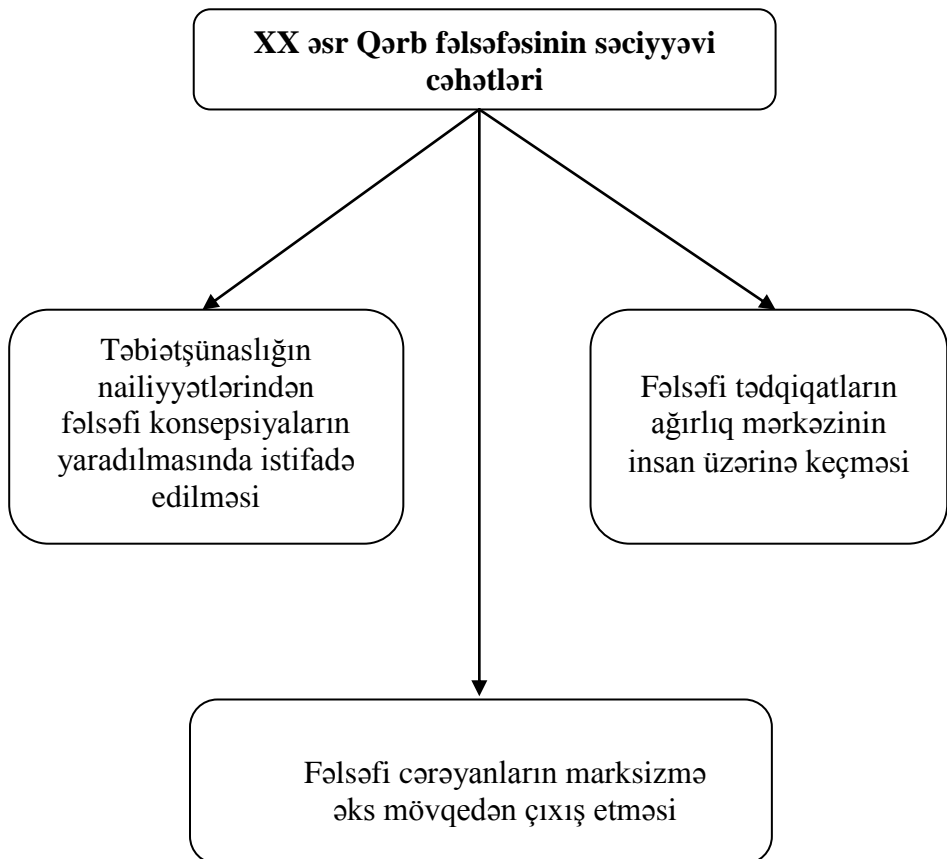
**5.6. Yeni dövr Qərb fəlsəfəsinin əsas ideyaları
(XVII-XIX əsrlər)**

ONTOLOGİYA	Mexanisizm. İdealizm və materializmin qarşıdurması. Dialektika.
ALLAH (İLƏHİYYAT)	Deizm. Ateizm.
ANTROPOLOGİYA	Mexanisizm. Dualizm: vücut – ruh. Materializm: ruhun ölməzliyi və ölümdən sonrakı həyatın inkarı. İnsanın bioloji təbiəti. İnsanın bioloji, yaxud sosial mahiyyəti.
QNOSİOLOGİYA	Rasionalizm və empirizm (sensualizm). Metafizikanın tənqidi. İrrasionalizm: elmi idrakın tənqidi. Pozitivizm.
MƏNTİQ	Dialektika və onun qanunları.
ETİKƏ	Humanizm. Azadlıq. İnsanın ayrılmaz hüquqlarının təsdiqi. Şəxsiyyətin dəyərinin əsaslandırılması.
SOSİAL FƏLSƏFƏ	“İctimai müqavilə” nəzəriyyəsi. Hakimiyyət bölgüsü nəzəriyyəsi. Hüquqi dövlət. Ənənəvi mədəniyyətin tənqidi.
FƏLSƏFƏ TARİXİ	İdealizm: tarix Mütləq İdeyanın inkişafı kimi. Materializm: tarix maddi münasibətlərin inkişafı kimi (istehsal və bölgü vasitələri)

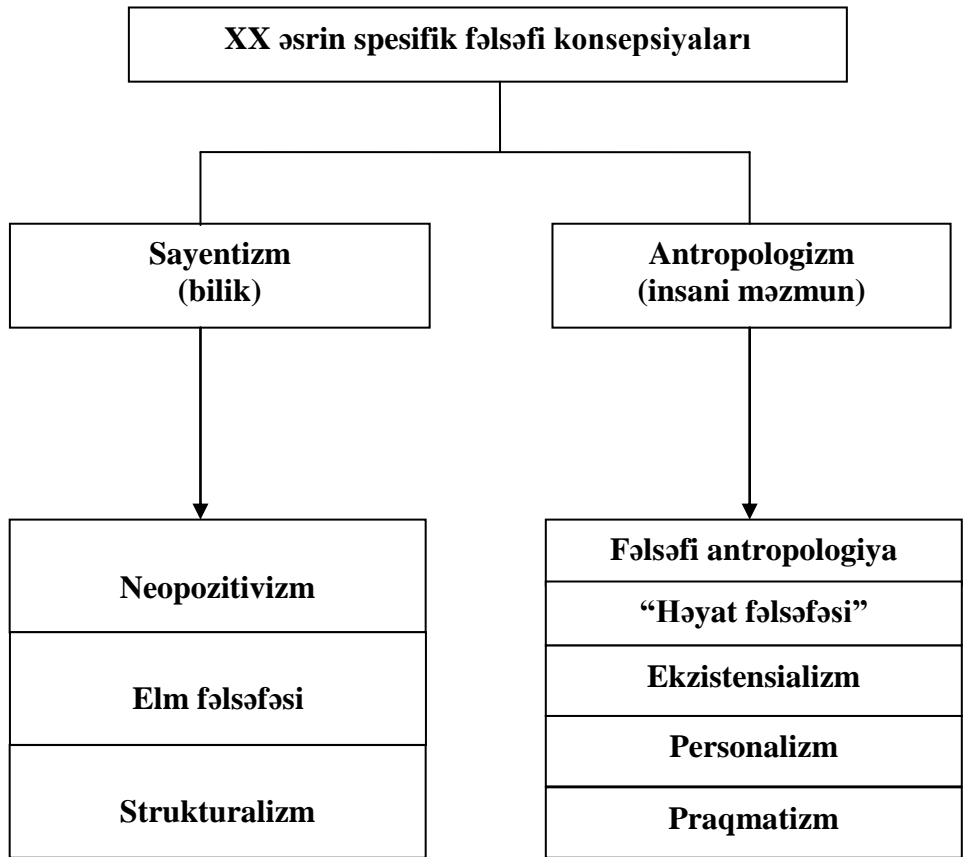
5.7. Postklassik Qərb fəlsəfəsinin məktəb və cərəyanları (XIX-XX əsrlər)

Həyat fəlsəfəsi	Şopenhauer, Nitşe, Berqson	
Pozitivizm	İlkin pozitivizm	Kont, Spenser, Mill
	İkinci pozitivizm (empiriokritisizm)	Max, Avenarius
	Neopozitivizm	Şlik, Karnap, Neyrat, Rassel, Vitgenşteyn
Neotomizm	Jilson, Mariten, Mersye	
Teosofiya	Sinnət, Bezant, La Dyu, Dauer, Menli-Holl	
Antroposofiya	Şteyner	
Ekzistensializm	Kyerkeqor, Kamyu, Sartr, Yaspers, Haydegger	
Psixoanaliz	Freyd, Adler, Yungq, Fromm	
Qeyri-ortodoksal dini fəlsəfə	Teyyar de Şarden, Buber, Henon, Bultman, Tillix, Koks	
Praqmatizm	Pirs, Ceyms, Dyui, Huk	
Neopraqmatizm	Kueyn, Qudmen, Rorti, Reşer	
Personalizm	Berdyayev, Şestov, Boun, Roys, Munye, Lakrua	
Fenomenologiya	Qusserel və davamçıları	
Fəlsəfi antropologiya	Şeper, Helen, Plessner	
Yenikantçılıq	Kohen, Natorp, Vindelband, Rikkert	
Yenihegelçilik	Sterlinq, Kerd, Bredli, Roys	
Marksizm	Marks, Engels, Horkhaymer, Markuze, Lefevr, Adorno, Sartr	
Canlı Etika təlimi	Rerix və davamçıları	
Elm fəlsəfəsi	Popper, Kun, Lakatos	
Fəlsəfə tarixi	Şpenqler, Sorokin, Yaspers, Toynbi	
Strukturalizm	Levi-Stros, Altyusser, Fuke, Derrida, Lakan	
Sayentizm	Rostou, Bell, Tofler, Masuda, Nesbit	
Sinergetika	Haken, Priqojin	
Siyasi fəlsəfə	Role, Nozik, Novak, Bjezinski, Kissencer, Pimentel	

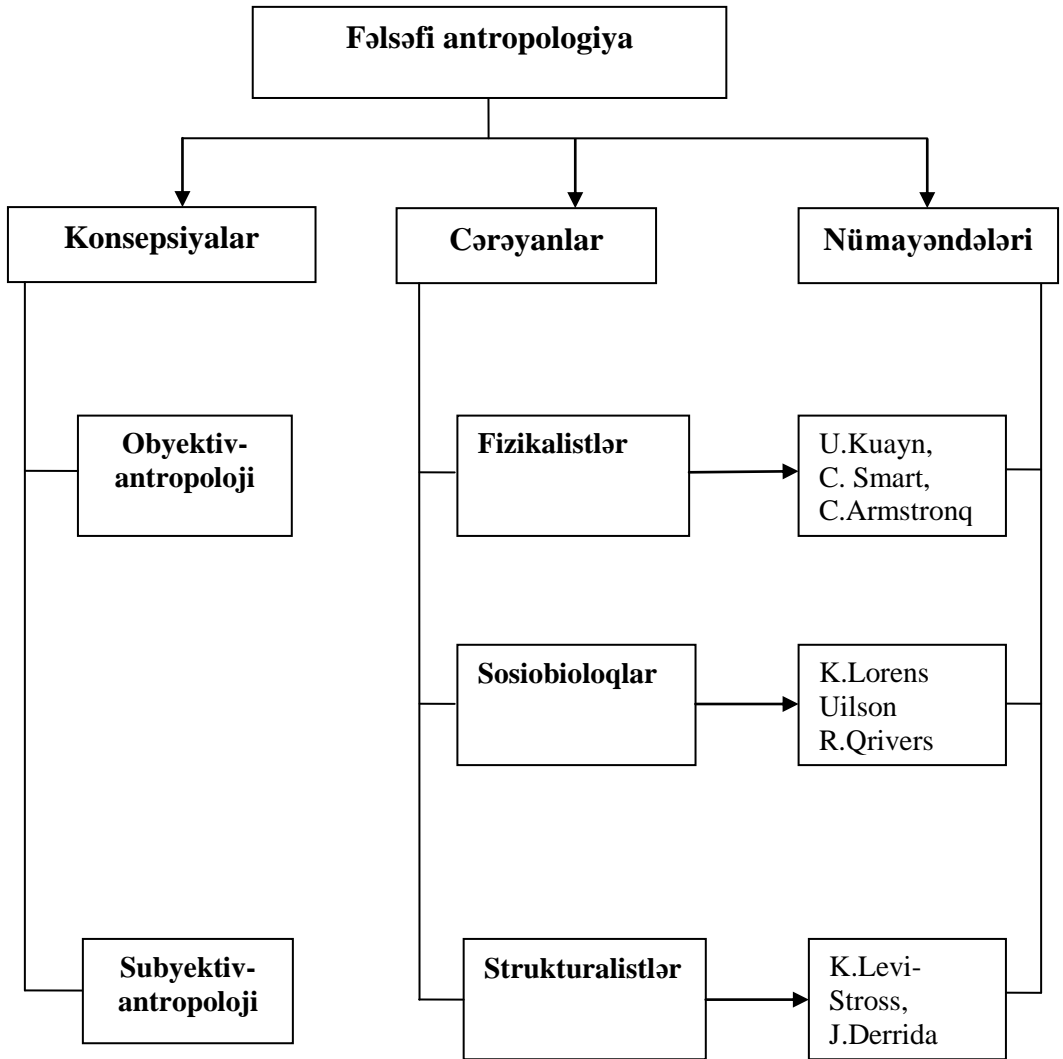
5.8. XX əsr Qərbi fəlsəfəsinin səciyyəvi cəhətləri

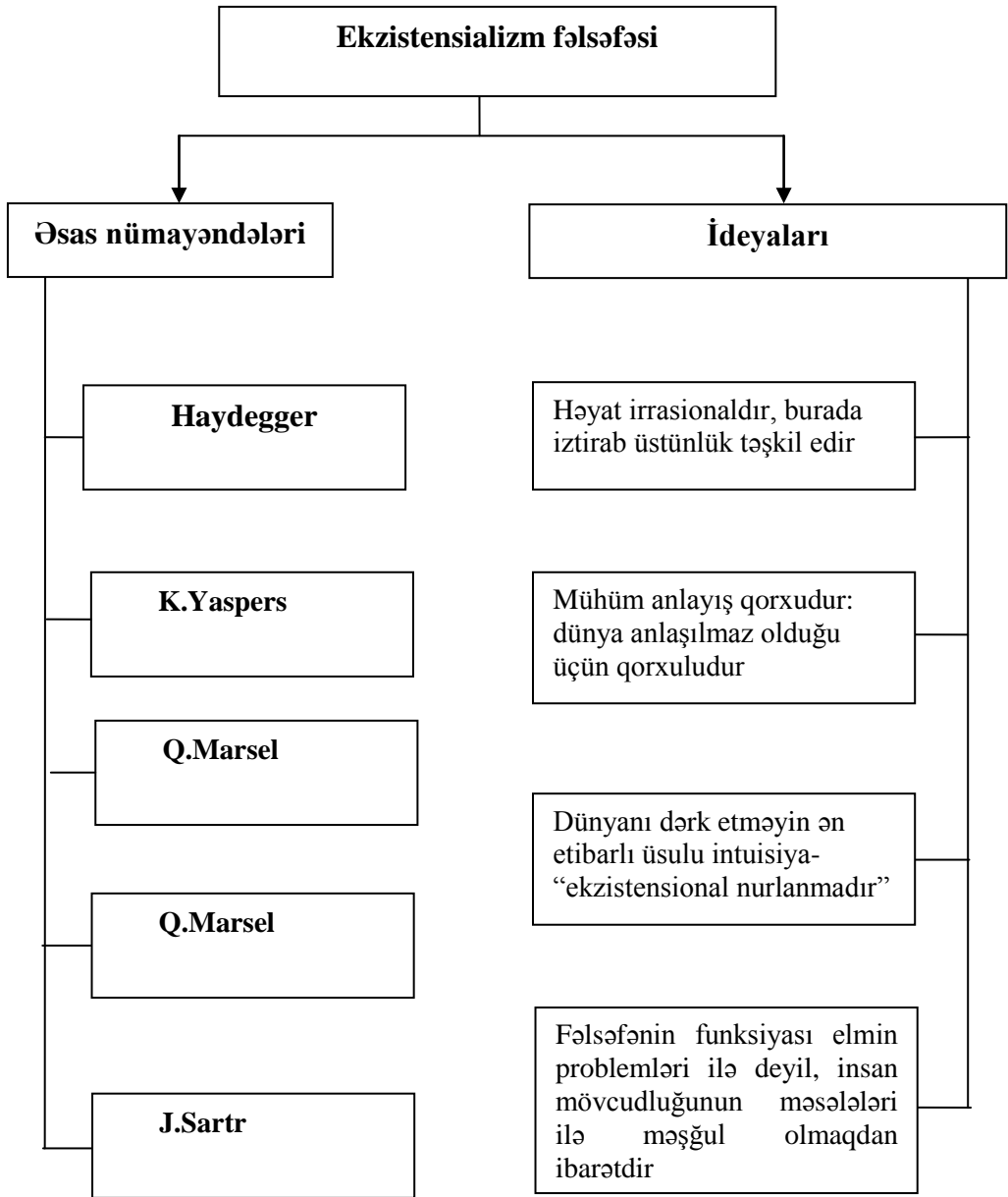
5.8.1. XX əsrin spesifik fəlsəfi konsepsiyaları

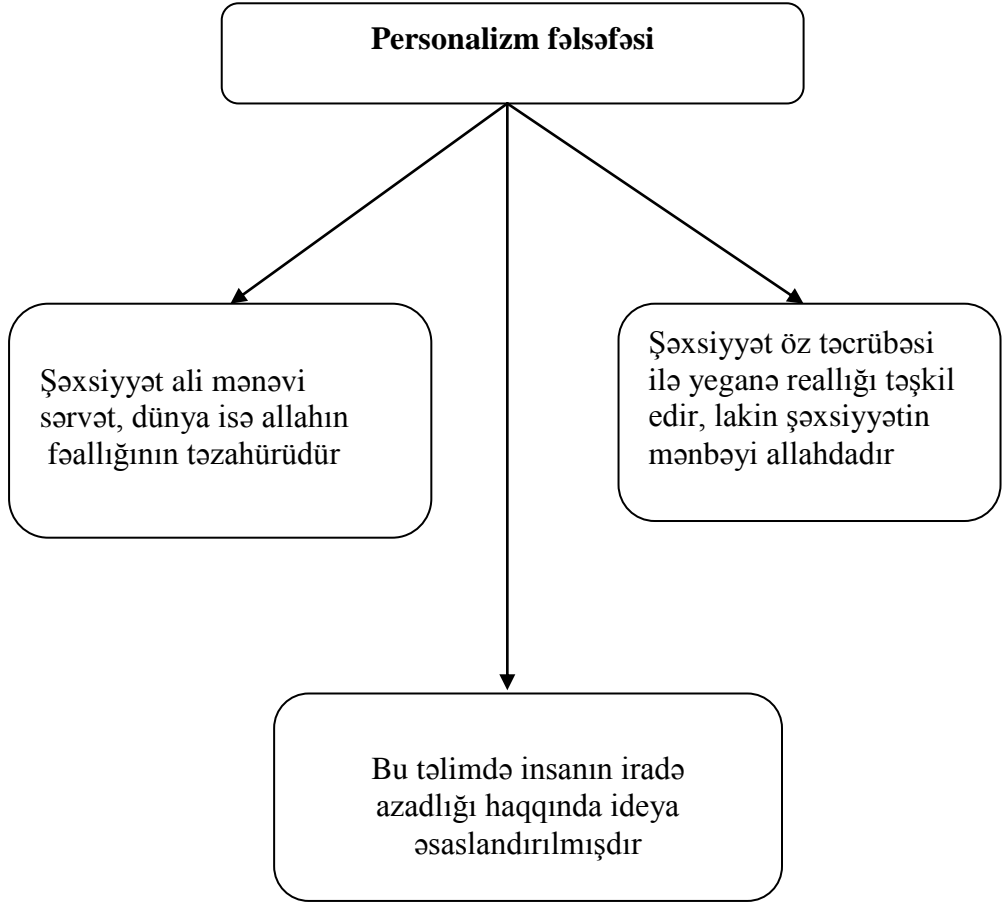
5.8.2. Fəlsəfi antropologiya

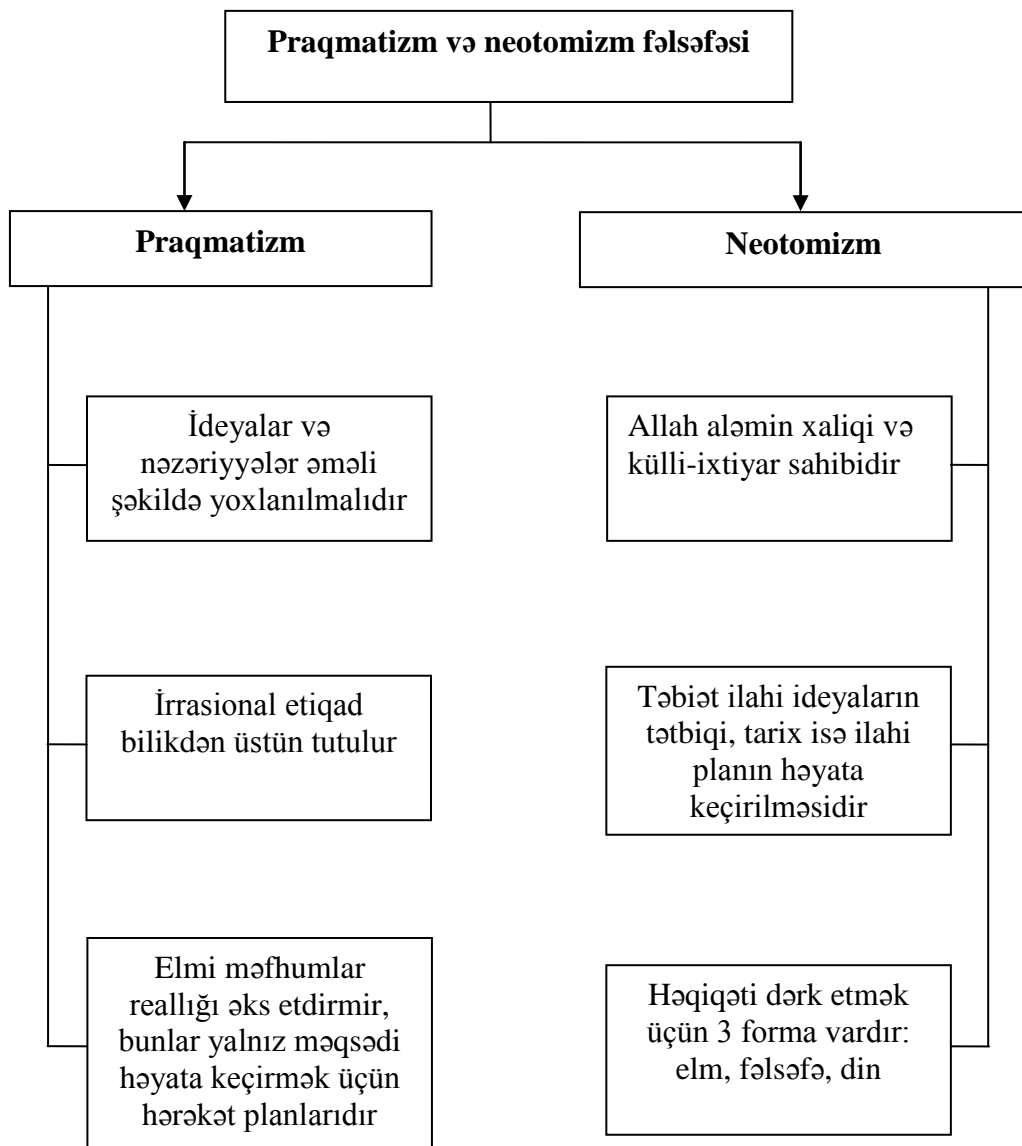
5.8.3. Ekzistensializm fəlsəfinin əsas nümayəndələri və ideyaları

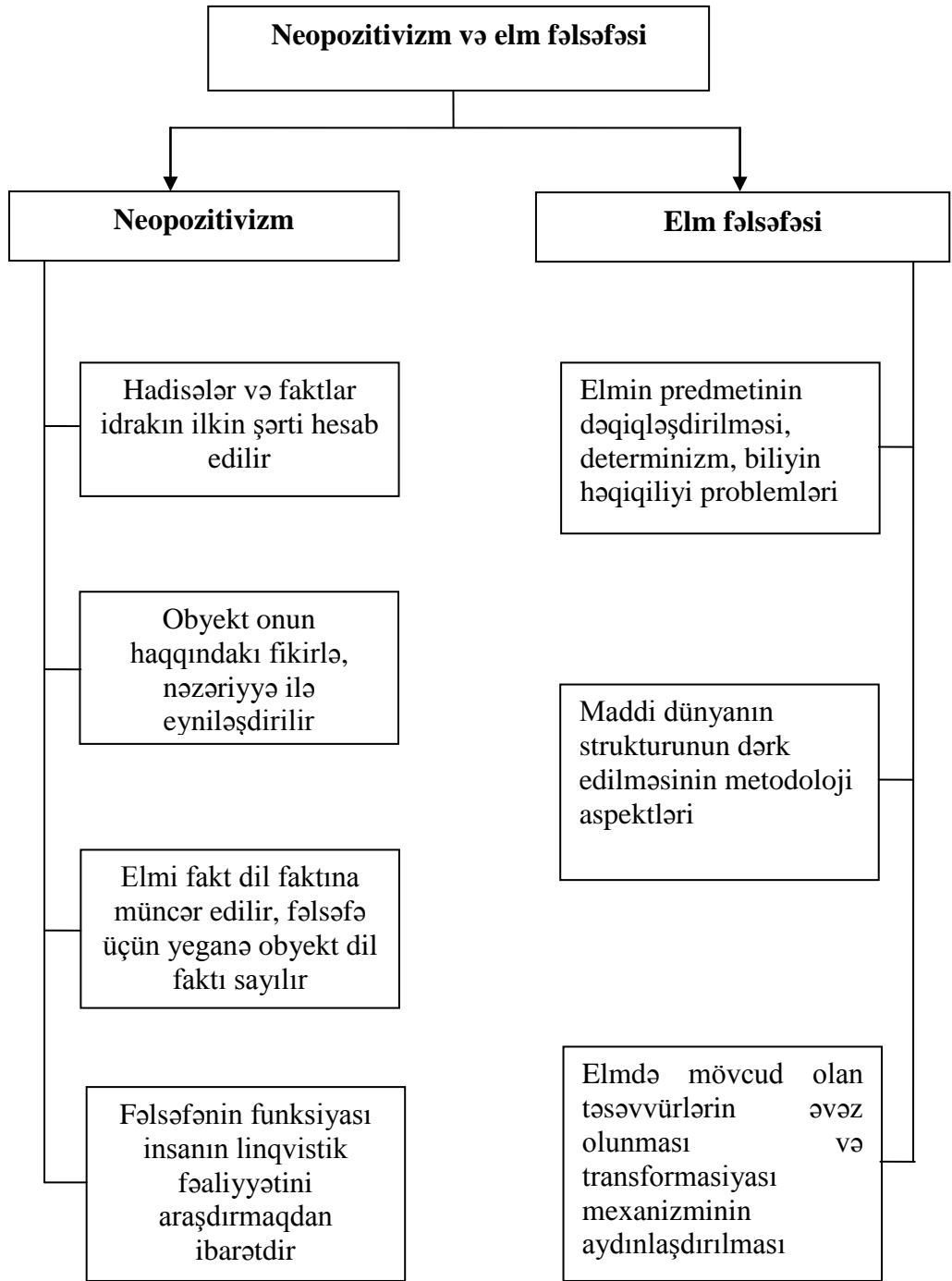
5.8.4. Personalizm

5.8.5. Praqmatizm və neotomizm

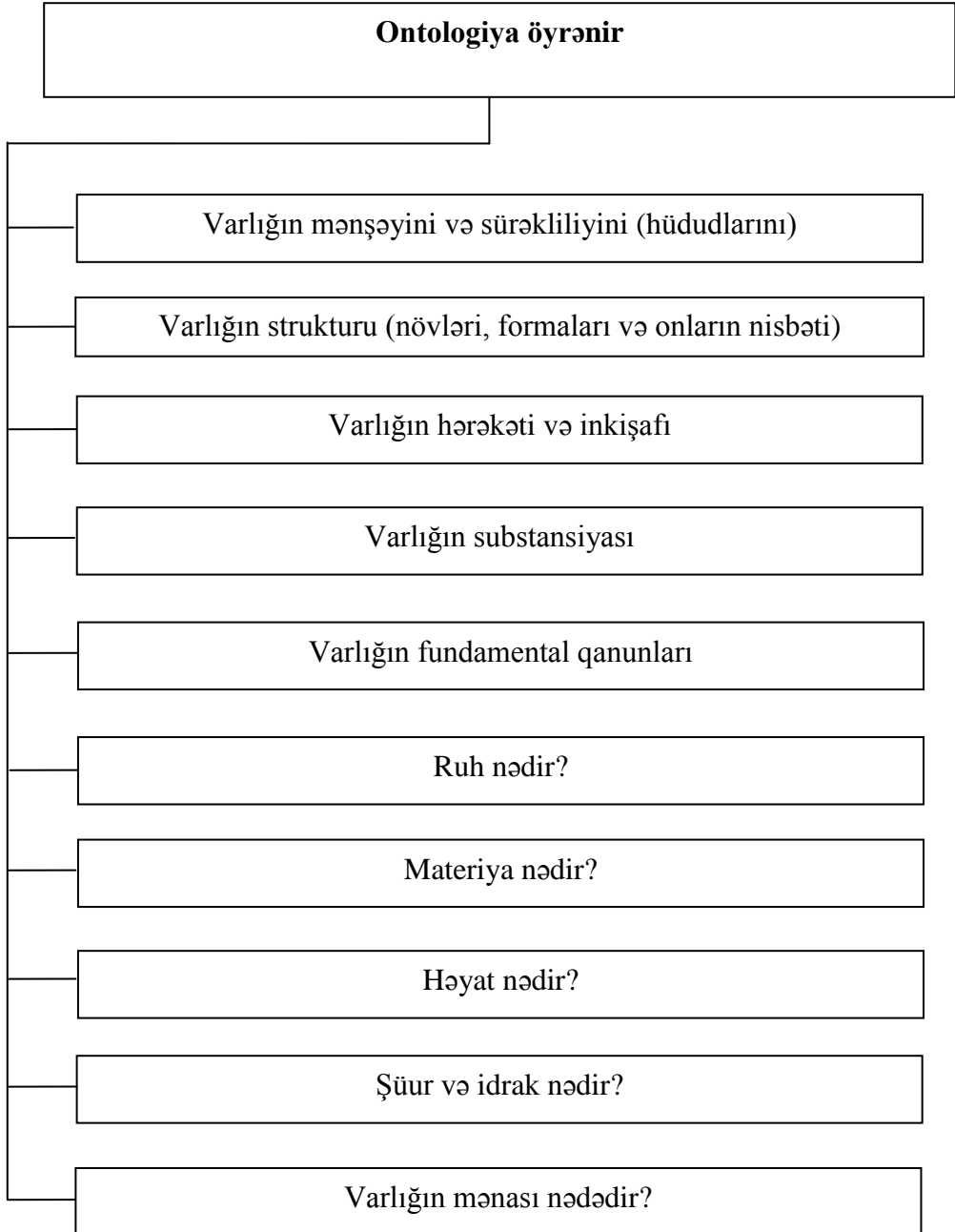
5.8.6. Neopozitivizm və elm fəlsəfəsi

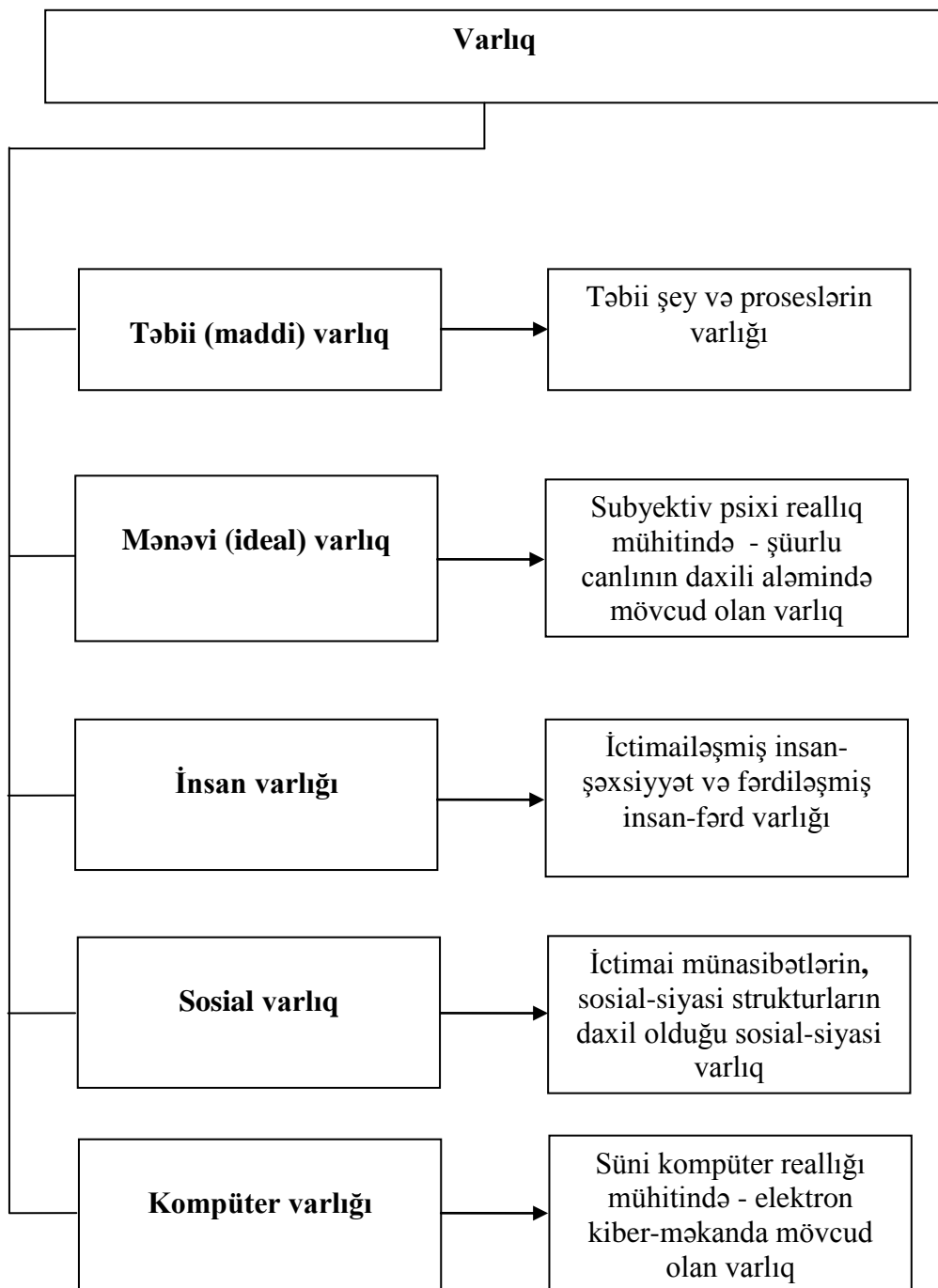
III FƏSİL. FƏLSƏFƏNİN ƏSAS PROBLEMLƏRİ

MÖVZU № 6. FƏLSƏFƏDƏ VARLIQ VƏ MATERİYA PROBLEMİ

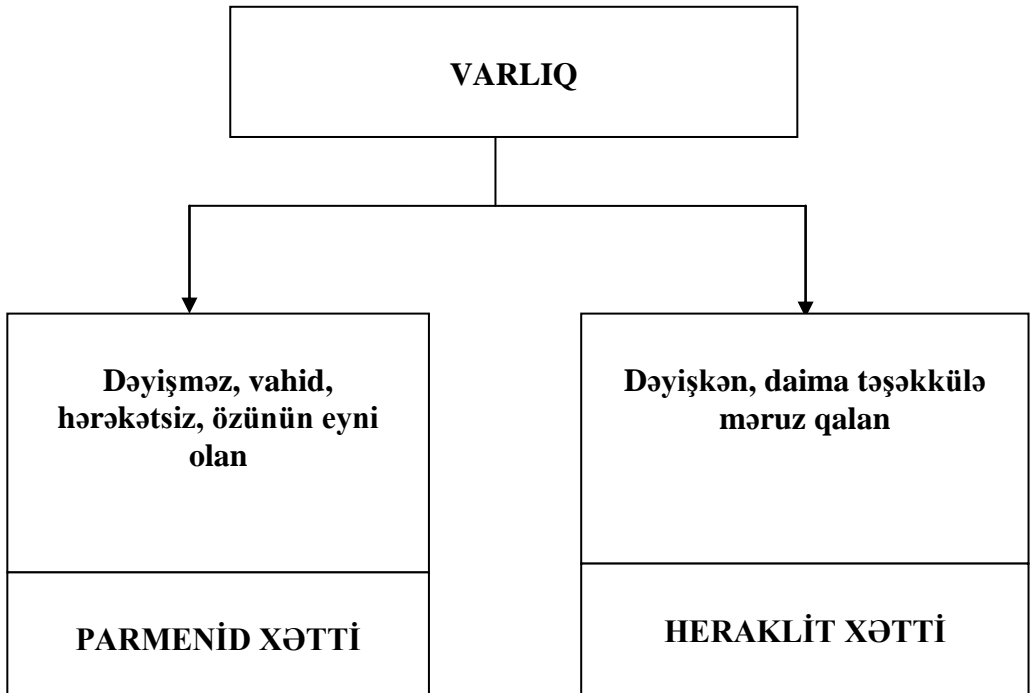
6.1. Ontologiyanın mühüm problemləri

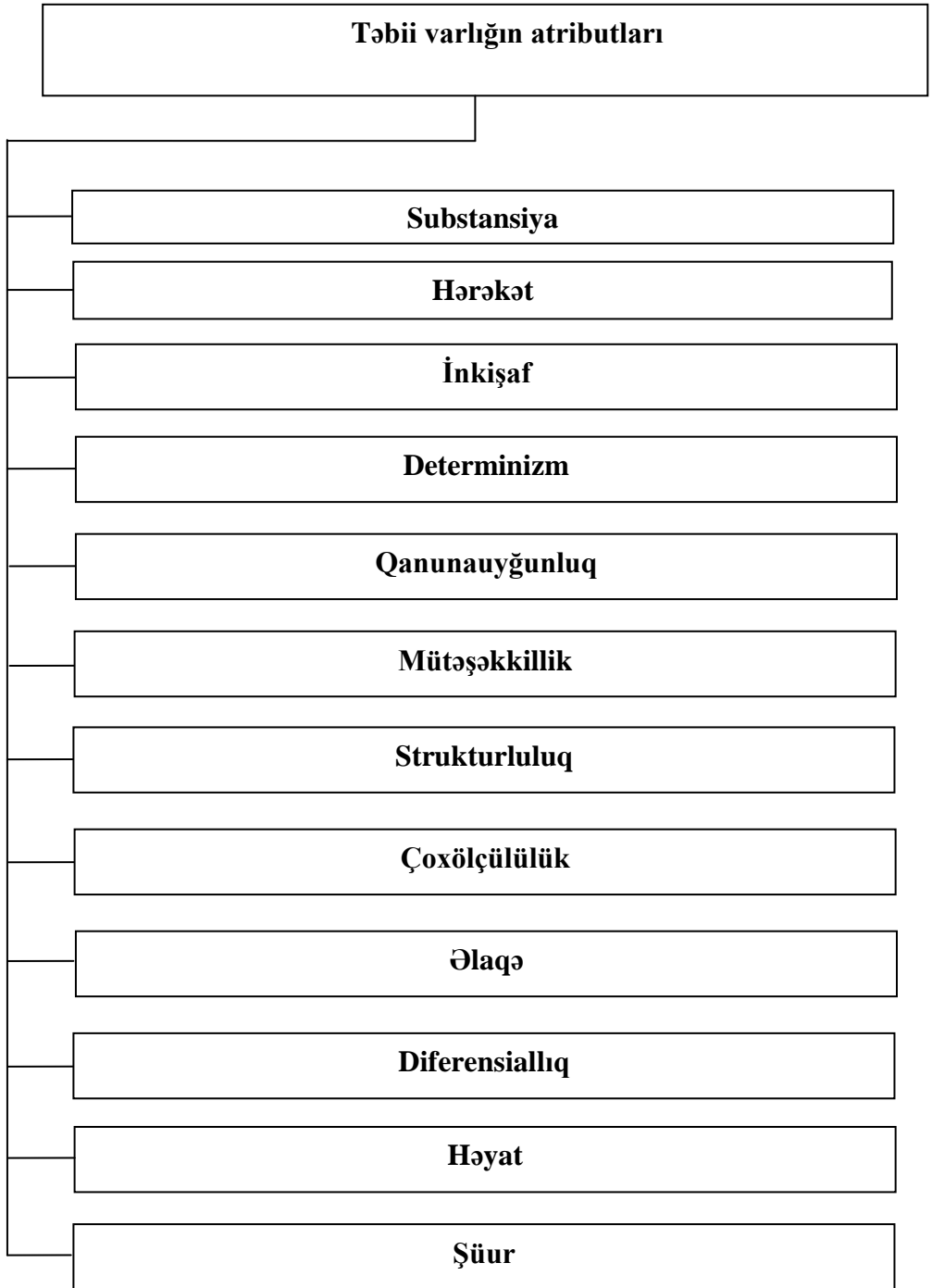
6.1.1. Varlığın əsas növləri

6.1.2. Varlığın dərk olunmasına dair iki yanaşma

6.1.3. Təbii varlığın əsas atributları

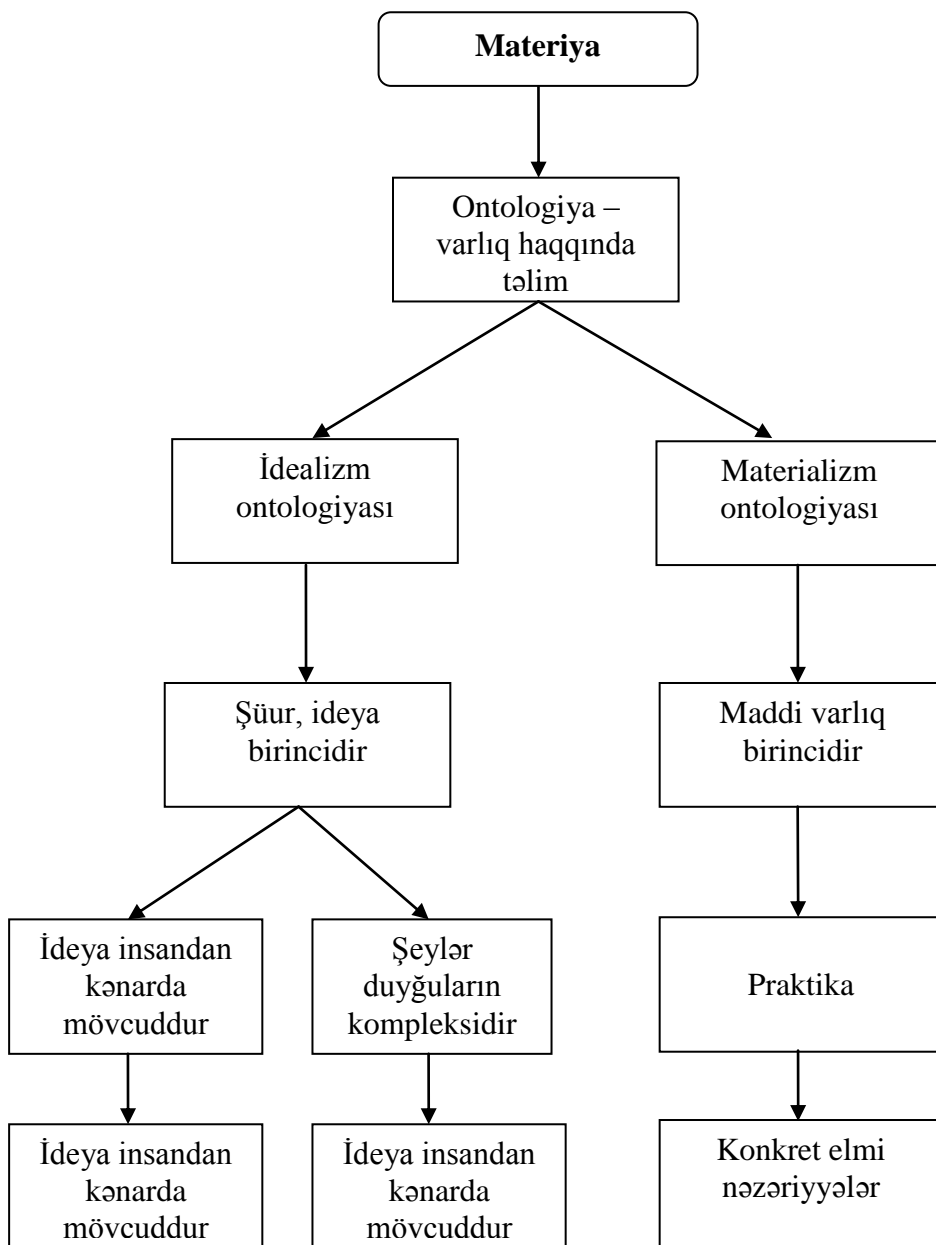
6.1.4. Substansiyaya dair fəlsəfi təsəvvürlər

Substansiya probleminin həlli növü	Müxtəliflik	Substansiyaların sayı	Substansiya anlayışı nəyi ifadə edir	Nümayəndələri
Substansional monizm	Materialist monizm	1	Materiya	Feyerbax, Marks, Engels, Çernişevskiy, Lenin
	İdealist monizm	1	İdeal başlanğıc (Allah, İdeya, Loqos, Ruh, Kosmik Əql, Şüür)	Platon, Aristotel, Şankara, Avqustin, Akvinalı Foma, Hegel
	Panteistik monizm	1	Təbiətlə eyniləşdirilən Allah	Kuzanski, Kopernik, Bruno, Spinoza, Blavatskaya
Substansiyaların dualizmi		2	Materiya (təbiət), ruh (şüür)	Kapila, Patancali, Vyasa, Dekart
Substansiyaların plüralizmi		Çoxluq	Monadlar (mənəvi hissəciklər – elementlər)	Leybnits

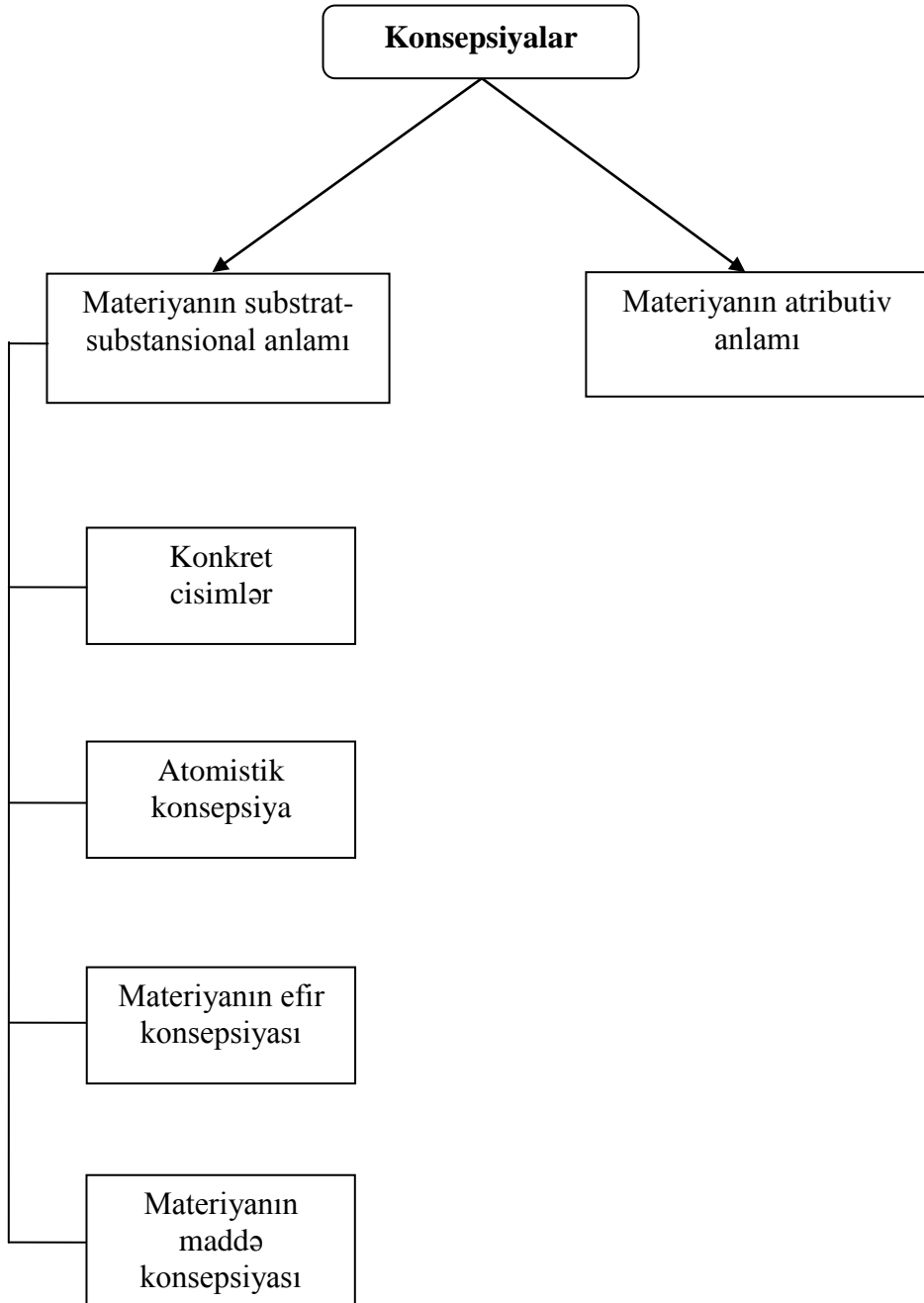
6.1.5. Ruha dair fəlsəfi təsəvvürlər

Növ	Əsas ideya	Nümayəndələri
Dini-idealist təsəvvürlər	Ruh əşyaviyə, cismaniyə, maddiliyə zidd olan qeyri-maddi substansiyadır	Avqustin, Akvinalı Foma, Dekart
Materialist təsəvvürlər	Ruh yüksək təşəkküllü materiyanın məhsulu olub onunla sıx şəkildə bağlıdır, müstəqil substansional əsasa malik deyil	Feyerbax, Marks, Engels, Çernişevskiy, Lenin
Panteist təsəvvürlər	Ruh və materiya vahid kosmik substansiyanın müxtəlif qütbləridir. Ruh materiyanın seyrəkləşdirilmiş, incələşdirilmiş, mütəşəkkil vəziyyətidir. Materiya “kristallaşdırılmış” ruhdur.	Mahatma, Blavatskaya, La Dyu, Rerix

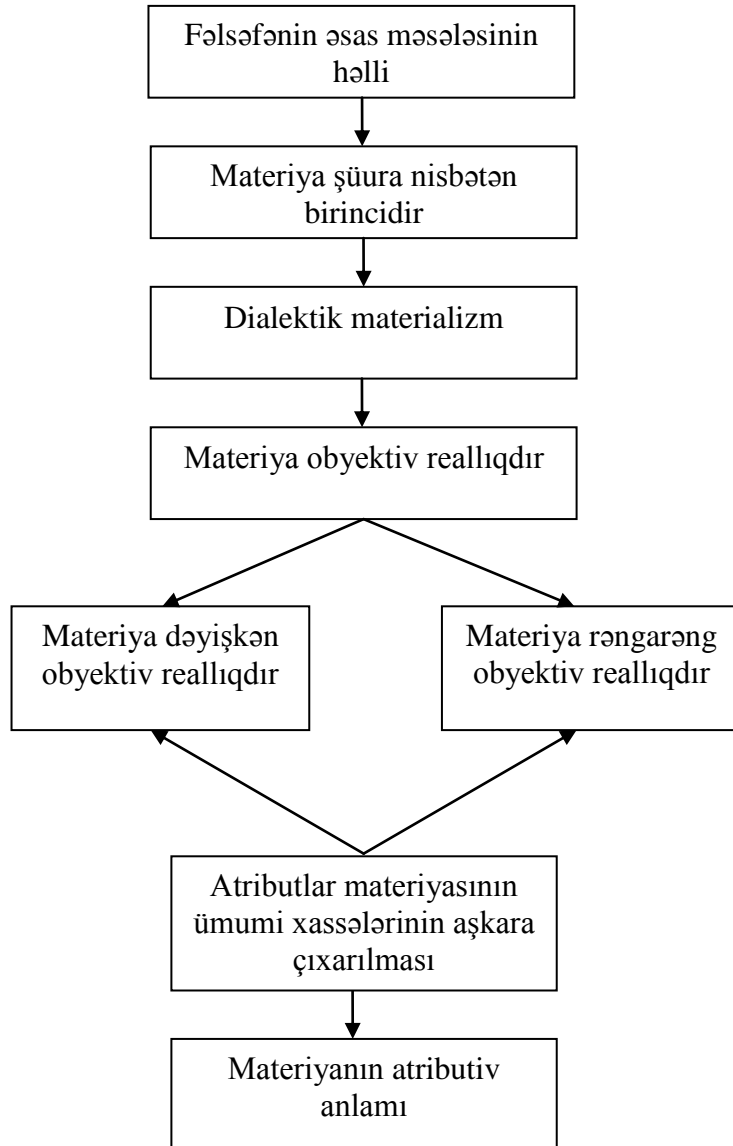
6.2. Materiya

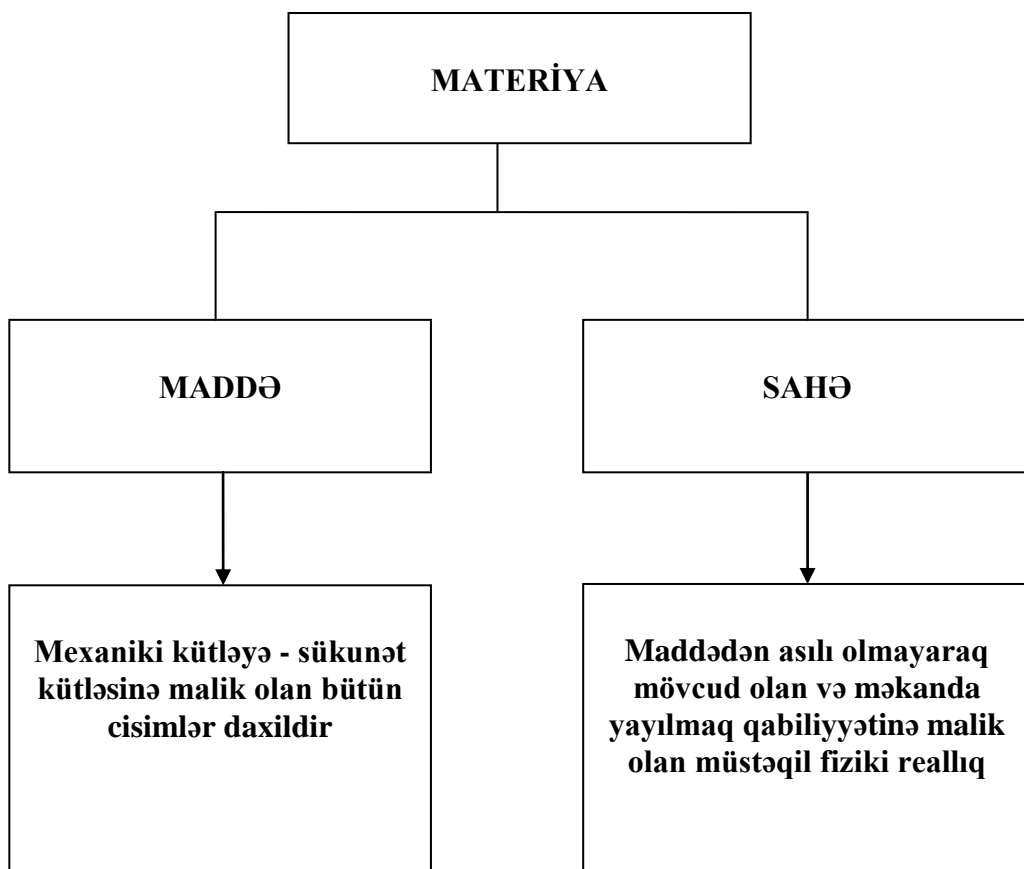
6.2.1. Materiyanın tarixi konsepsiyaları

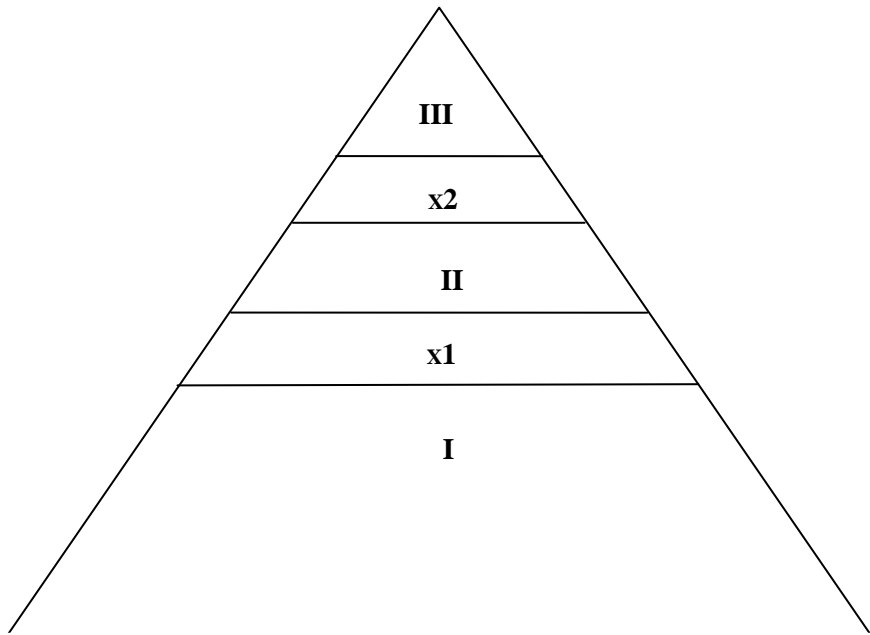
6.2.2. Materiya obyektiv reallıqdır

6.2.3. Materiyanın növləri

6.2.4. Materiyanın struktur səviyyələri

I – cansız (abiotik faktorlar— elementar hissəciklərdən Qalaktikaya qədər);

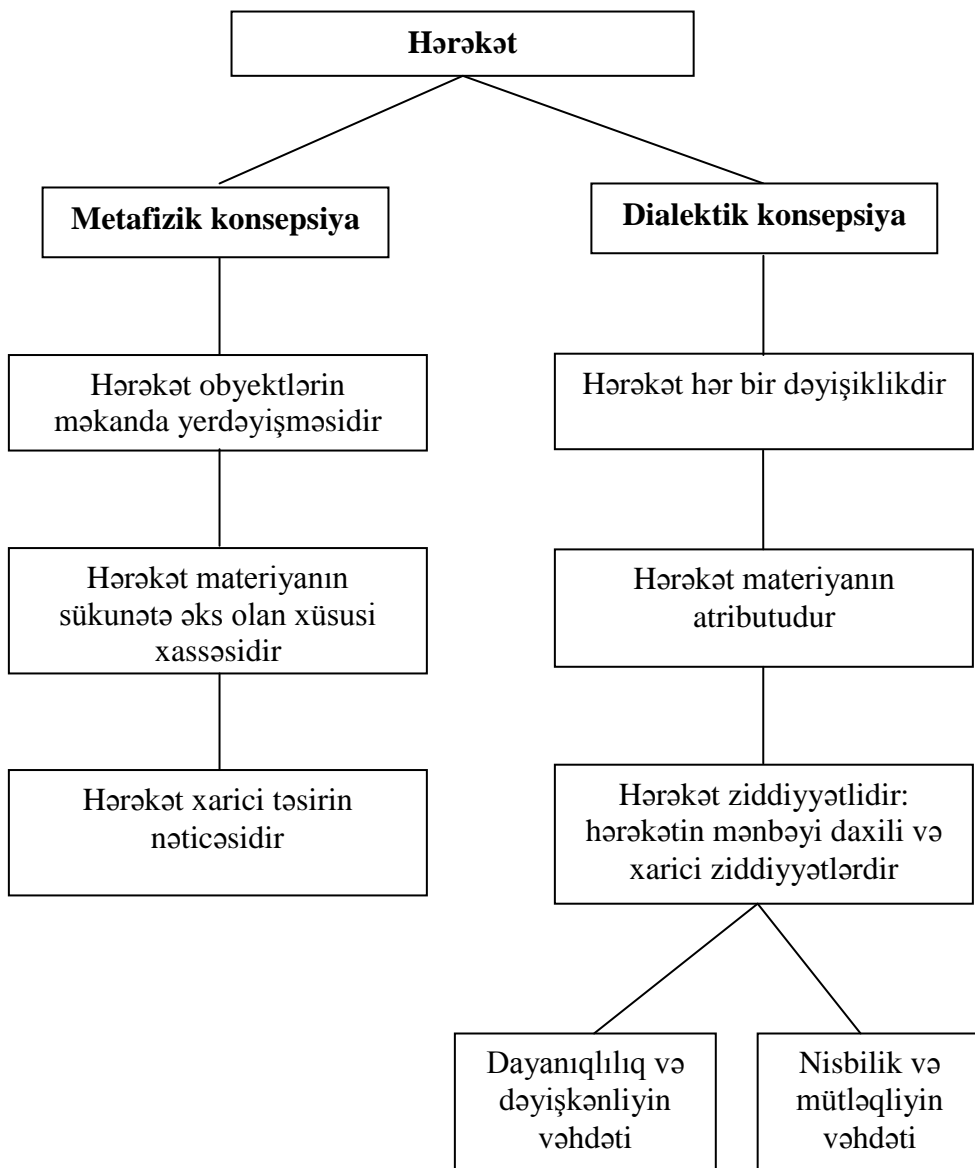
x1 – keçid zonası (canlı və cansız əlamətlərin mövcudluğu, məsələn, viruslar)

II – canlılar (bitki və heyvanlar)

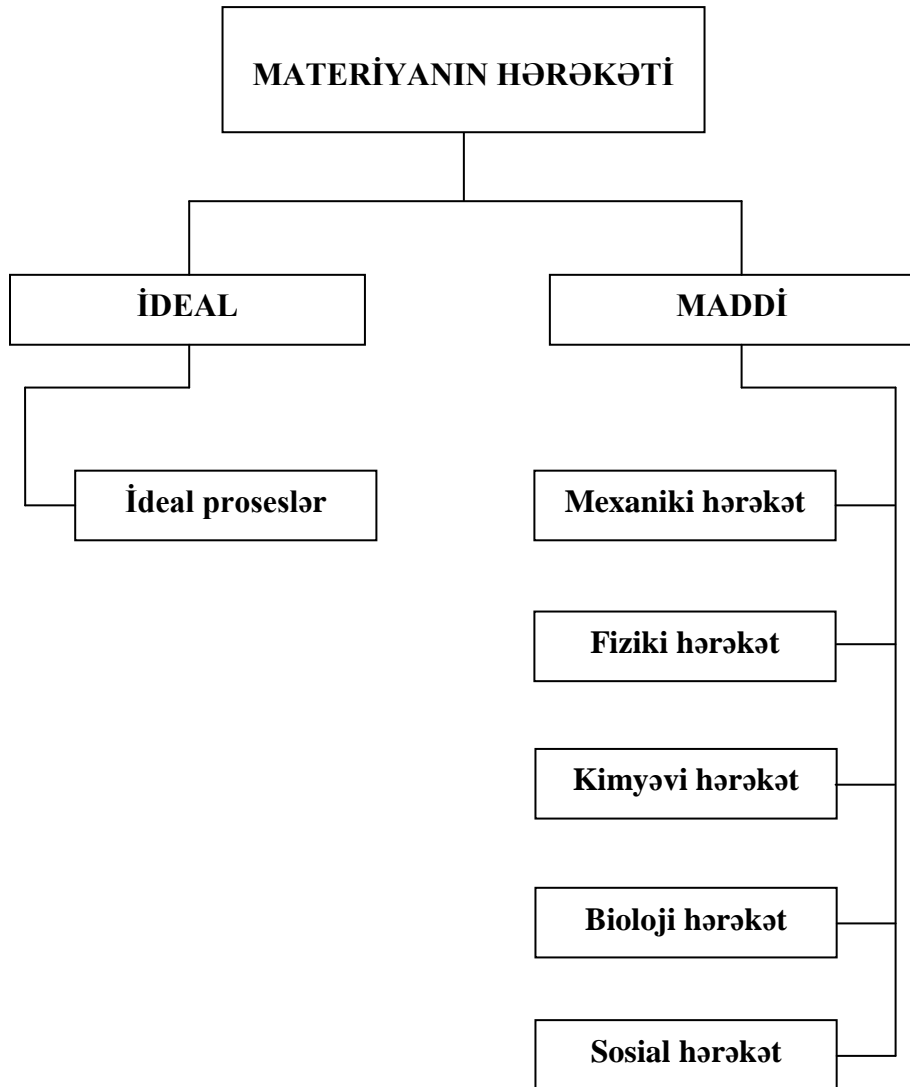
x2 keçid zonası (canlılar, mental fraqmentə malik olanlar, məsələn, primatlar);

III – şüura malik olan canlılar (insan).

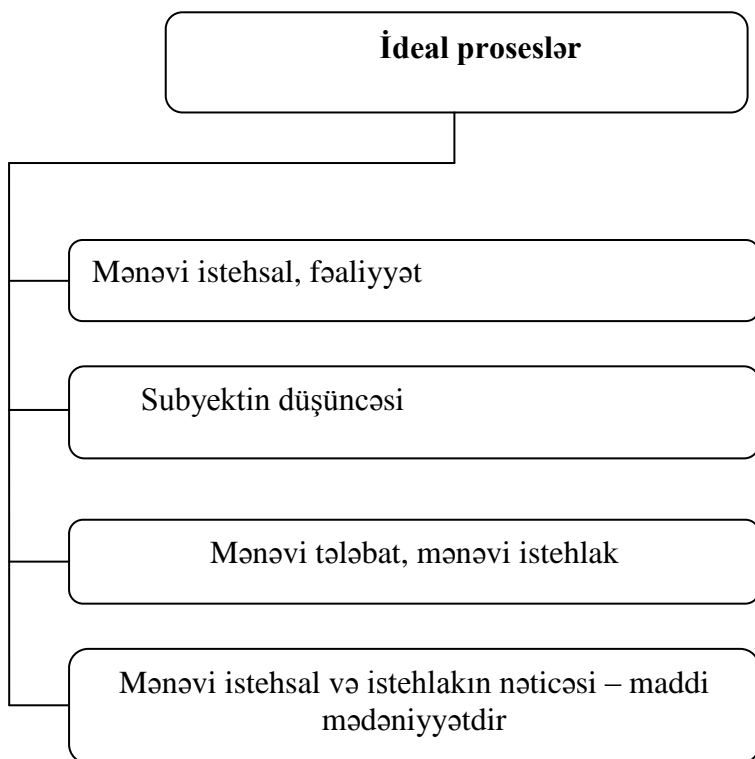
6.3. Hərəkət

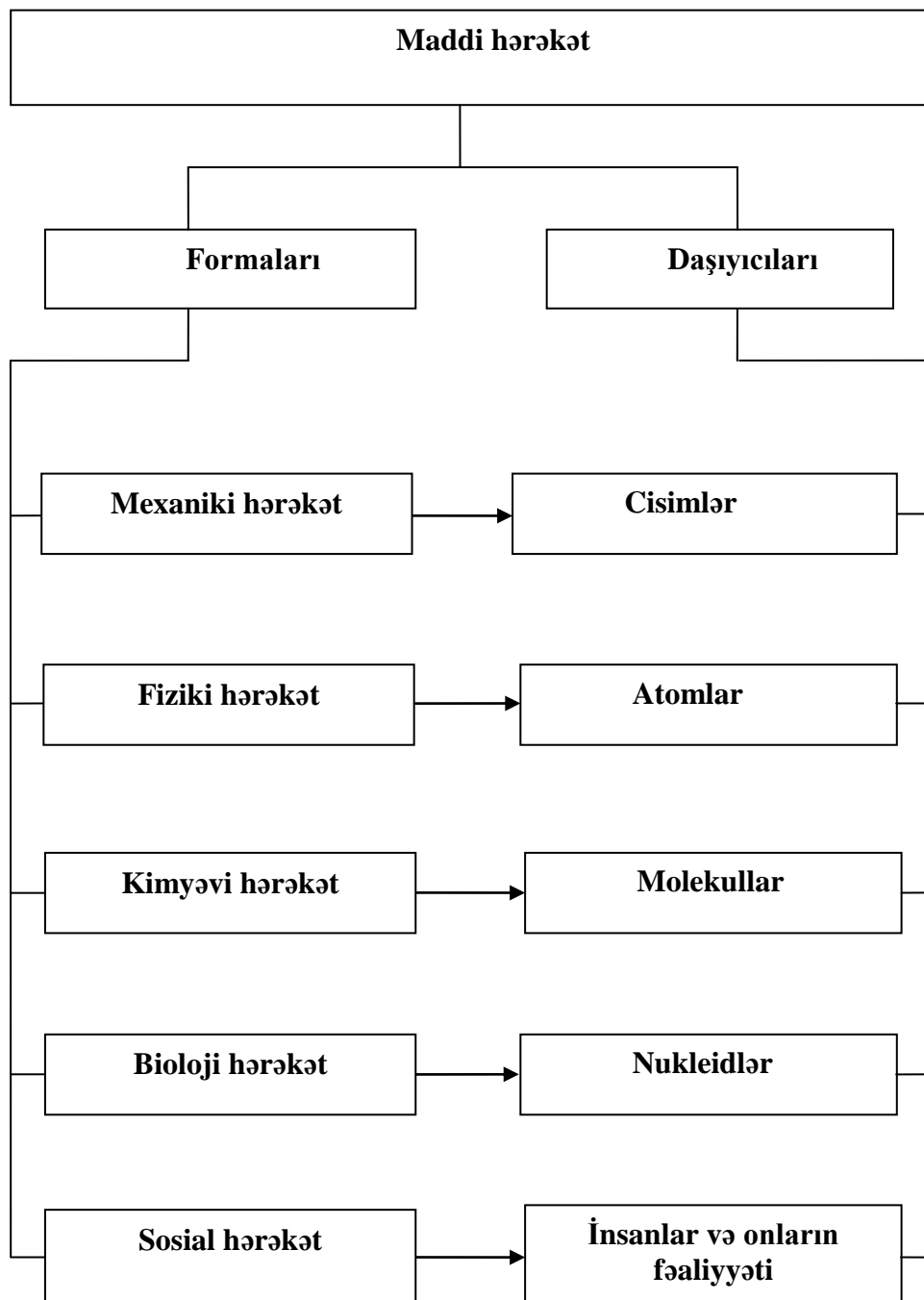
6.3.1. Materiyanın hərəkəti və onun növ müxtəlifliyi

6.3.2. İdeal proseslər

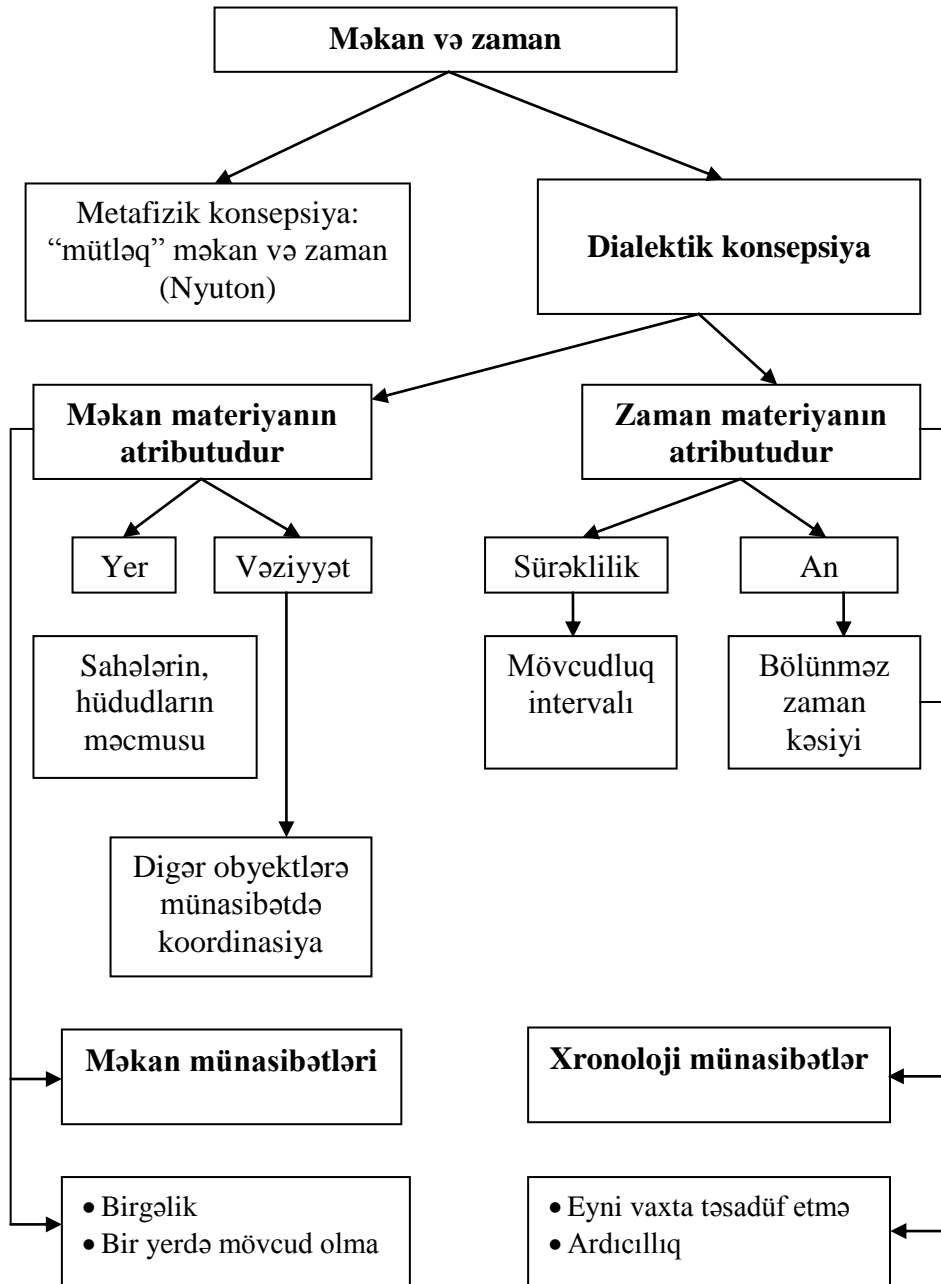
6.3.3. Maddi hərəkətin formaları və onların daşıyıcıları

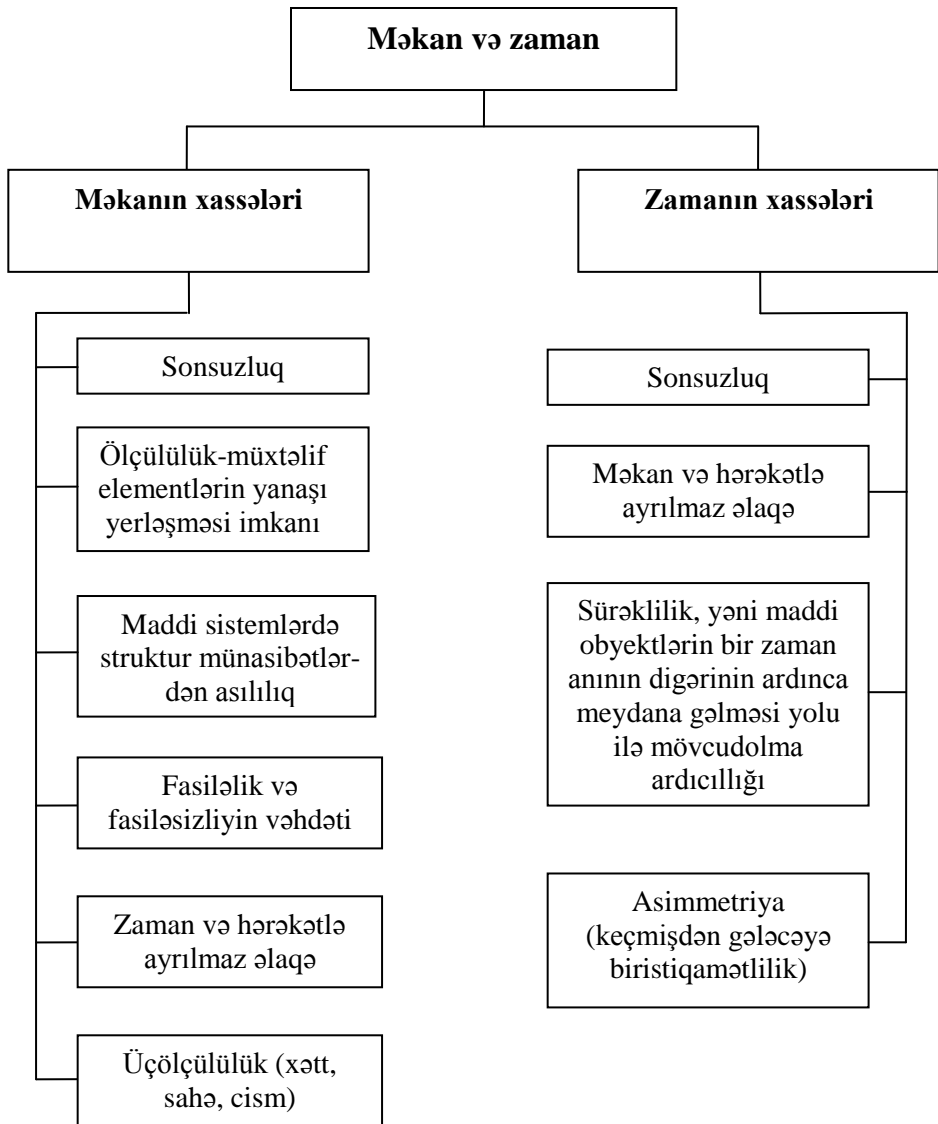
6.3.4. İnkişaf və onun növləri

6.4. Məkan və zaman

6.4.1. Materiyanın formaları – məkan və zaman

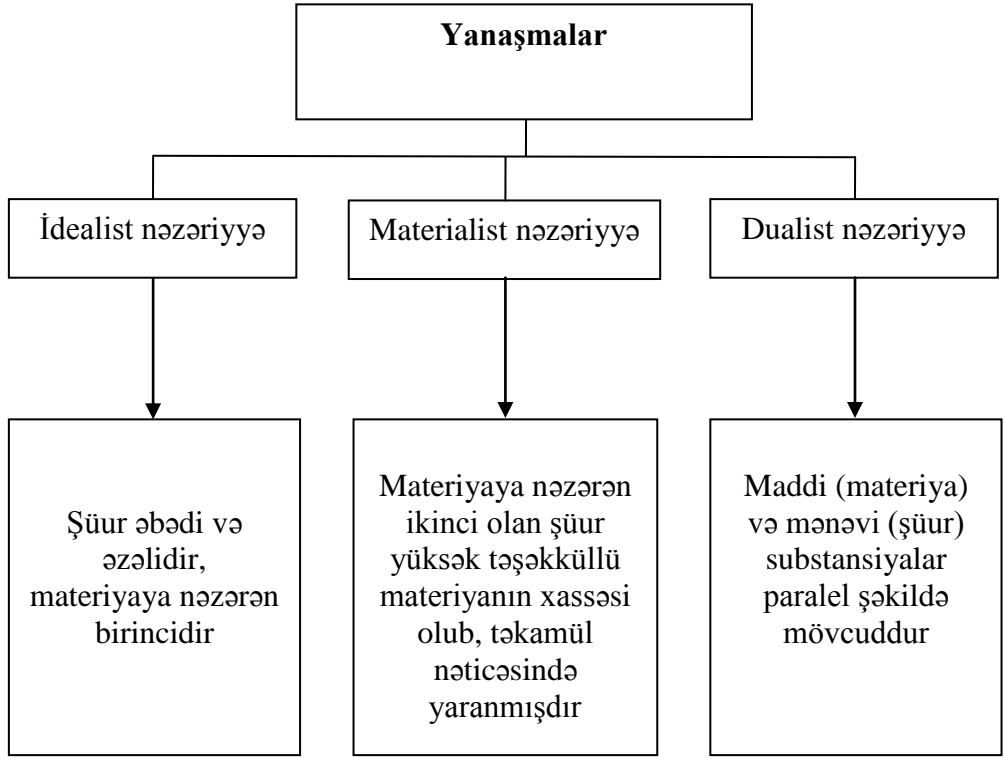

6.4.2. Əsas məkan və zaman konsepsiyaları

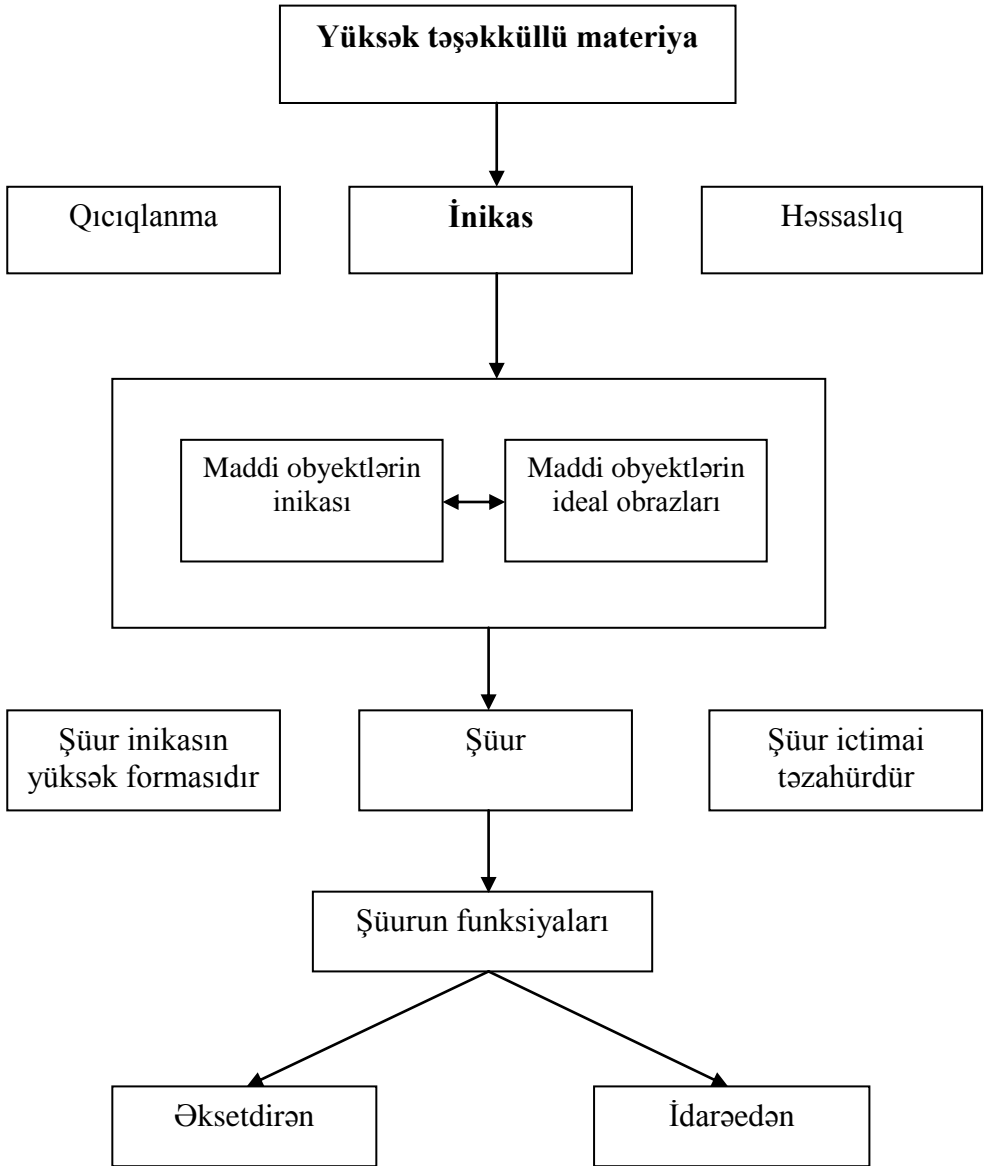
Konsepsiyanın növləri	Konsepsiyanın başlıca ideyaları	Nümayəndələri
Substansional	Məkan və zaman arasında heç bir bağlılıq yoxdur. Məkan və zaman materiya ilə bağlı deyil və təbii hadisələrin “dünya səhnəsi” kimi öz-özünə mövcuddur.	Epikür, Dekart, Nyuton
Relyasiyon	Məkan və zaman bir-biri ilə bağlıdır. Məkan və zaman materiya ilə bağlı olub maddi cisimlər arasındakı xüsusi münasibətləri təşkil edir.	Aristotel, Leybinitz, Eynşteyn

MÖVZU № 7. FƏLSƏFƏDƏ ŞÜUR PROBLEMİ

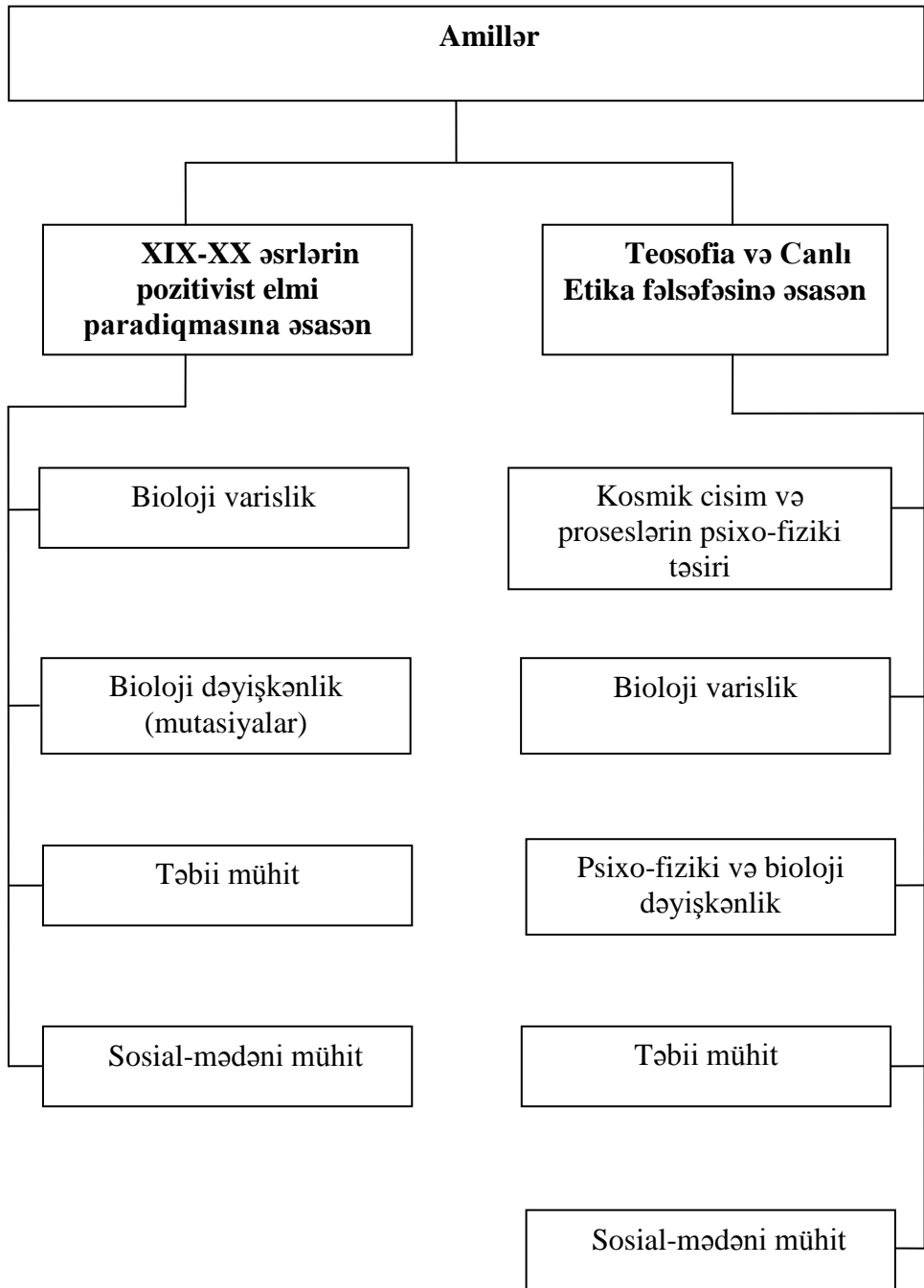
7.1. Şüurun mənşəyi ilə bağlı mülahizələr

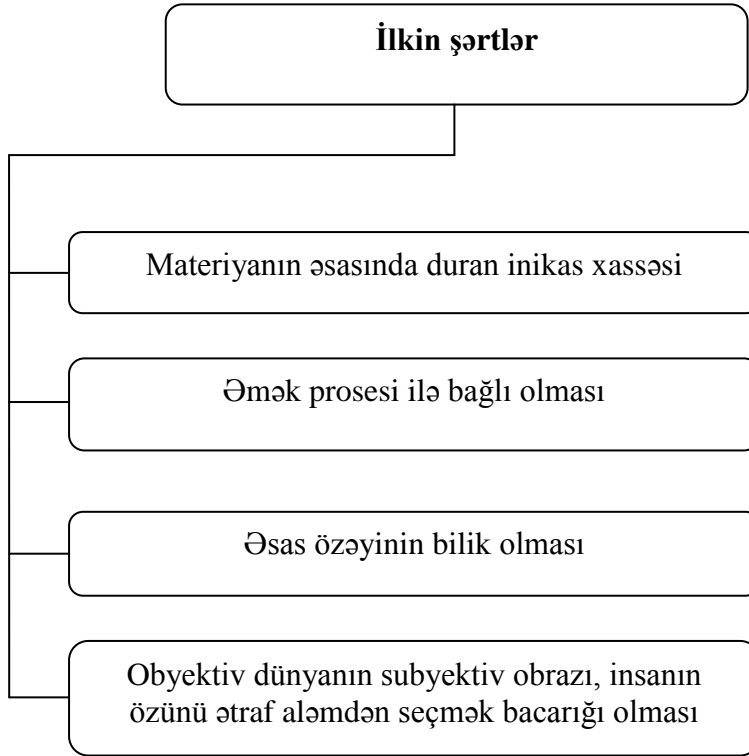
7.1.1. Şüurun mənşəyi

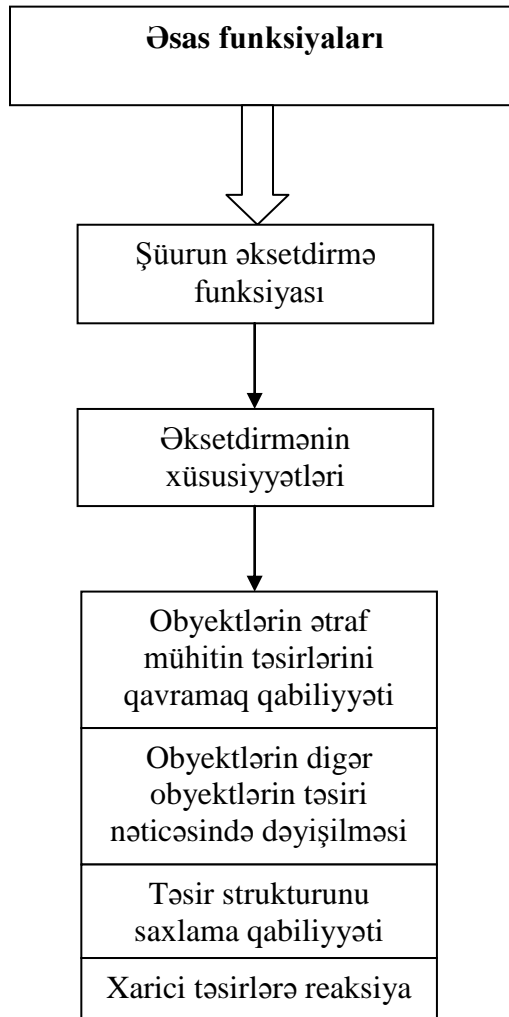
7.2. İnsan şüurunun formalaşması və inkişafına təsir göstərən amillər

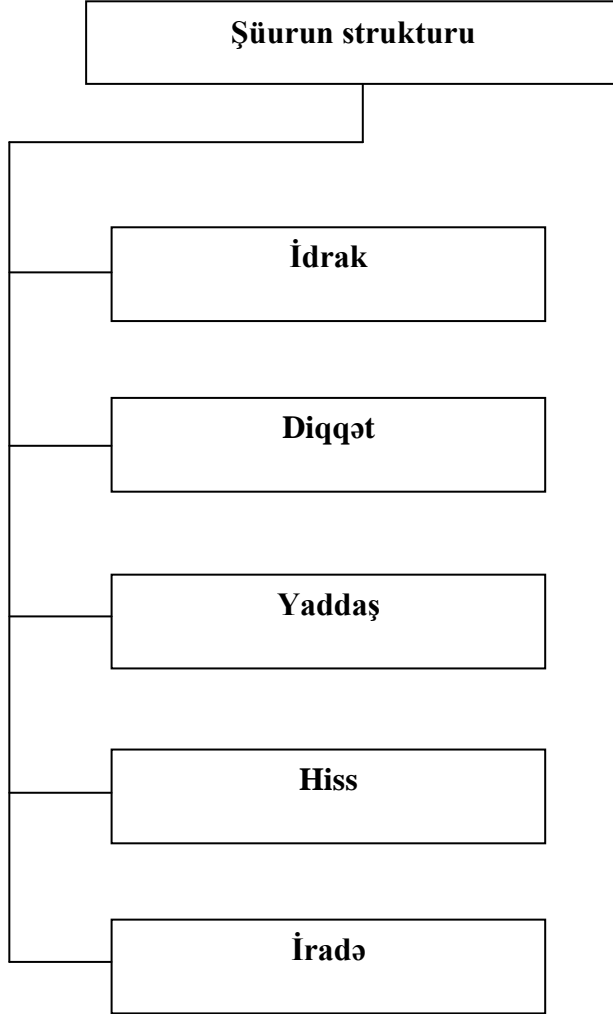
7.2.1. Şüurun yaranması üçün ilkin şərtlər

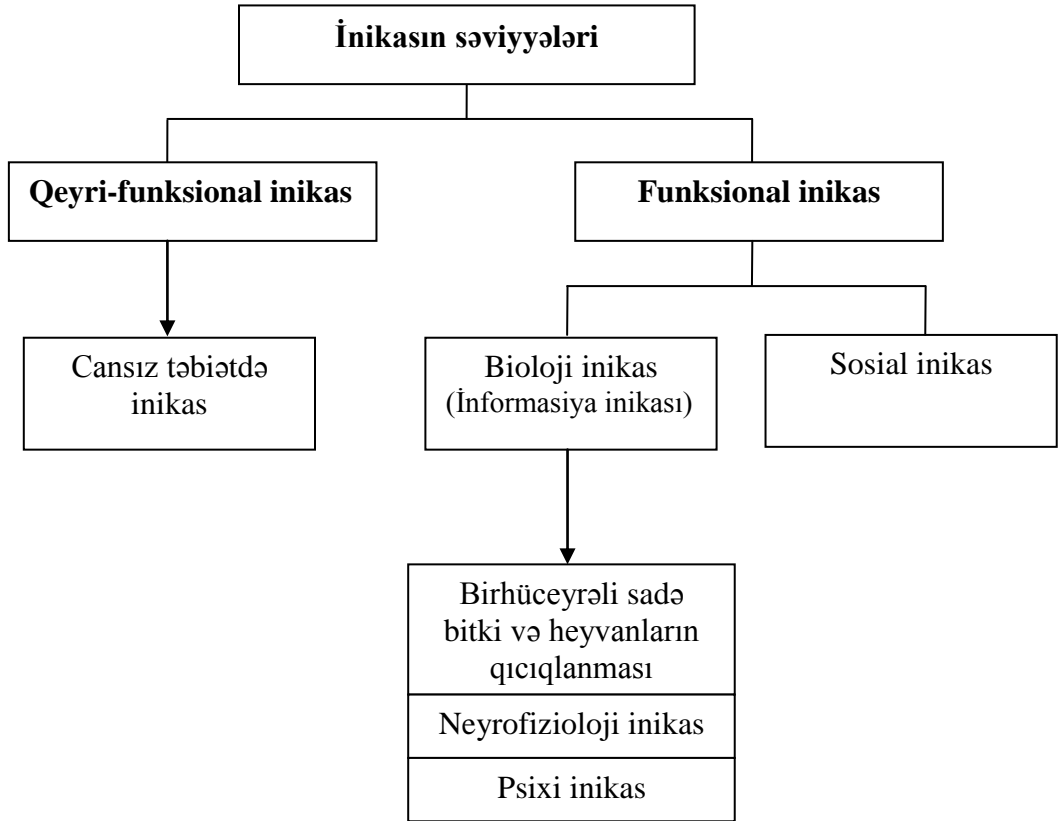
7.3. Şüurun əsas funksiyaları

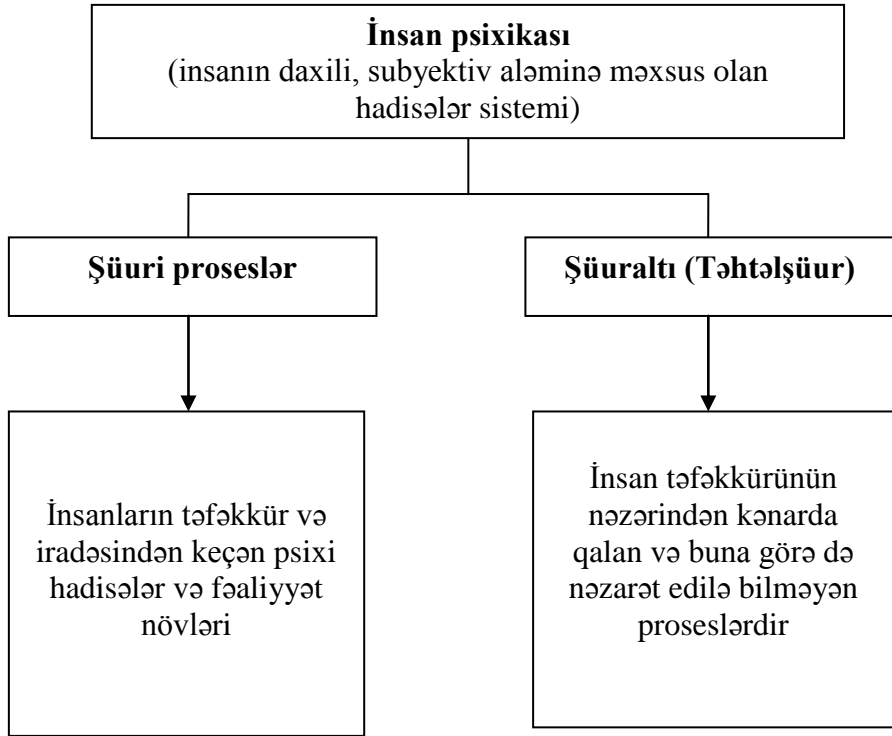
7.4. Şüurun strukturu

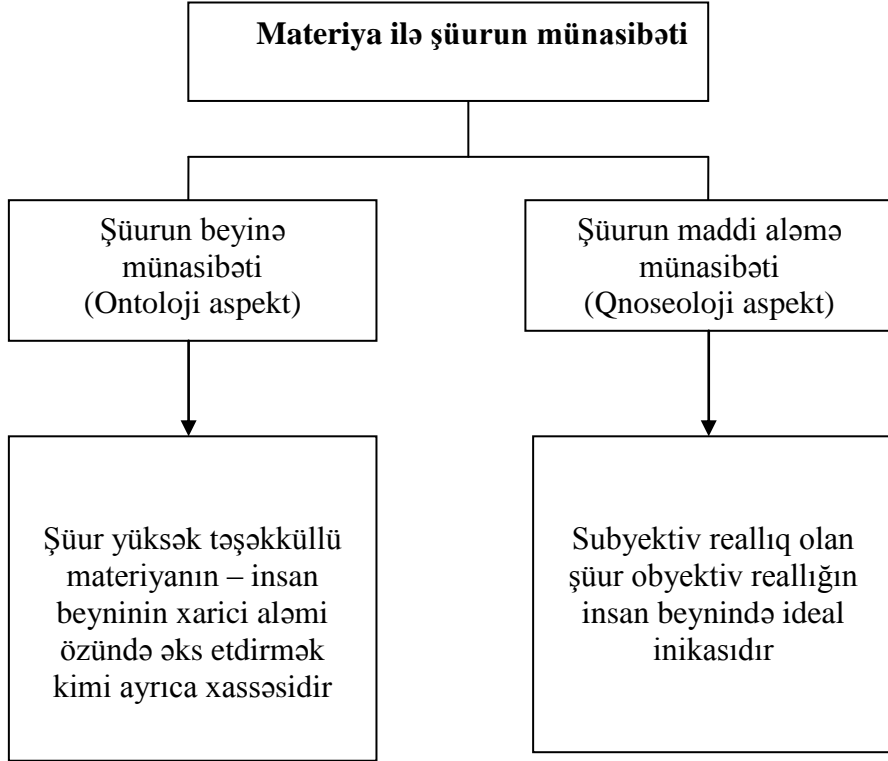
7.5. İnिकासın səviyyələri

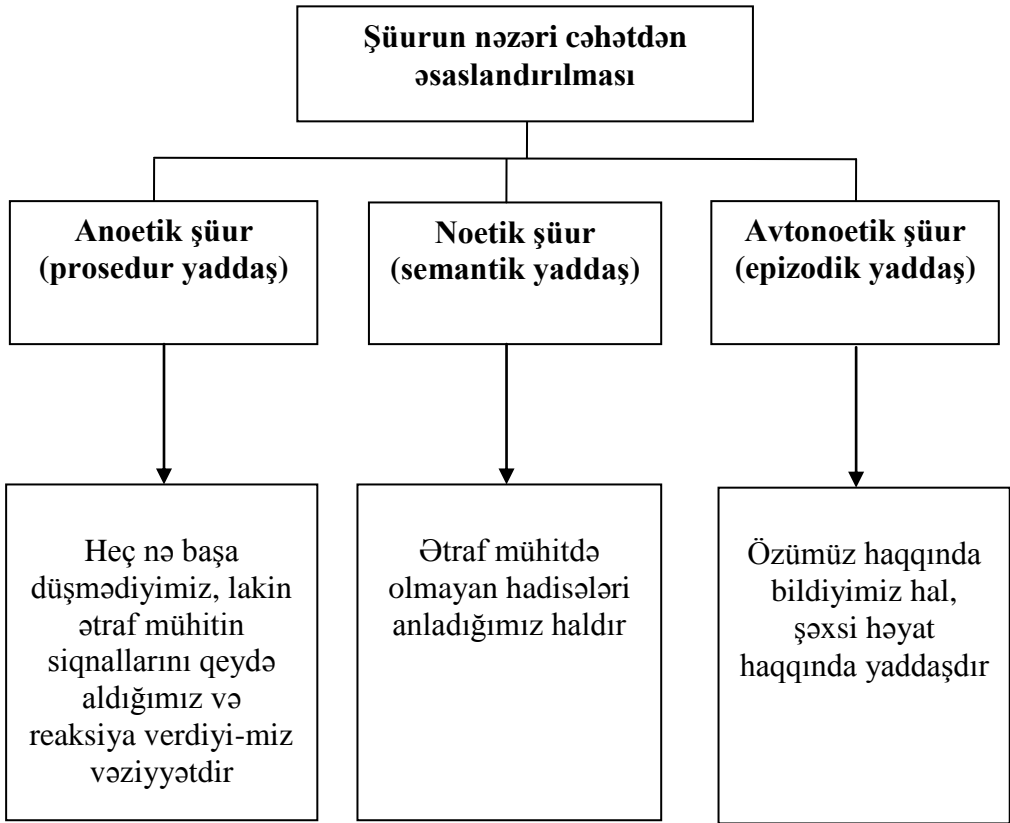
7.6. Psixika

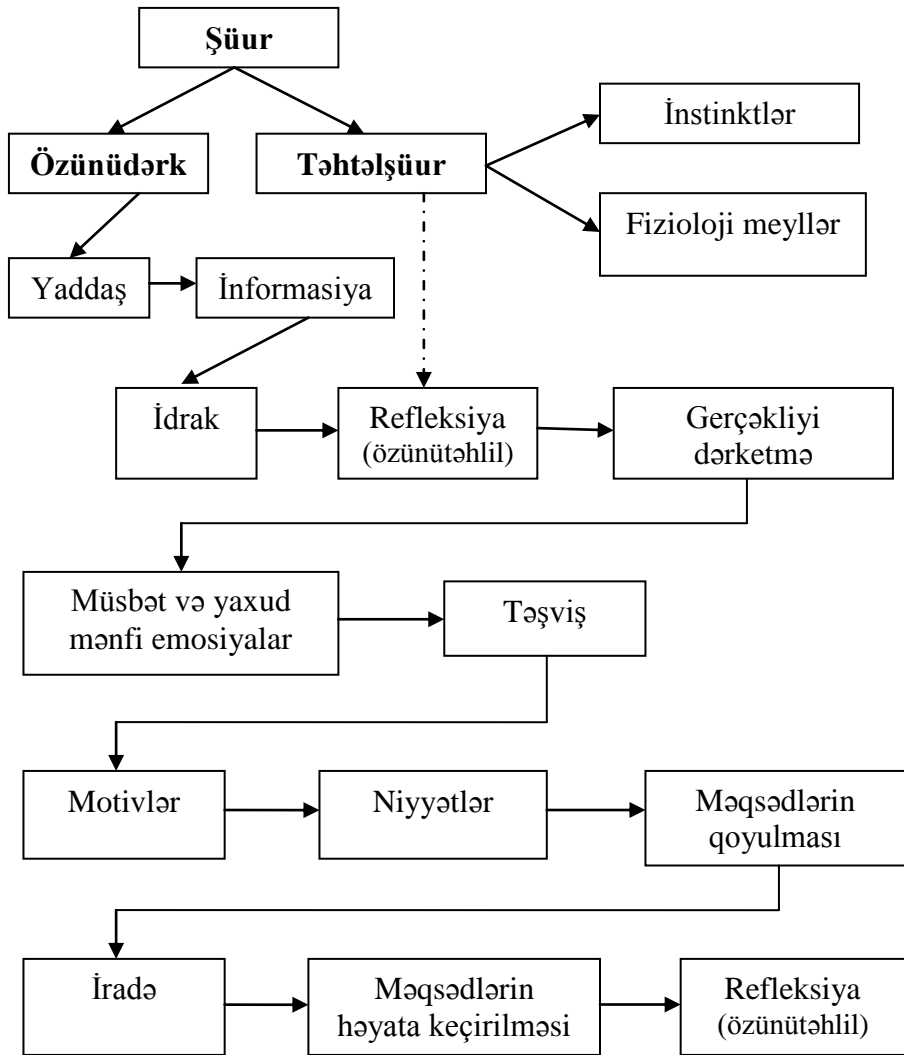
7.7. Materiya ilə şüurun münasibəti

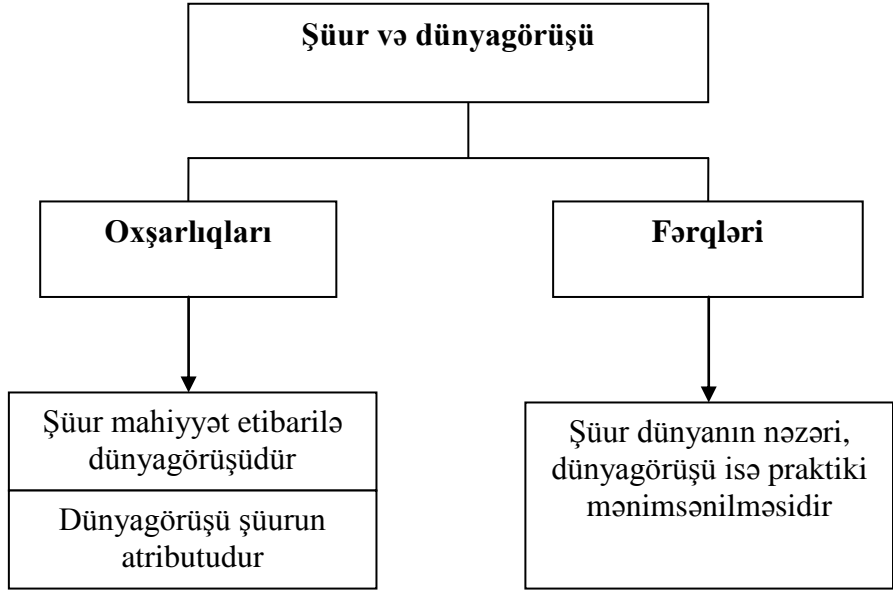
**7.8. Şüurun nəzəri cəhətdən əsaslandırılması
(Psixoloq İ. Tulvinq tərəfindən işlənmişdir)**

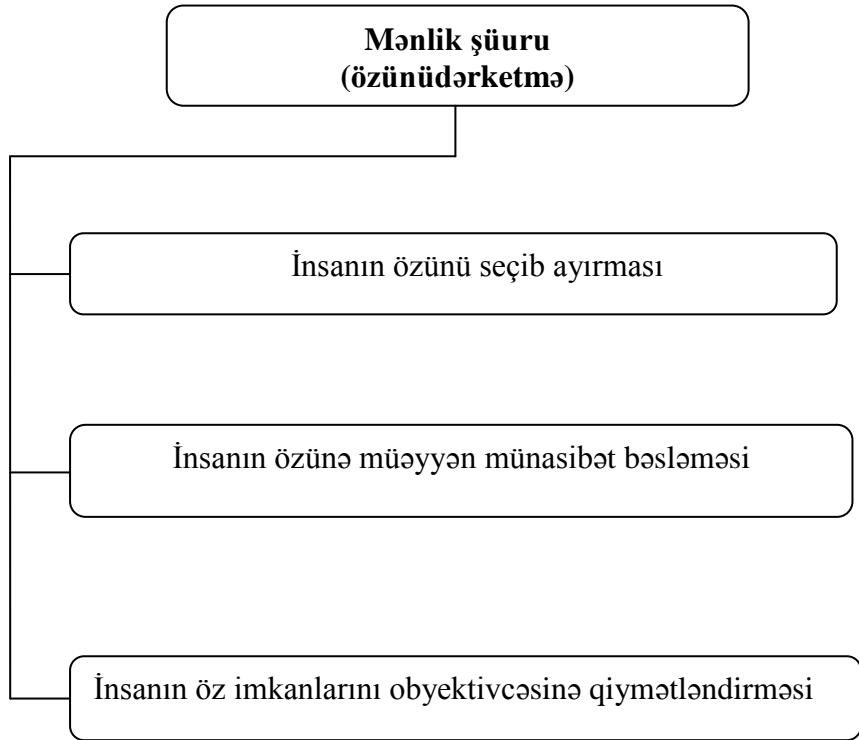
7.9. Şüür idraki, emosional, motivasiyalı və iradi komponentlərin məcmusu kimi

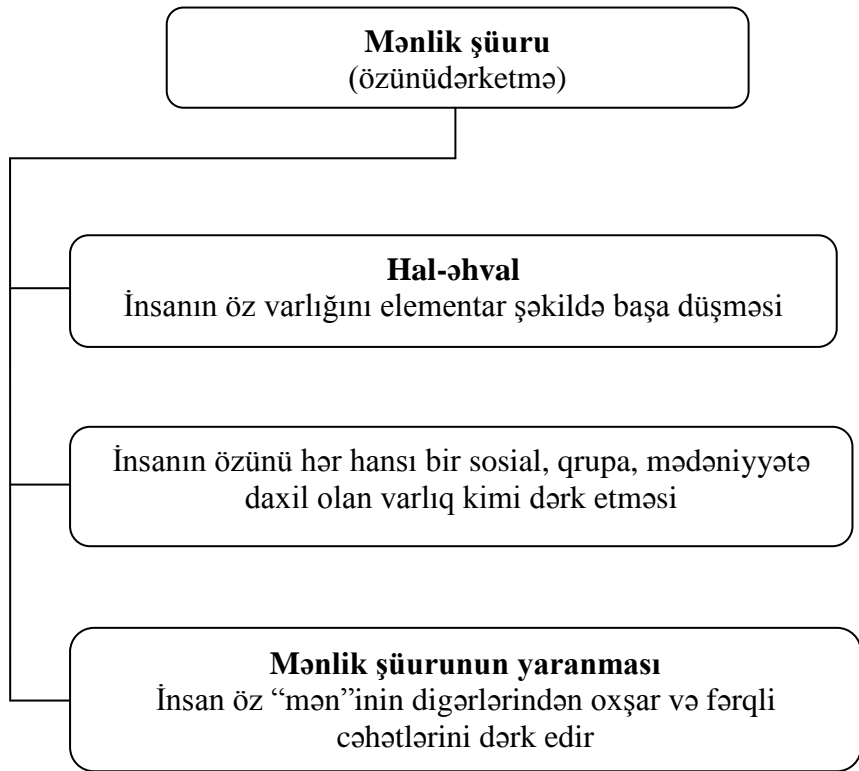
7.10. Şüur və dünyagörüşü

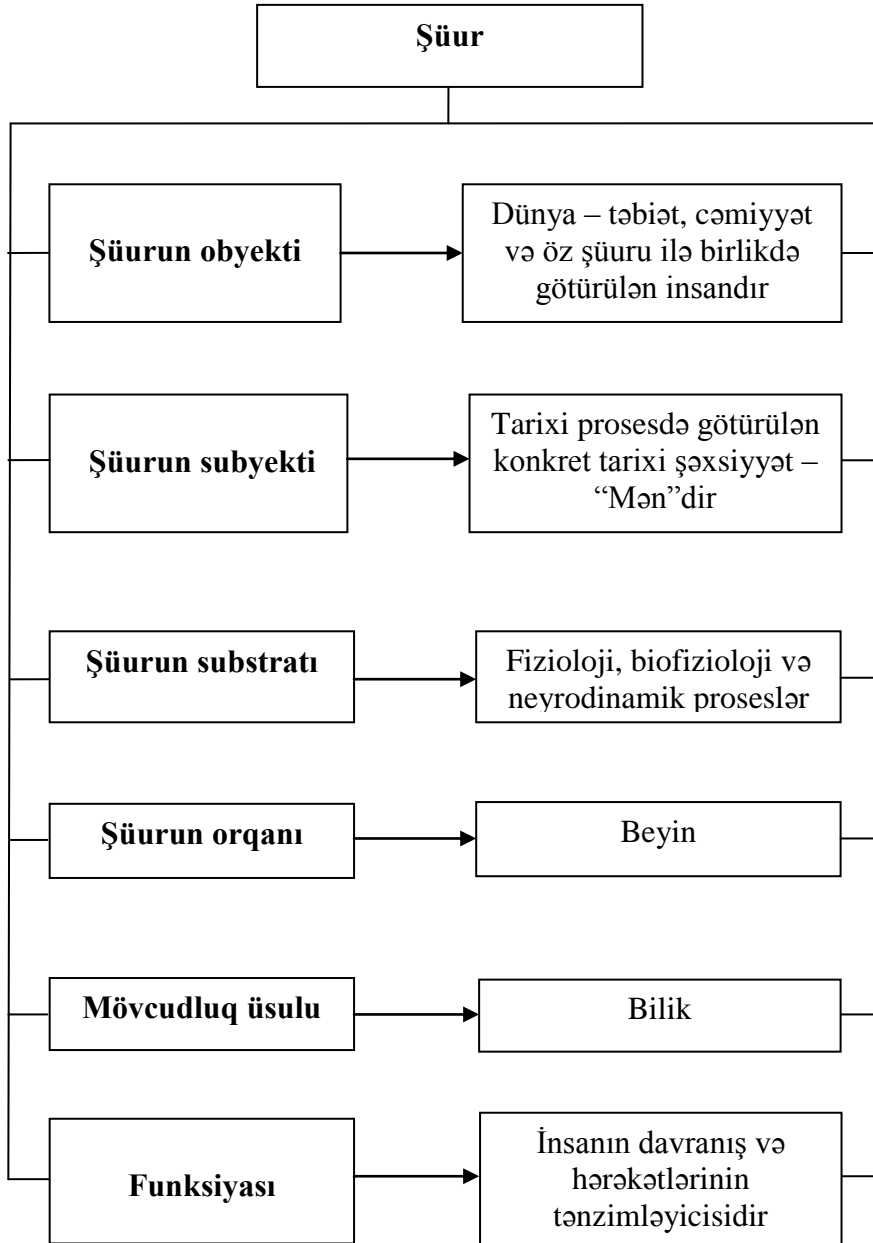
7.11. Mənlük şüurunun əlamətləri

7.11.1. Mənlük şüurunun səviyyələri

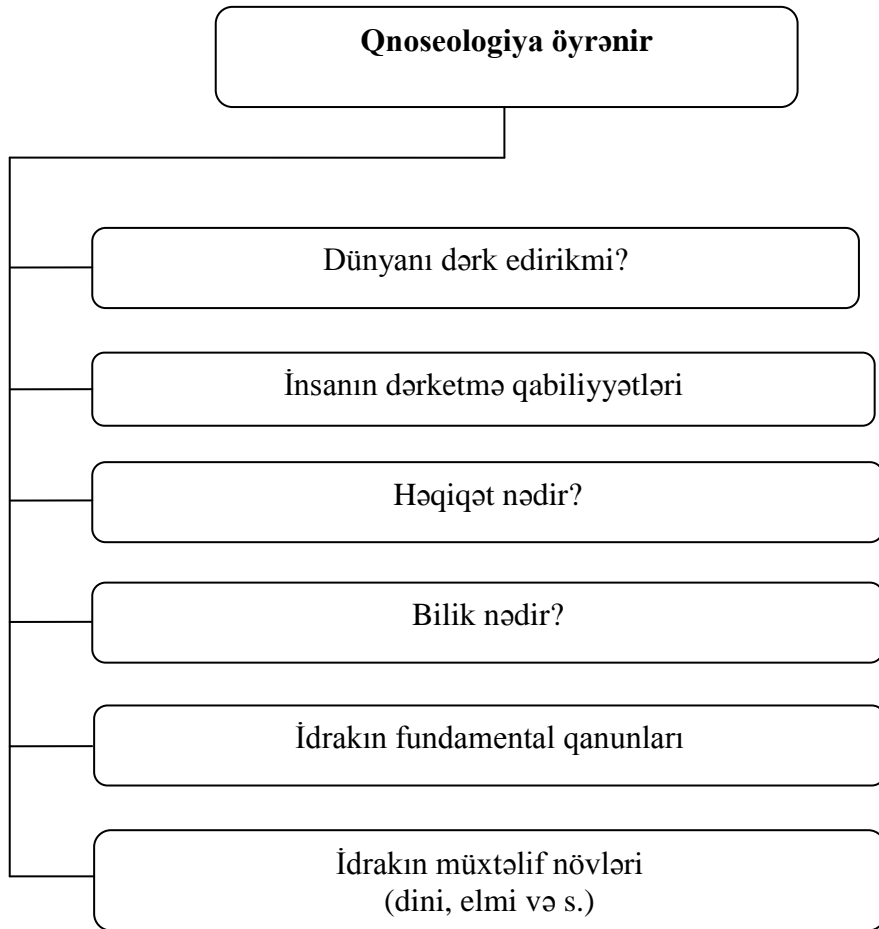

7.12. Şüür insan beyninin xassəsidir

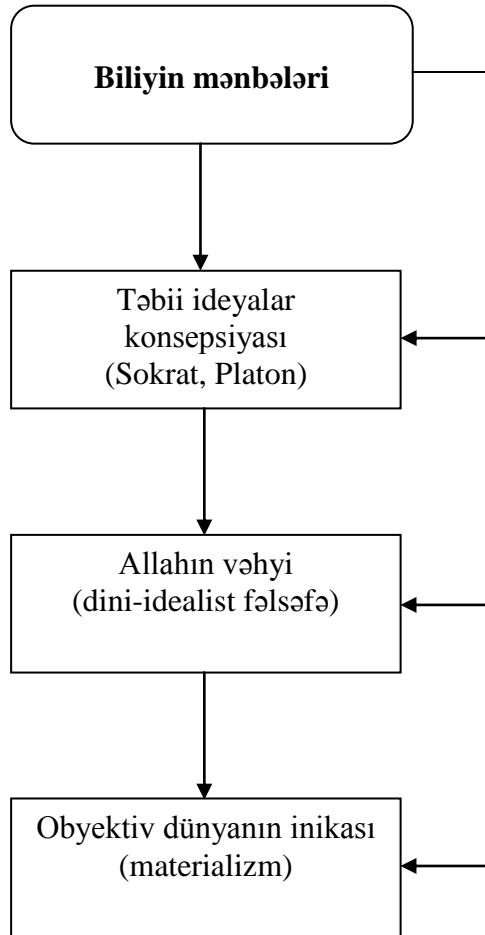

MÖVZU № 8. İDRAK NƏZƏRİYYƏSİ

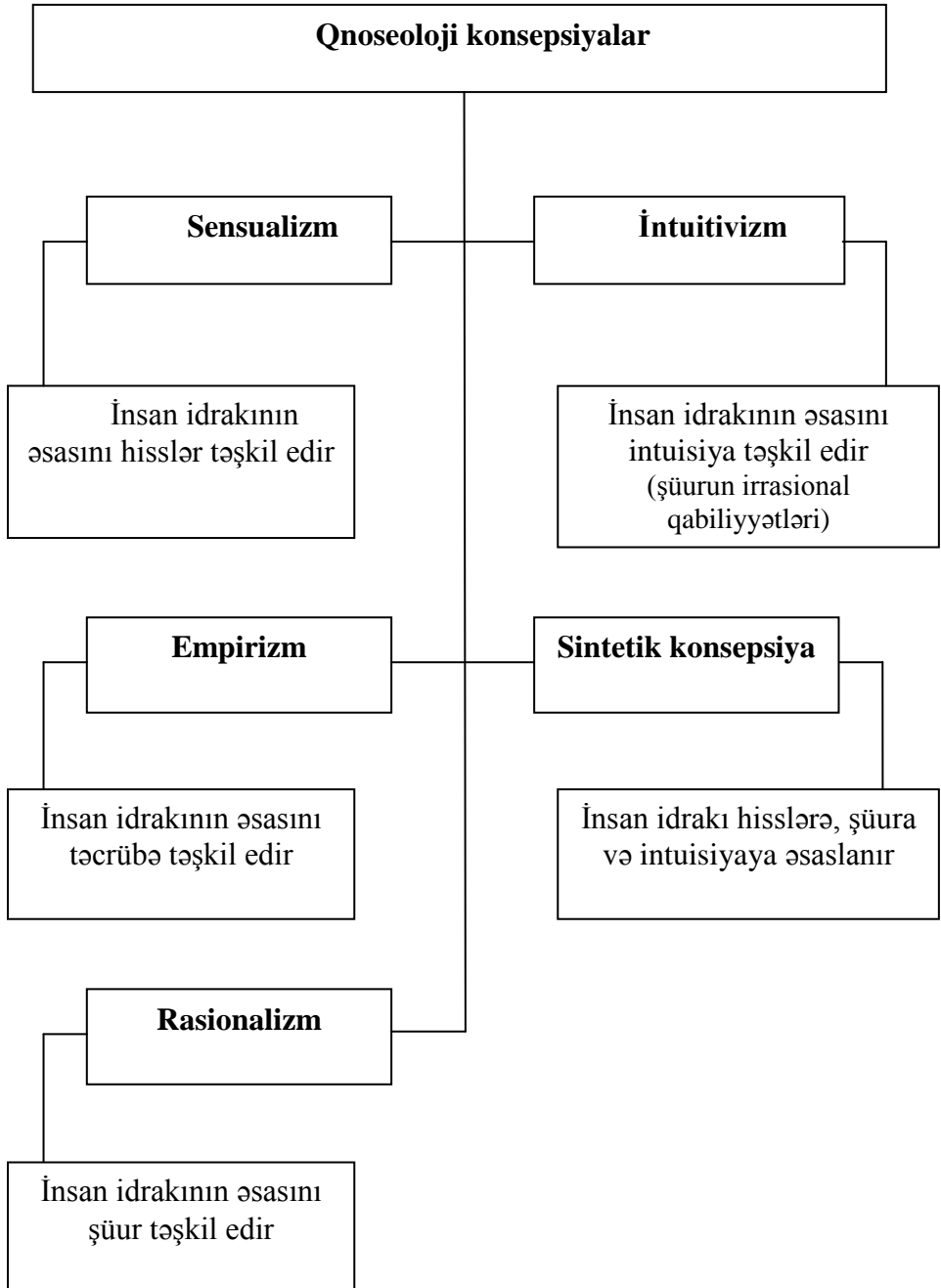
8.1. Qnoseologiyanın başlıca problem və məsələləri

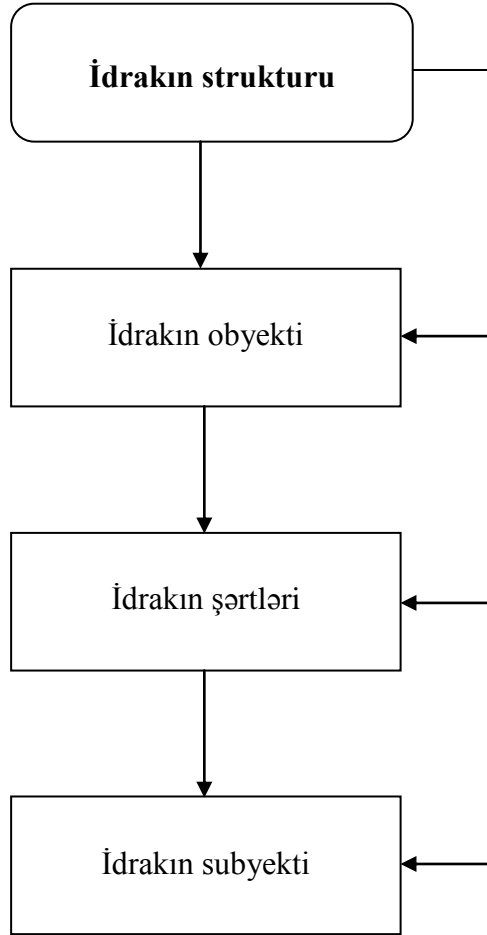
8.2. İdrak konsepsiyaları

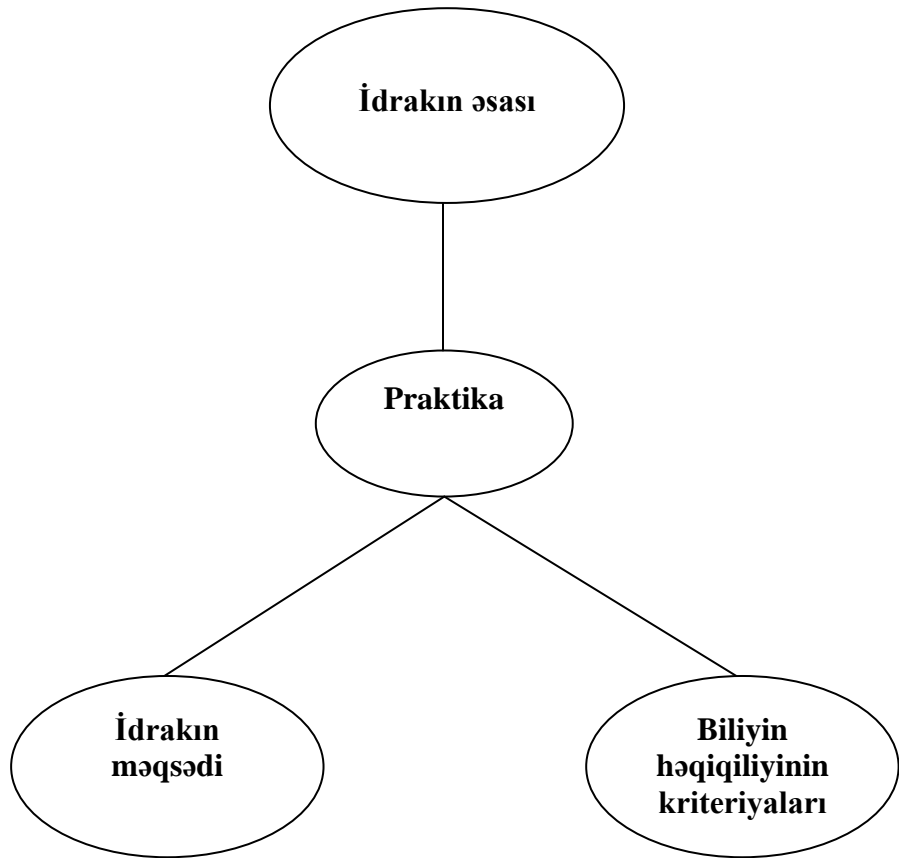
8.2.1. Əsas qnoseoloji konsepsiyalar

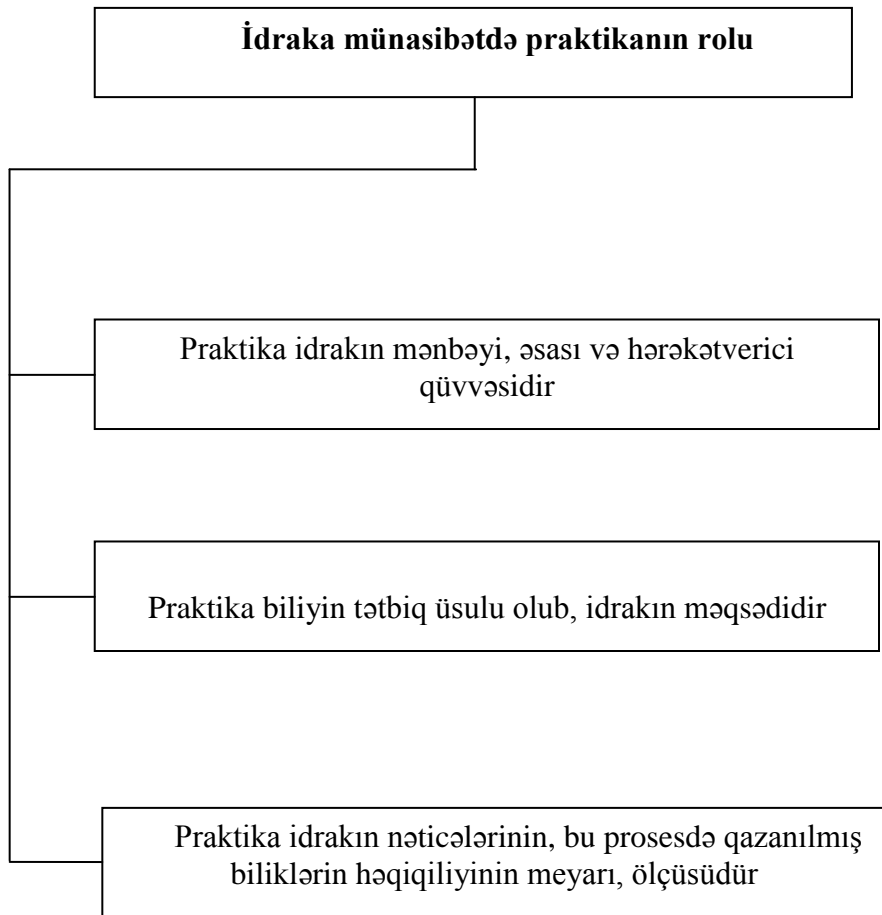
8.3. İdrakın strukturu

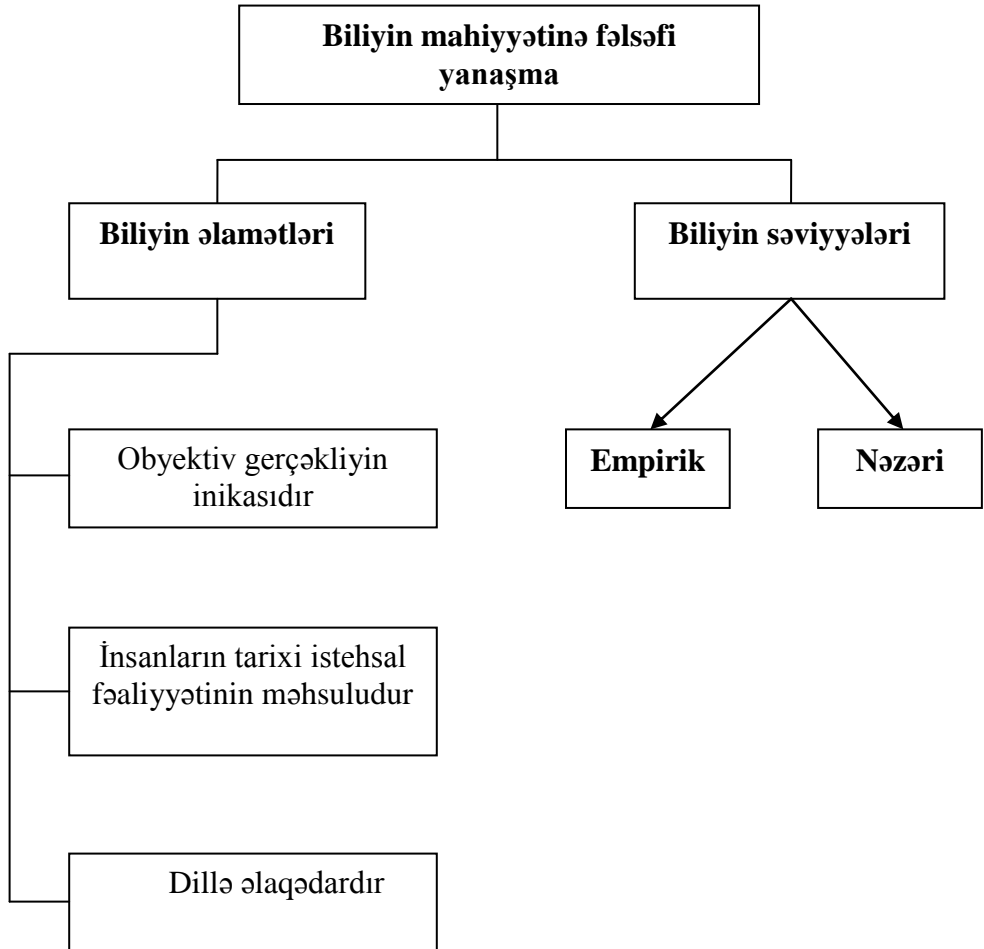
8.4. İdrak prosesində praktikanın rolu

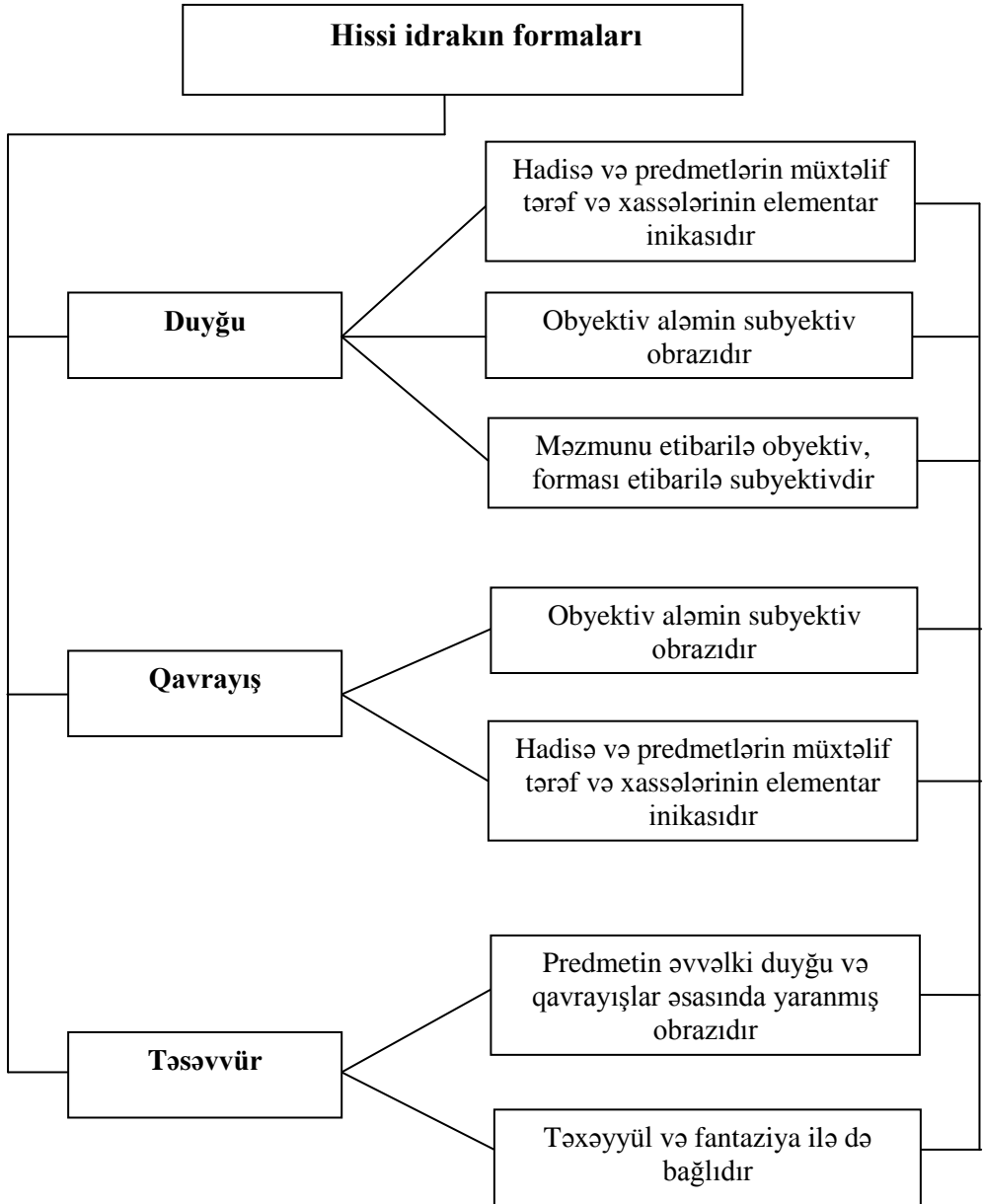
8.4.1. İdraka münasibətdə praktikanın rolu

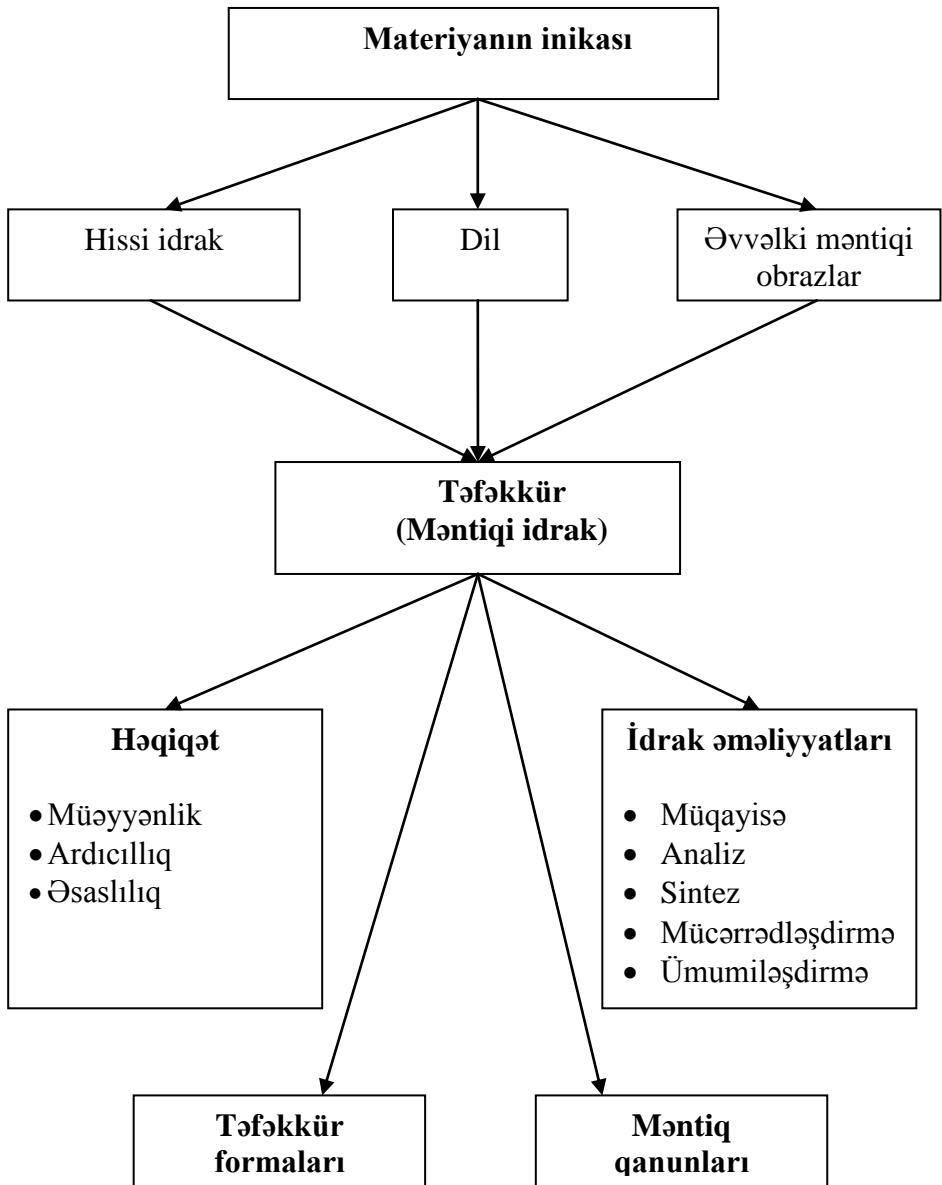
8.5. Biliyin mahiyyətinə fəlsəfi yanaşma

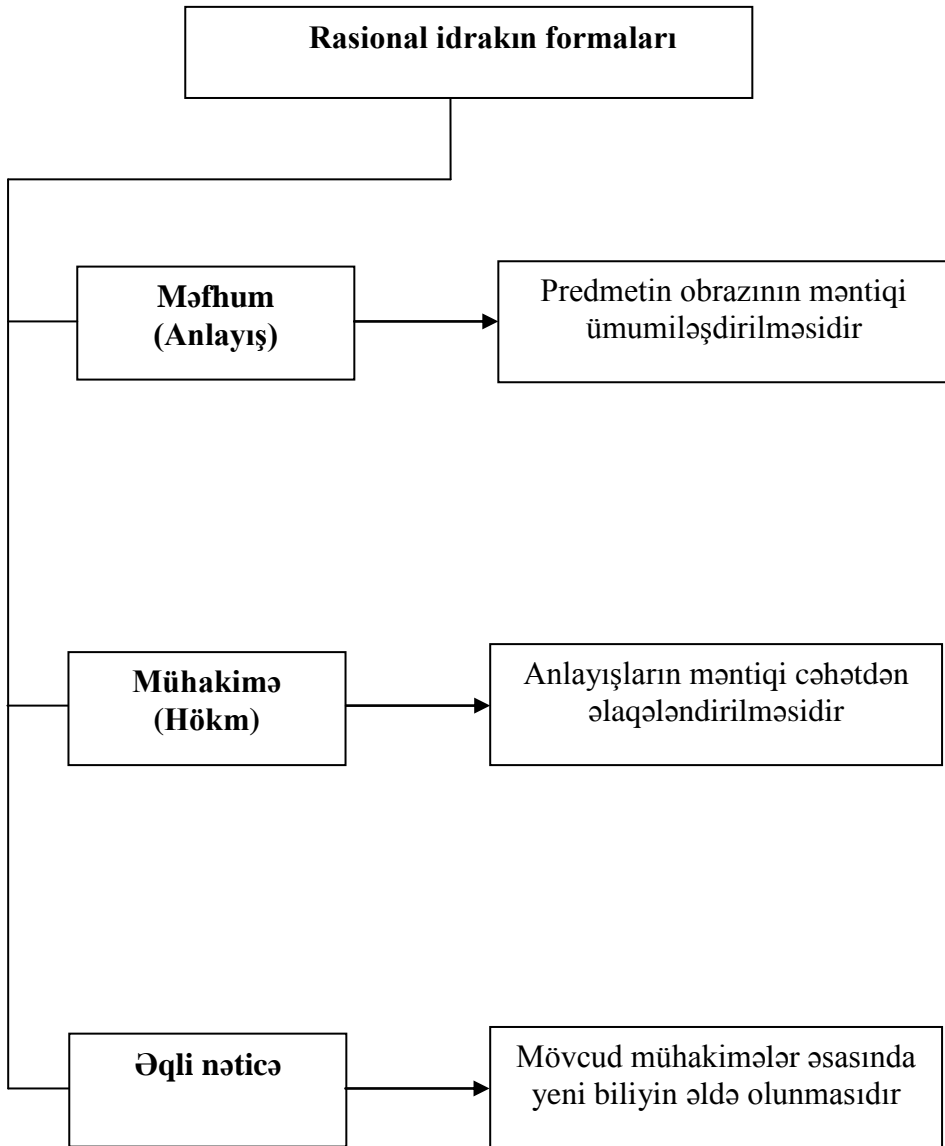
8.6. Hissi idrakın formaları

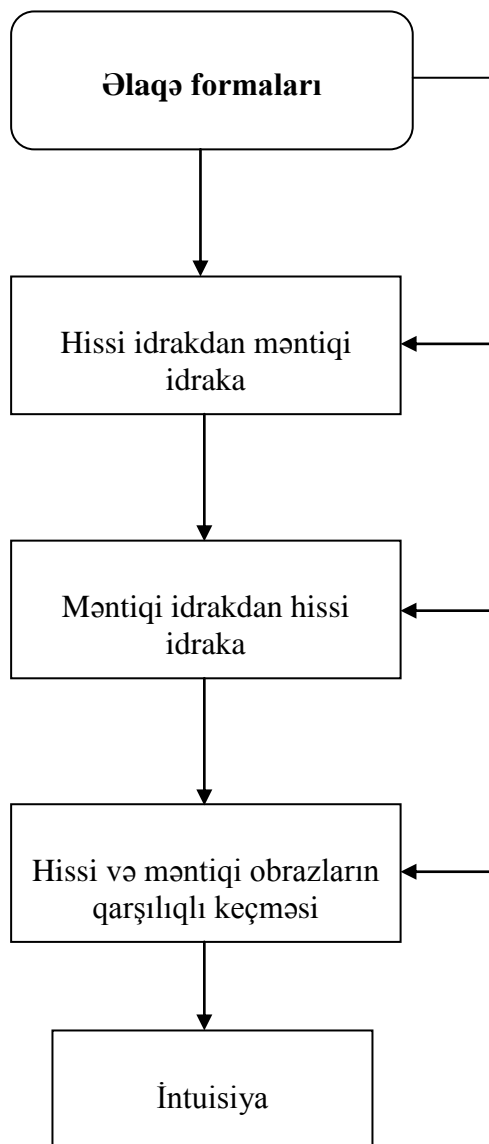
8.7. Təfəkkür

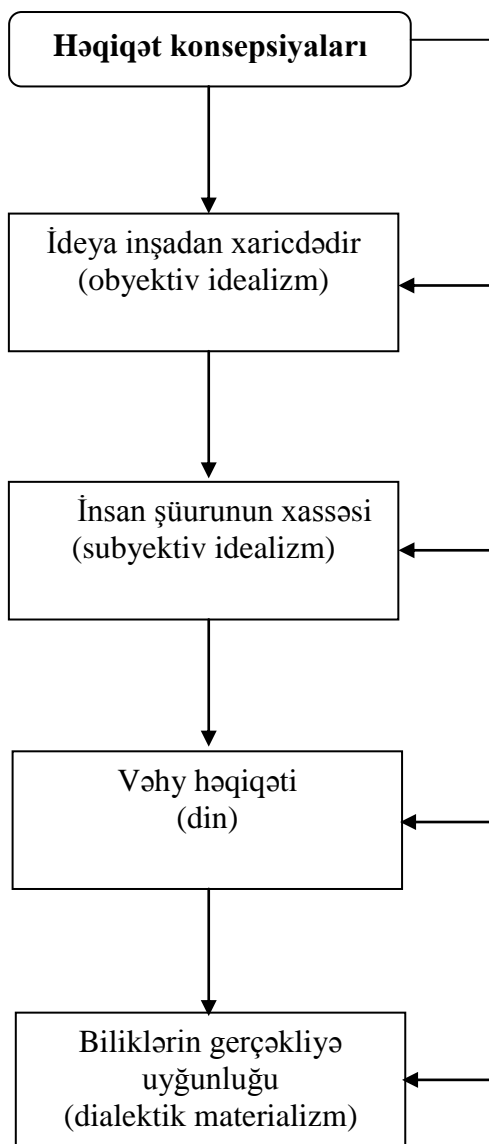
8.8. Məntiqi (rasional) idrakın formaları

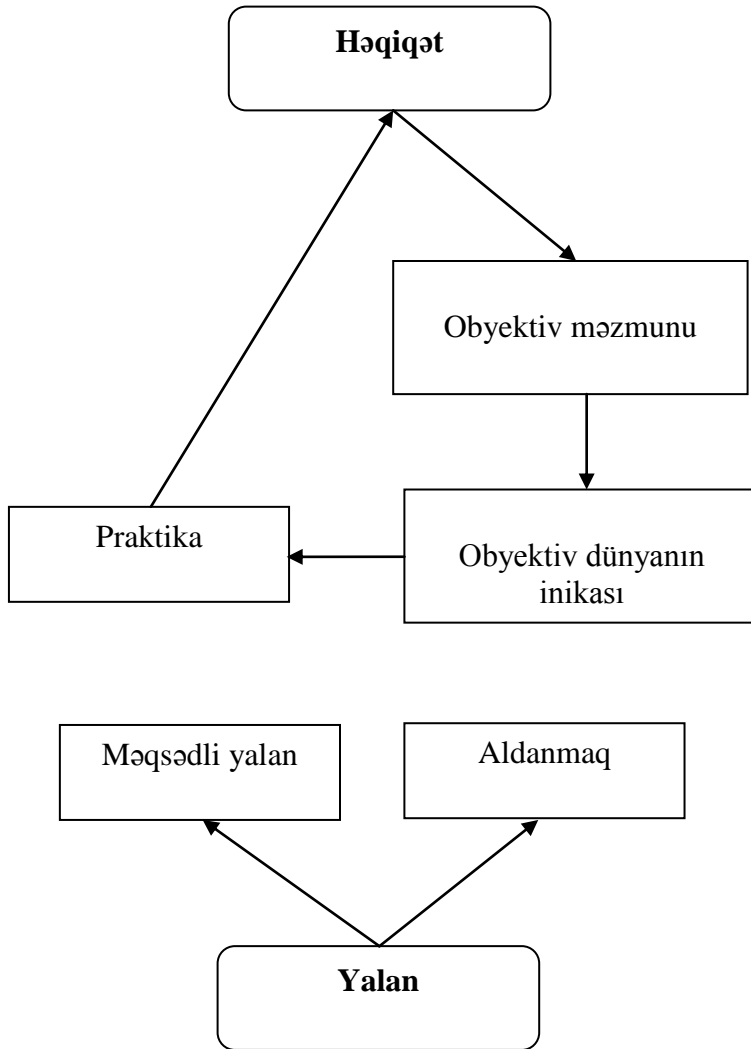
8.9. Hissi və rasional idrakin qarşılıqlı əlaqə formaları

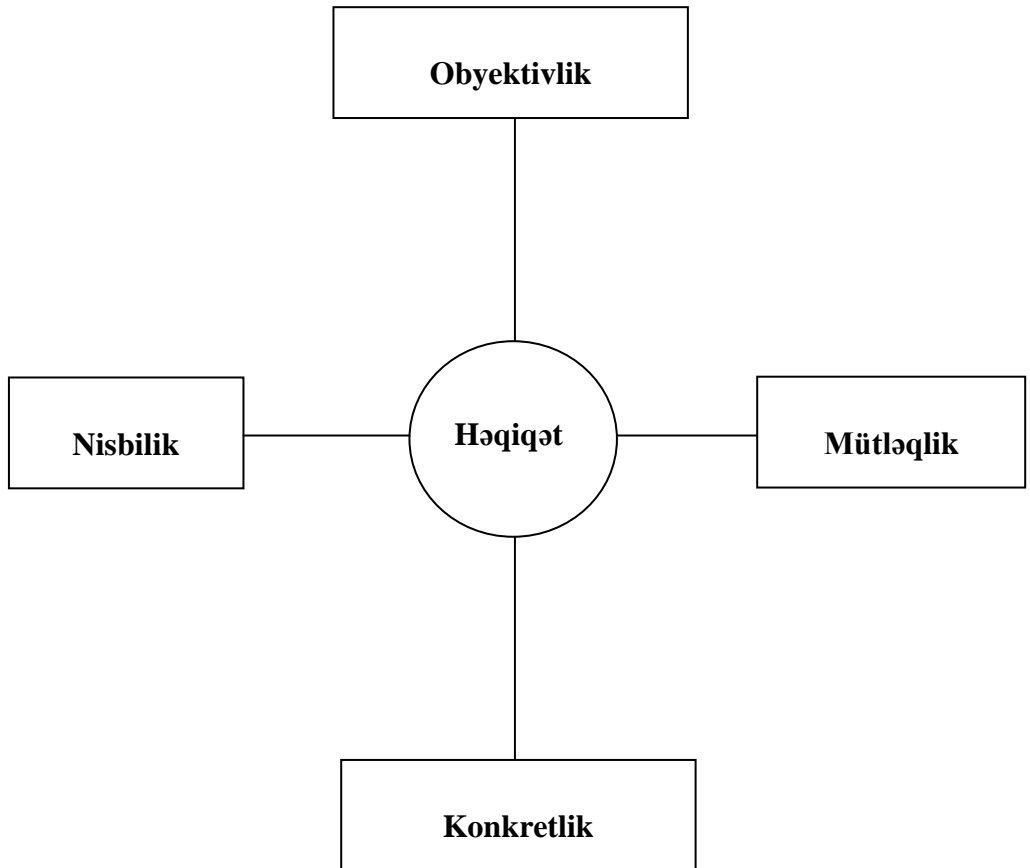
8.10. Fəlsəfədə həqiqət problemi

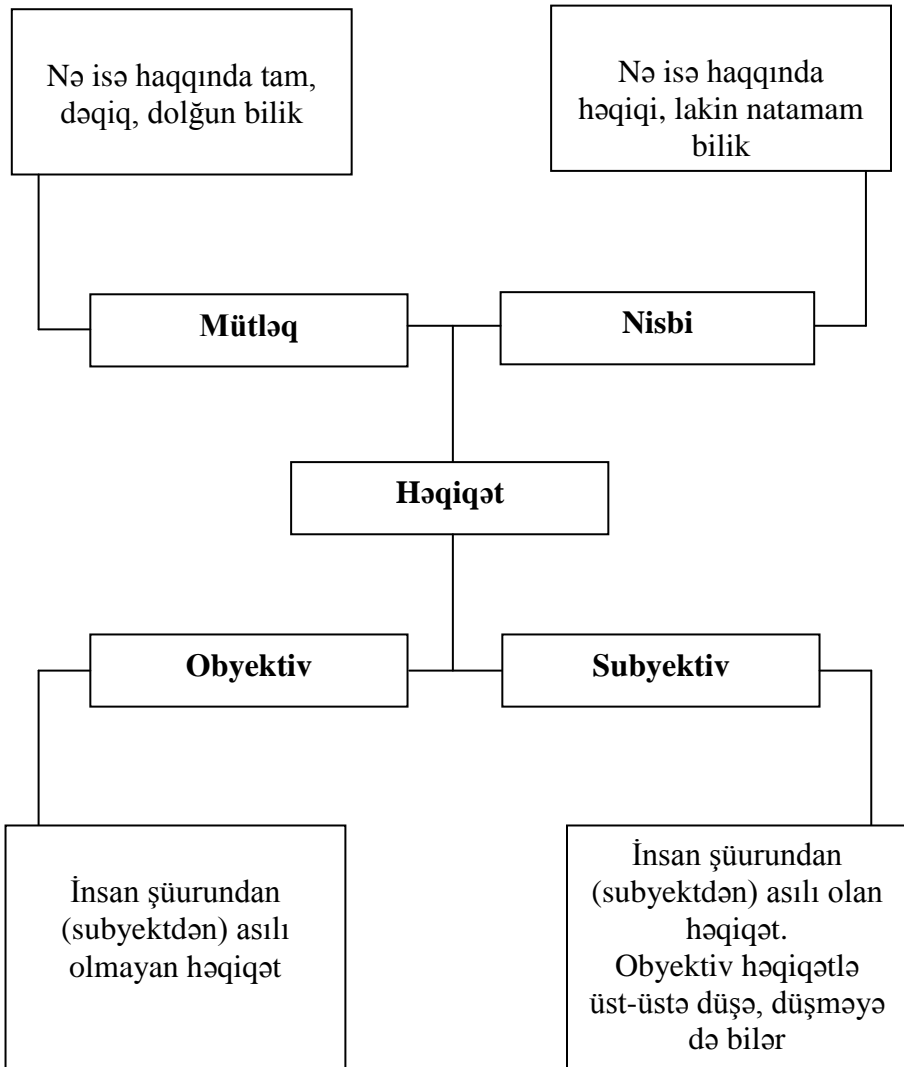
8.10.1. Həqiqətin məzmunu və meyarı

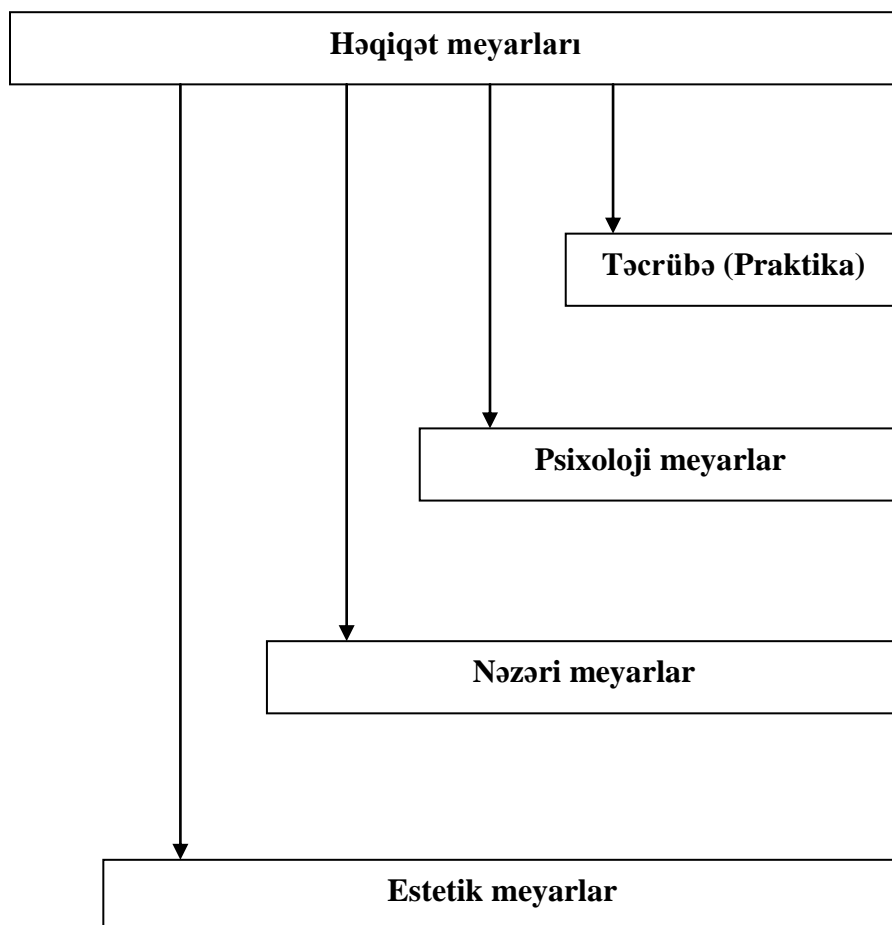
8.10.2. Həqiqətin əlamətləri

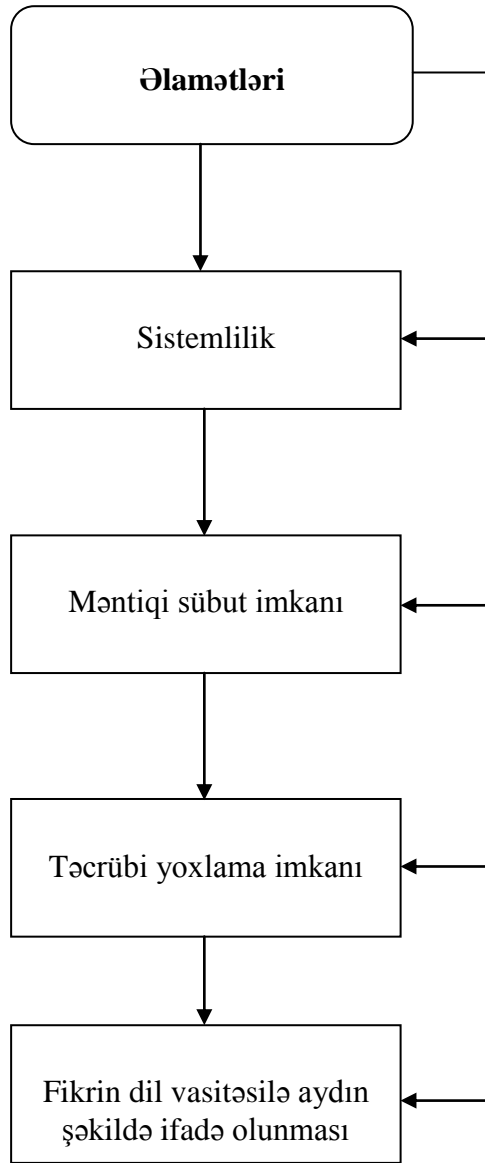
8.10.3. Həqiqətin növləri

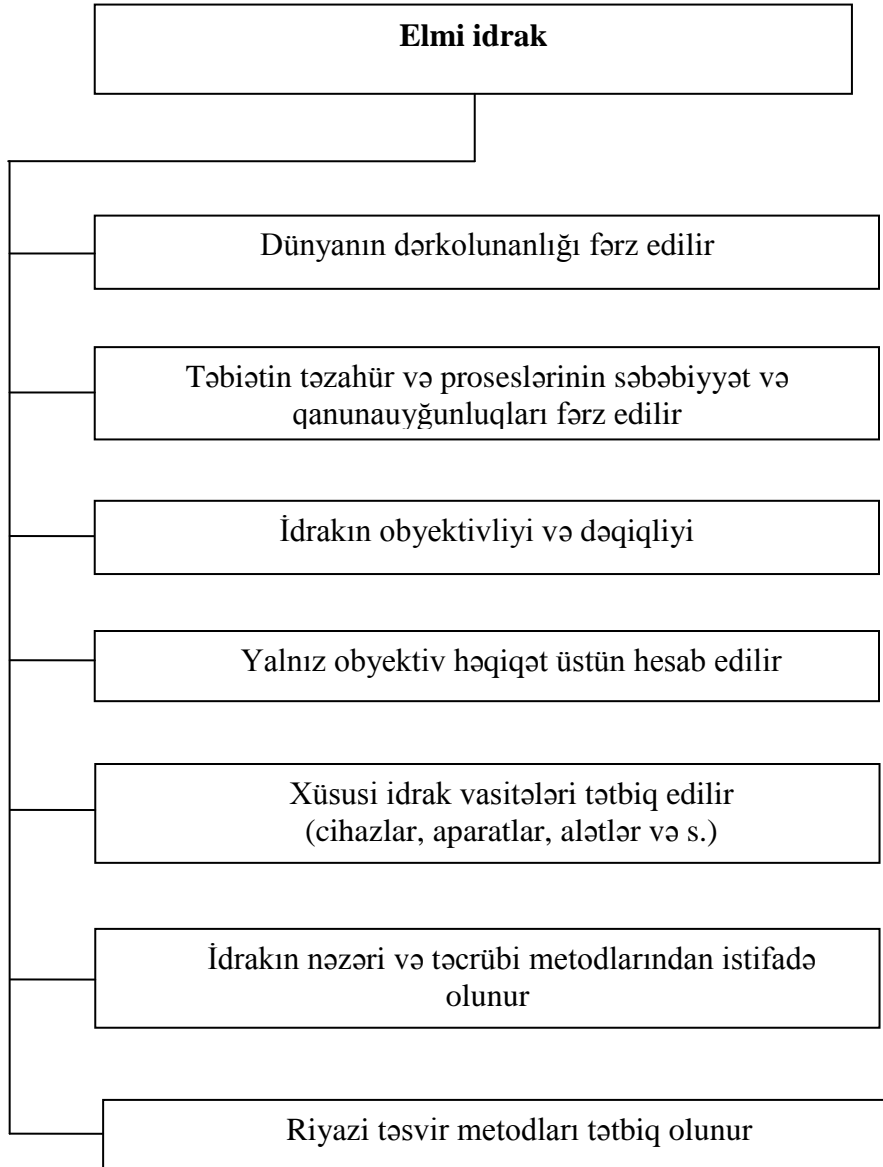
8.10.4. Həqiqət meyarları

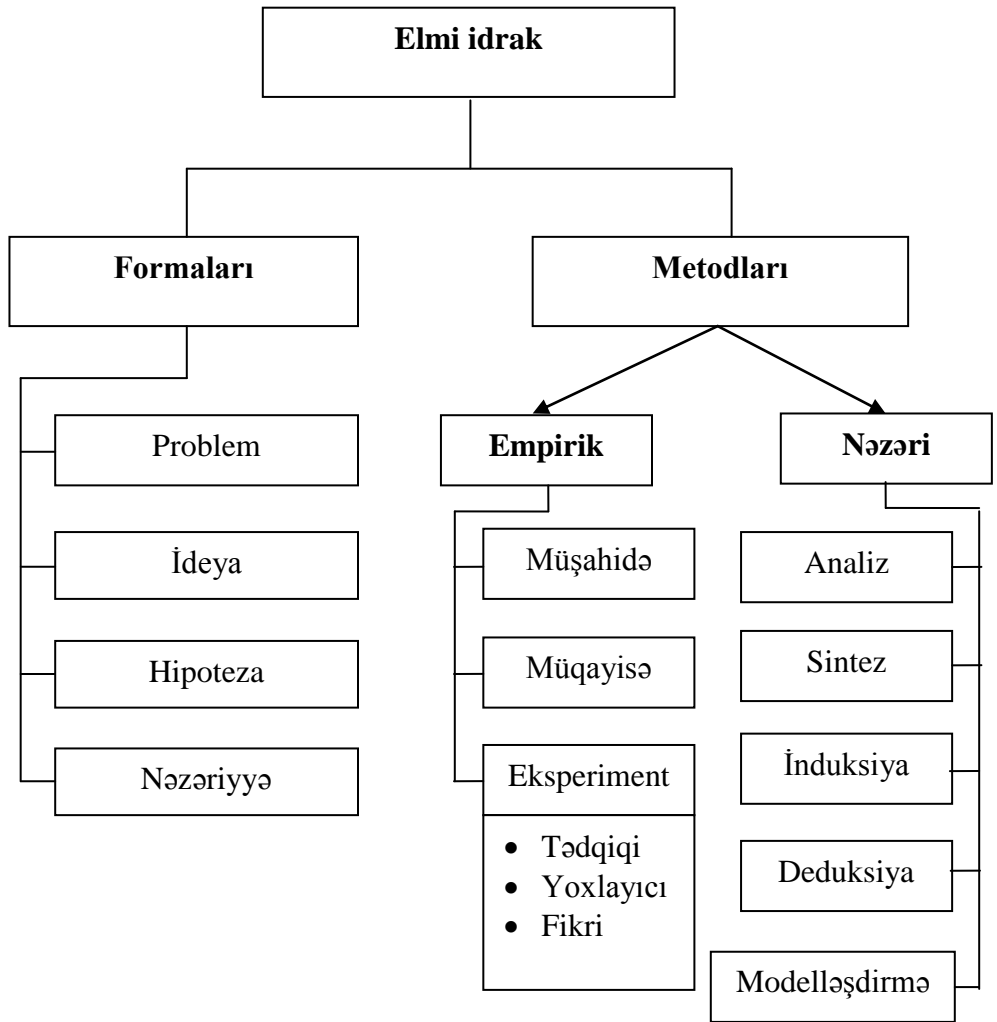
8.11. Elmi idrakin əlamətləri

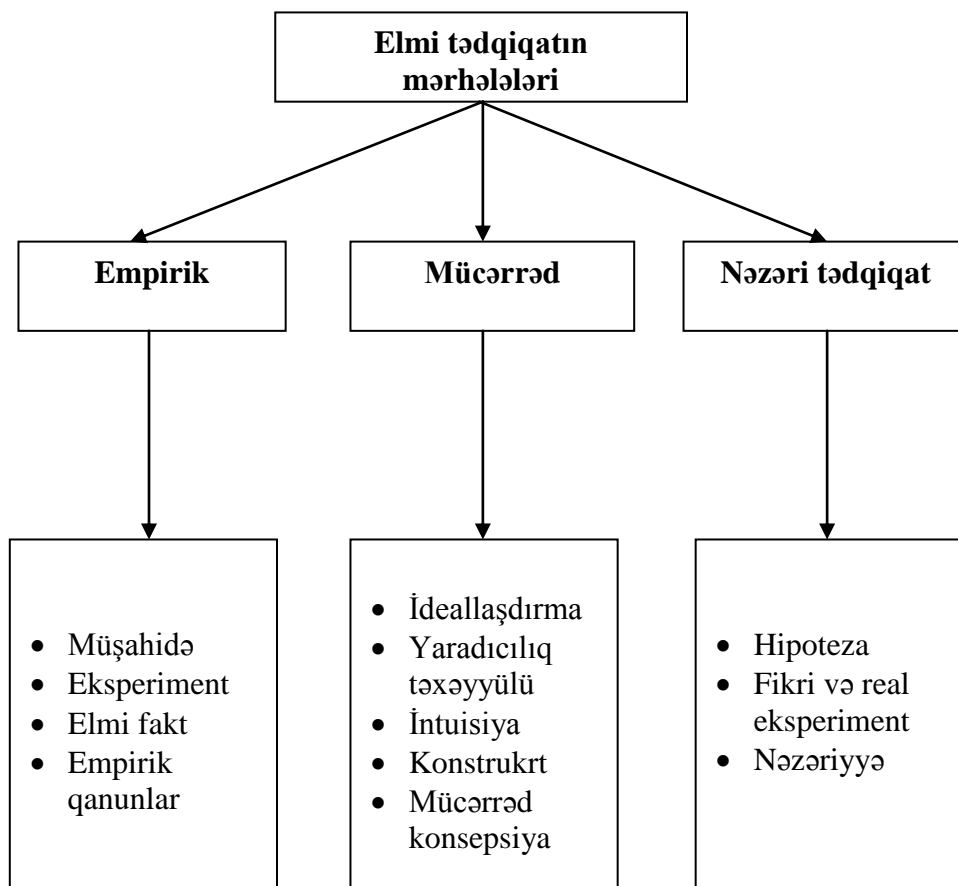
8.11.1. Elmi idrakın xüsusiyyətləri

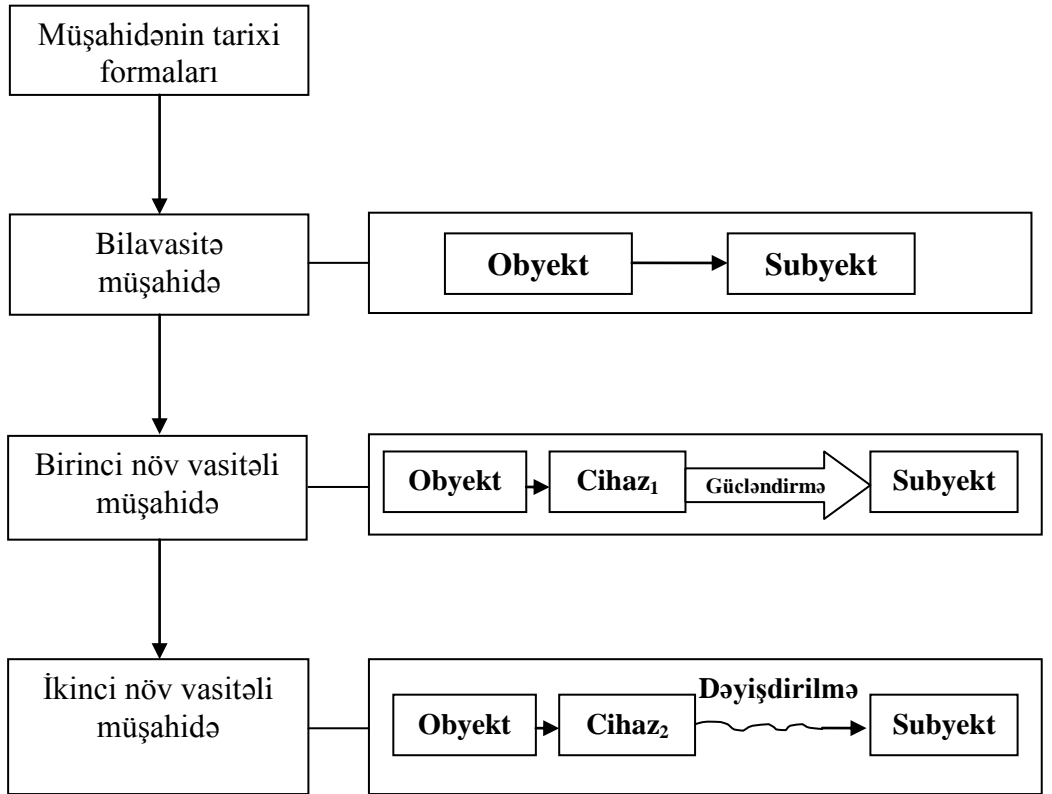
8.11.2. Elmi idrakın forma və metodları

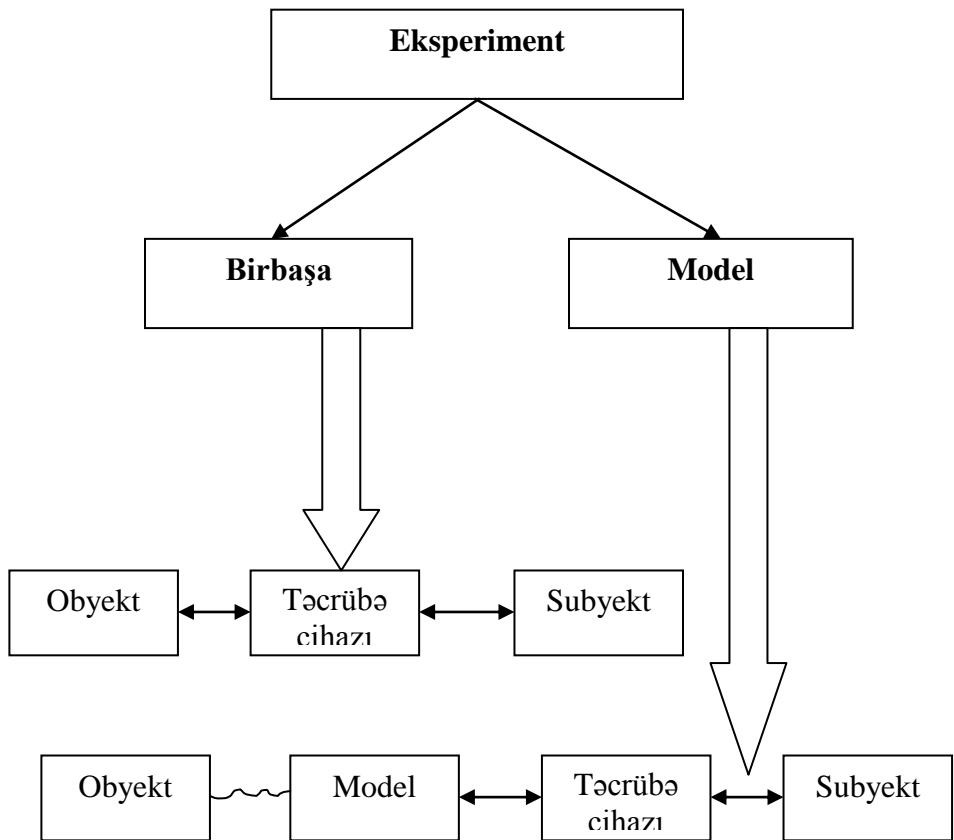
8.11.3. Elmi tədqiqatın mərhələləri

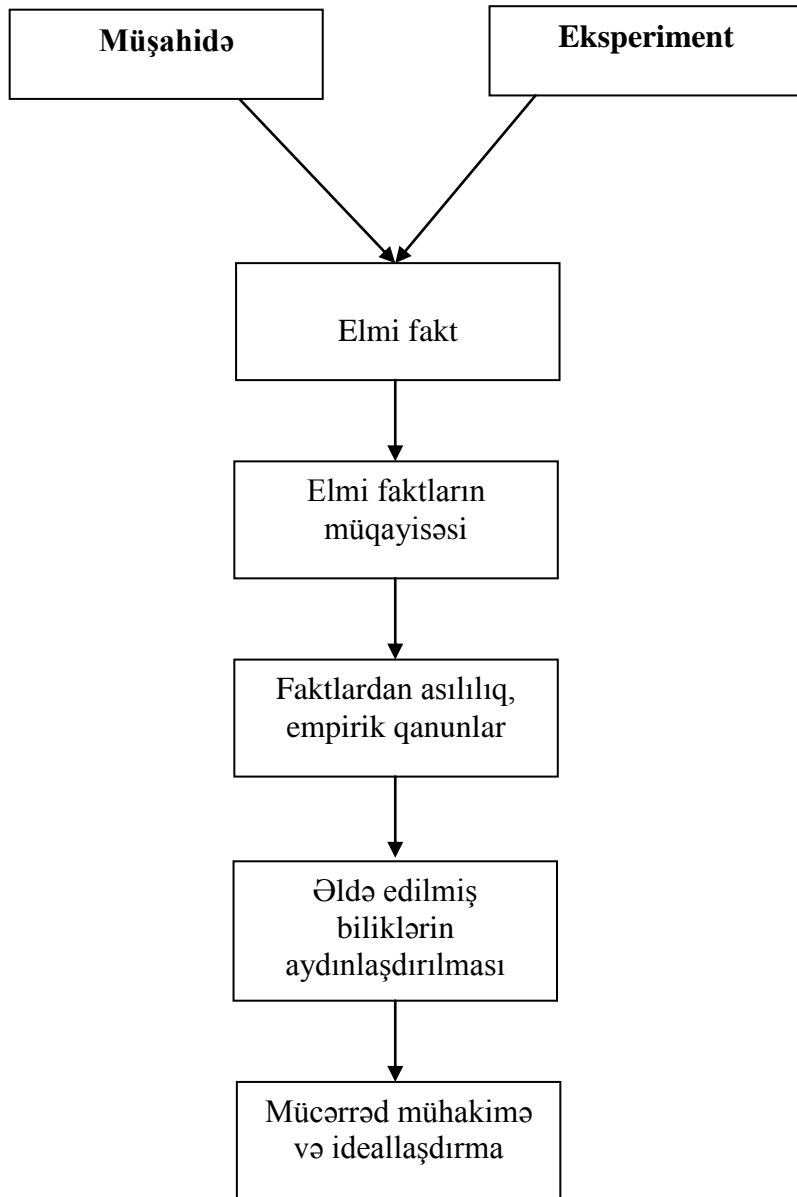
8.12. Empirik metodlar: müşahidə

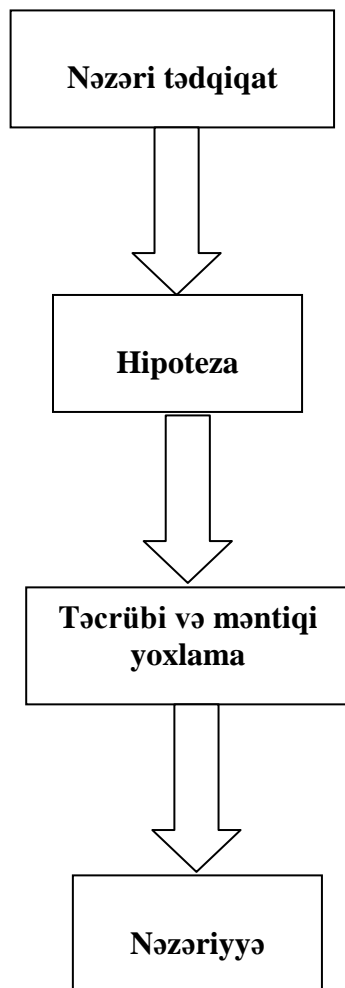
8.12.1. Eksperiment

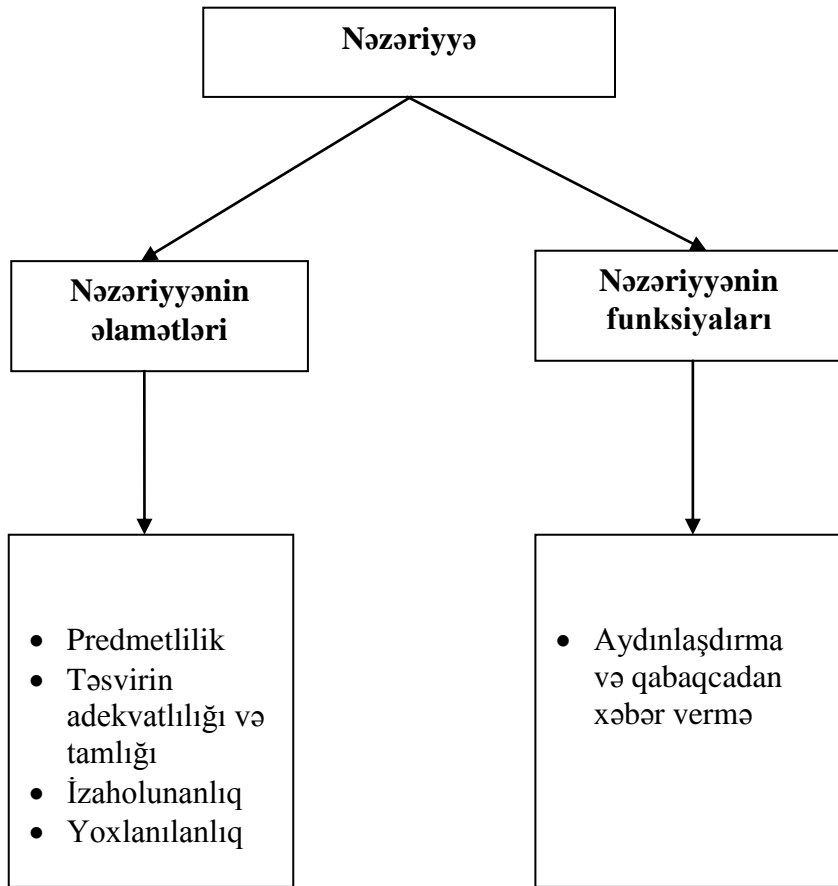
8.12.2. Müşahidə və eksperiment

8.13. Nəzəri tədqiqat

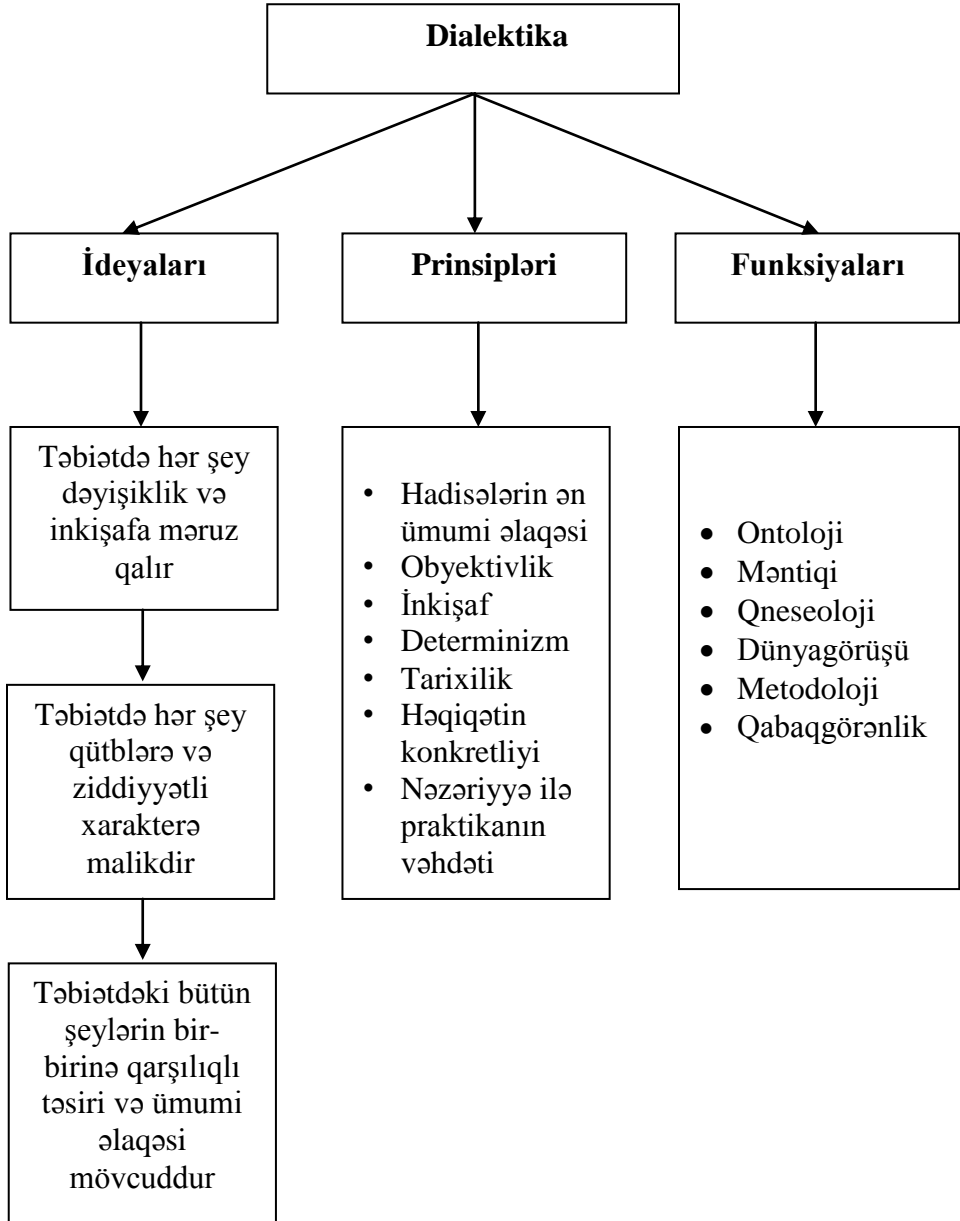

8.13.1. Nəzəriyyə

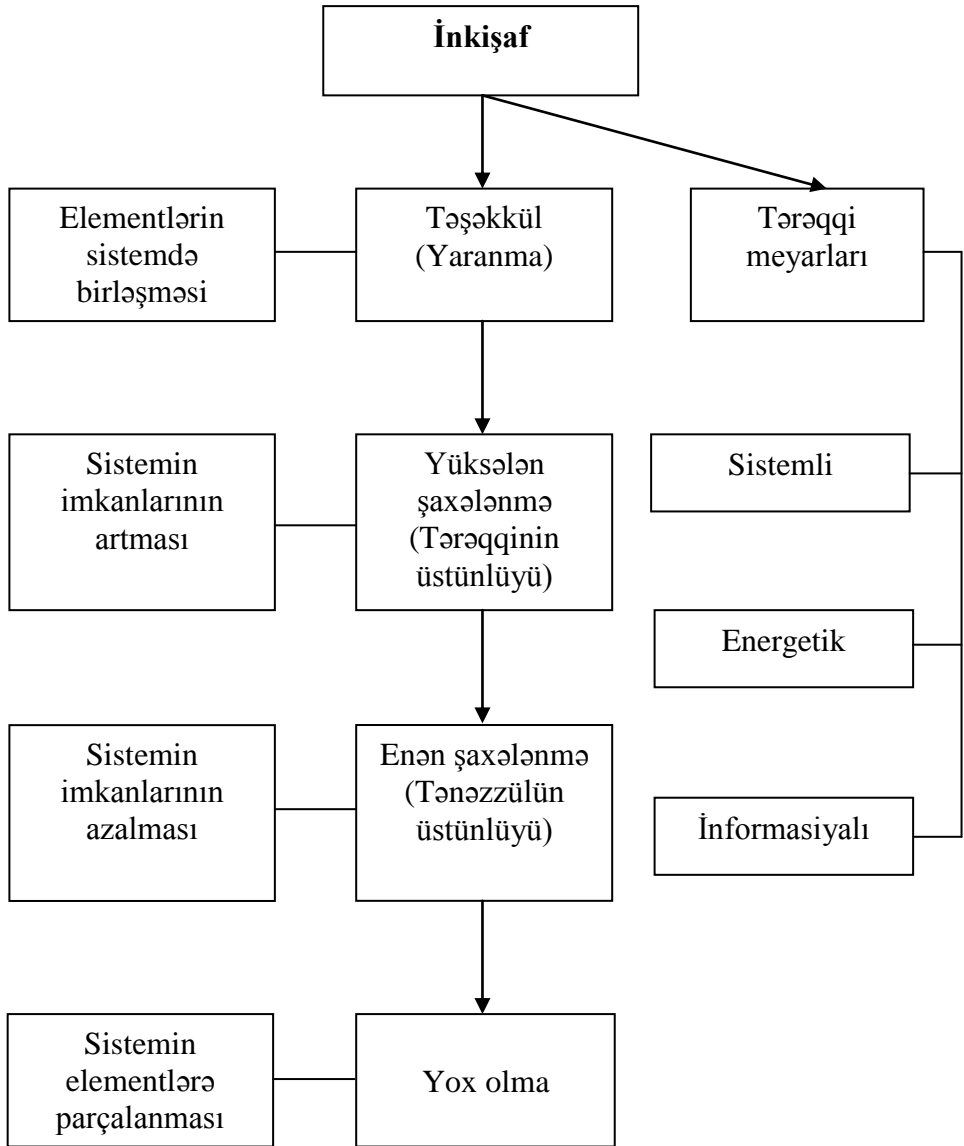

MÖVZU № 9. DİALEKTİKA

9.1. Dialektikanın əsas ideya, prinsip və funksiyaları

9.2. İnkişaf

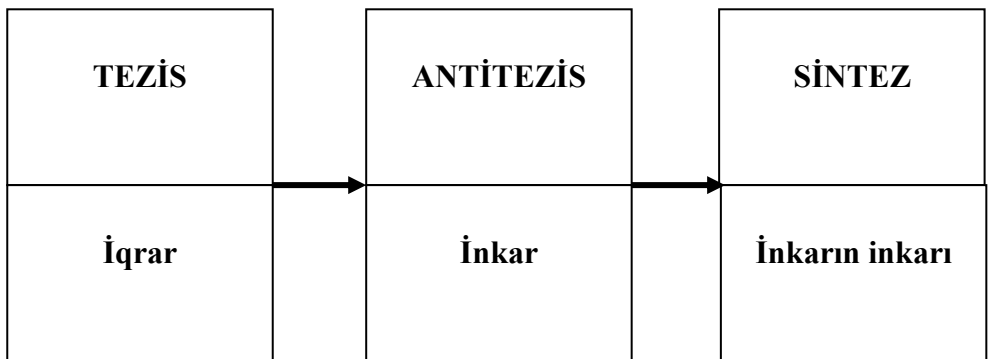

9.2.1. İnkişaf prosesinin dialektik sxemi

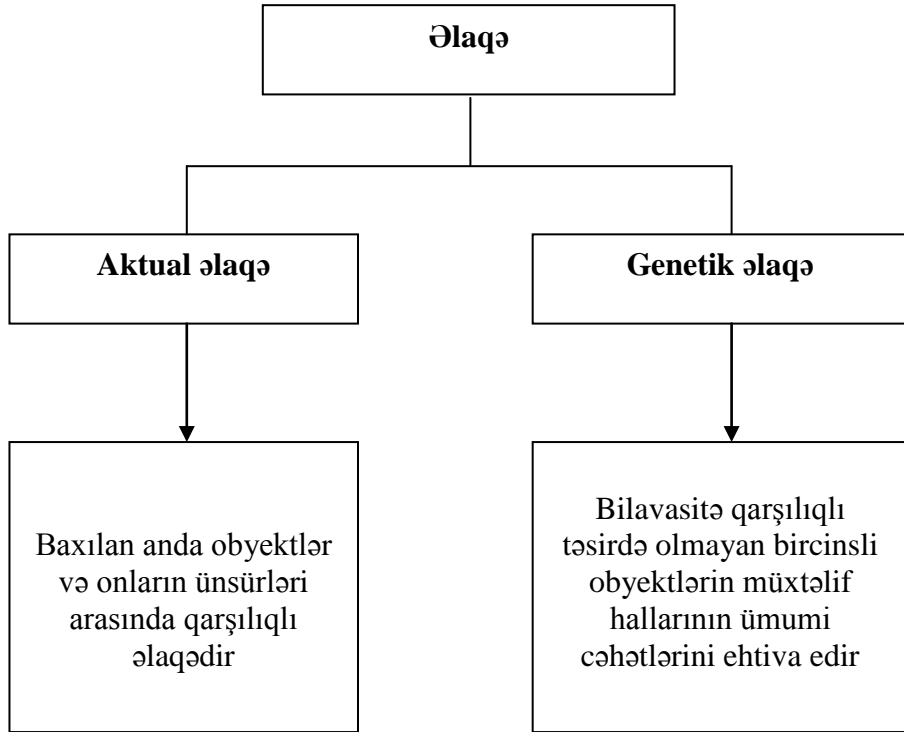
1-ci mərhələ

2-ci mərhələ

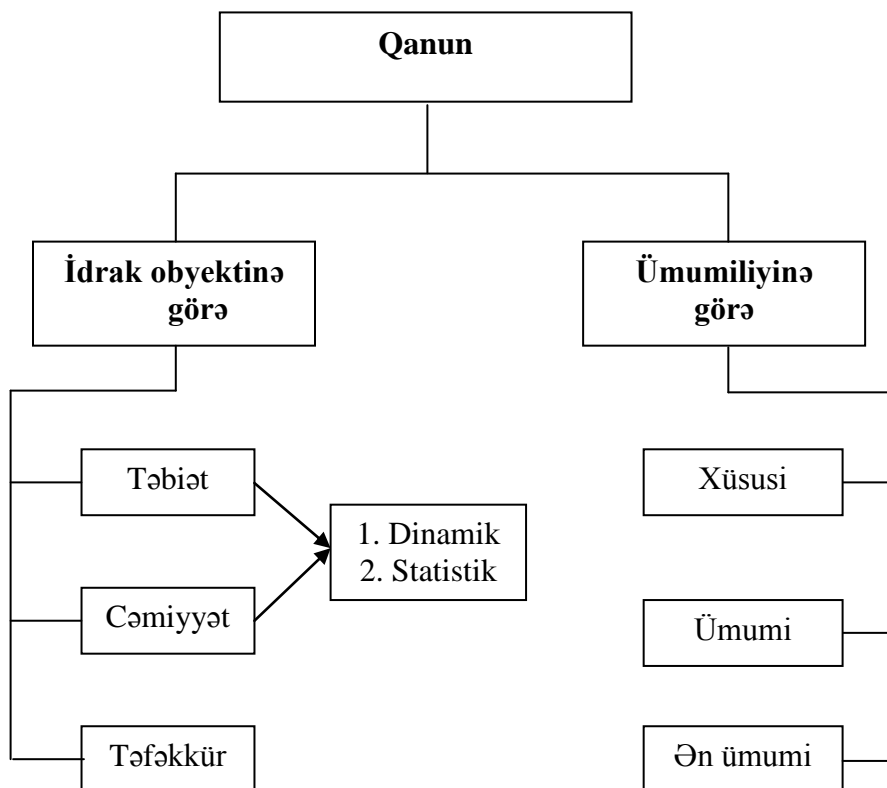
3-cü mərhələ

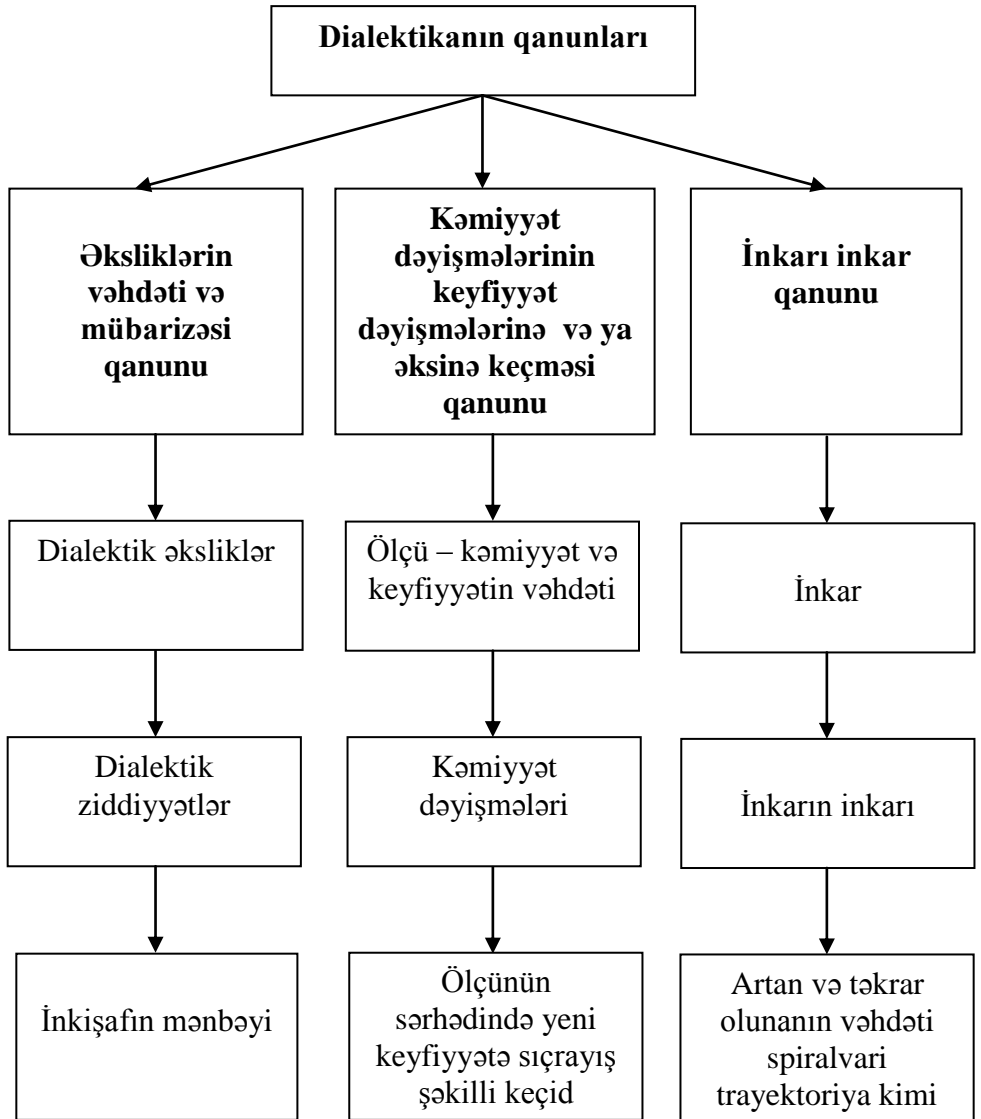
9.3. Fəlsəfədə əlaqə anlayışı

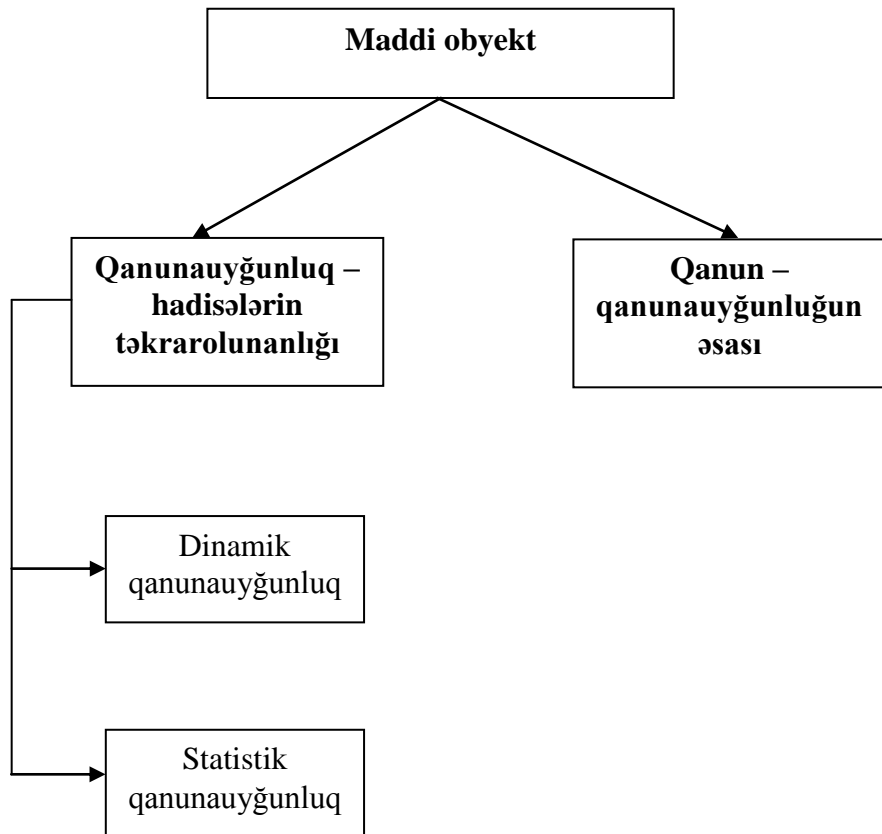
9.4. Fəlsəfədə qanun anlayışı

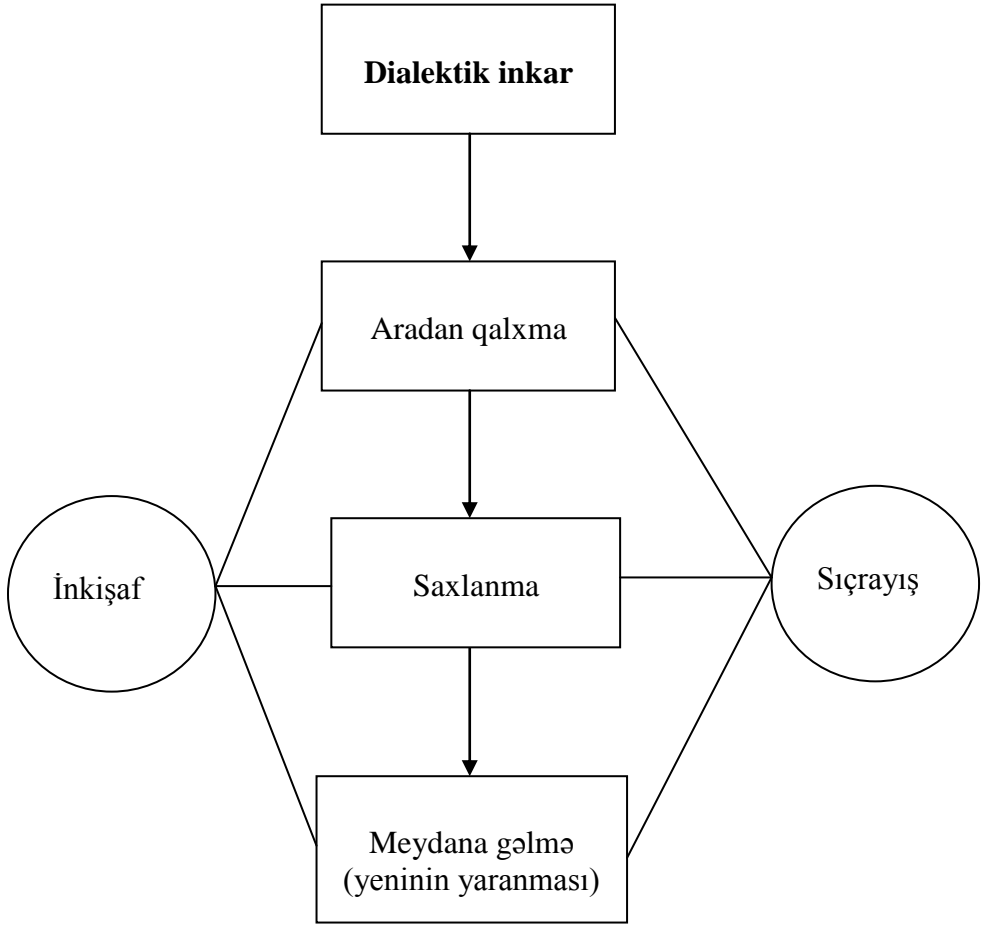
9.5. Dialektikanın qanunları

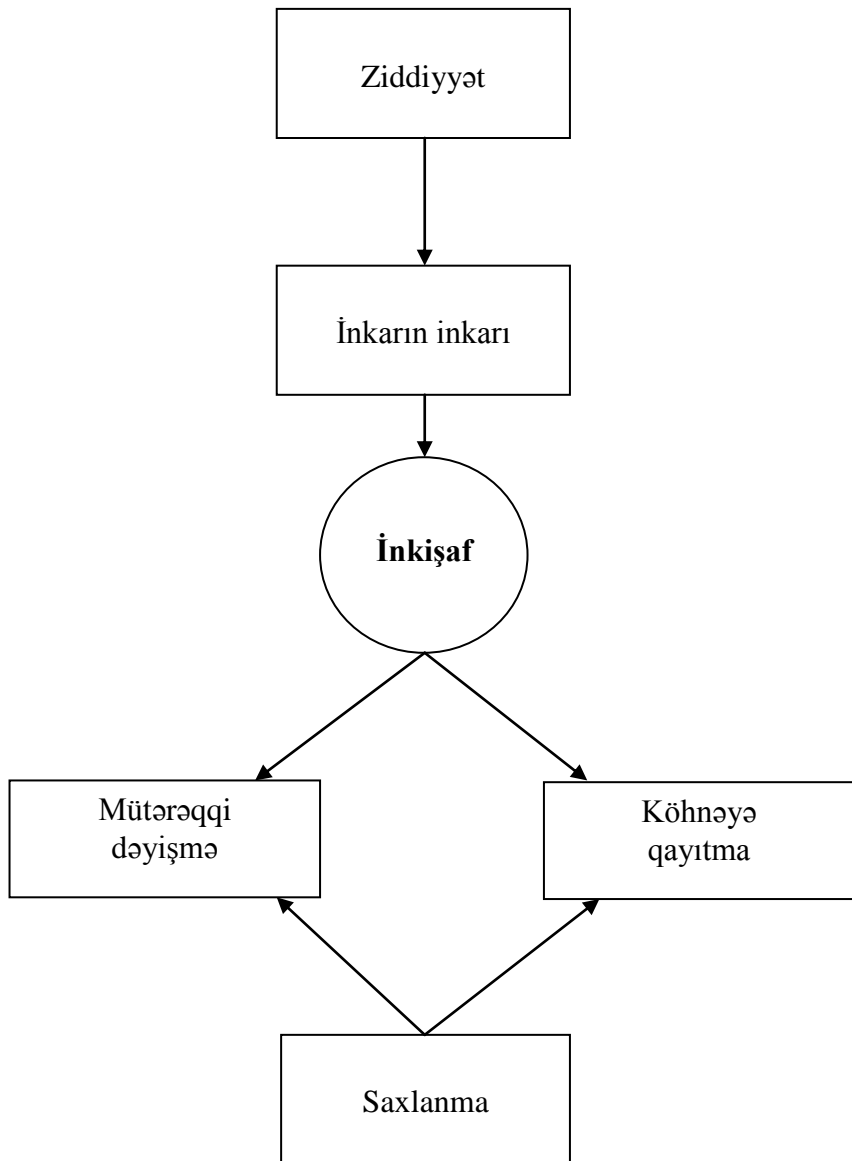
9.6. Qanun və qanuna uyğunluq

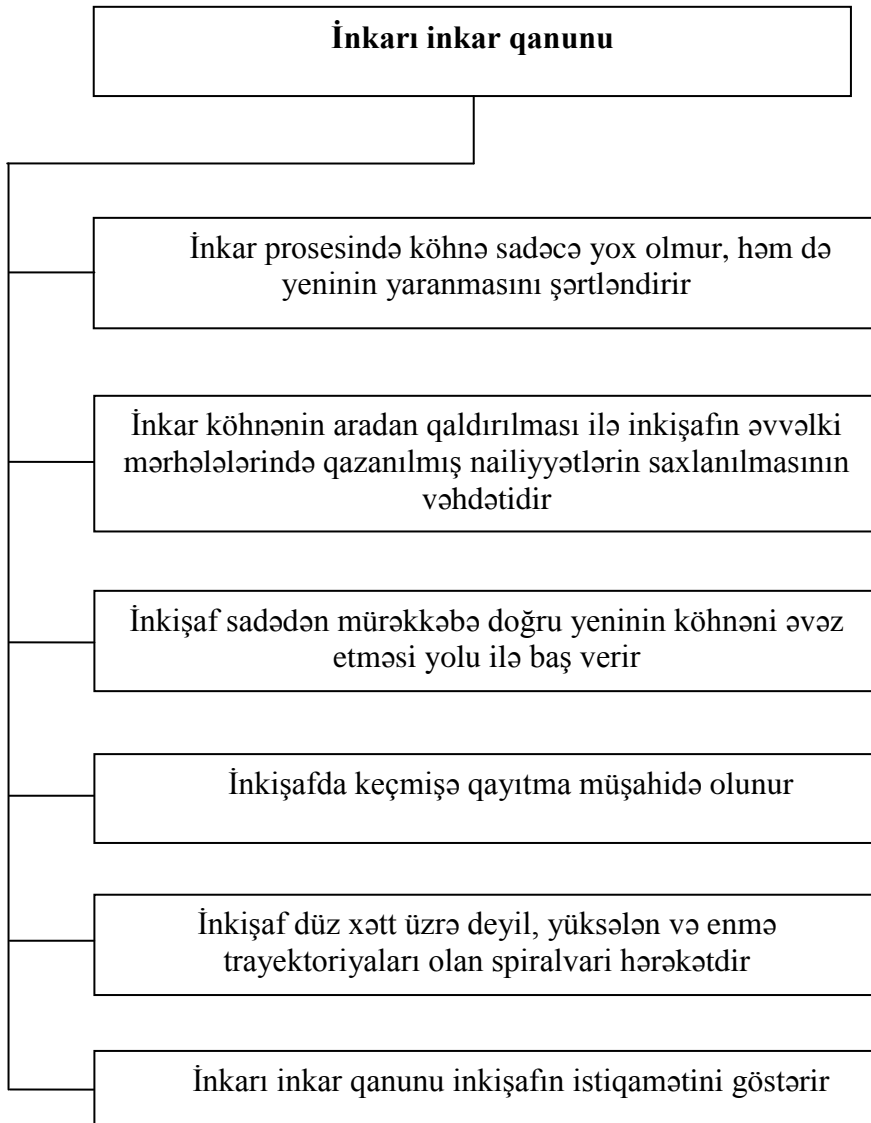
9.7. Dialektik inkar

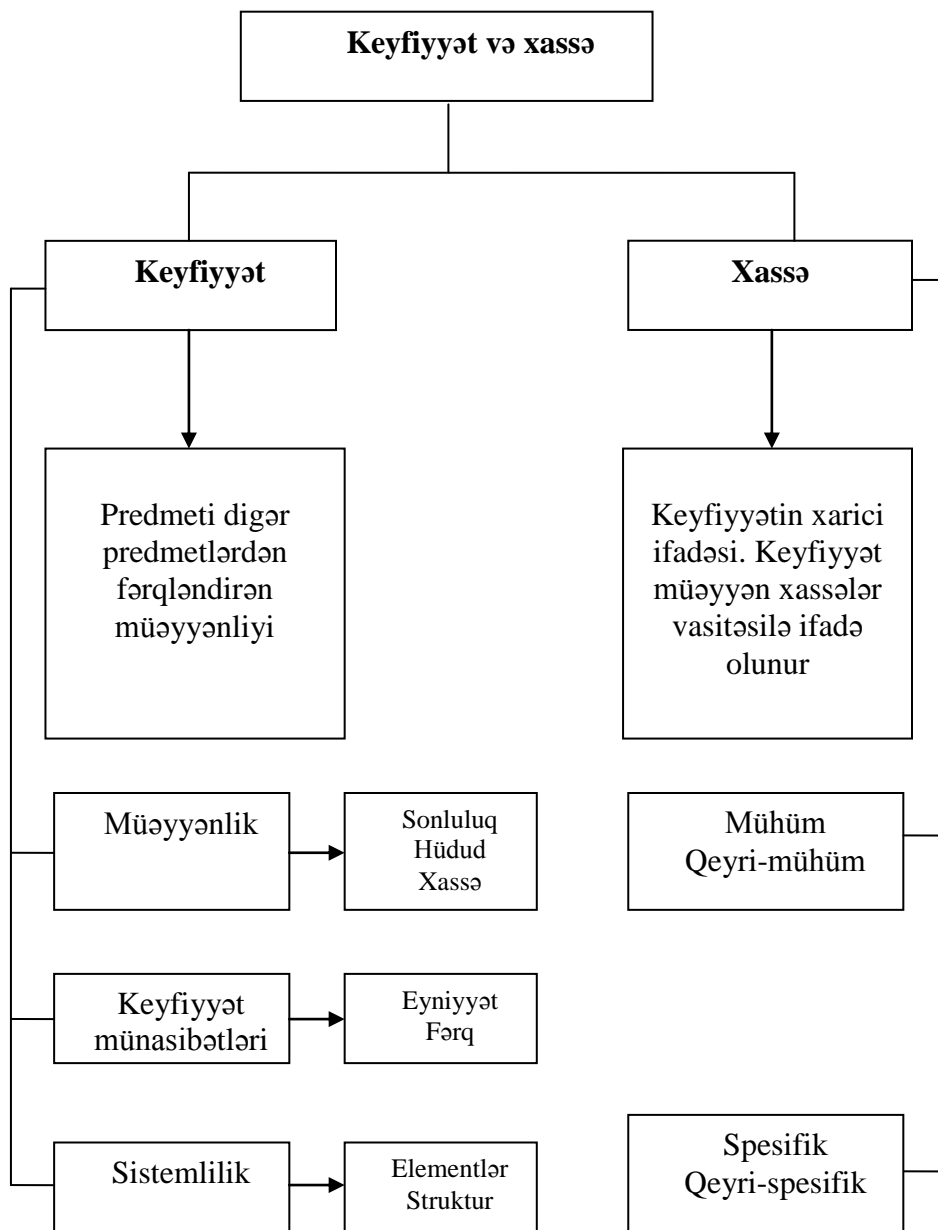
9.7.1. Dialektik inkar

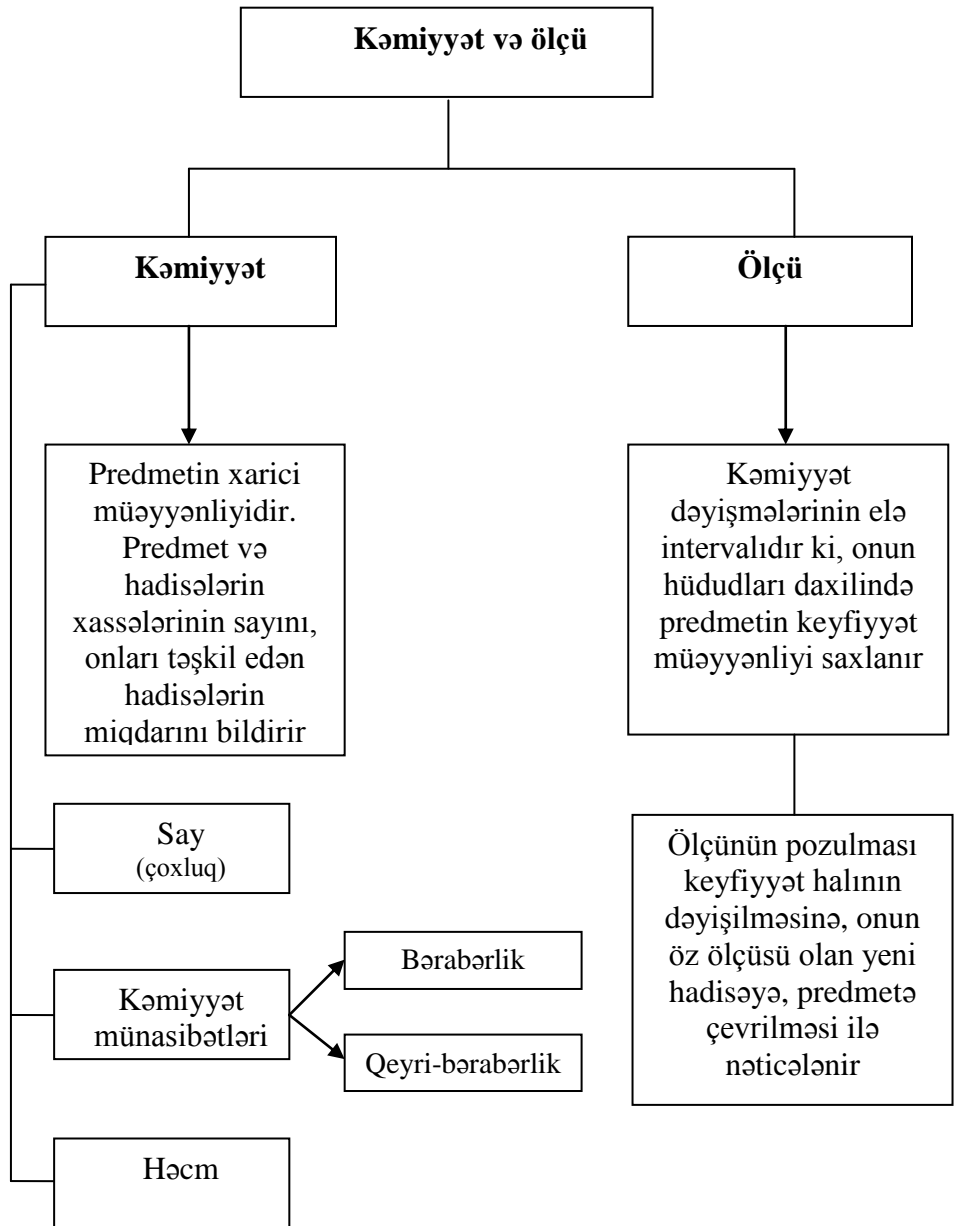
9.7.2. İnkarı inkar qanunu

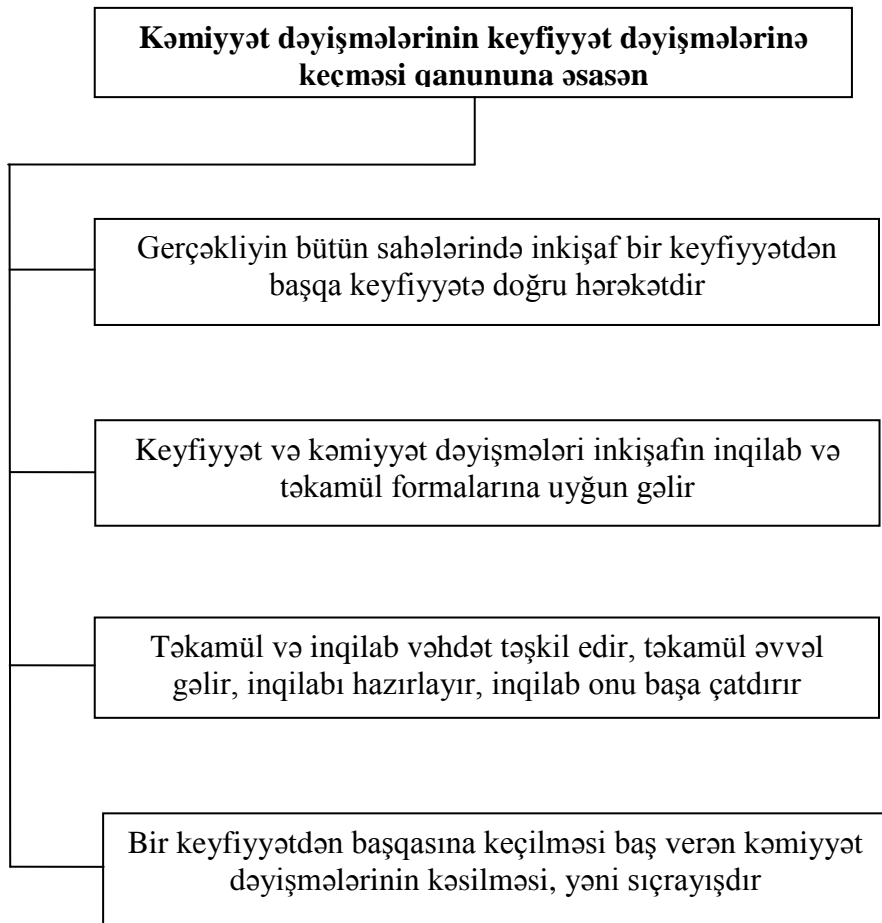
9.8. Keyfiyyət, xassə, kəmiyyət, ölçü

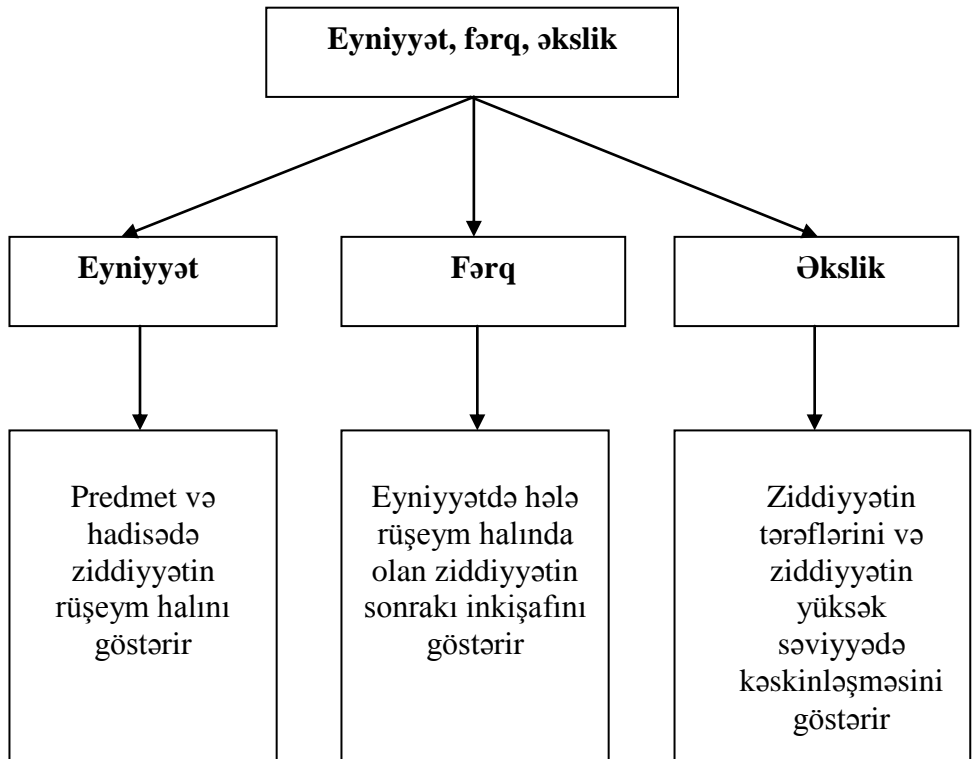
9.8.1. Keyfiyyət, xassə, kəmiyyət, ölçü

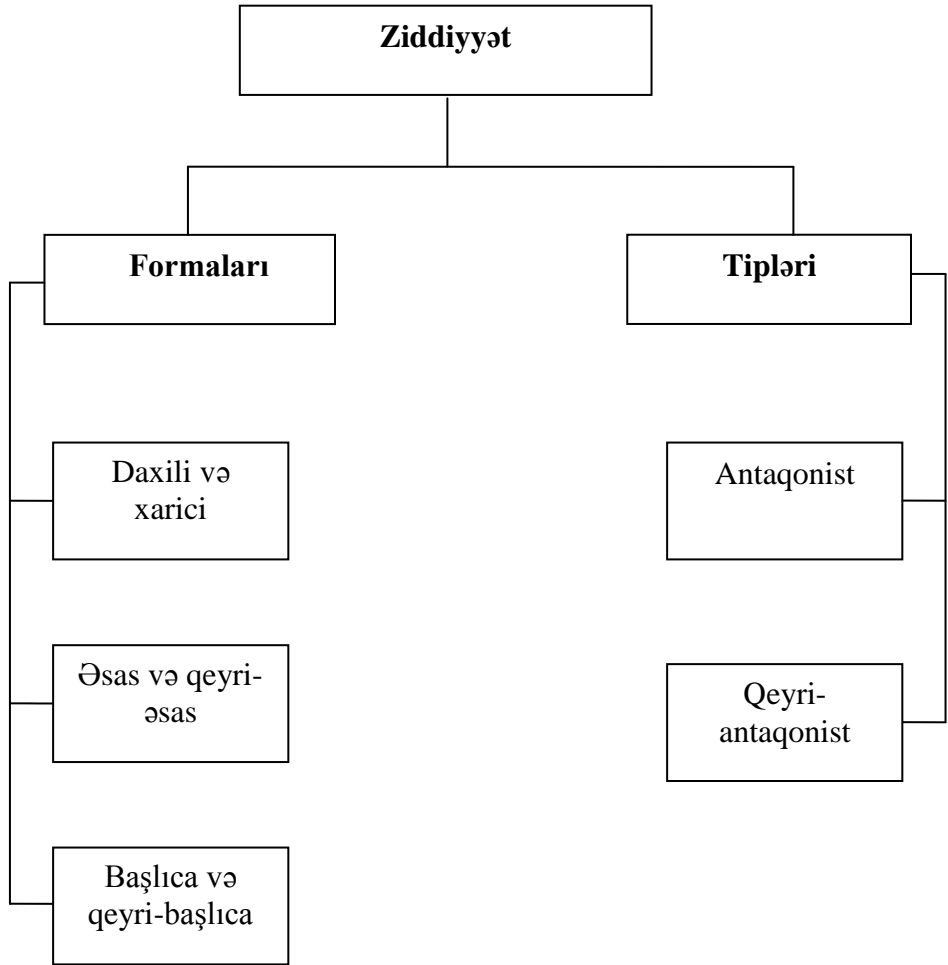
9.8.2. Kəmiyyət dəyişmələrinin keyfiyyət dəyişmələrinə keçməsi qanunu

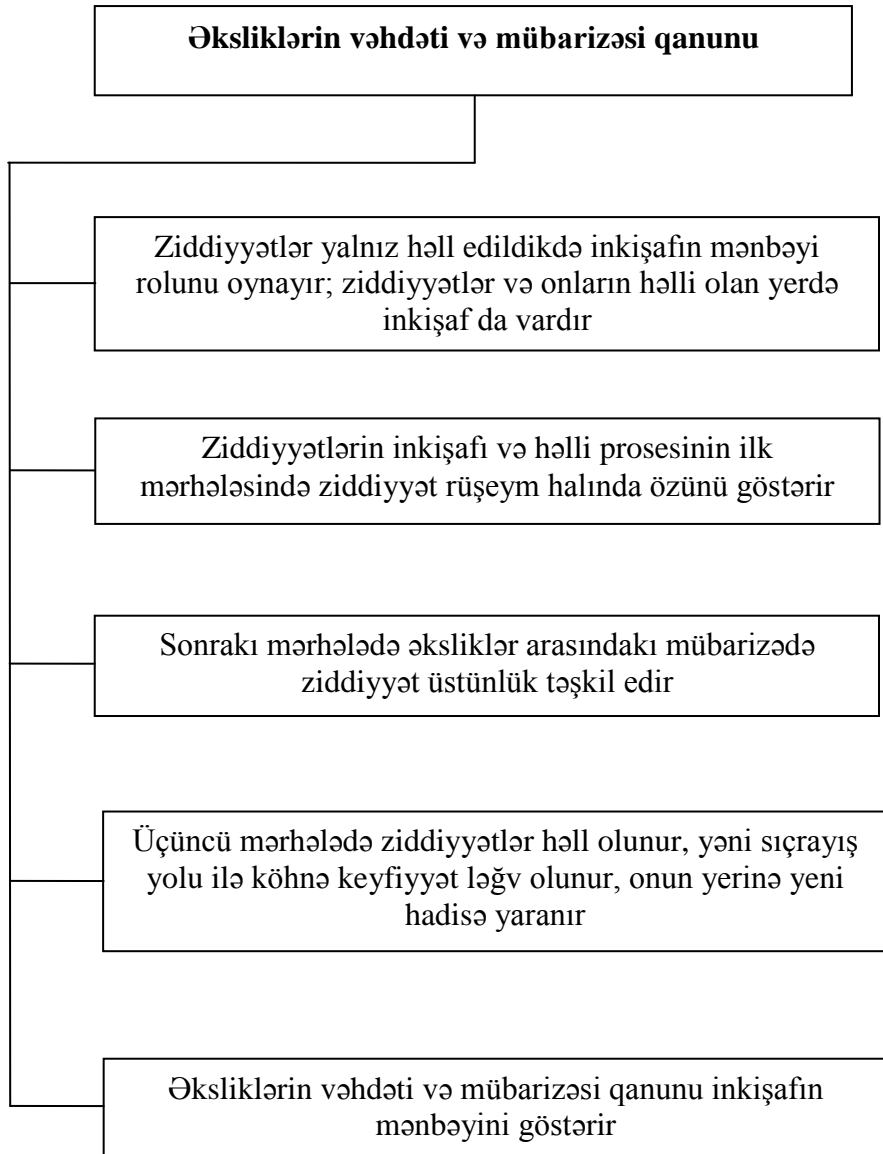
9.9. Eyniyyət, fərq, əkslik

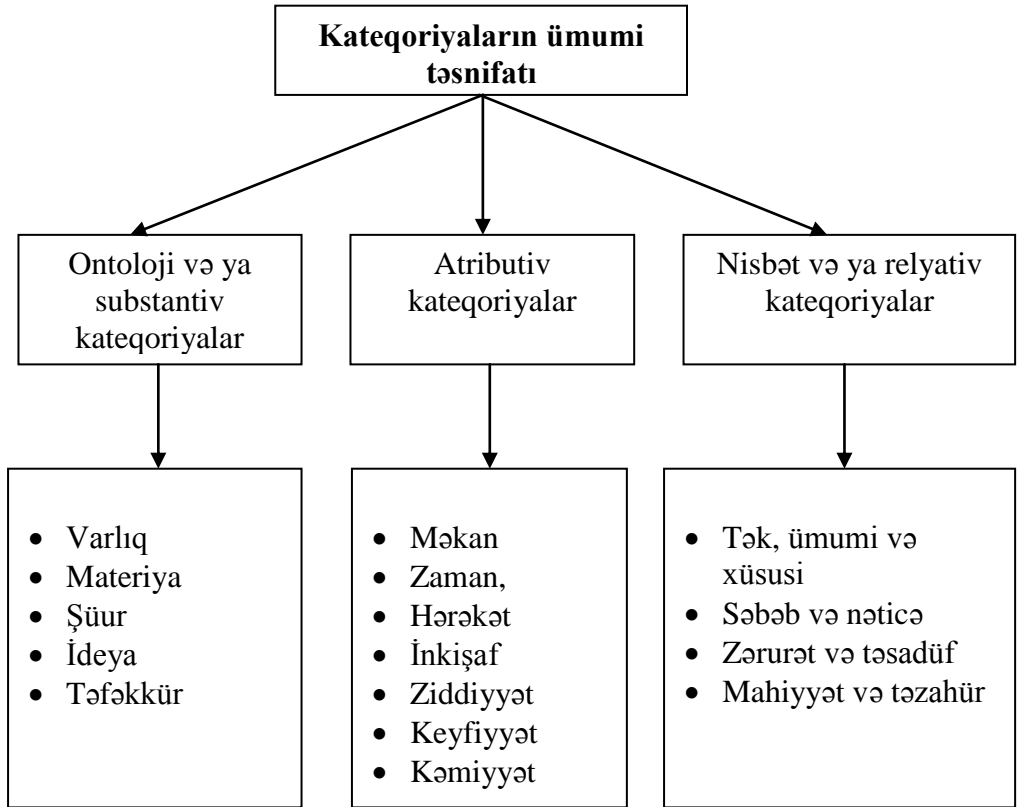
9.9.1. Dialektik ziddiyyət

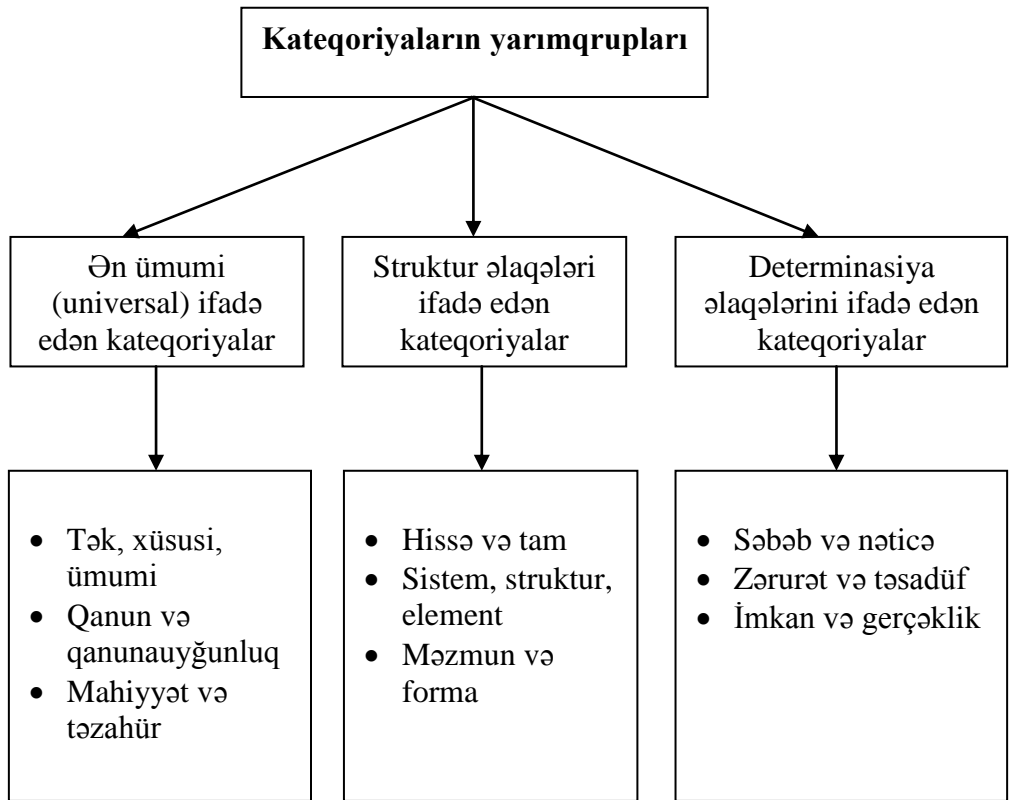
9.9.2. Əksliklərin vəhdəti və mübarizəsi qanunu

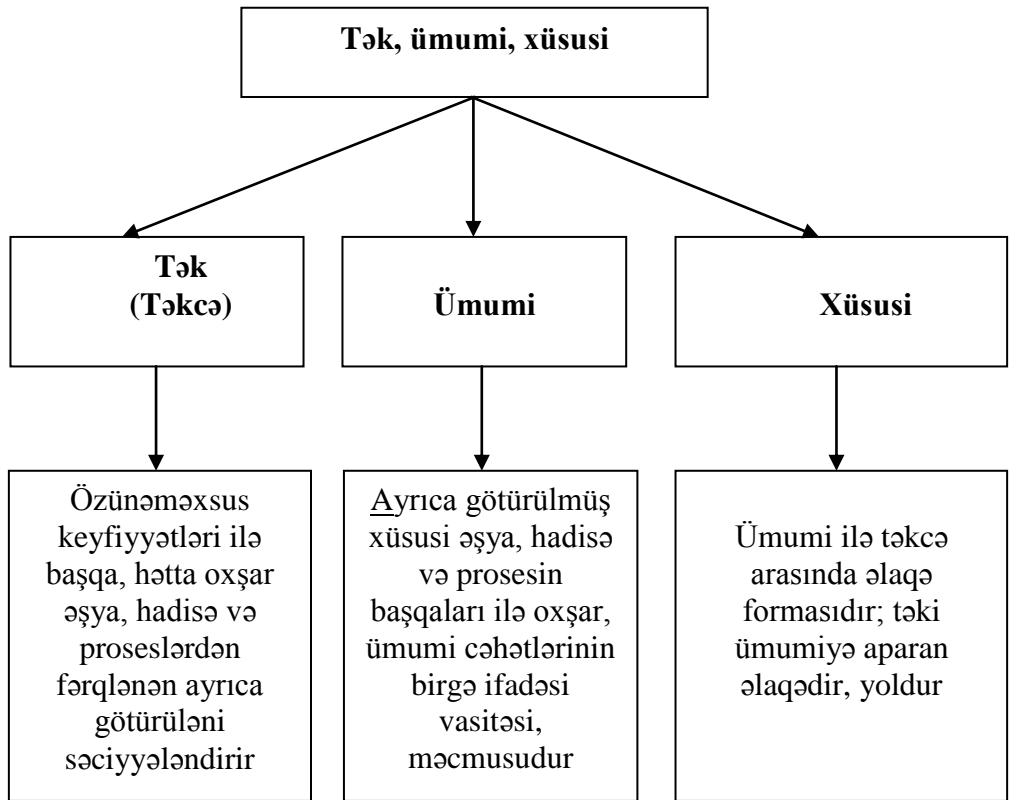
9.10. Dialektikanın kateqoriyaları

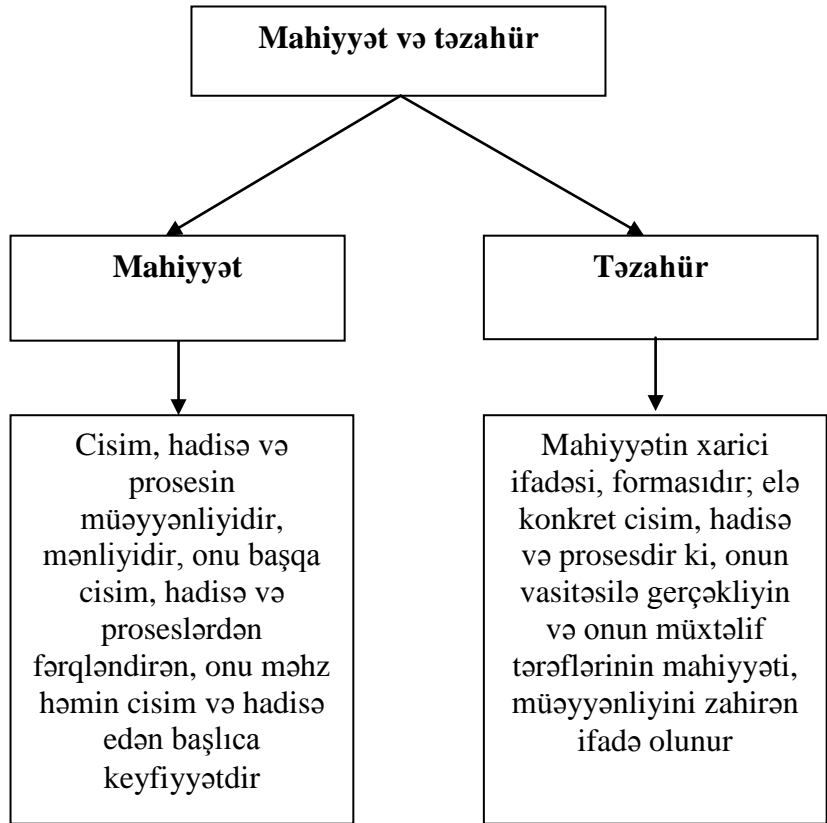
9.10.1. Kateqoriyaların yarımqrupları

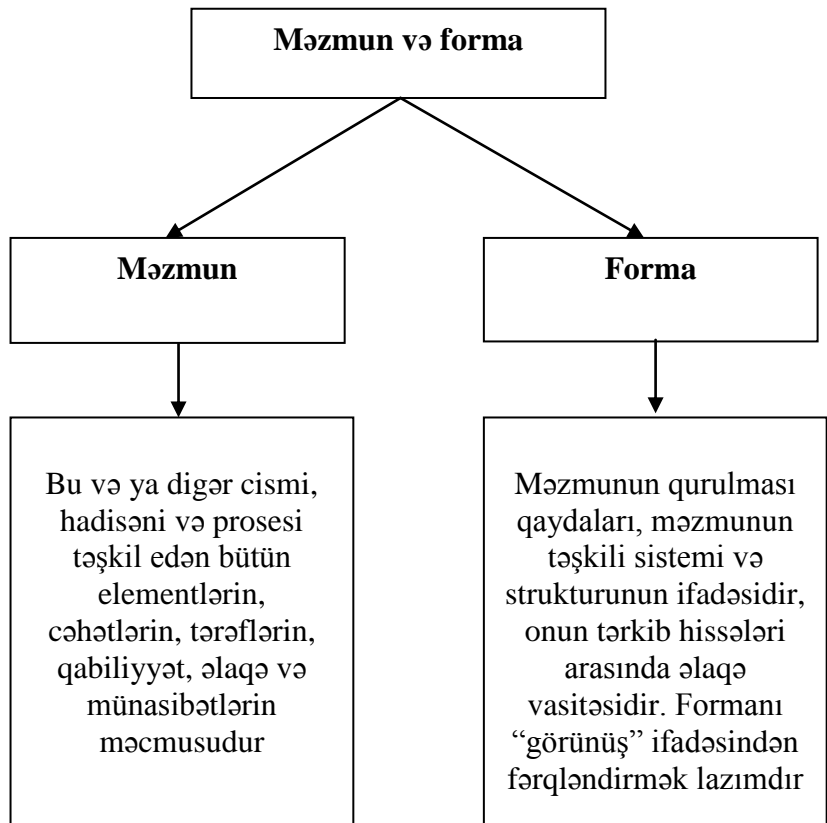
9.10.2. Tək, ümumi, xüsusi

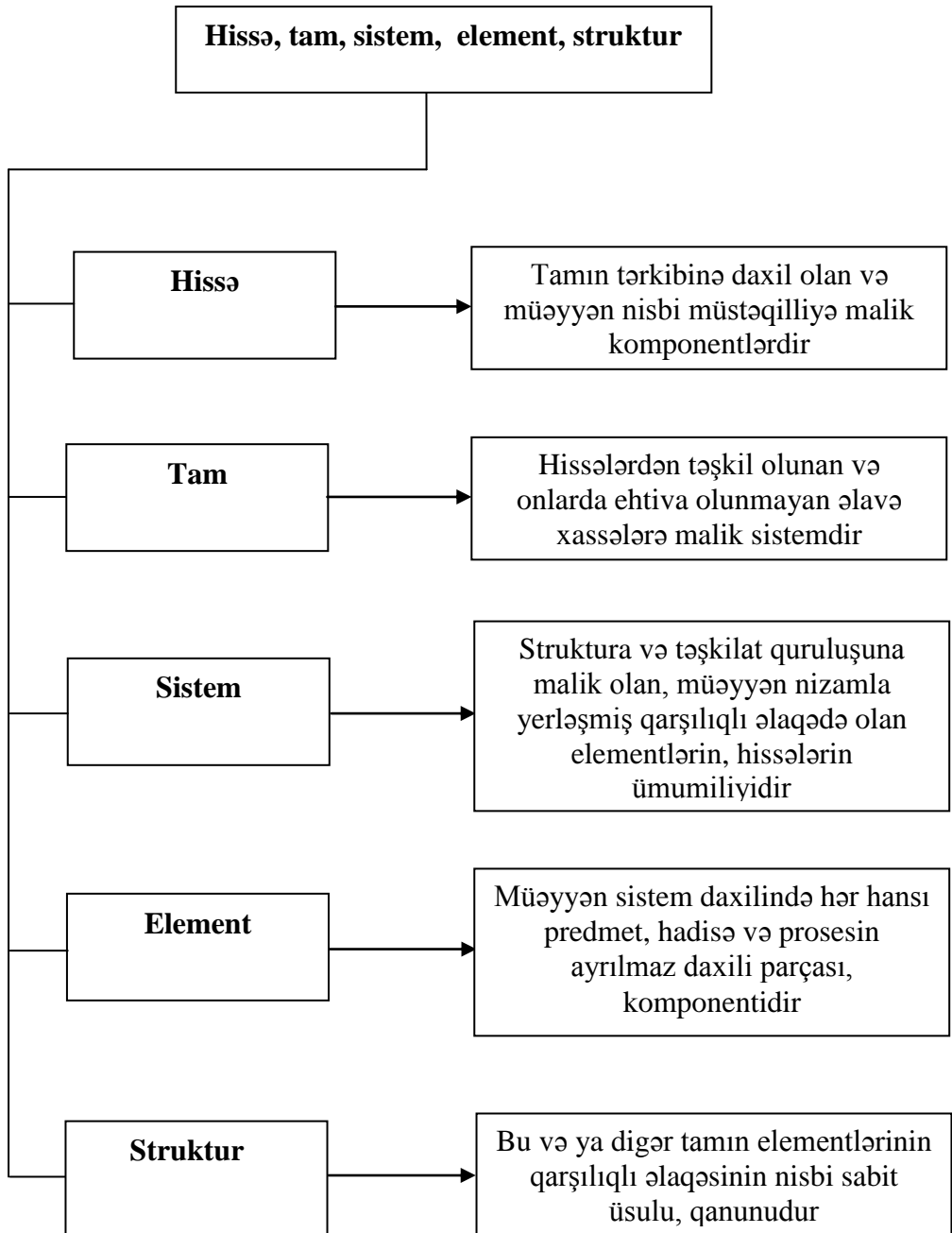
9.10.3. Mahiyyət və təzahür

9.10.4. Məzmun və forma

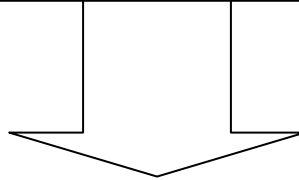

9.10.5. Hissə, tam, sistem, element, struktur

9.11. Determinasiya

Determinasiya
(Latinca "determino" – "müəyyən edirəm"
deməkdir)

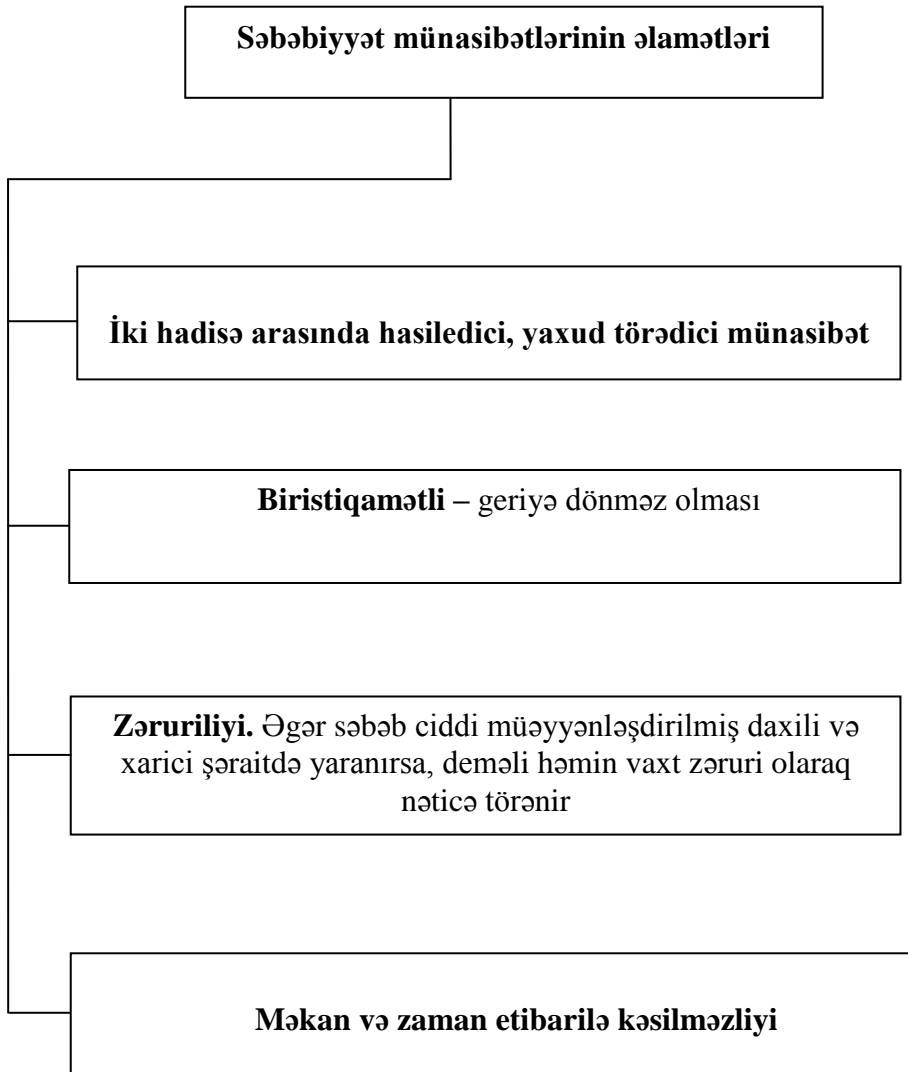

**Maddi və mənəvi aləm hadisələrinin obyektiv
qanunauyğunluğunun, qarşılıqlı əlaqələnməsi, qarşılıqlı
səbəblə bağlı olması və qarşılıqlı şərtlənməsi haqqında ən
ümumi prinsipdir**

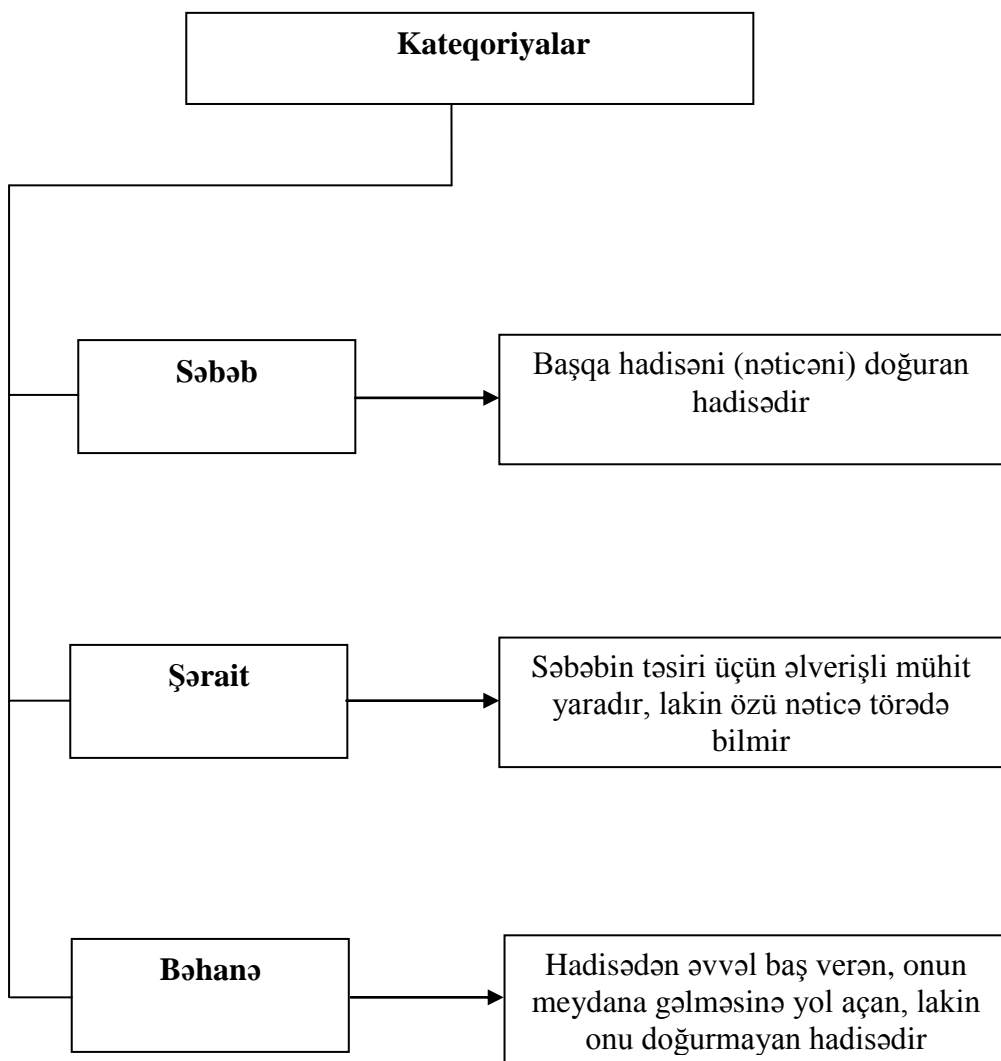
9.11.1. Determinasiya əlaqələrini ifadə edən kateqoriyalar

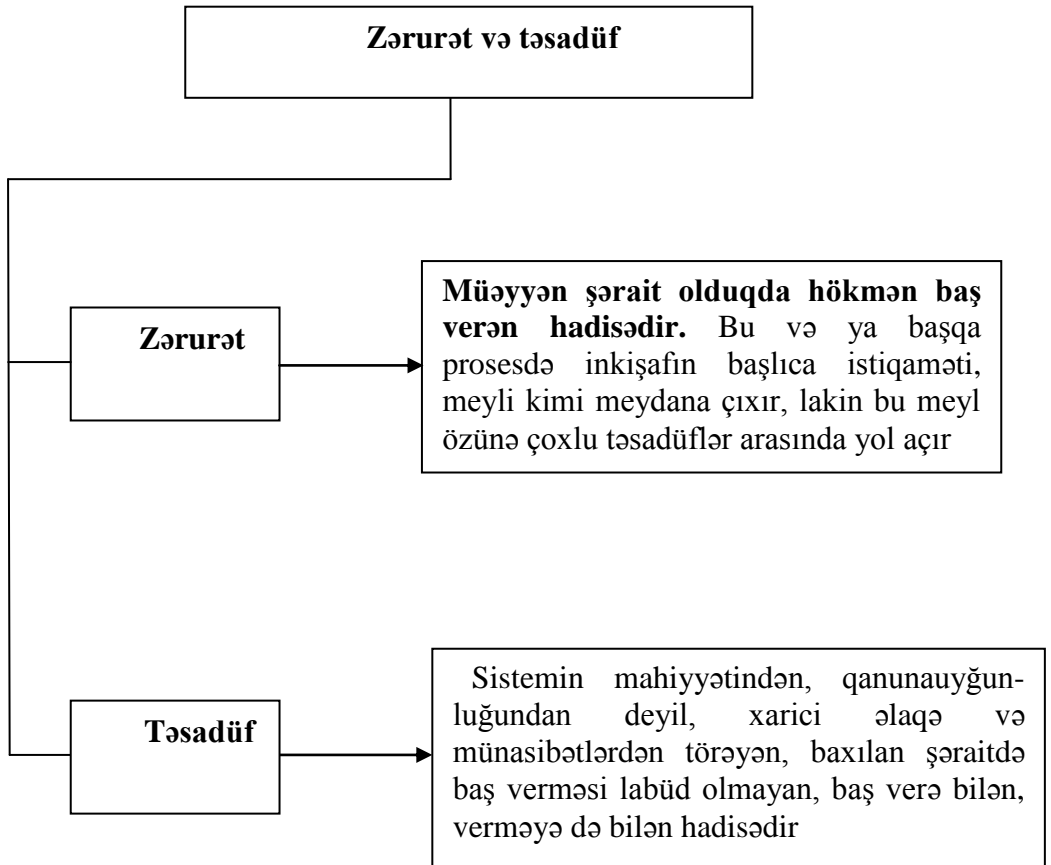
9.11.2. Səbəbiyyət münasibətləri

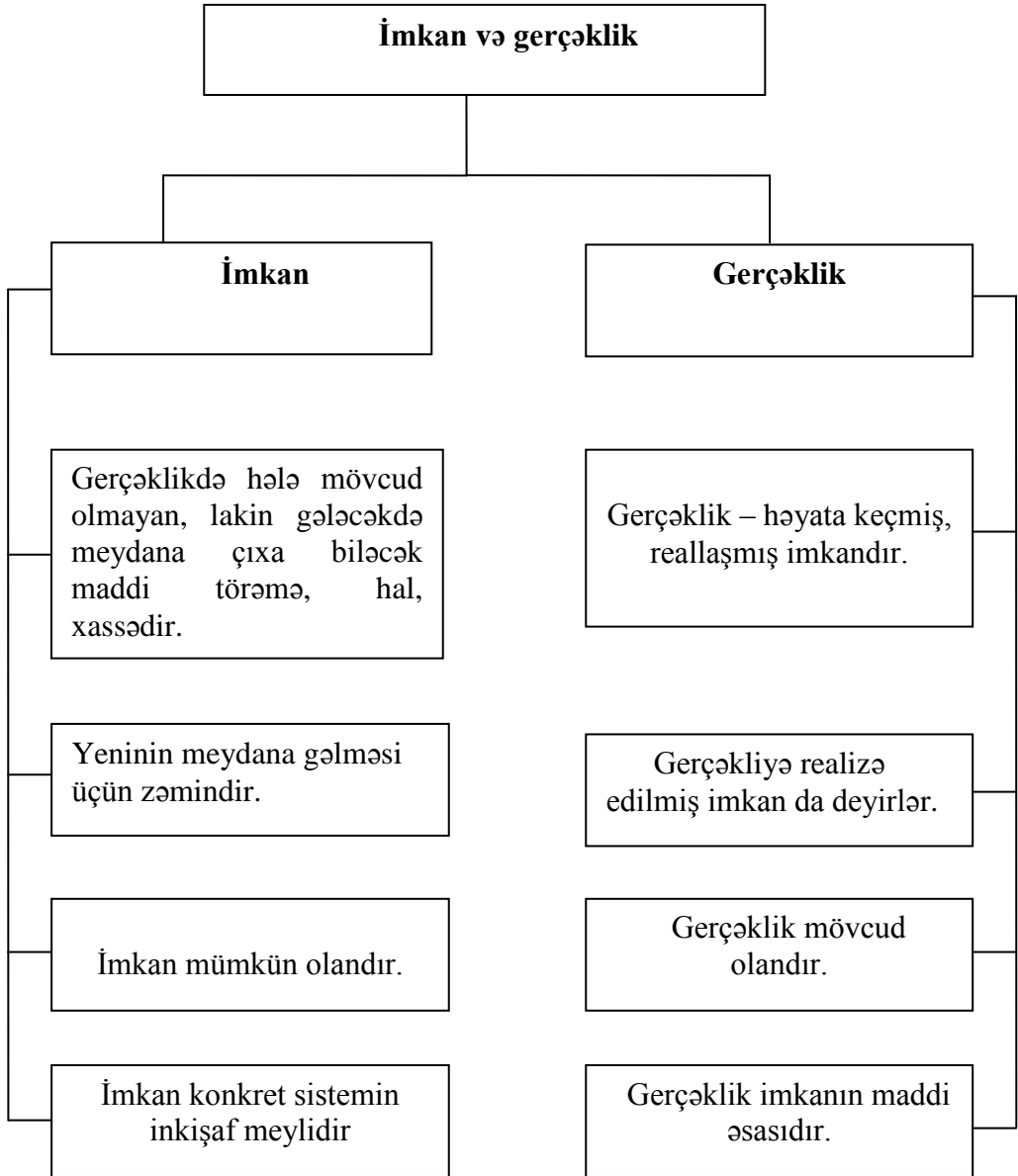
9.11.3. Səbəb kateqoriyası və digər yaxın digər kateqoriyalar

9.11.4. Zərurət və təsadüf

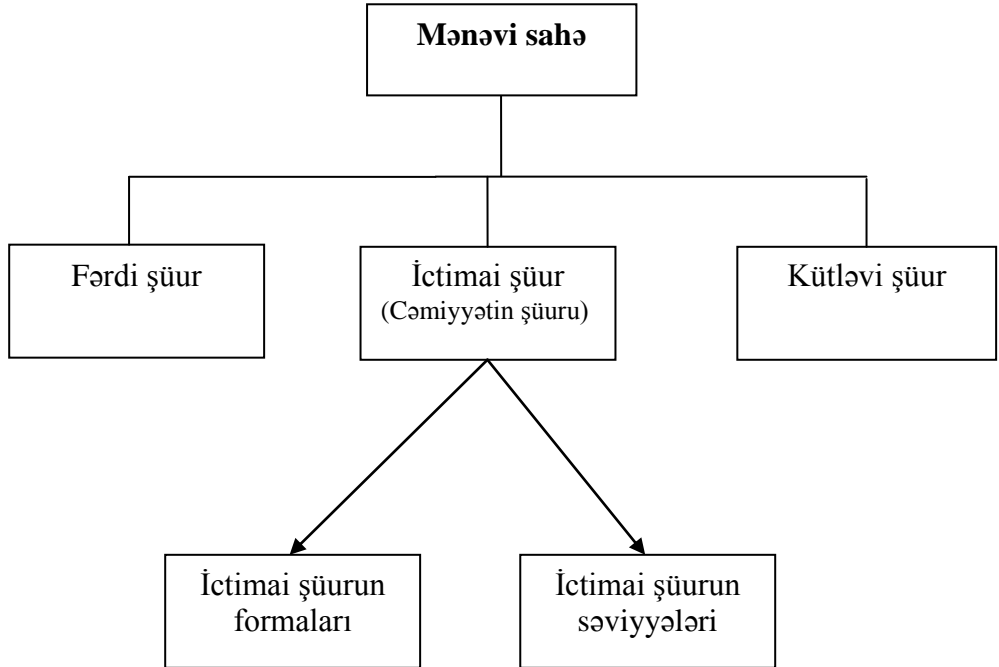
9.11.5. İmkan və gerçəklik

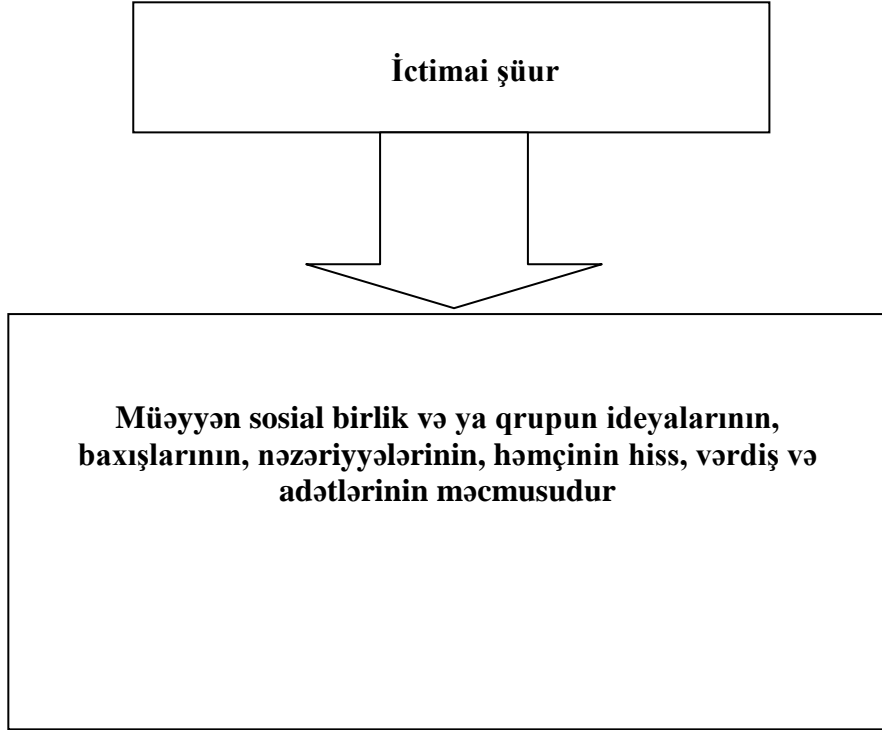
MÖVZU № 10.

İCTİMAİ ŞÜURUN QURULUŞU VƏ FORMALARI

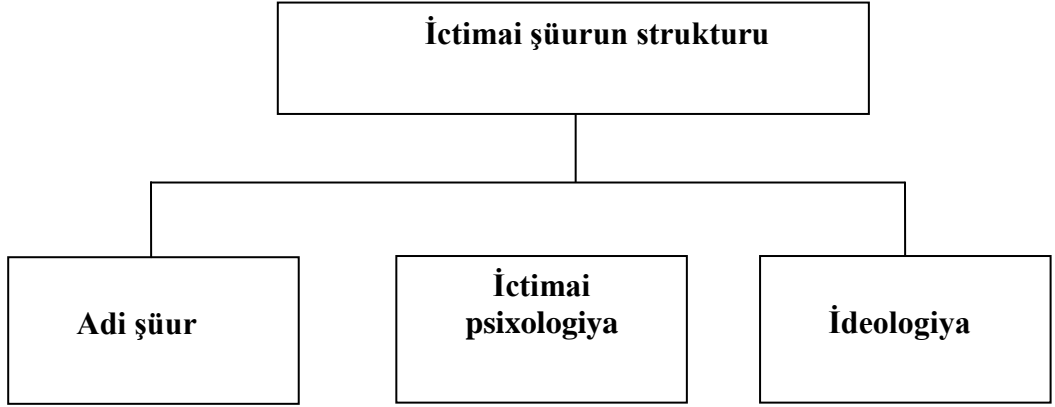
10.1. Cəmiyyətin mənəvi həyatı

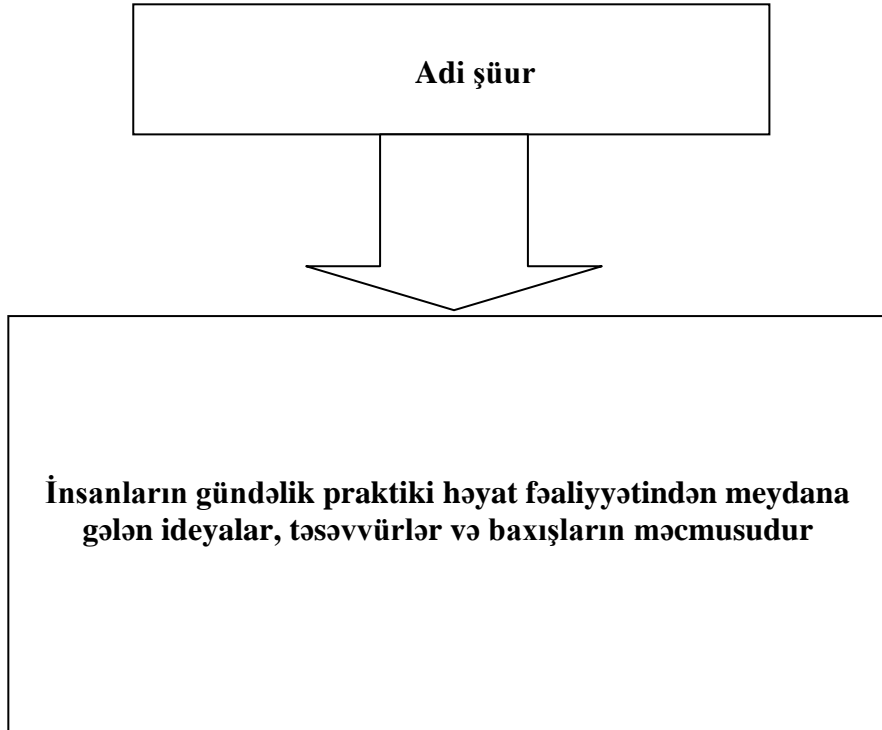
10.2. İctimai şüur

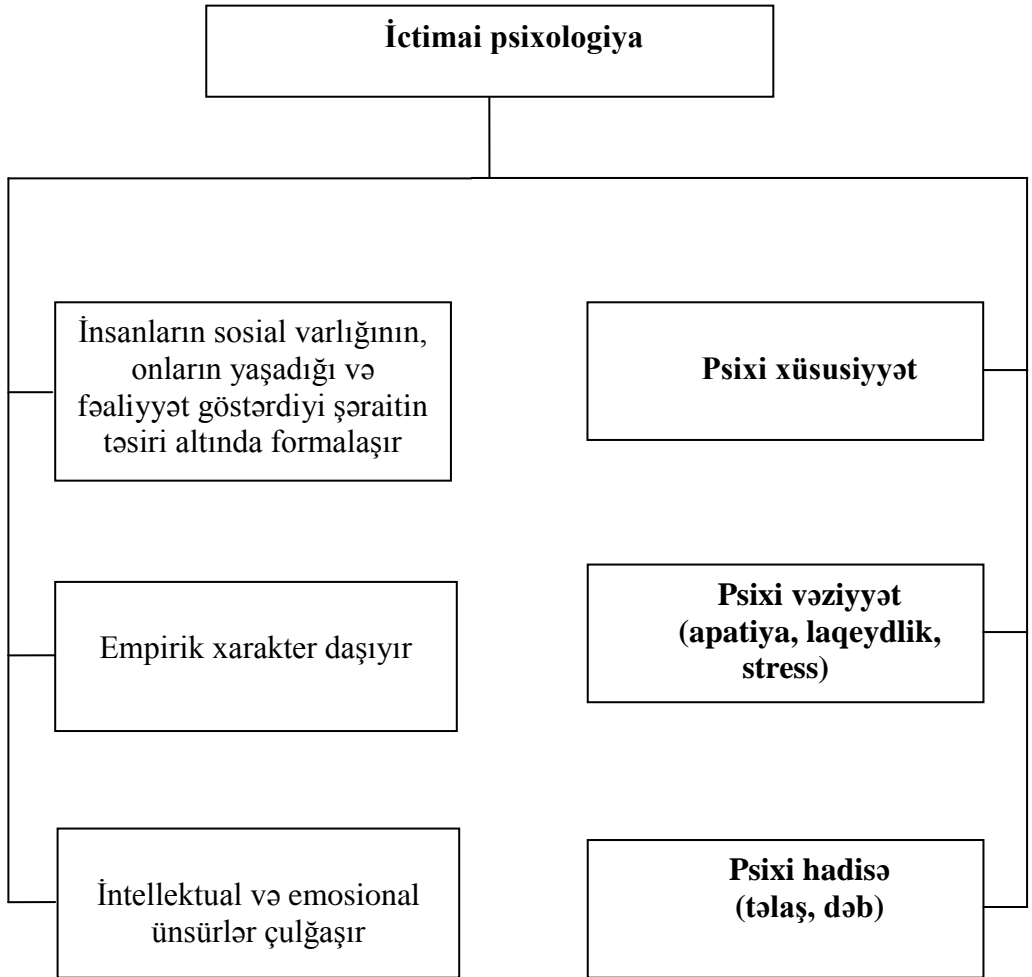
10.2.1. İctimai şüurun strukturu

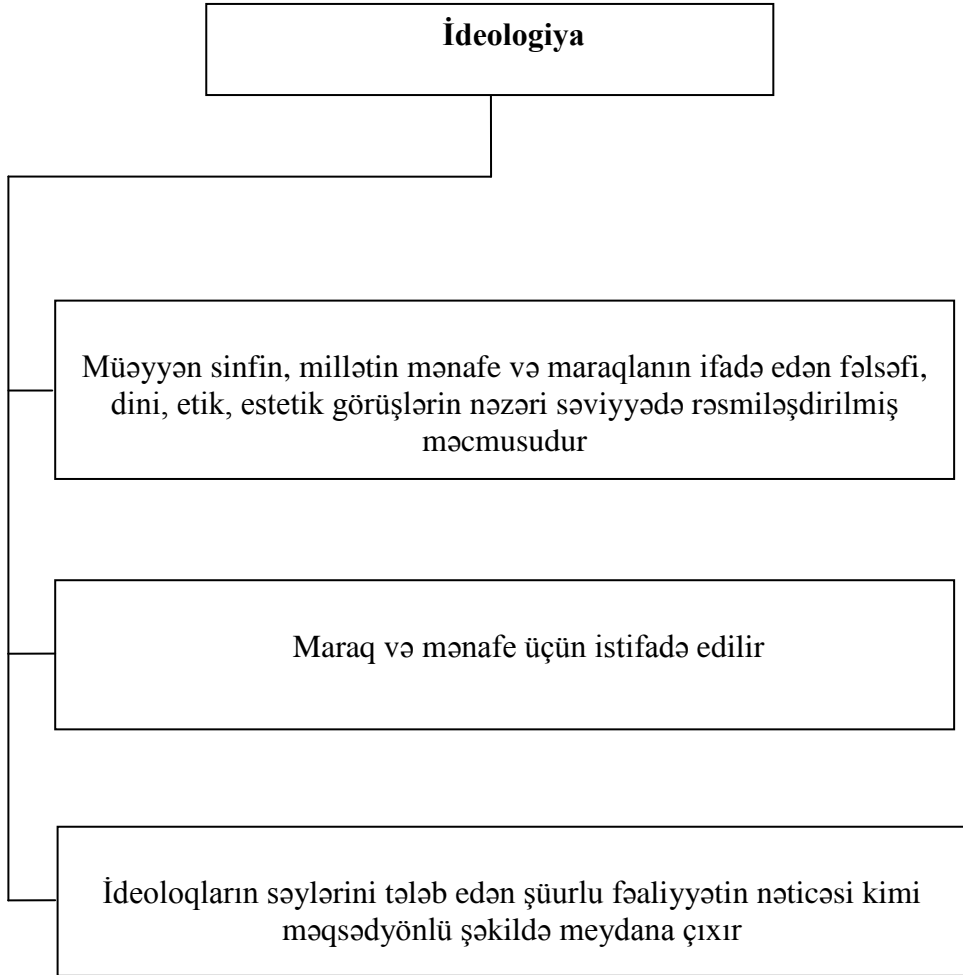
10.2.2. Adi şüür

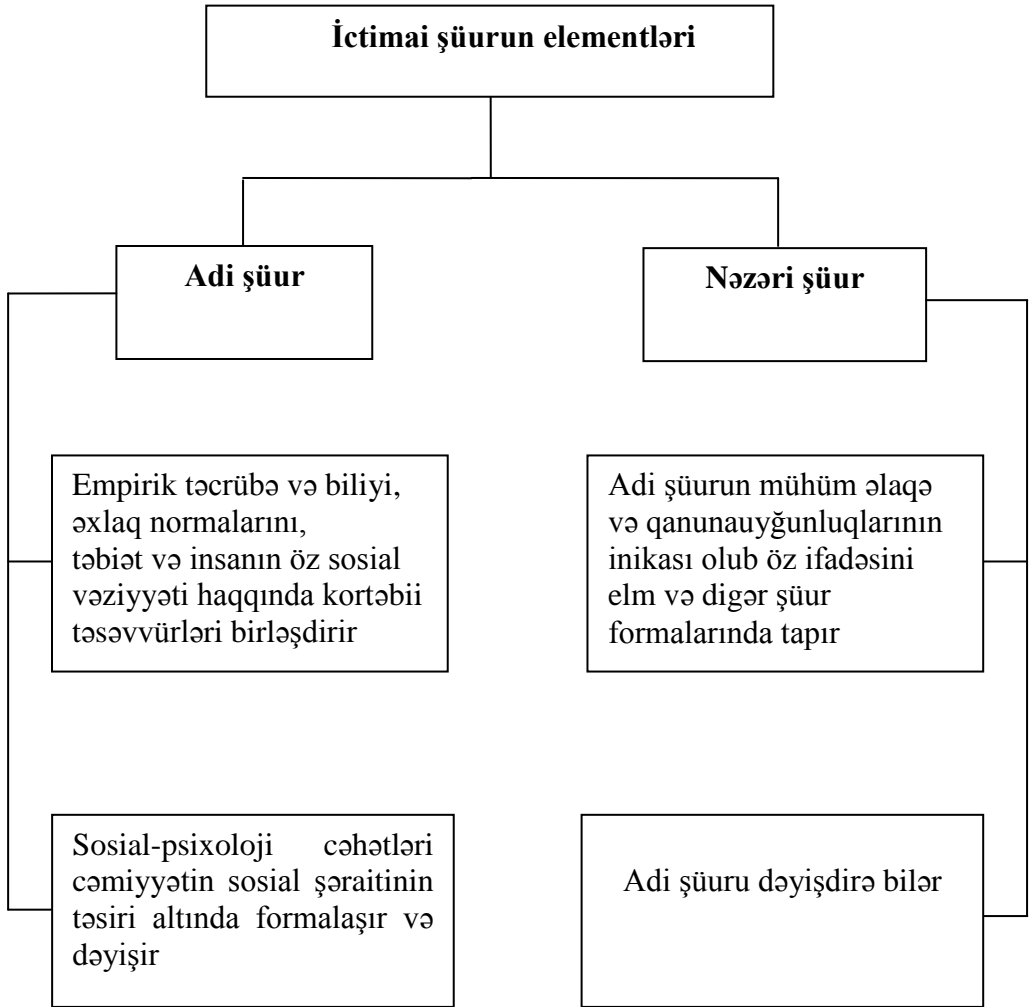
10.2.3. İctimai psixologiya

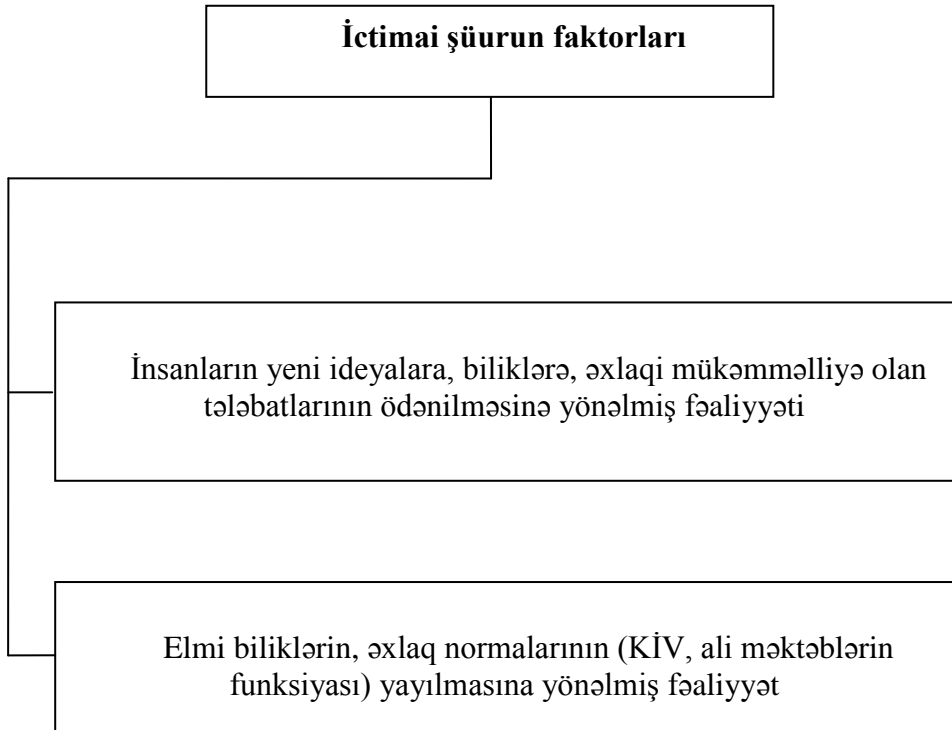
10.2.4. İdeologiya

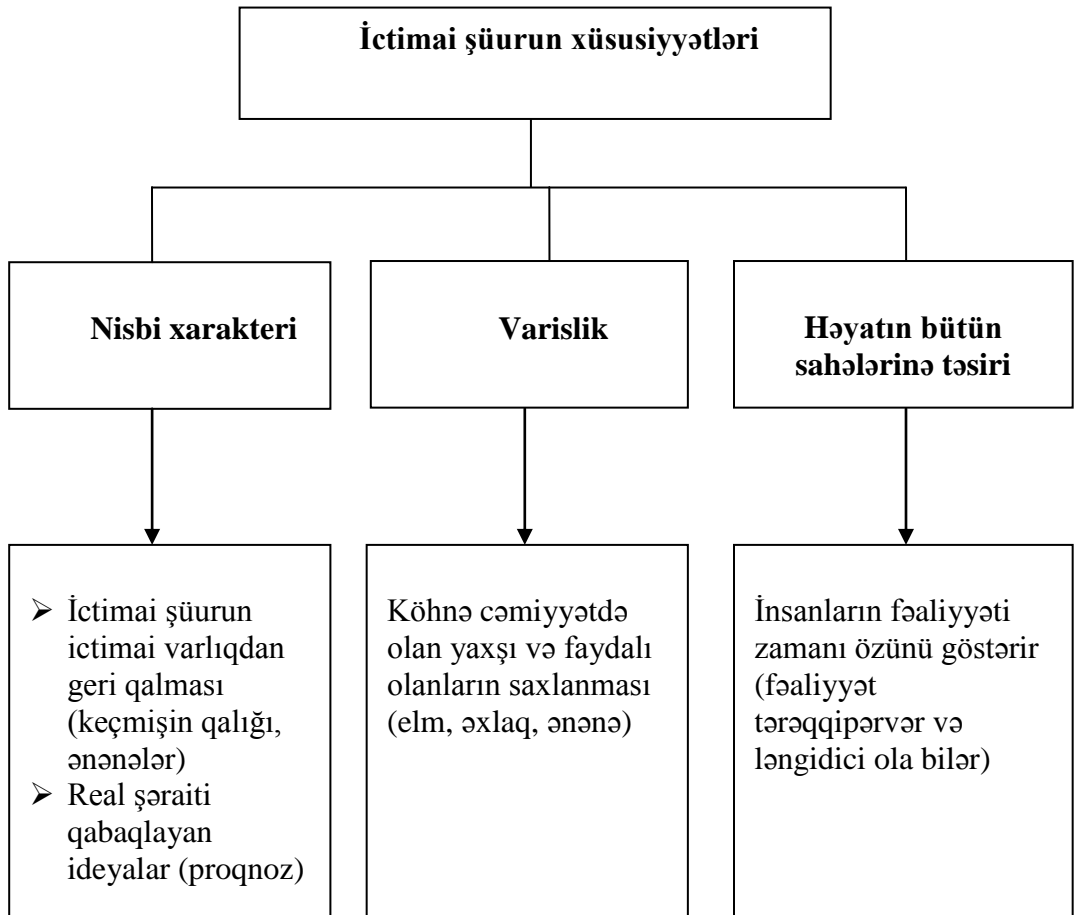
10.3. İctimai şüurun elementləri

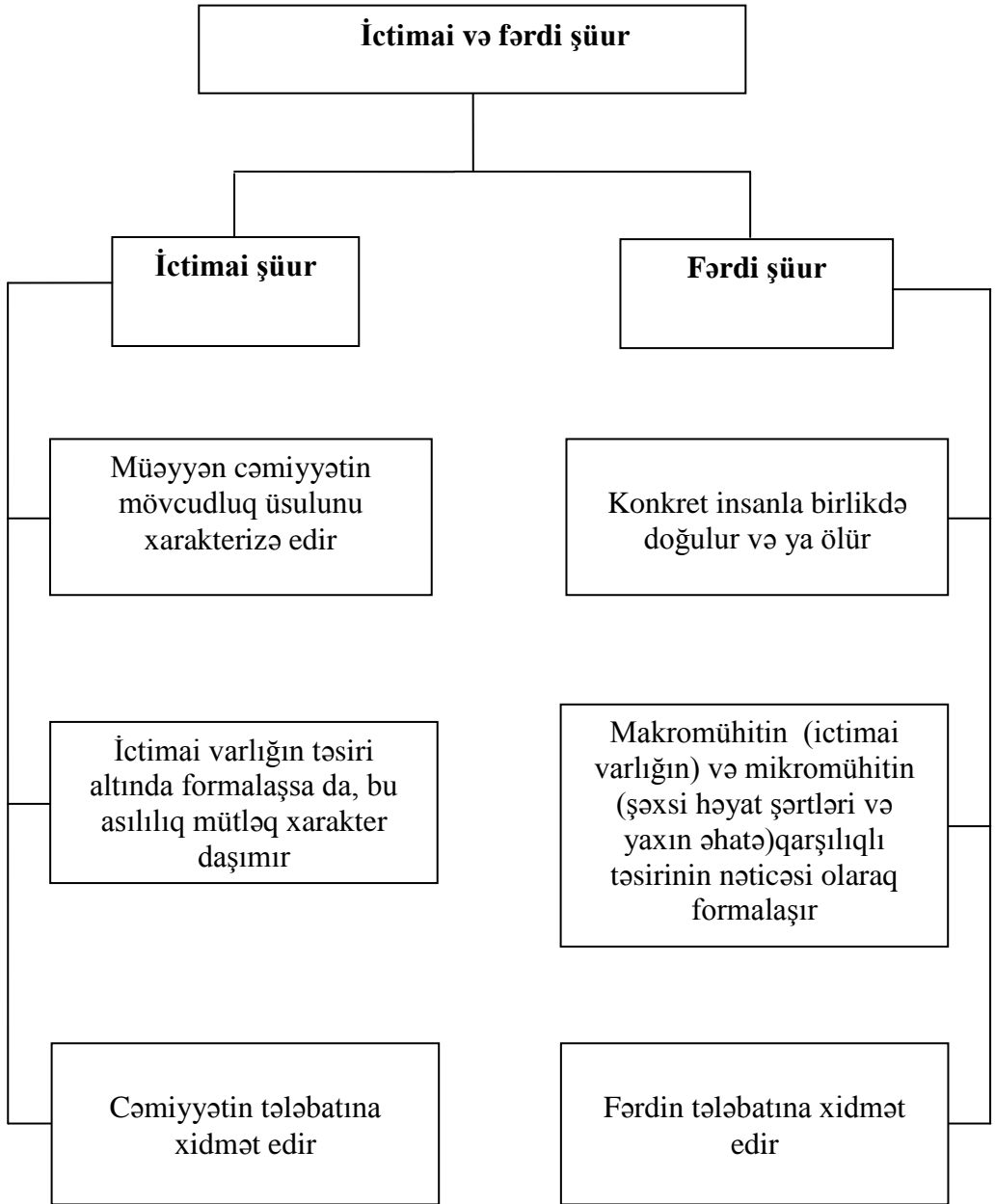
10.4. İctimai şüurun faktorları

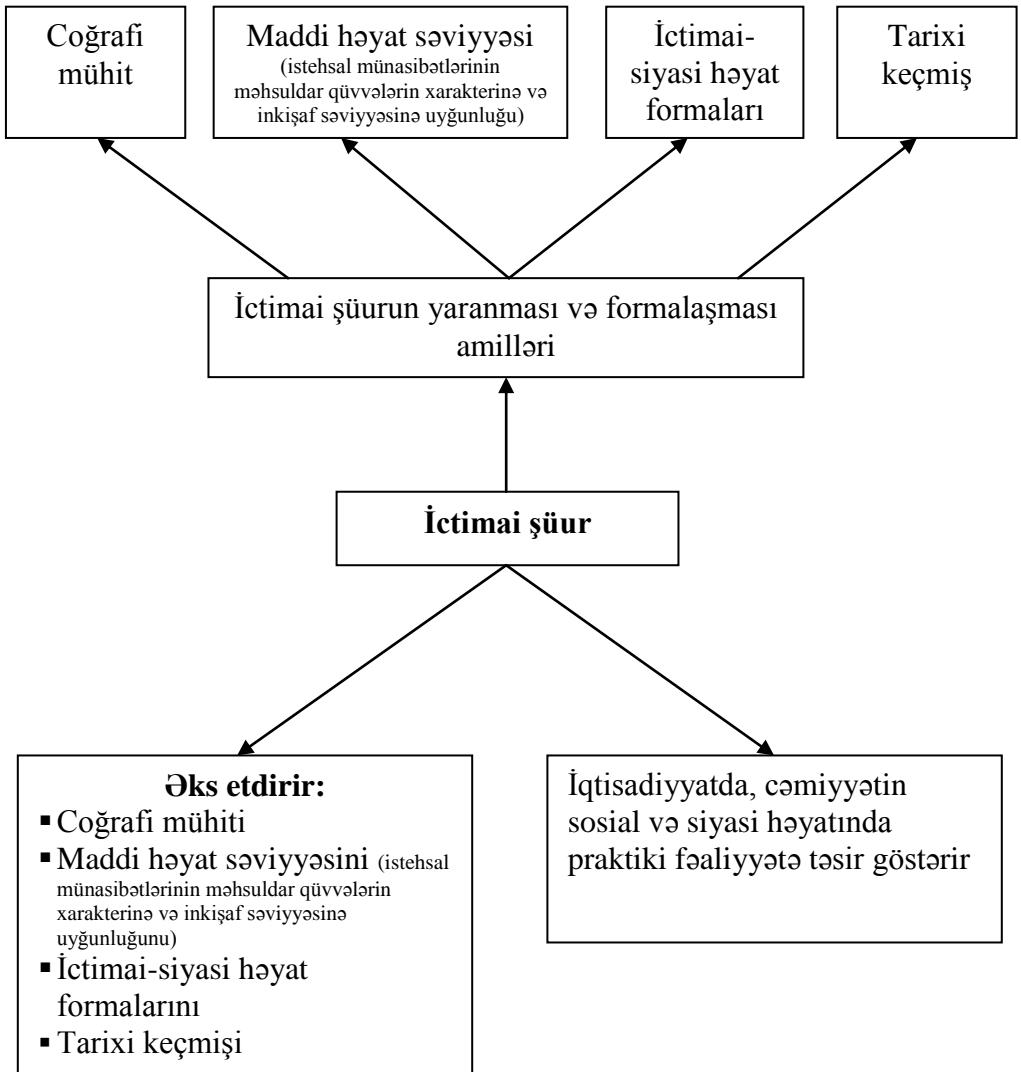
10.5. İctimai şüurun xüsusiyyətləri

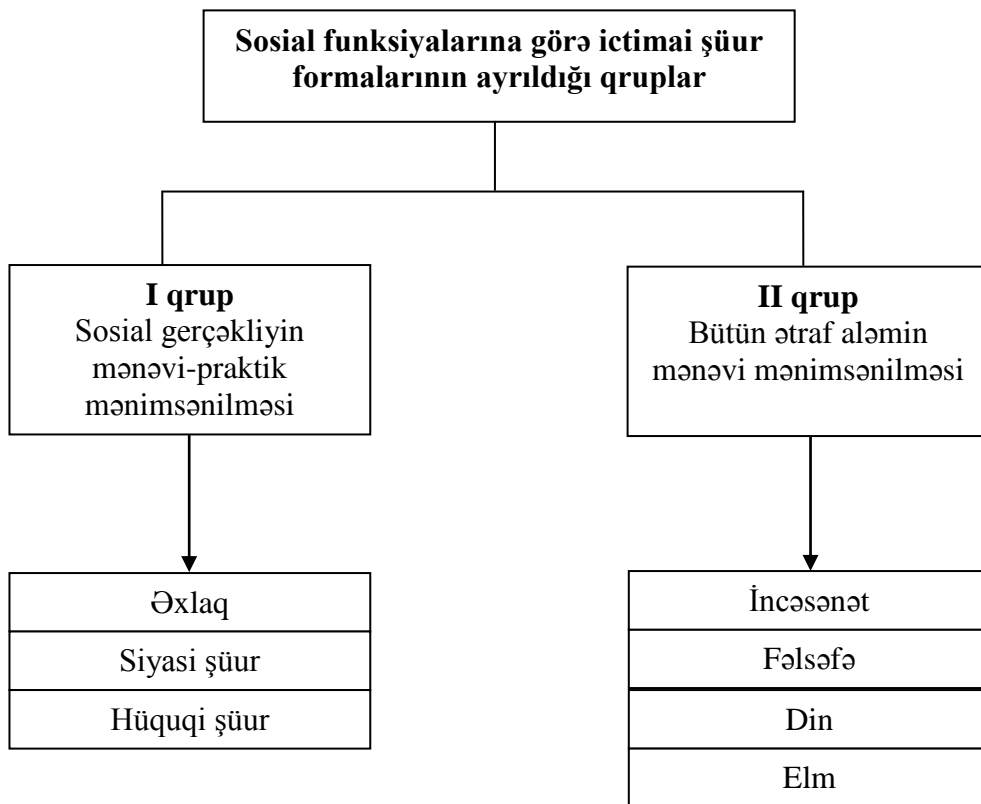
10.6. İctimai və fərdi şüur

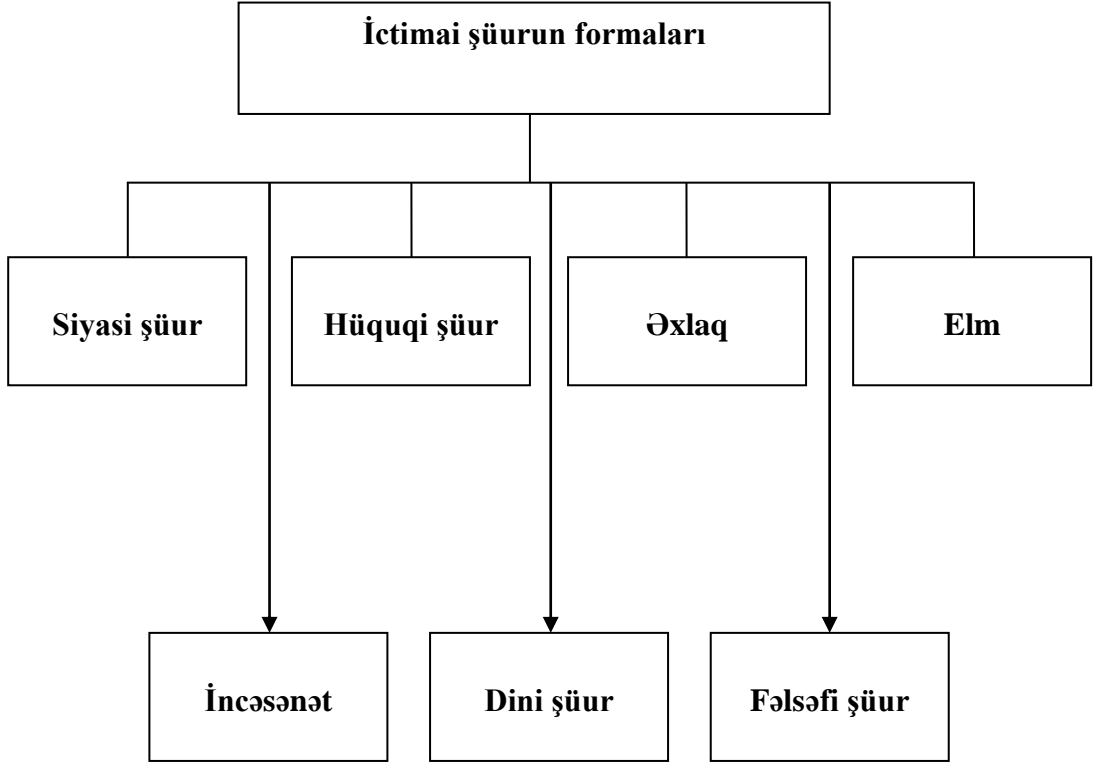
10.7. İctimai şüurun cəmiyyət həyatında yeri

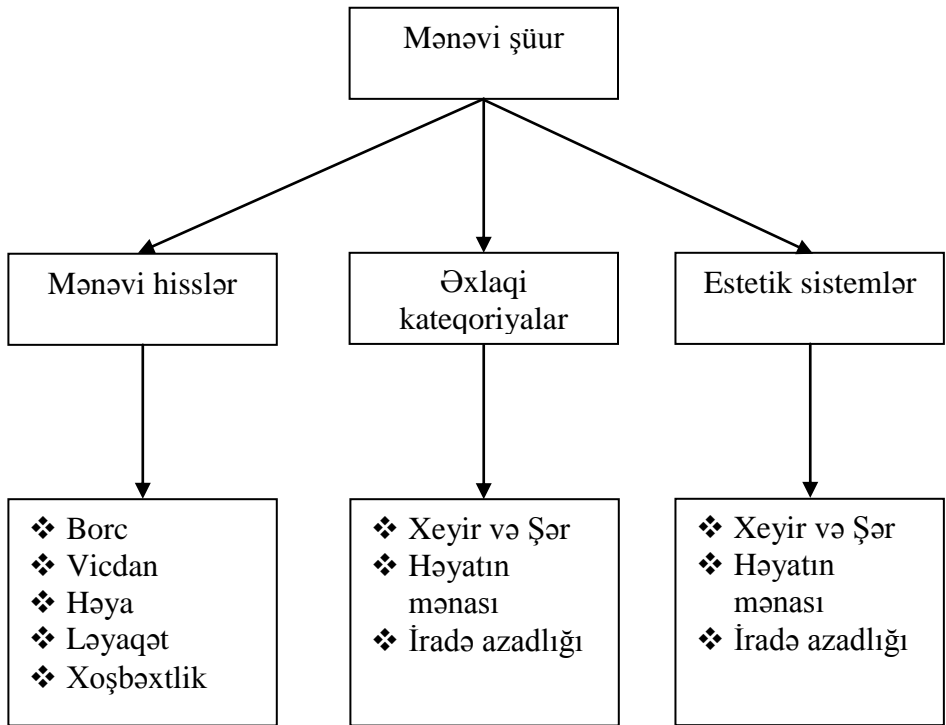
10.8. Sosial funksiyalarına görə ictimai şüur formalarının ayrıldığı qruplar

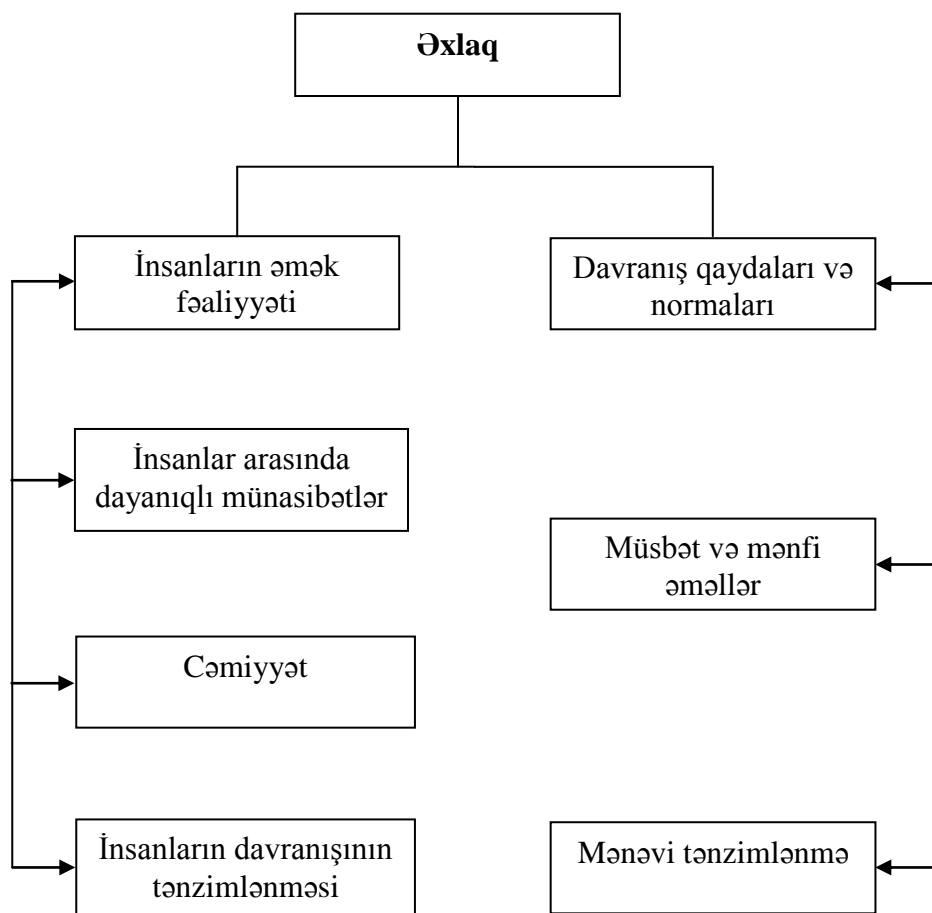
10.9. İctimai şüurun formaları

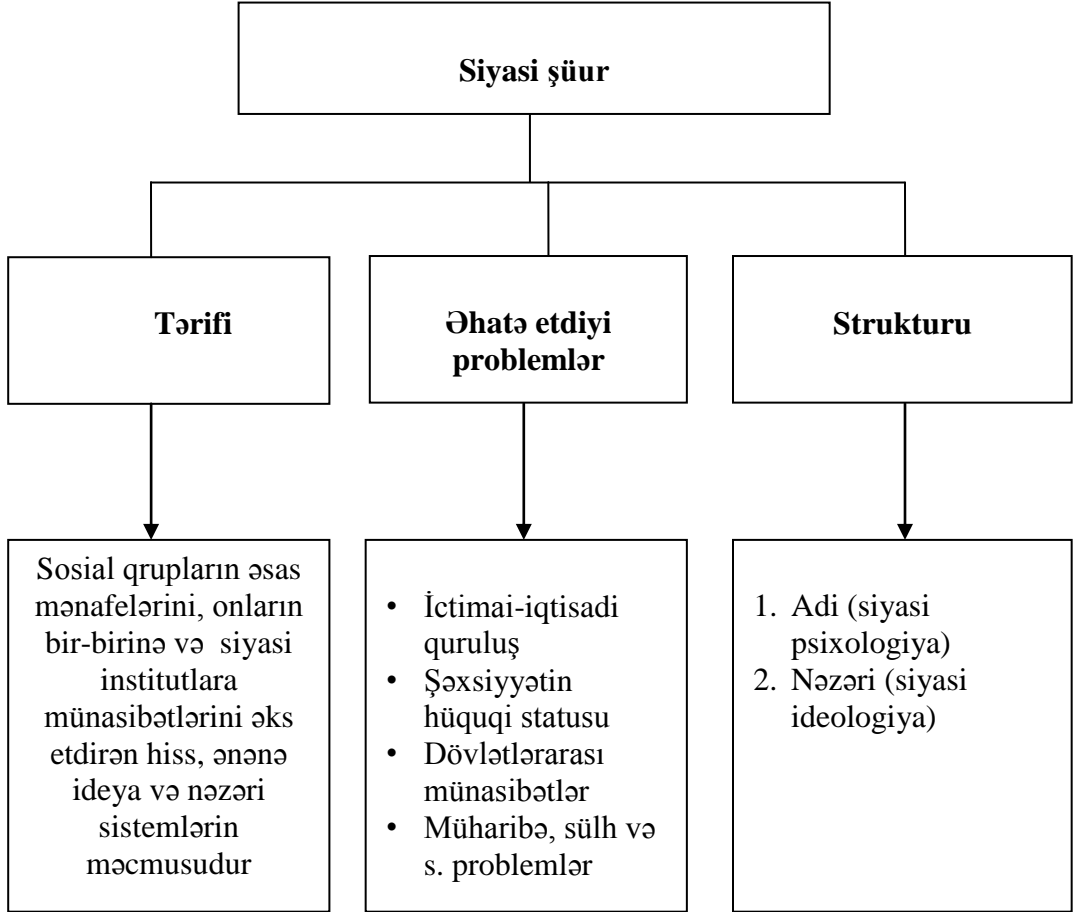
10.9.1. Mənəvi şüur

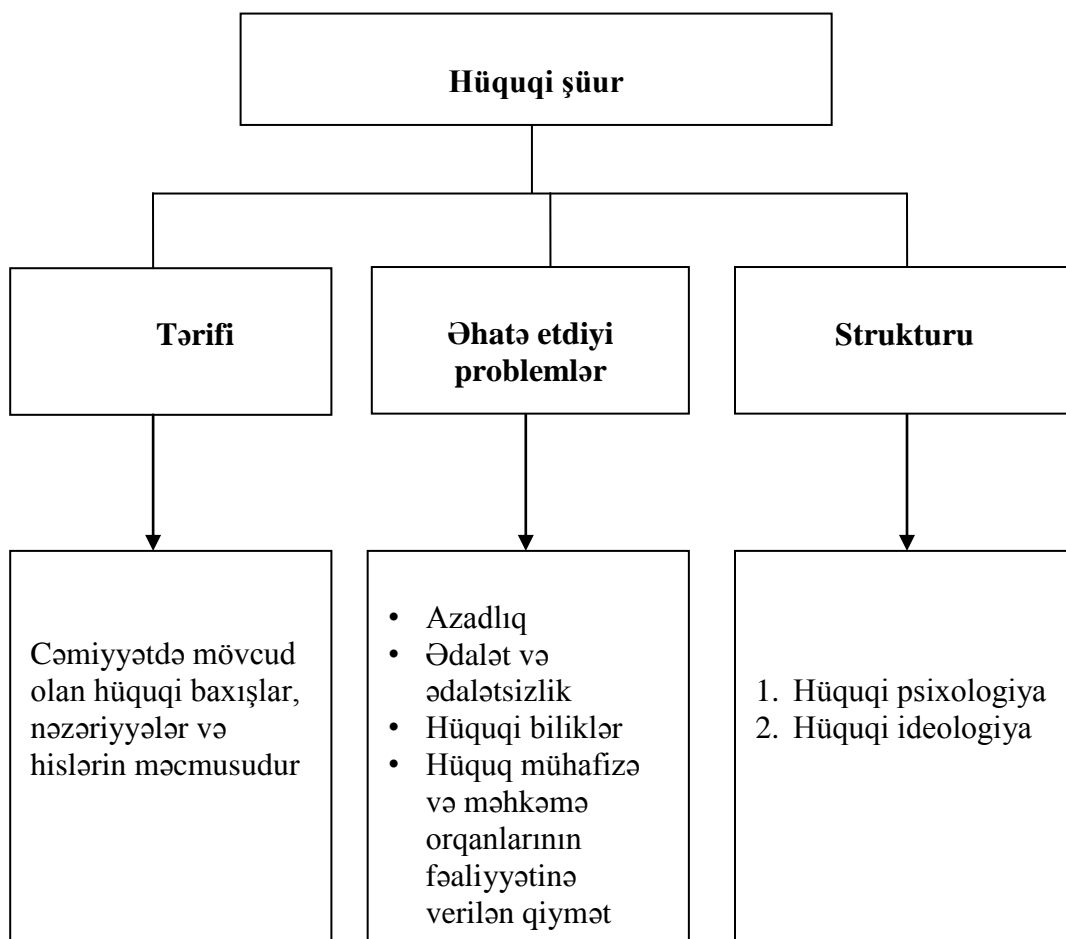
10.9.2. Əxlaq

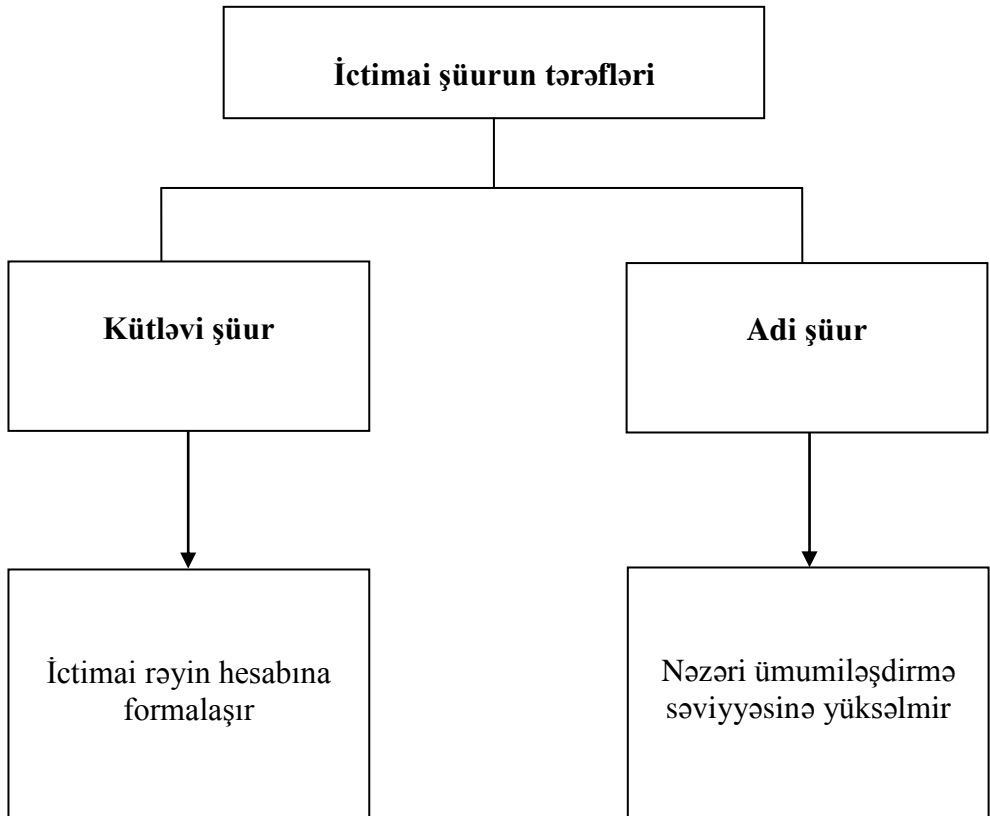
10.9.3. Siyasi şüür

10.9.4. Hüquqi şüür

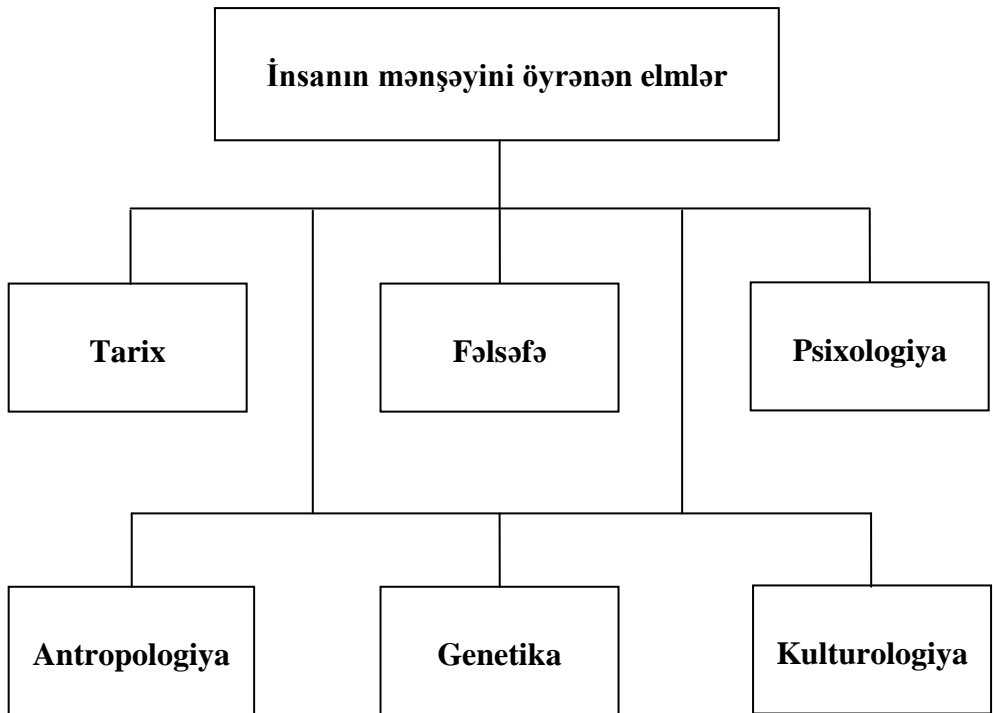
10.10. İctimai şüurun tərəfləri

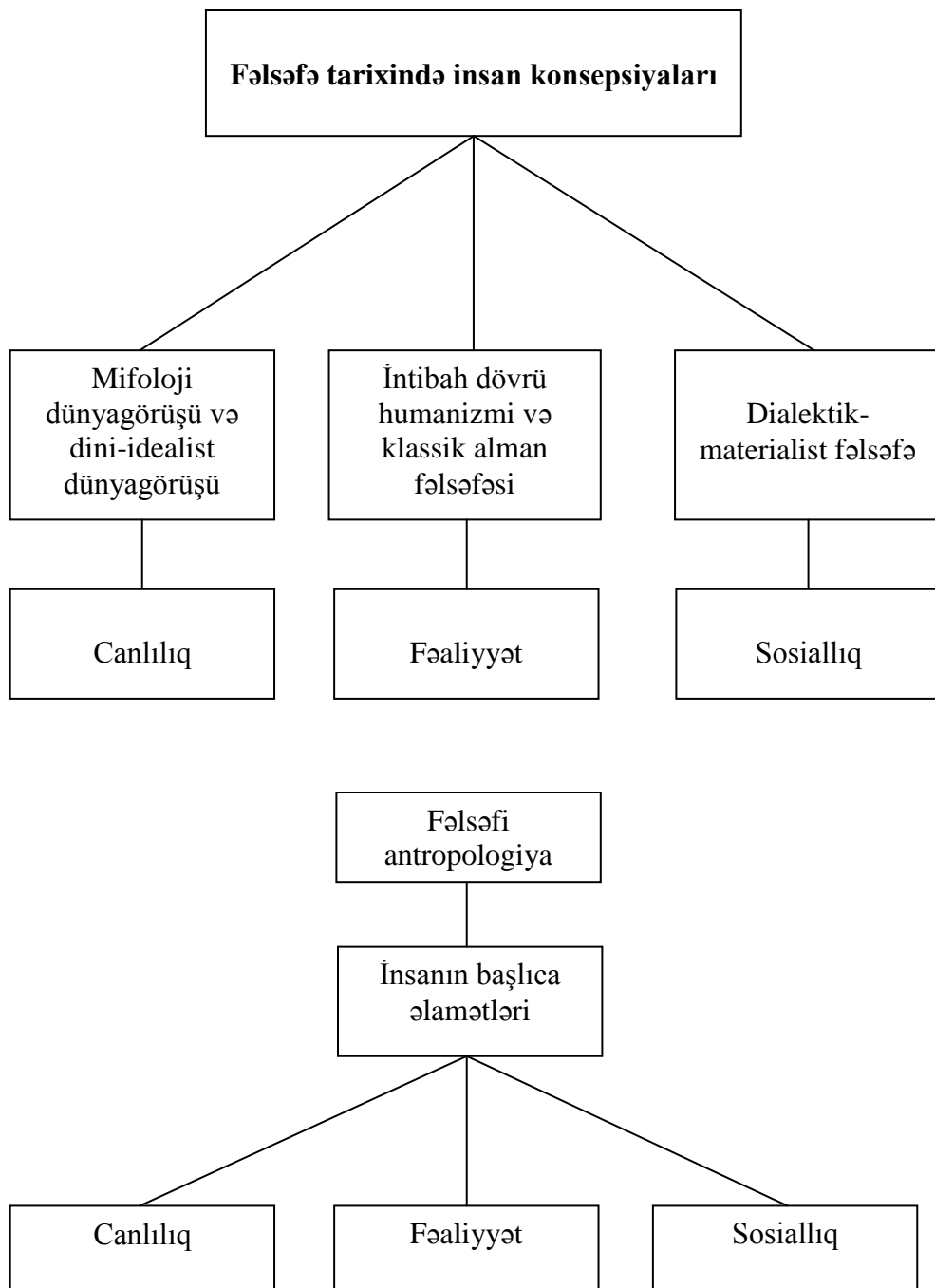
MÖVZU № 11.

FƏLSƏFƏDƏ İNSAN PROBLEMİ

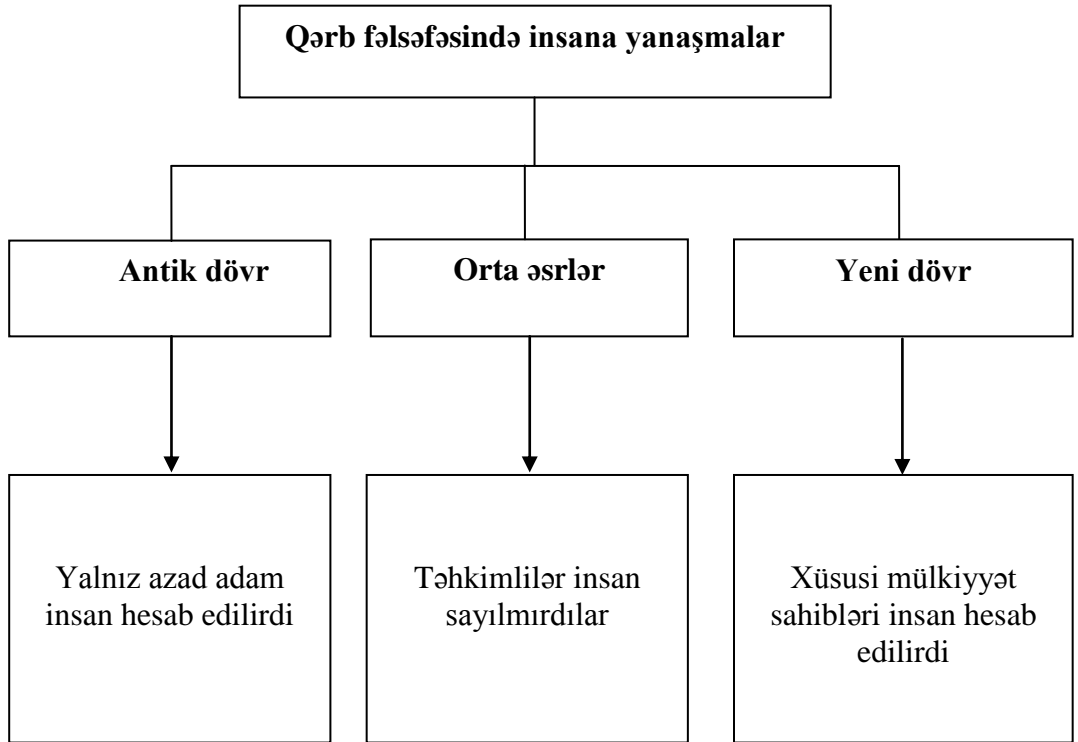
11.1. İnsanın mənşəyini öyrənən elmlər

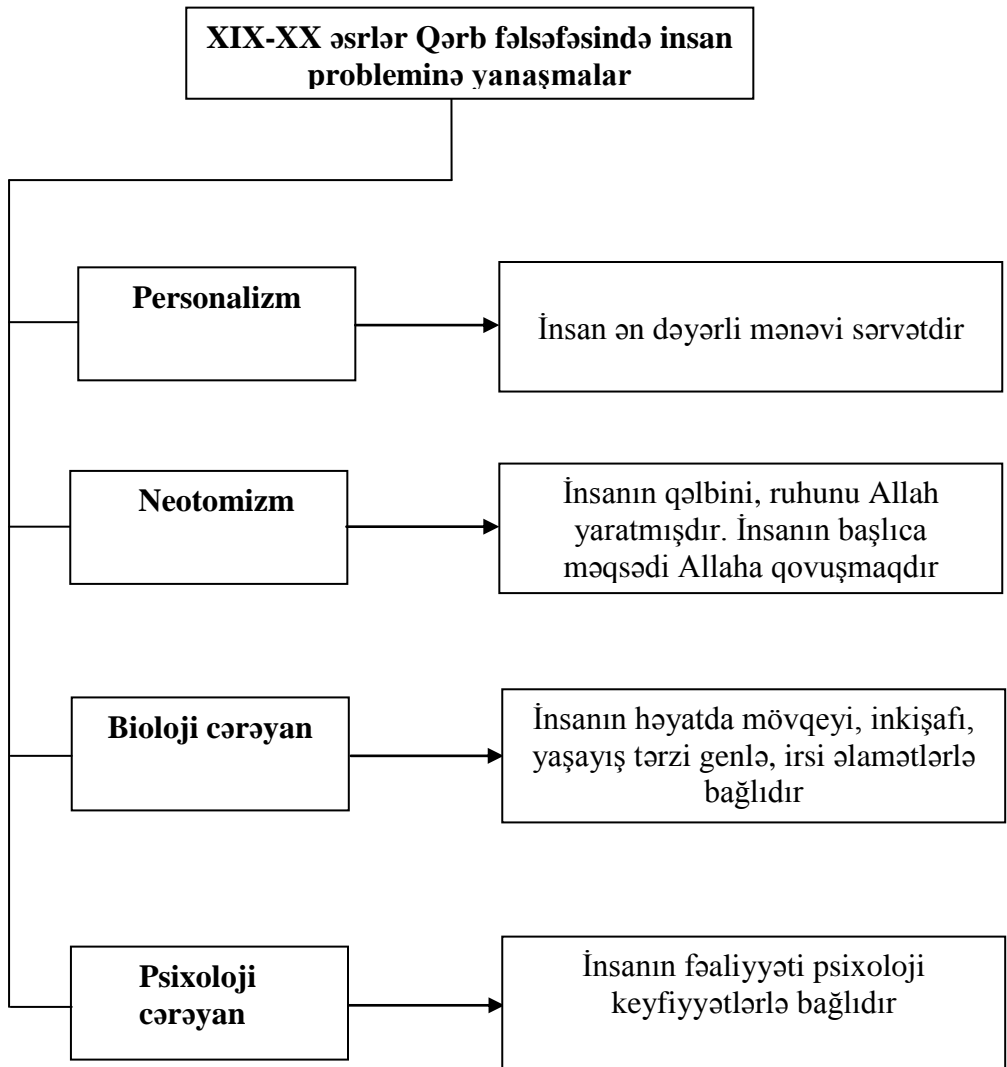
11.1.1. İnsanın mənşəyi probleminə fəlsəfi baxış

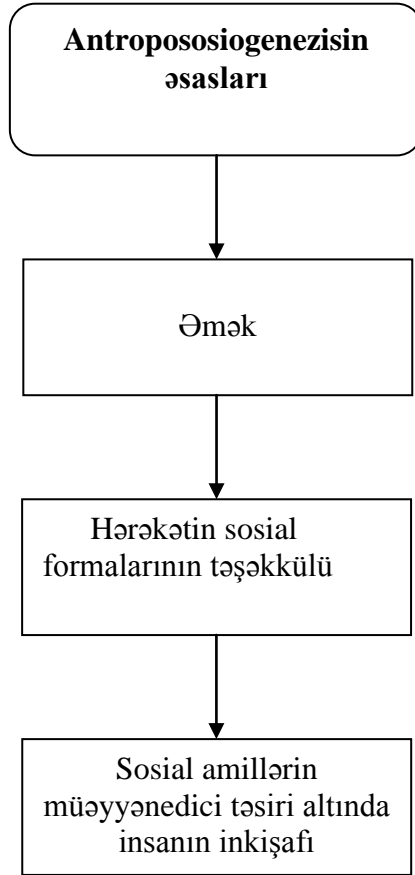
11.1.2. Qərb fəlsəfəsində insana yanaşmalar

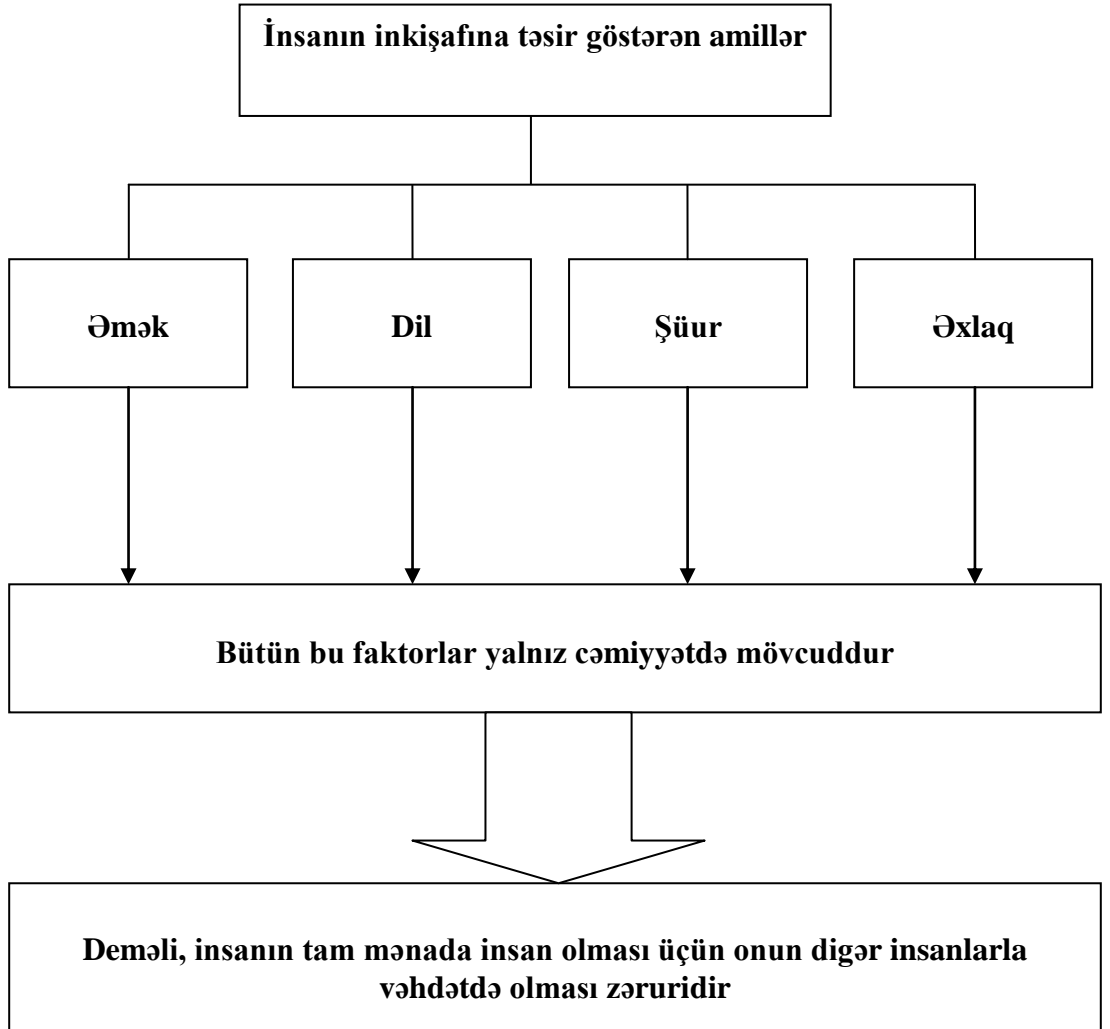
11.1.3. Qərb fəlsəfəsində insana yanaşmalar

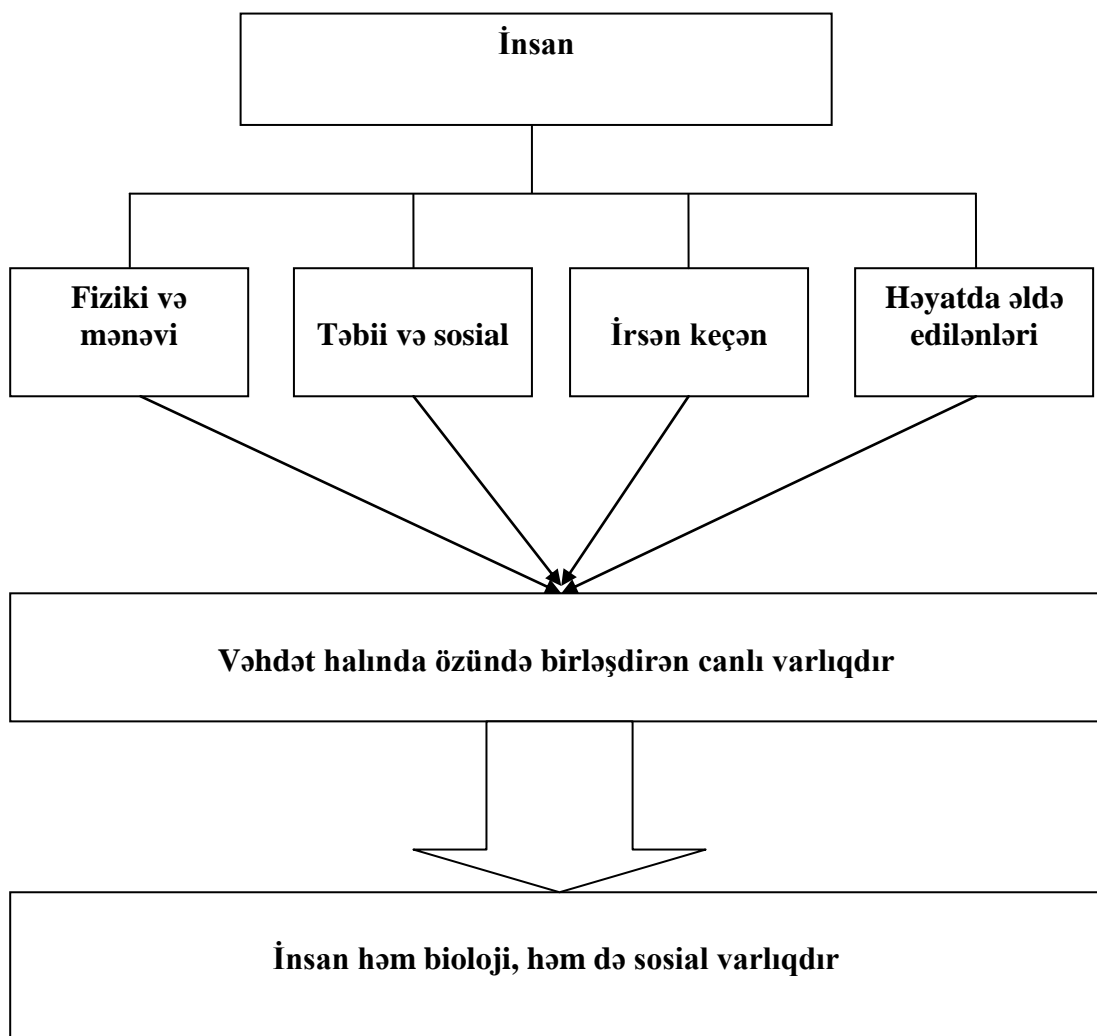
11.2. İnsanın təşəkkülü

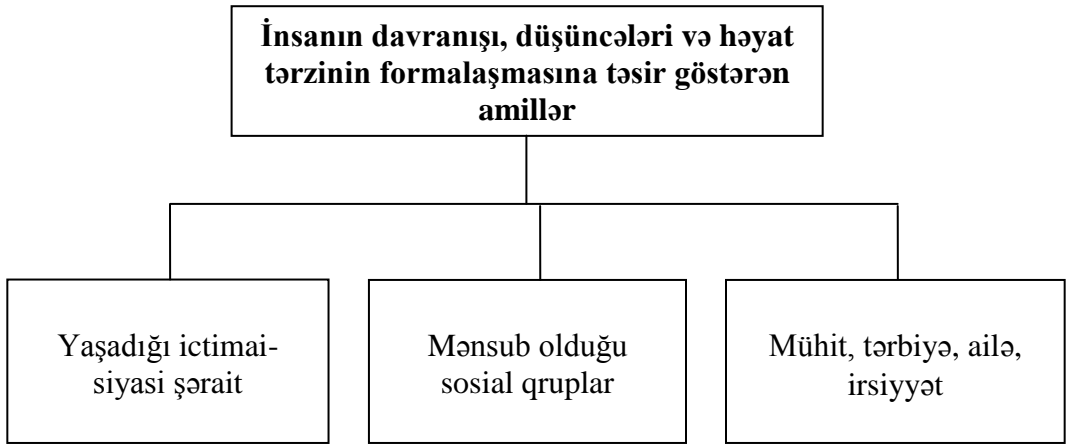
11.2.1. İnsanın inkişafına təsir göstərən amillər

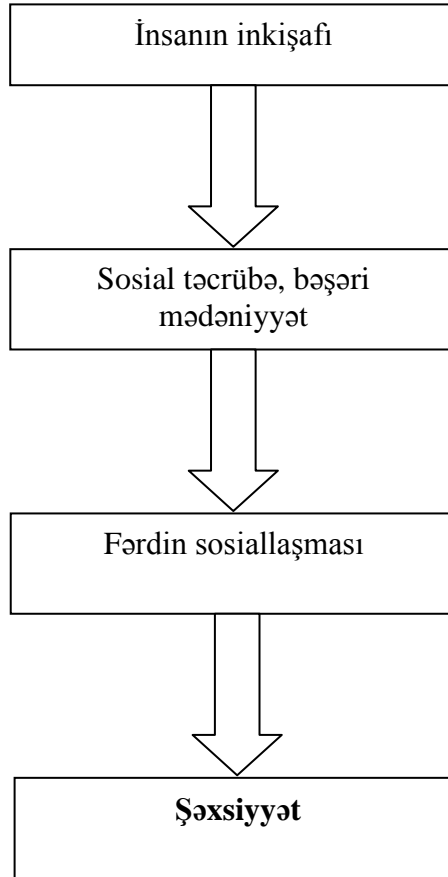
11.3. İnsanın mahiyyəti

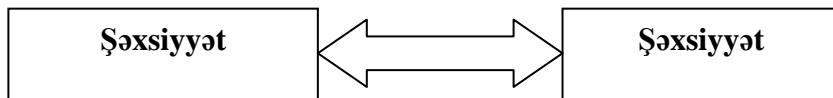
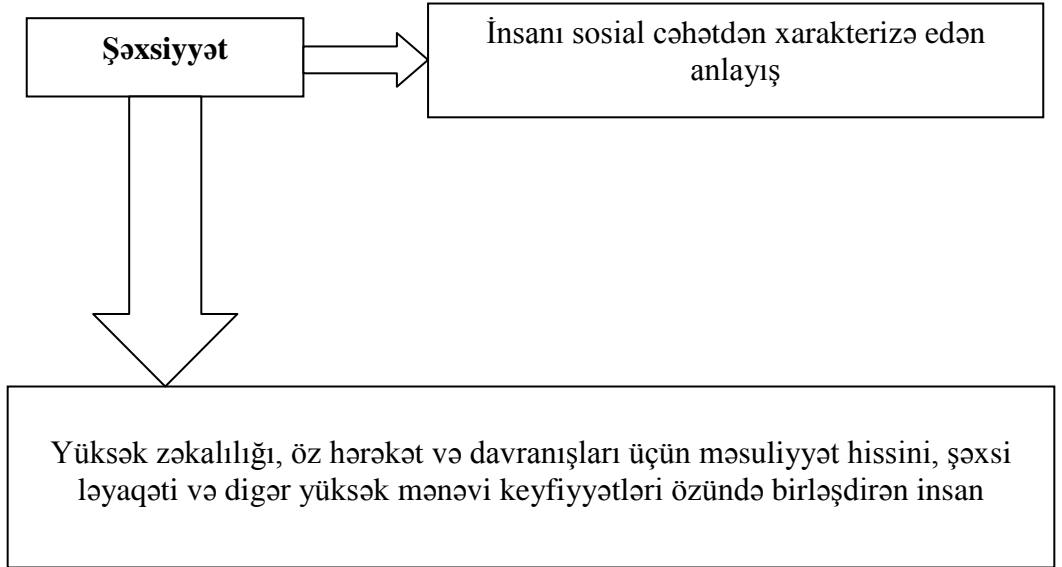
11.3.1. İnsanın davranışı, düşüncələri və həyat tərzinin formalaşmasına təsir göstərən amillər

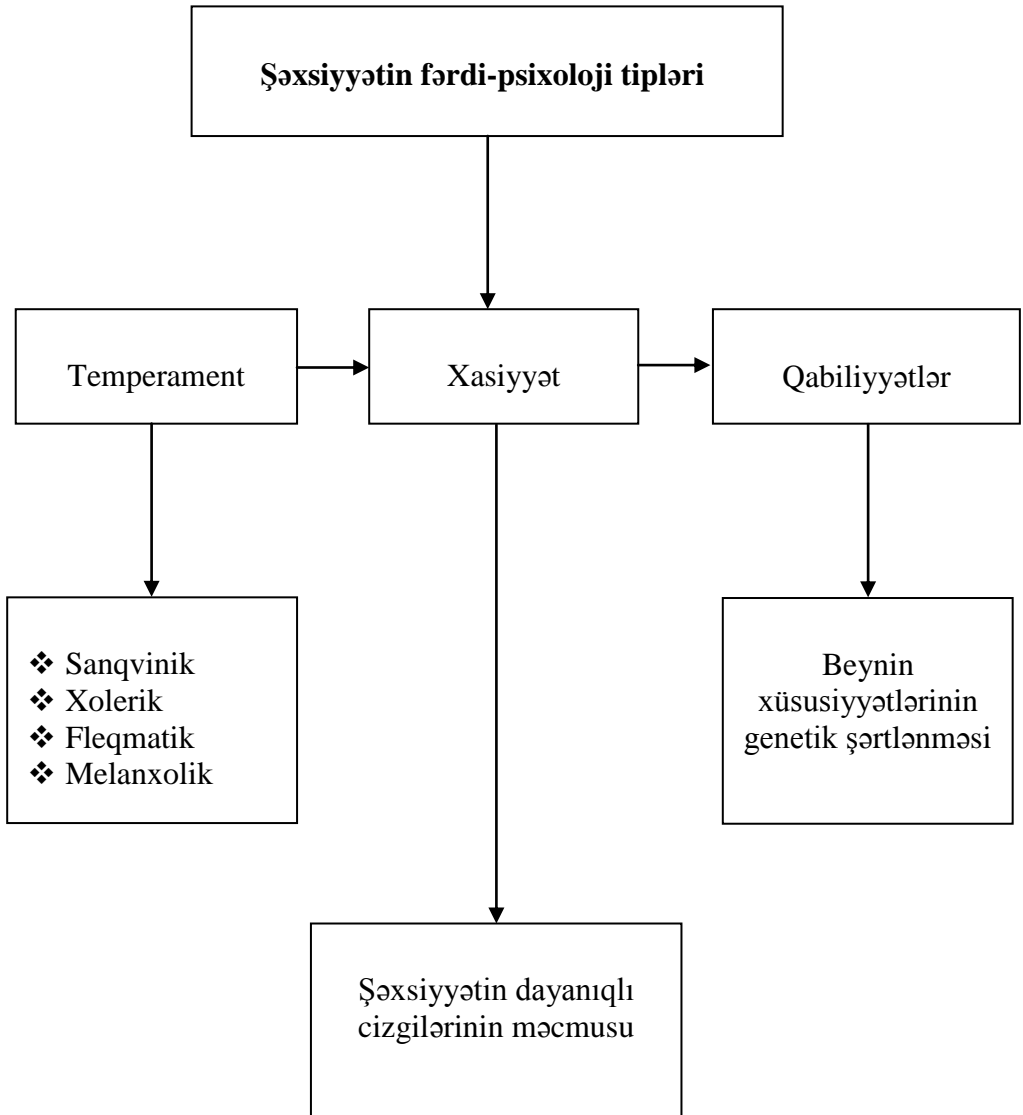
11.4. Şəxsiyyət

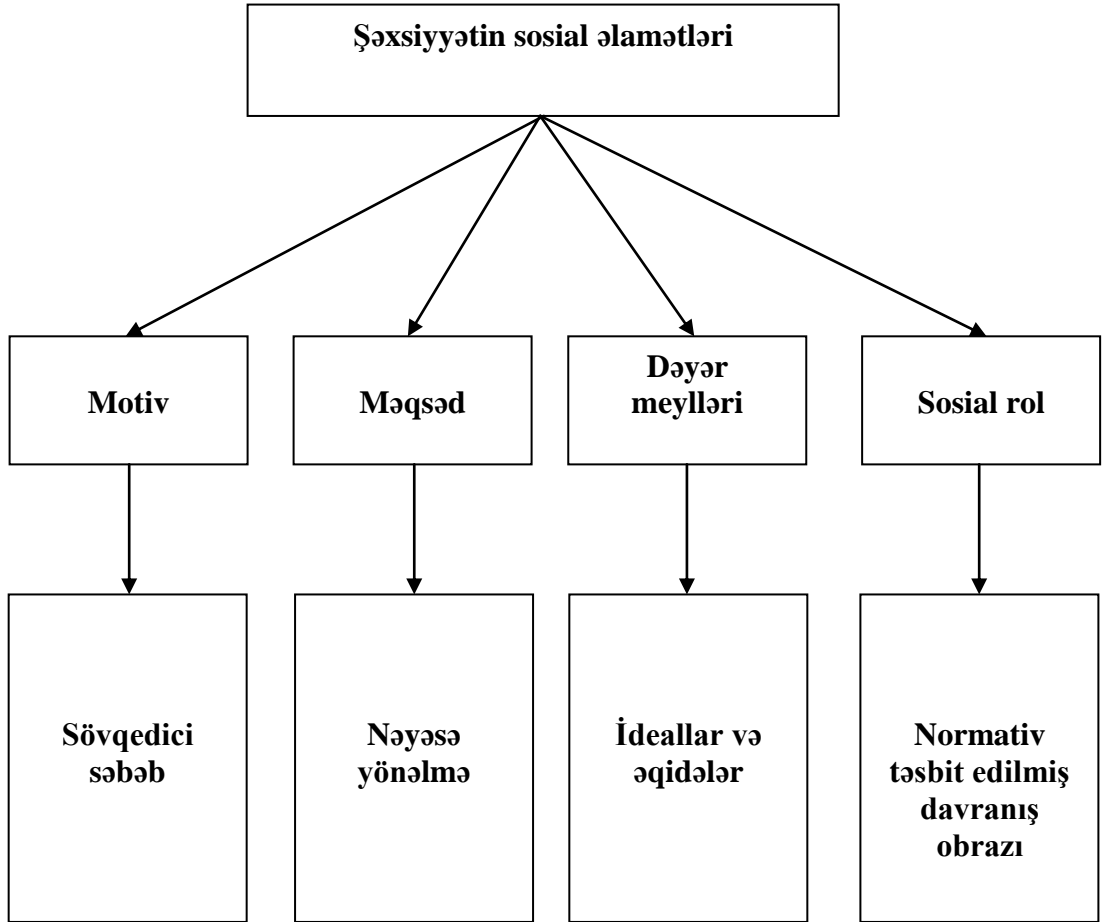
11.4.1. Şəxsiyyət

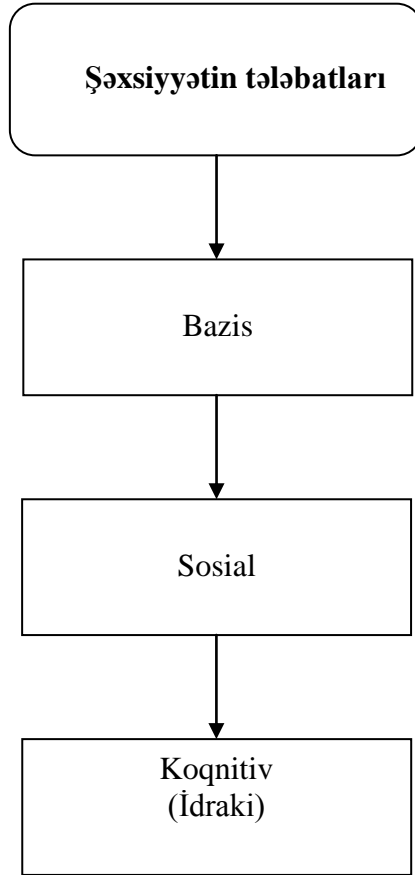
11.4.2. Şəxsiyyətin fərdi-psixoloji tipləri

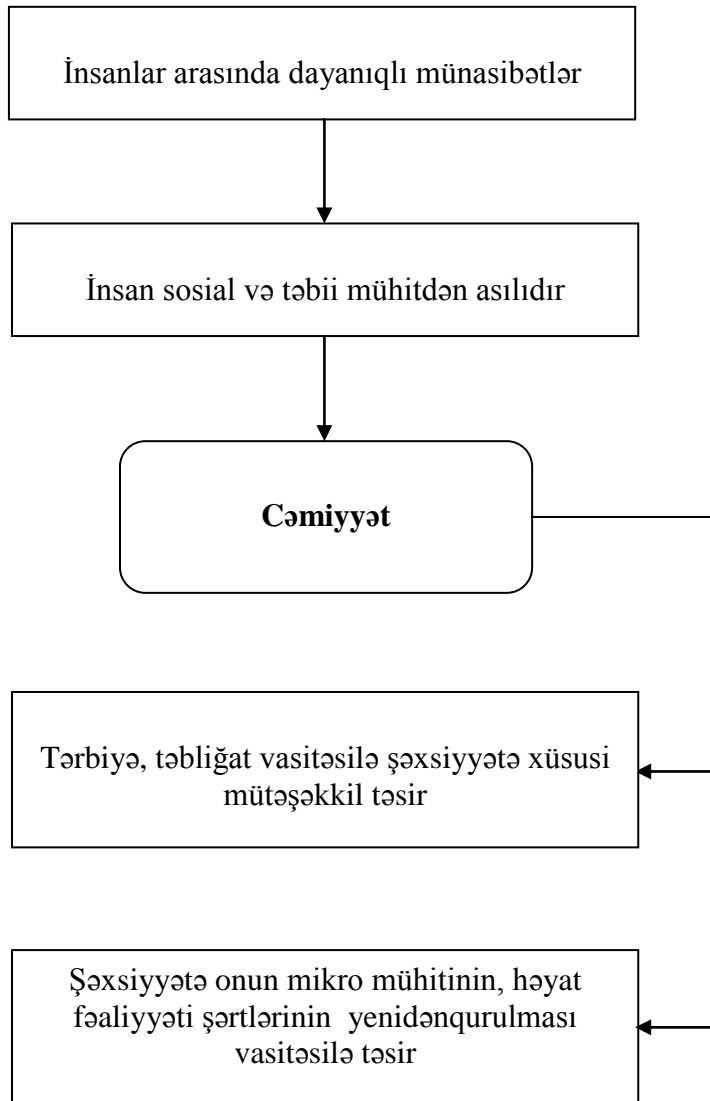
11.4.3. Şəxsiyyətin sosial əlamətləri

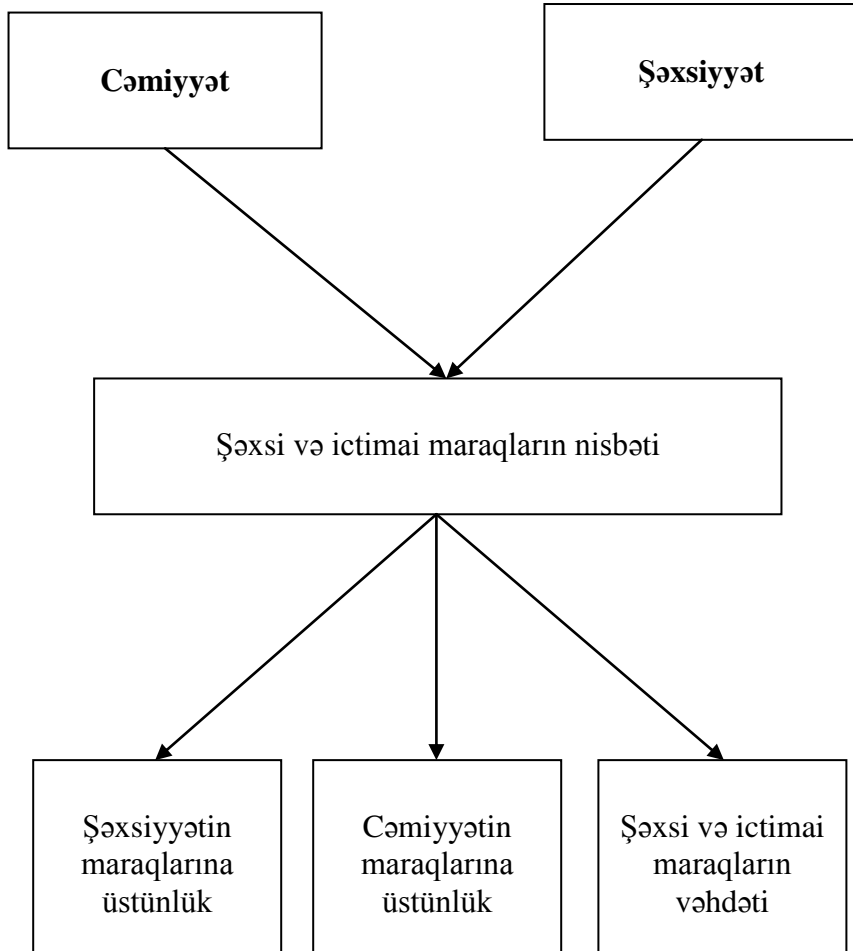
11.4.4. Şəxsiyyətin tələbatları

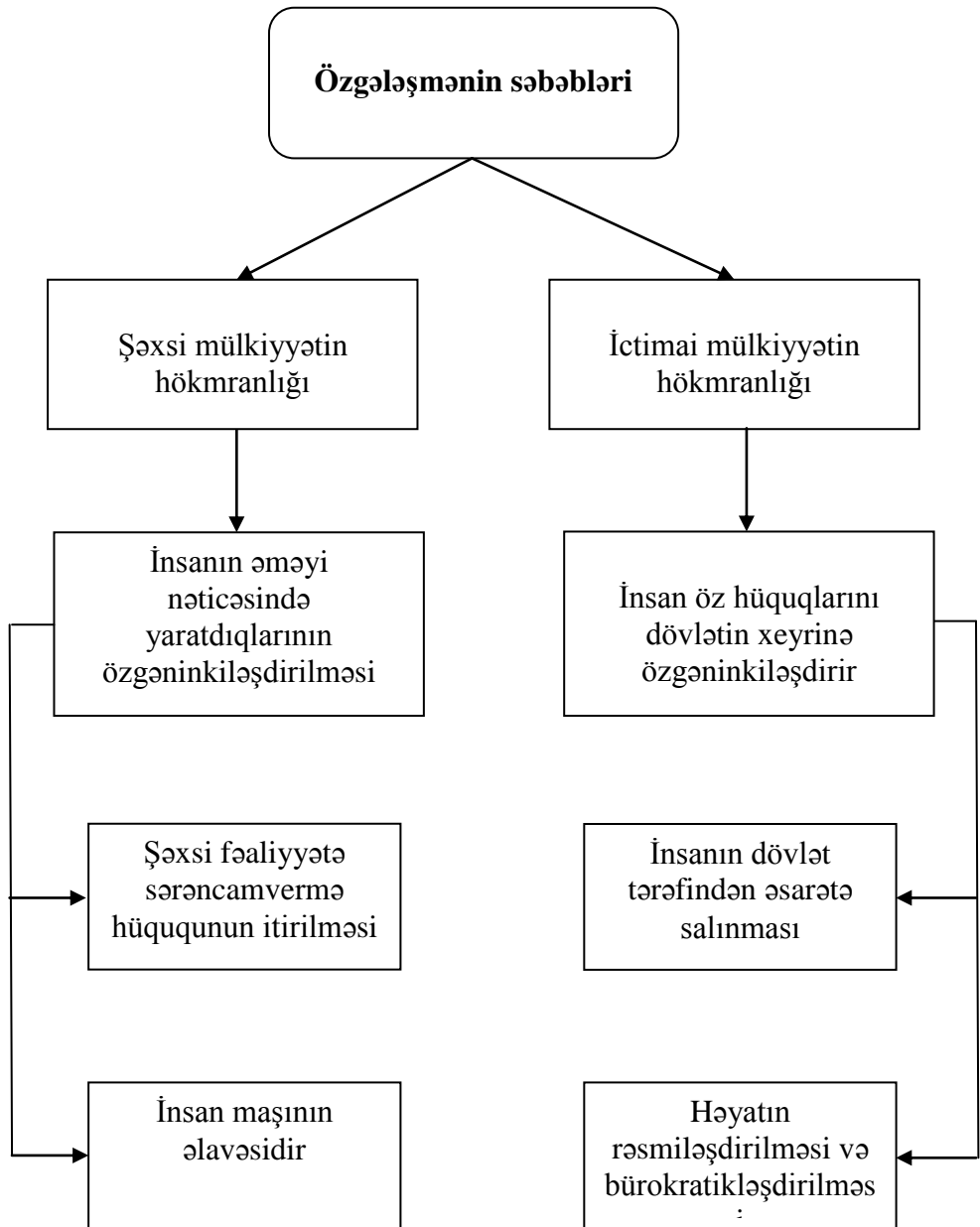
11.4.5. Şəxsiyyət və cəmiyyət

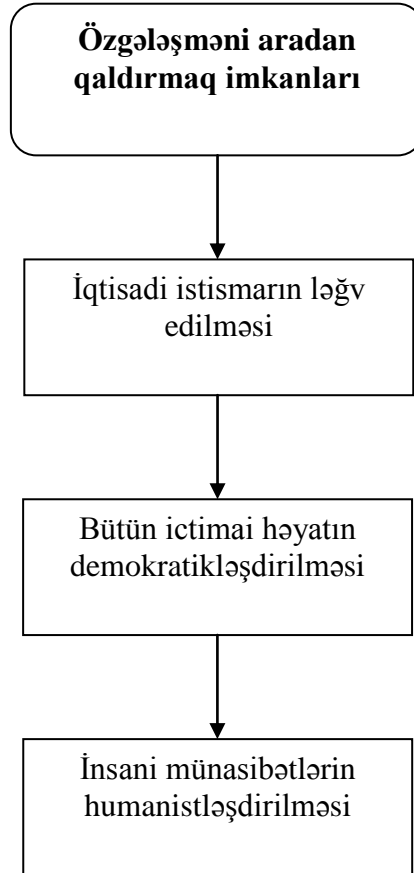
11.4.6. Şəxsiyyət və cəmiyyət

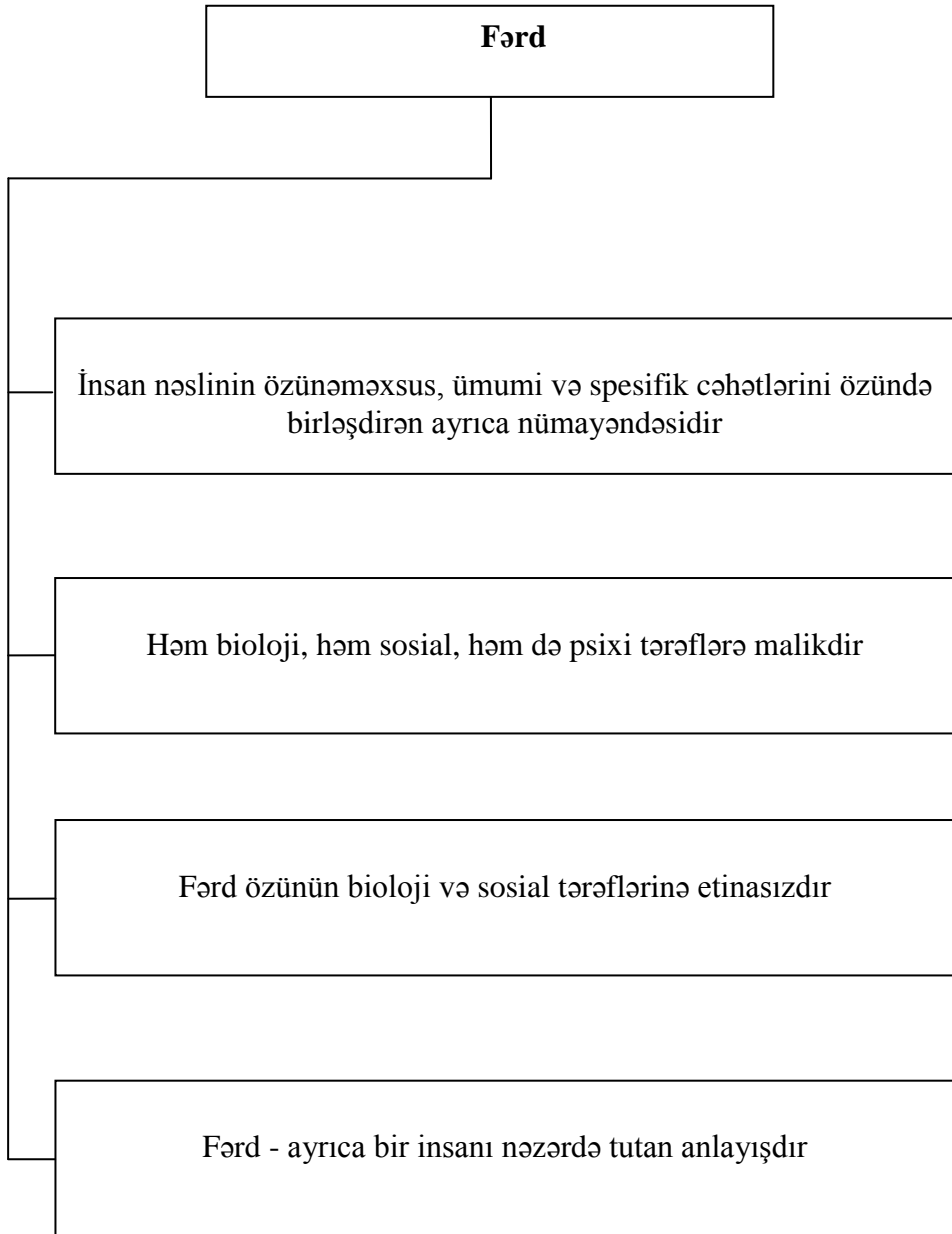
11.5. Özgələsmə problemi

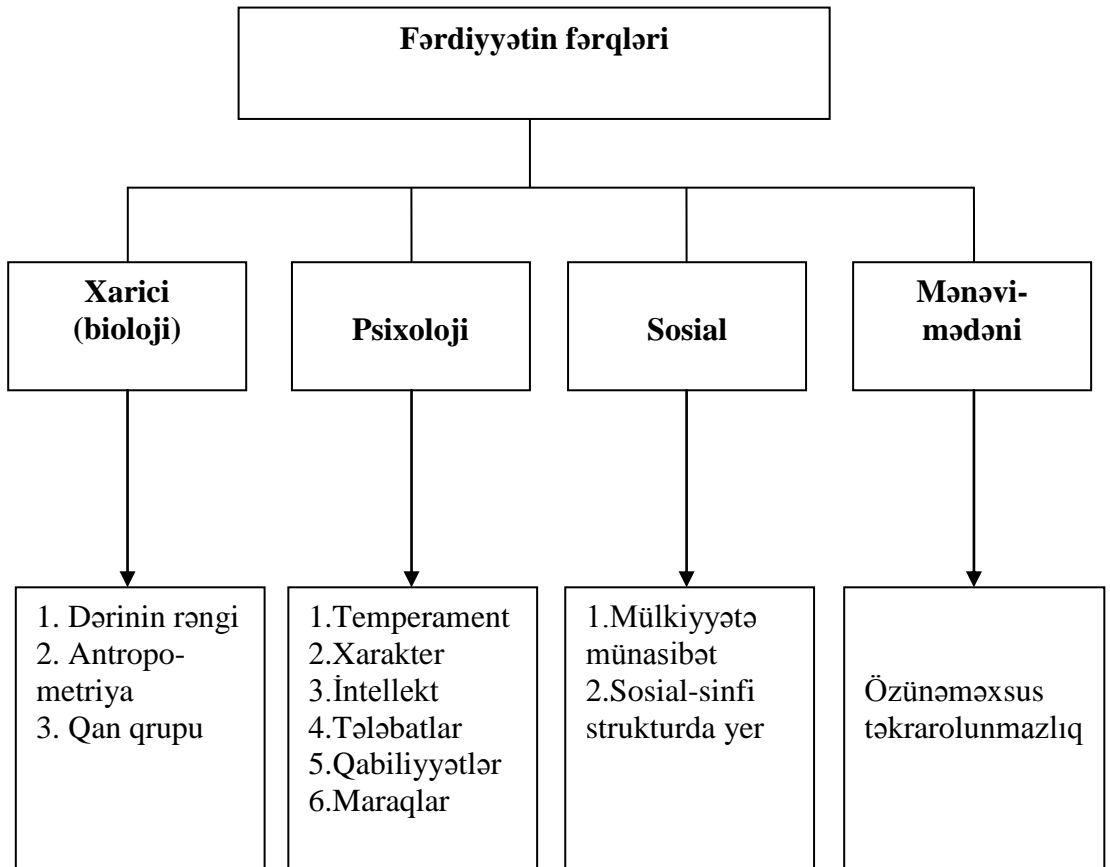
11.5.1. Özgələşmənin aradan qaldırılması

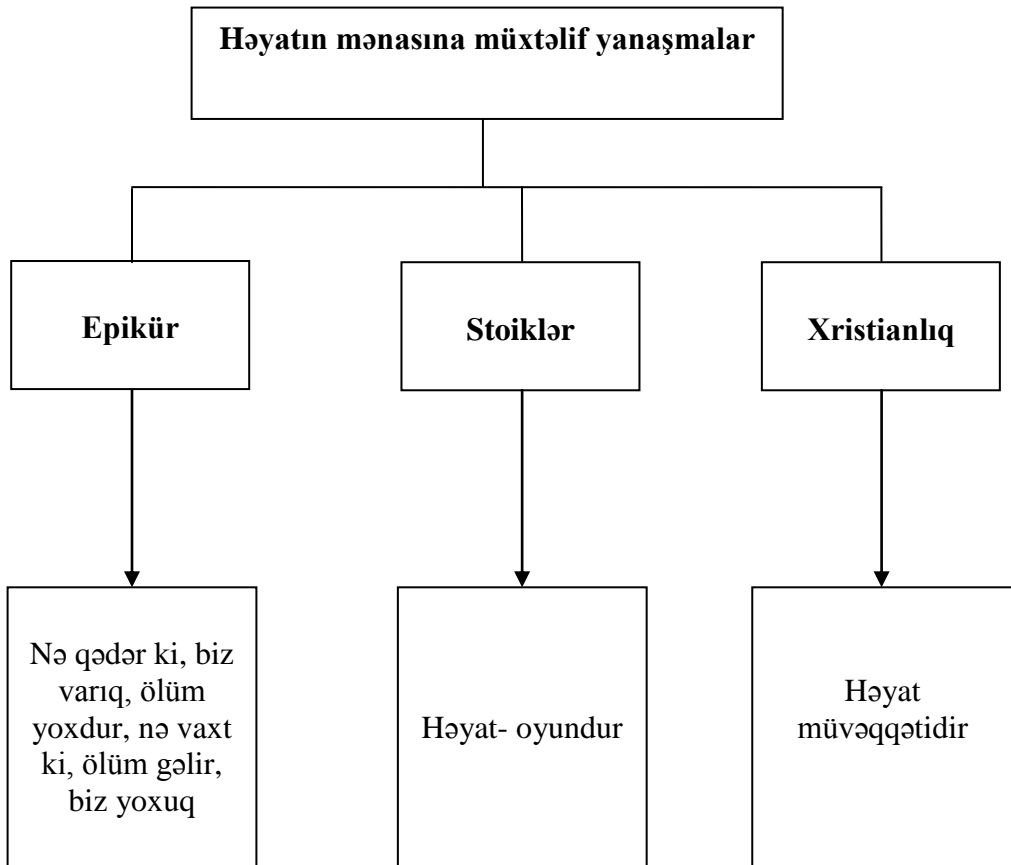
11.6. Fərd

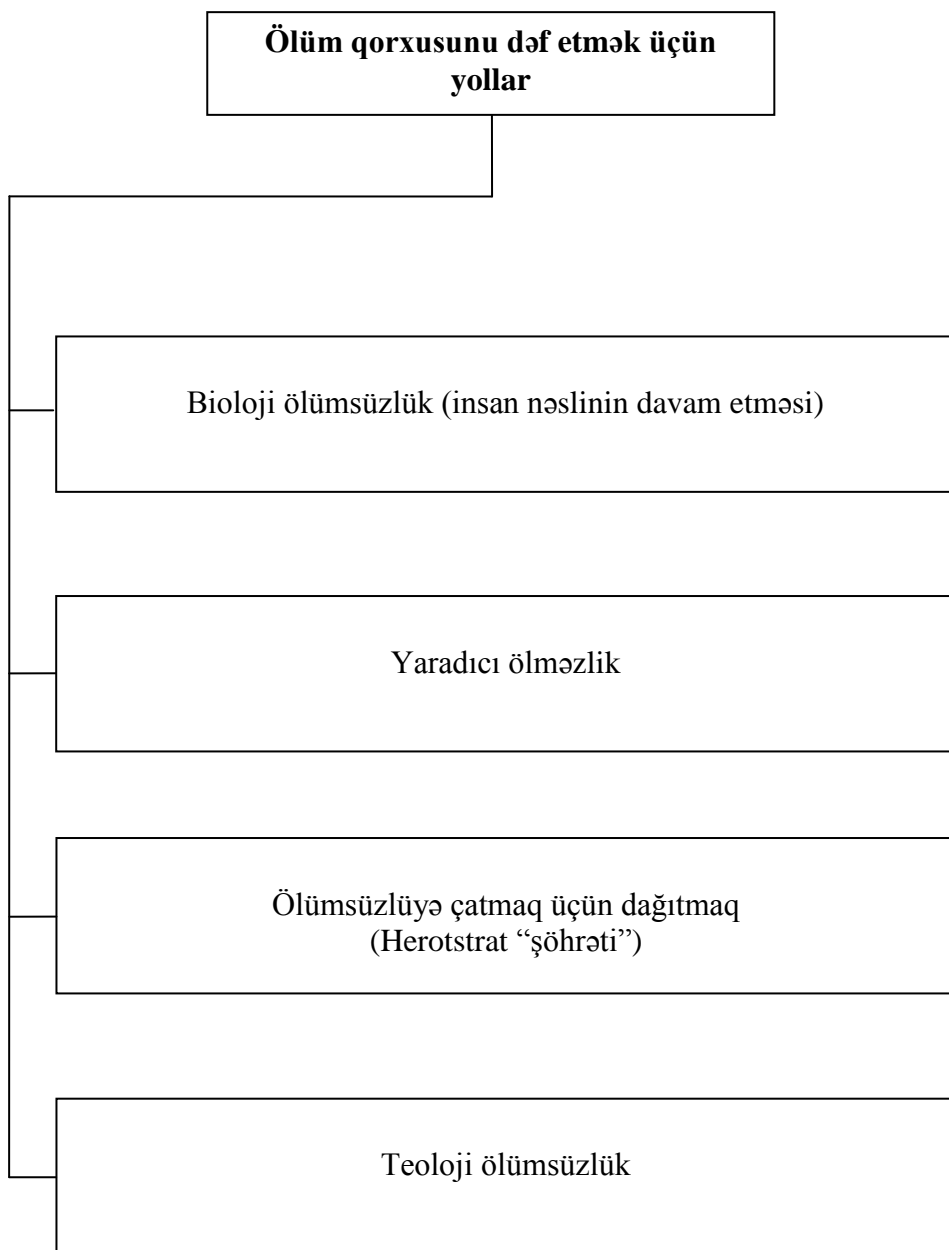
11.6.1. Fərdiyyətin fərqləri

11.7. Həyatın mənası: ölüm və ölməzlik

11.7.1. Ölüm qorxusunu dəf etmək üçün yollar

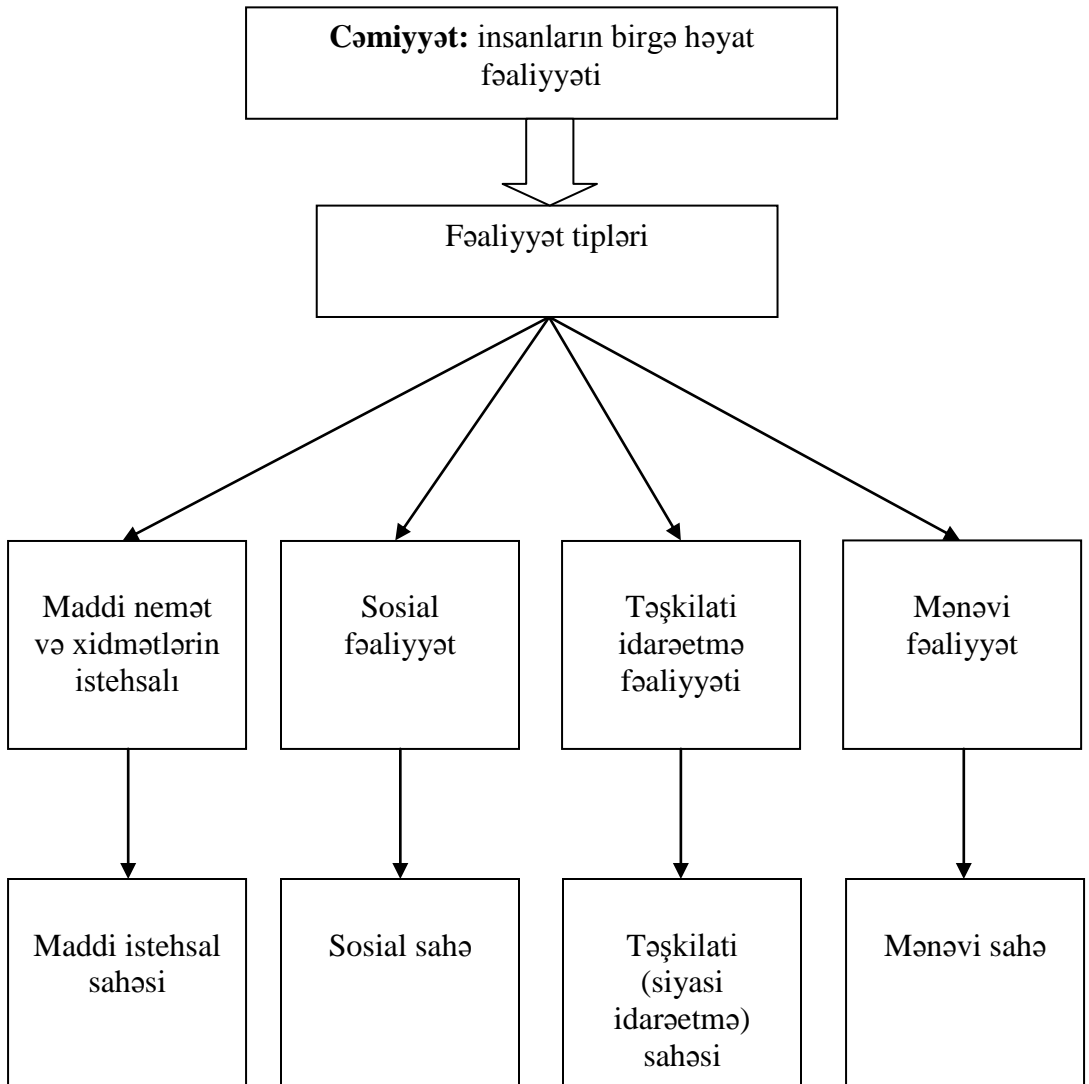
11.7.2. Fəlsəfədə həyatın mənası probleminə yanaşmalar

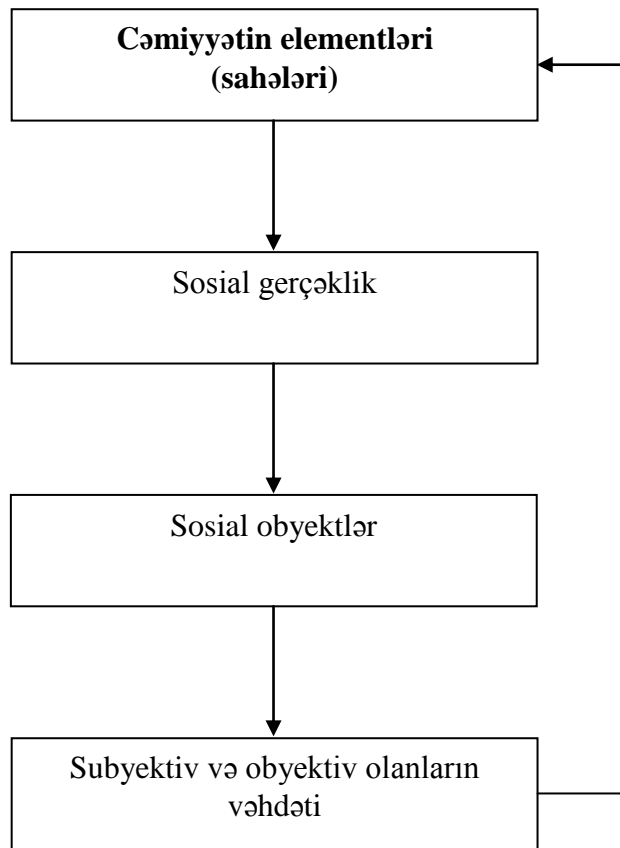
MÖVZU № 12.

SOSIAL GERÇƏKLIYIN XÜSUSİYYƏTLƏRİ VƏ ONUN DƏRKİ. TƏBİƏT VƏ CƏMİYYƏT

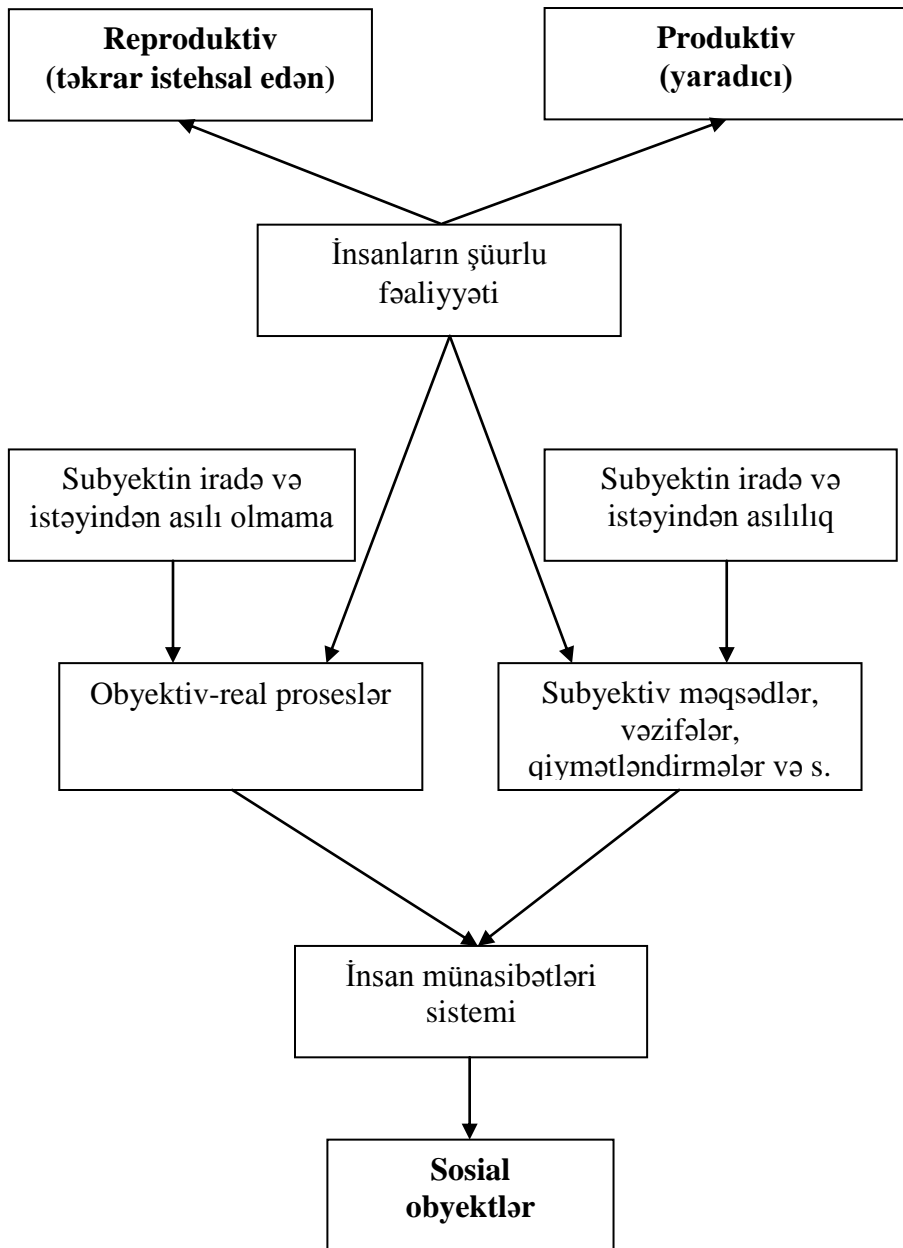
12.1. Cəmiyyət anlayışı.

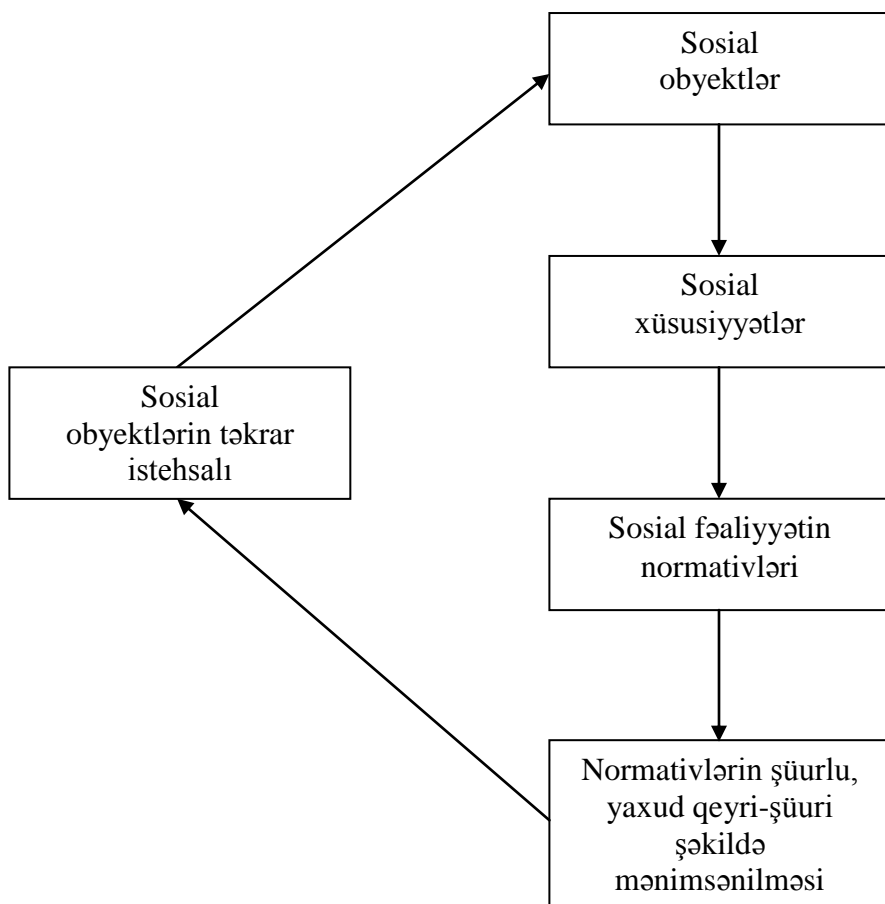
12.1.1. Cəmiyyətin elementləri (sahələri).

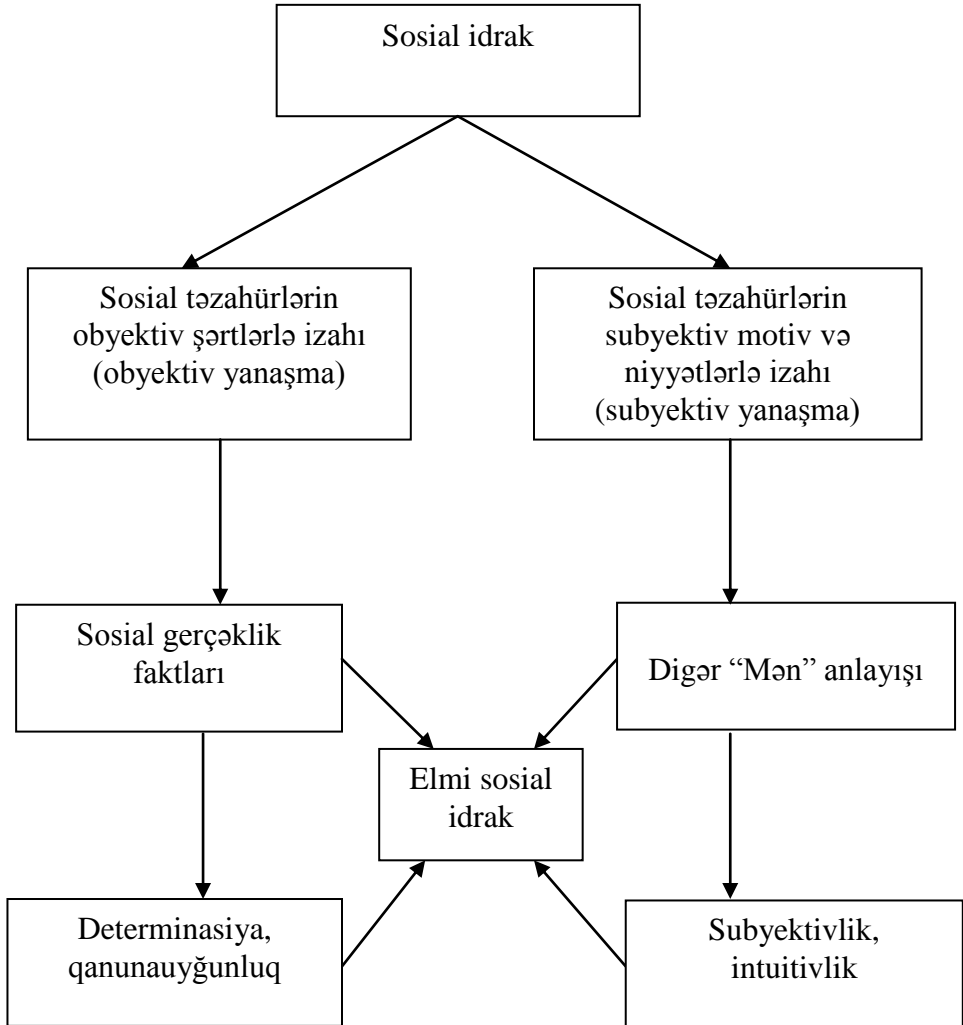
12.2. Sosial obyektlərin xüsusiyyəti

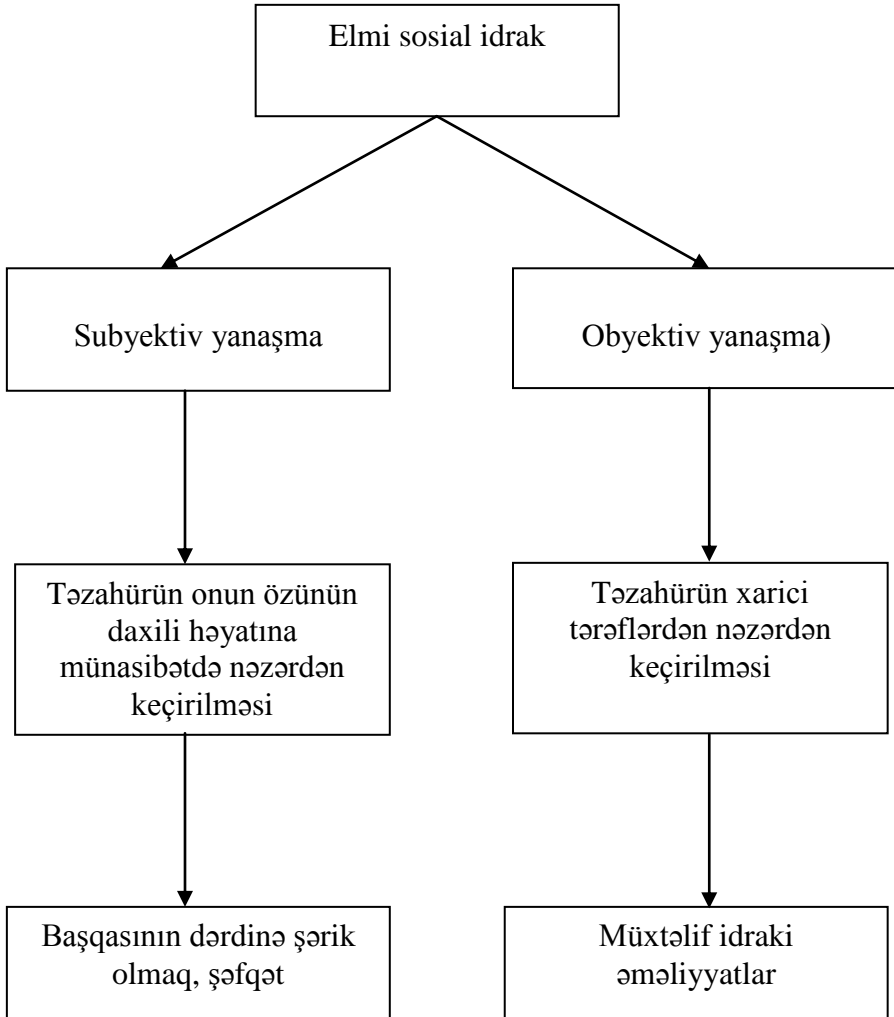
12.2.1. Sosial obyektlərin təkrar istehsalı

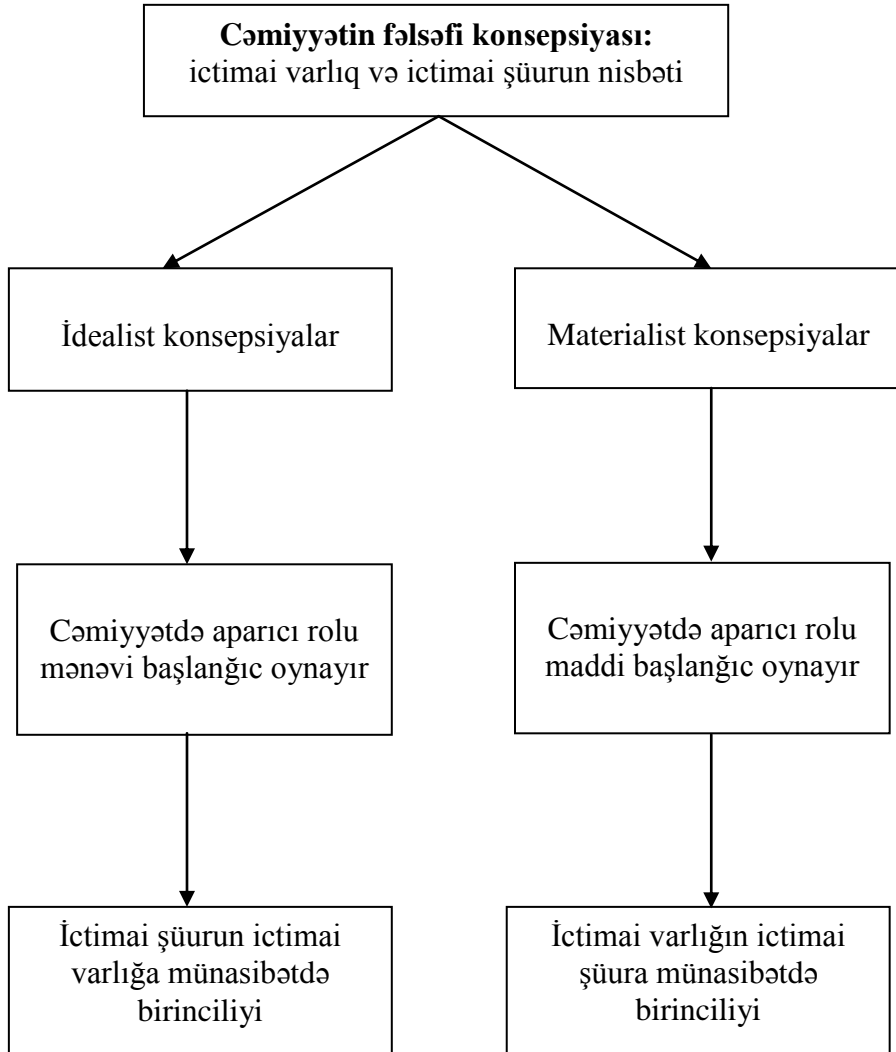
12.3. Sosial idrak

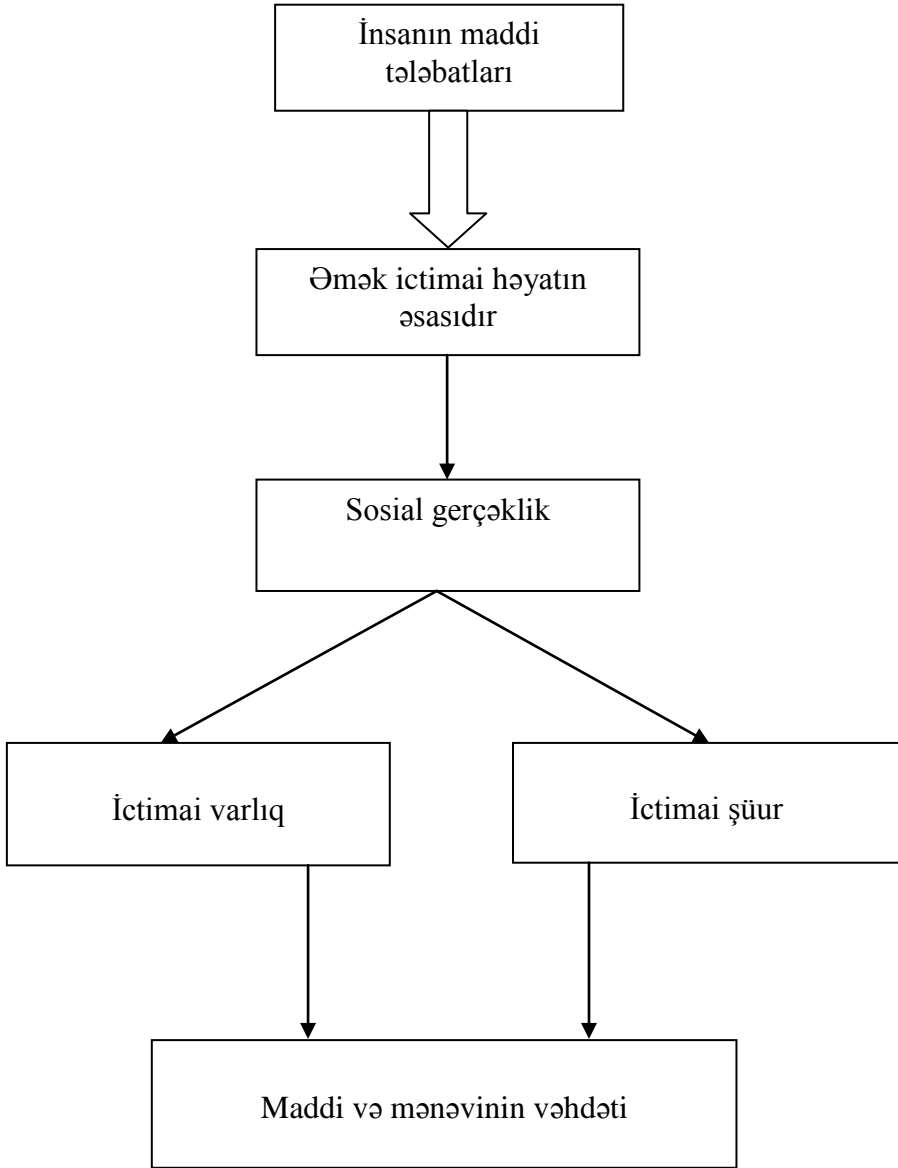
12.3.1. Elmi sosial idrak

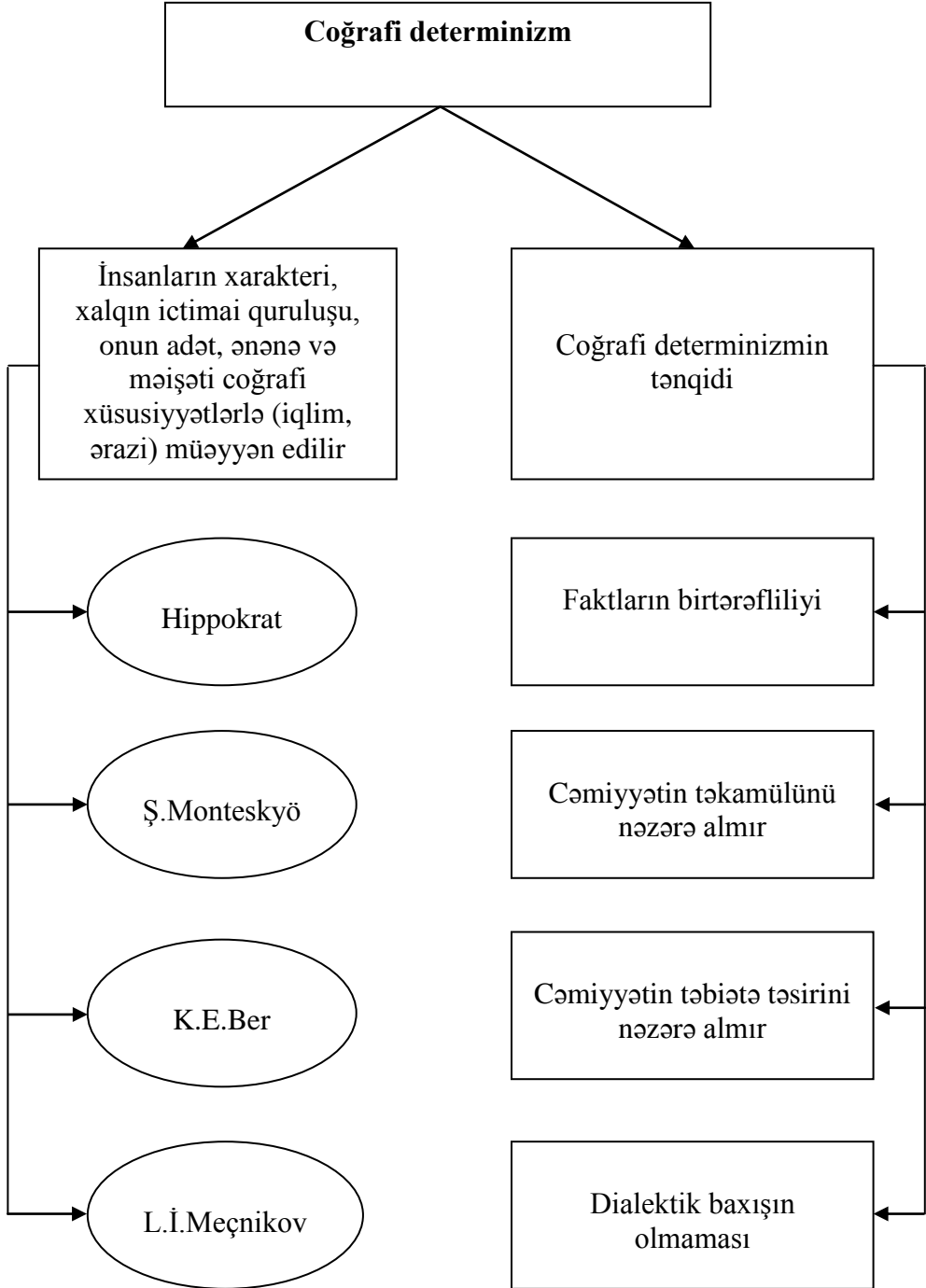
12.4. Cəmiyyətin fəlsəfi konsepsiyası

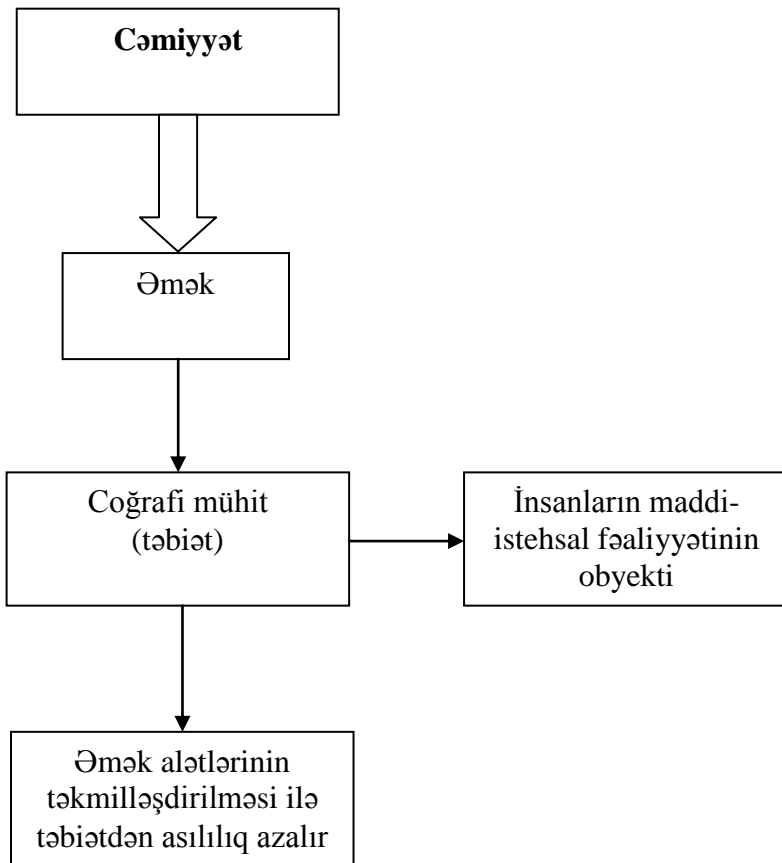
12.4.1. Cəmiyyətin fəlsəfi konsepsiyası

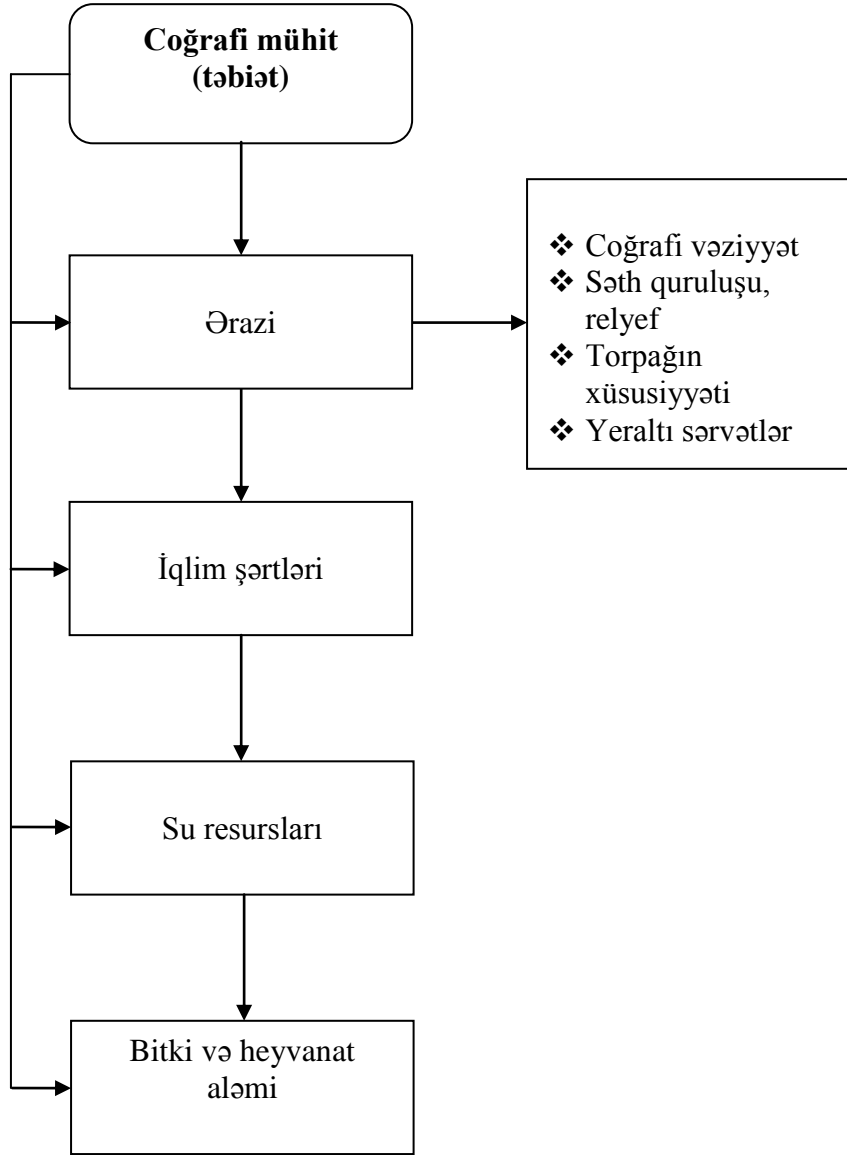
12.4.2. Coğrafi determinizm

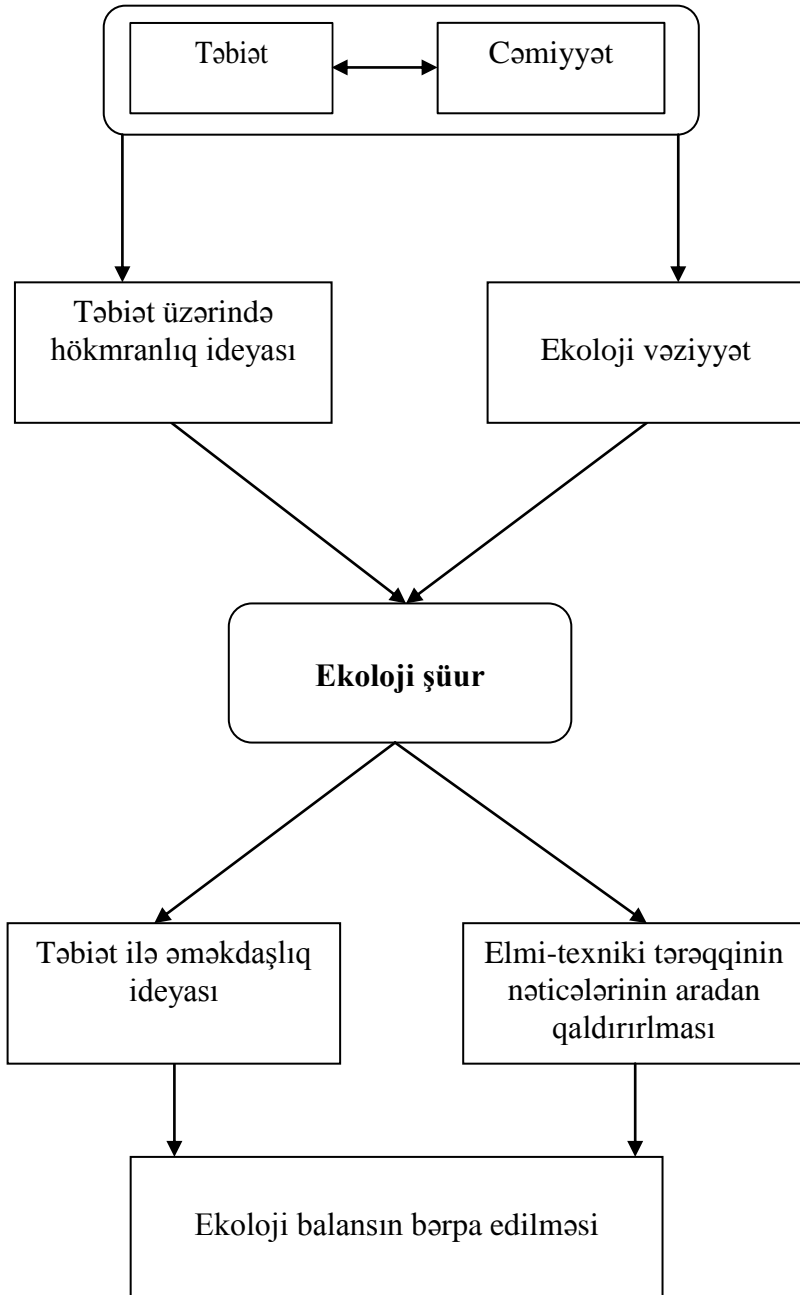
12.4.3. Coğrafi mühit və cəmiyyət

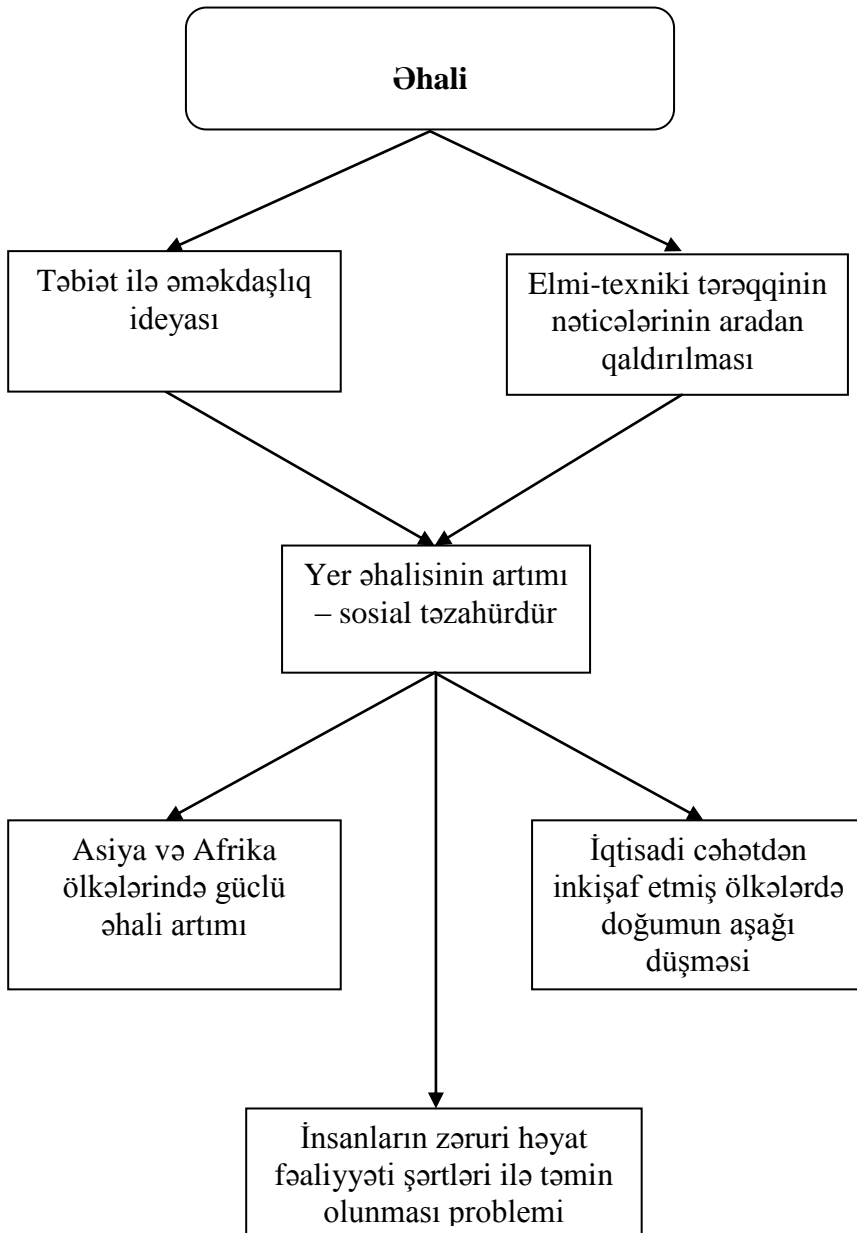
12.4.4. Coğrafi mühit və cəmiyyət

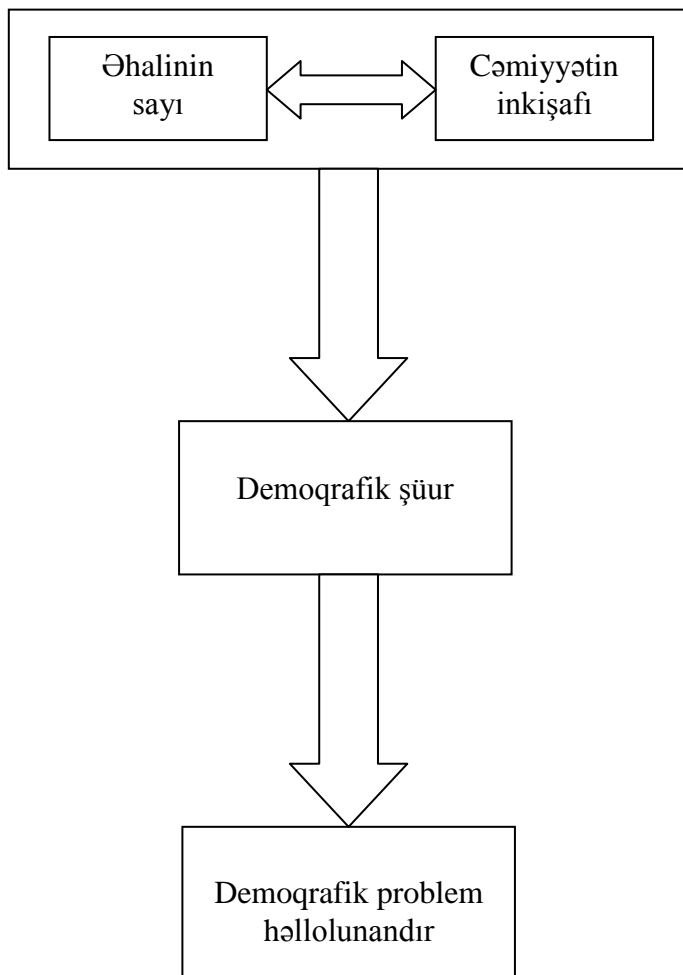
12.5. Ekoloji şüur

12.6. Əhali

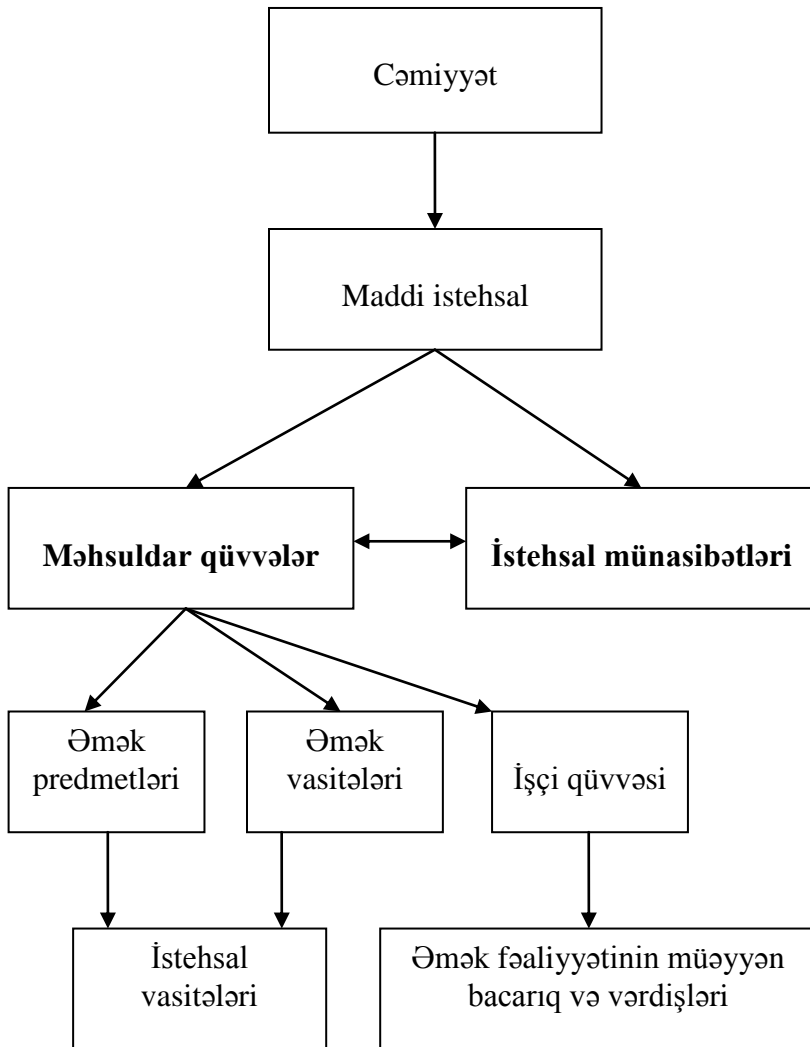
12.6.1. Əhali

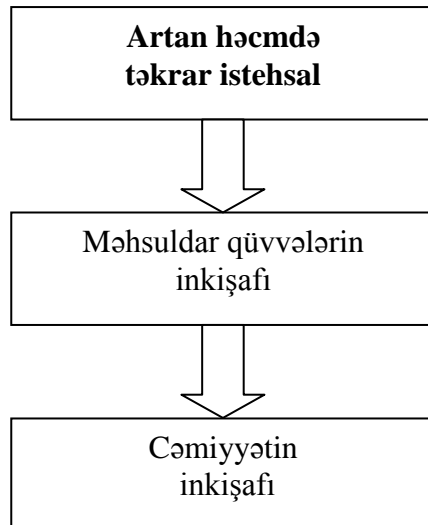
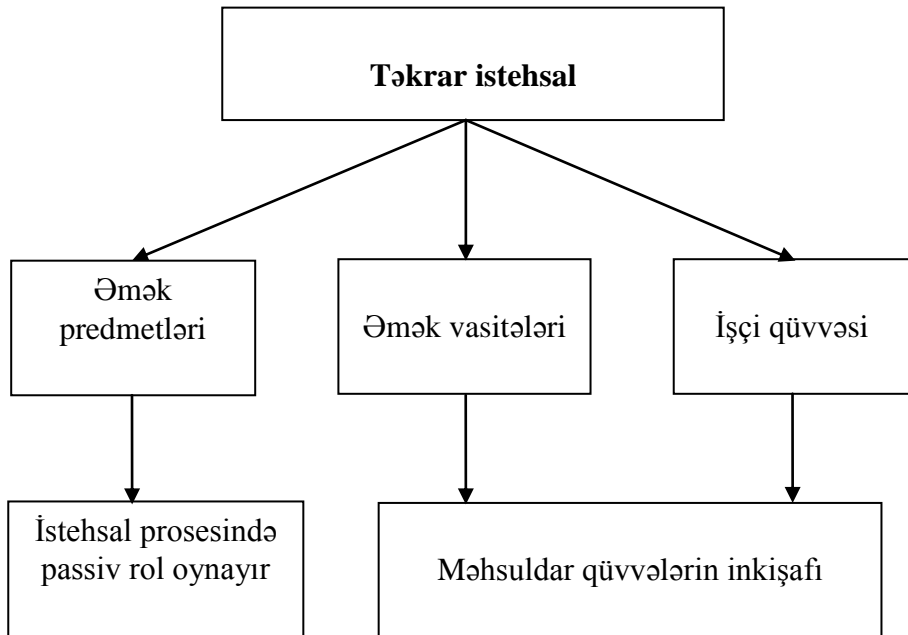
MÖVZU № 13.

CƏMIYYƏTİN İQTİSADI HƏYATI

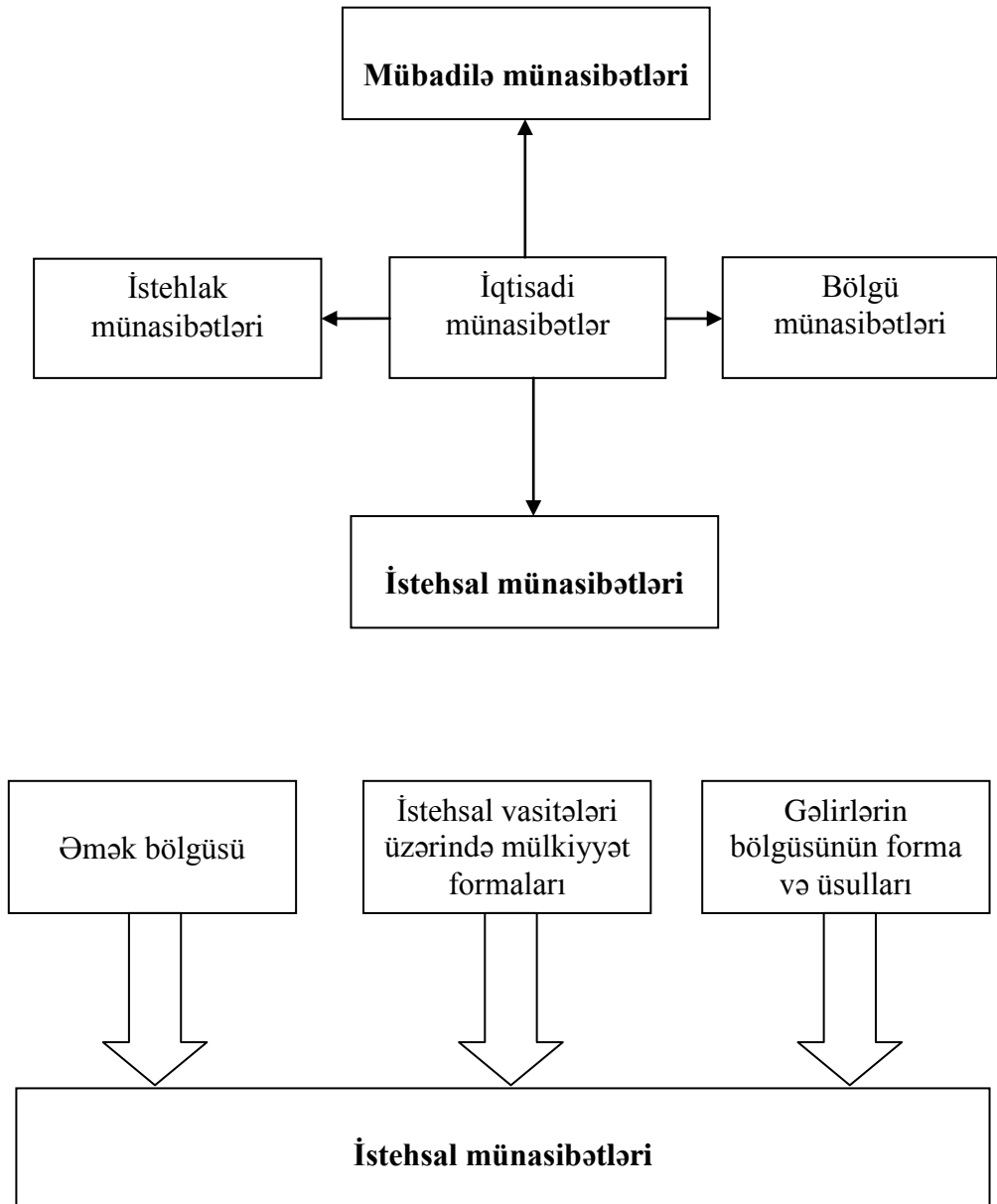
13.1. Məhsuldar qüvvələr

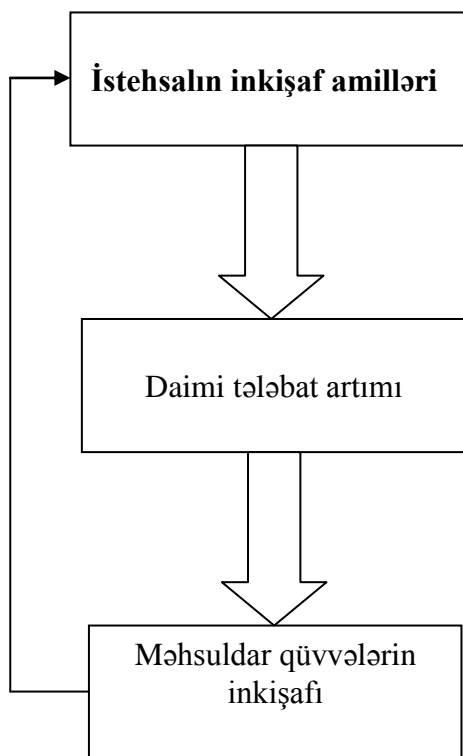
13.1.1. Məhsuldar qüvvələr

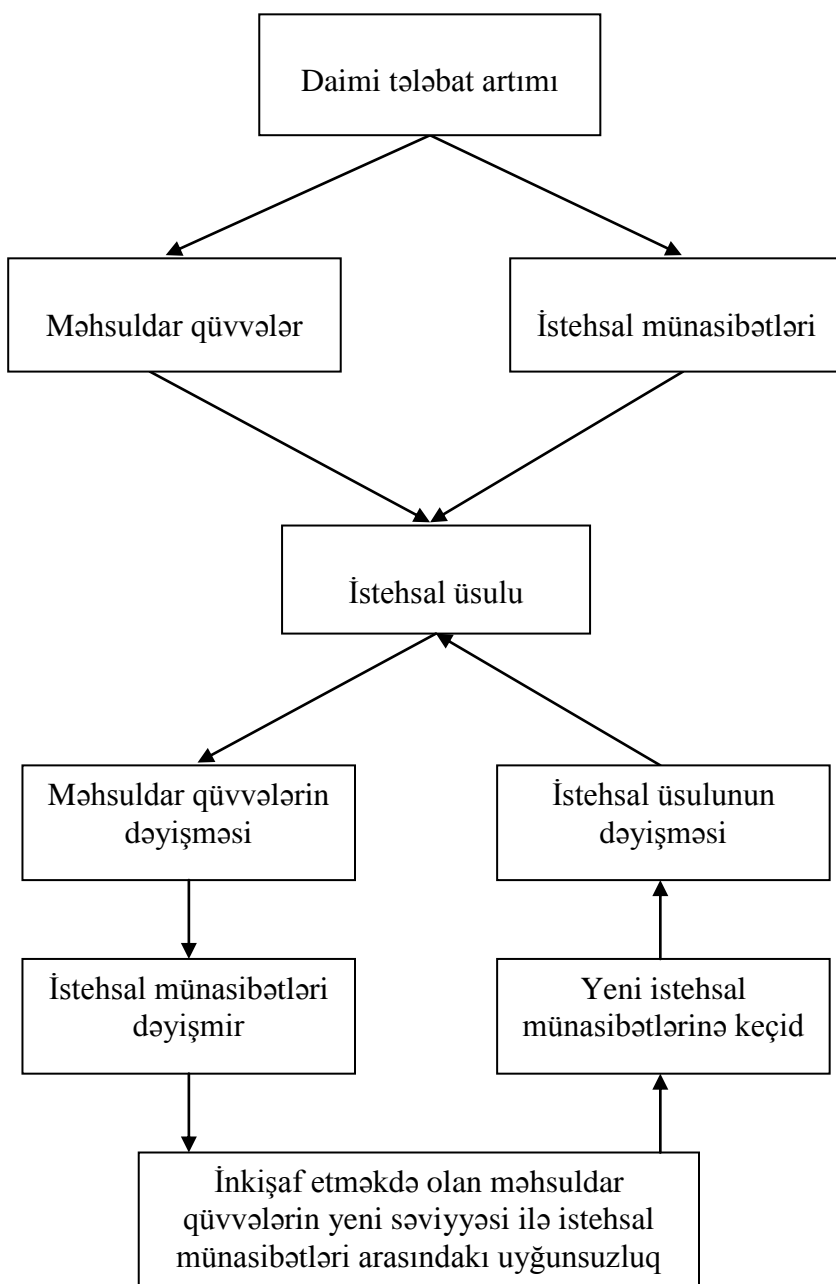
13.2. İstehsal münasibətləri

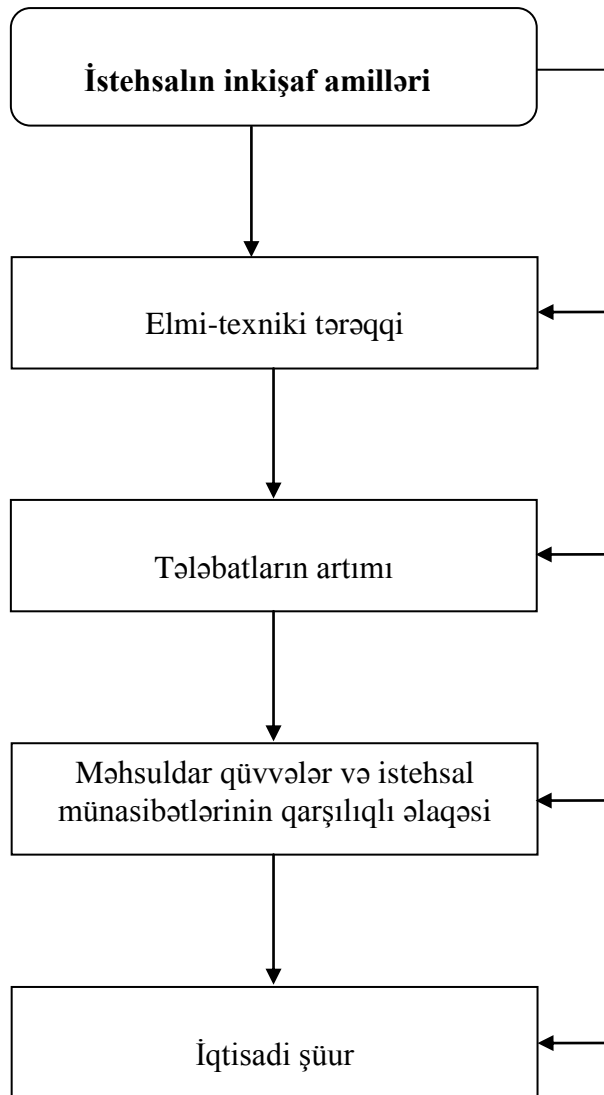
13.3.1. İstehsalın inkişaf amilləri

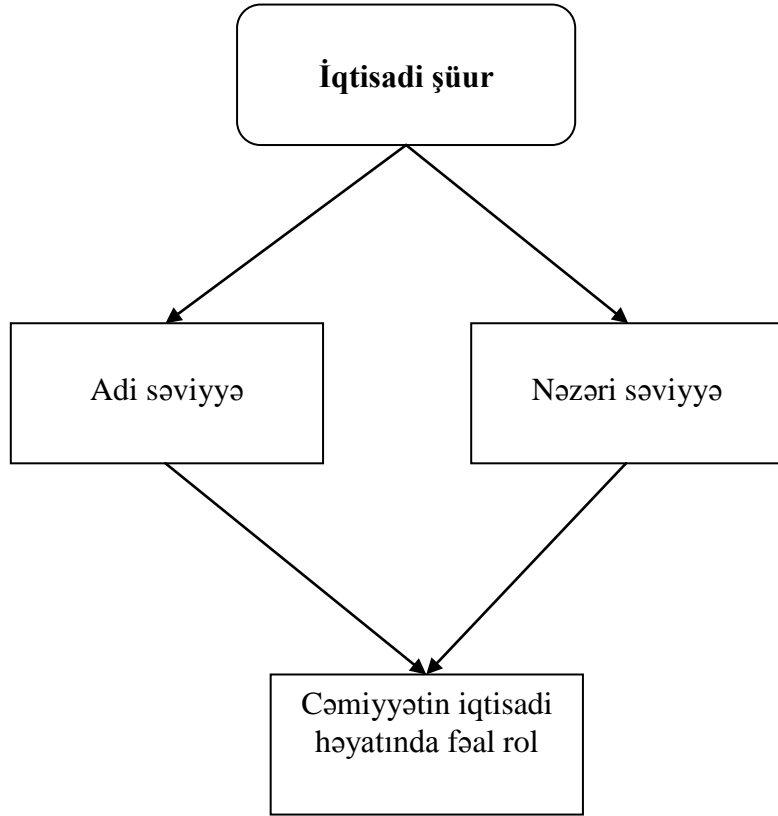
13.3.2. İstehsalın inkişaf amilləri

13.3.3. İstehsalın inkişaf amilləri

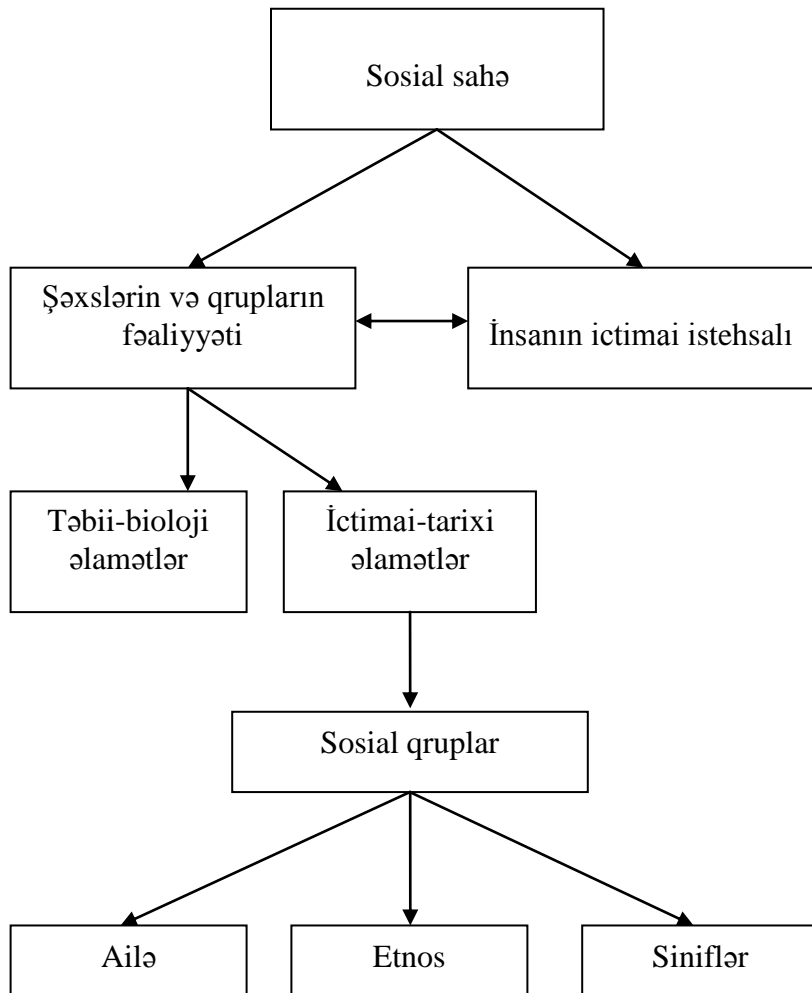
13.3.4. İstehsalın inkişaf amilləri

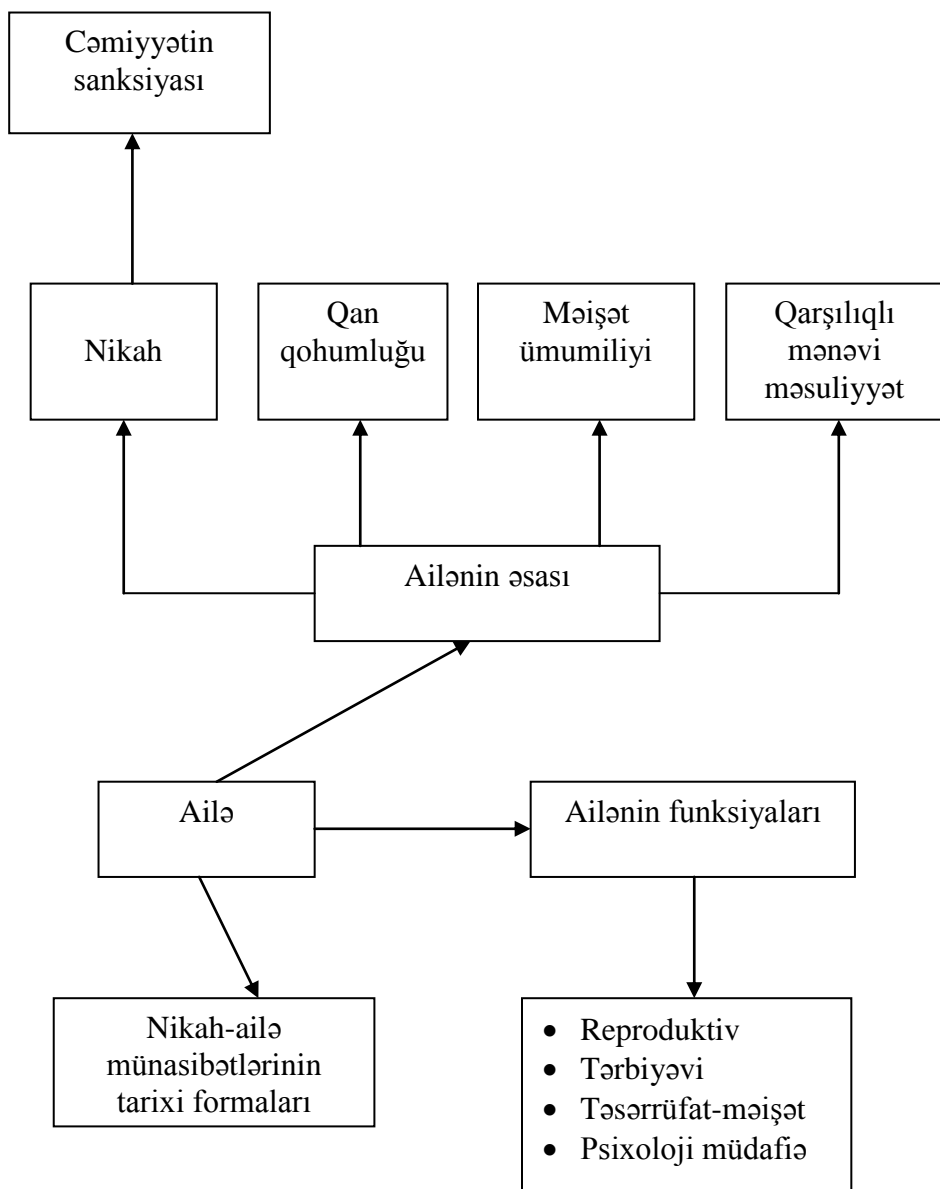
MÖVZU № 14.

CƏMIYYƏTİN SOSIAL HƏYATI

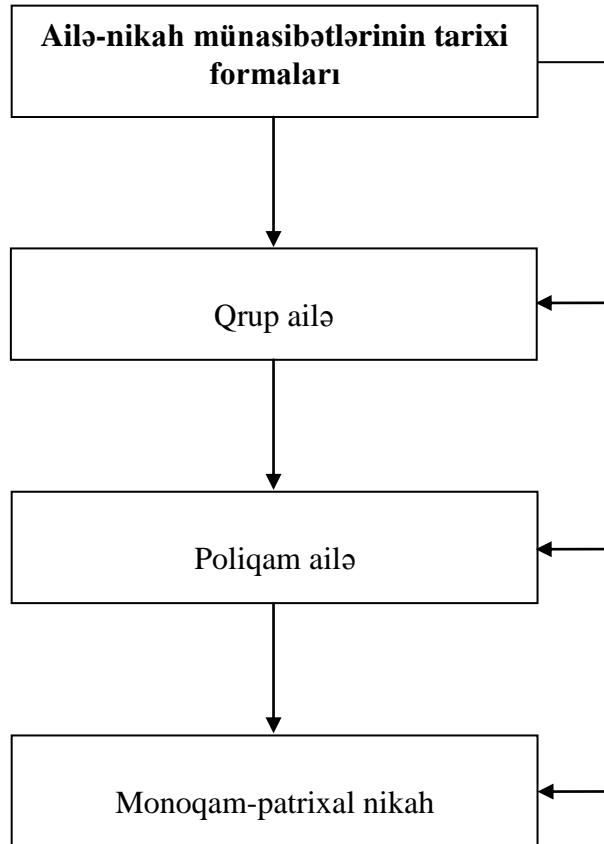
14.1. Cəmiyyətin sosial həyatı

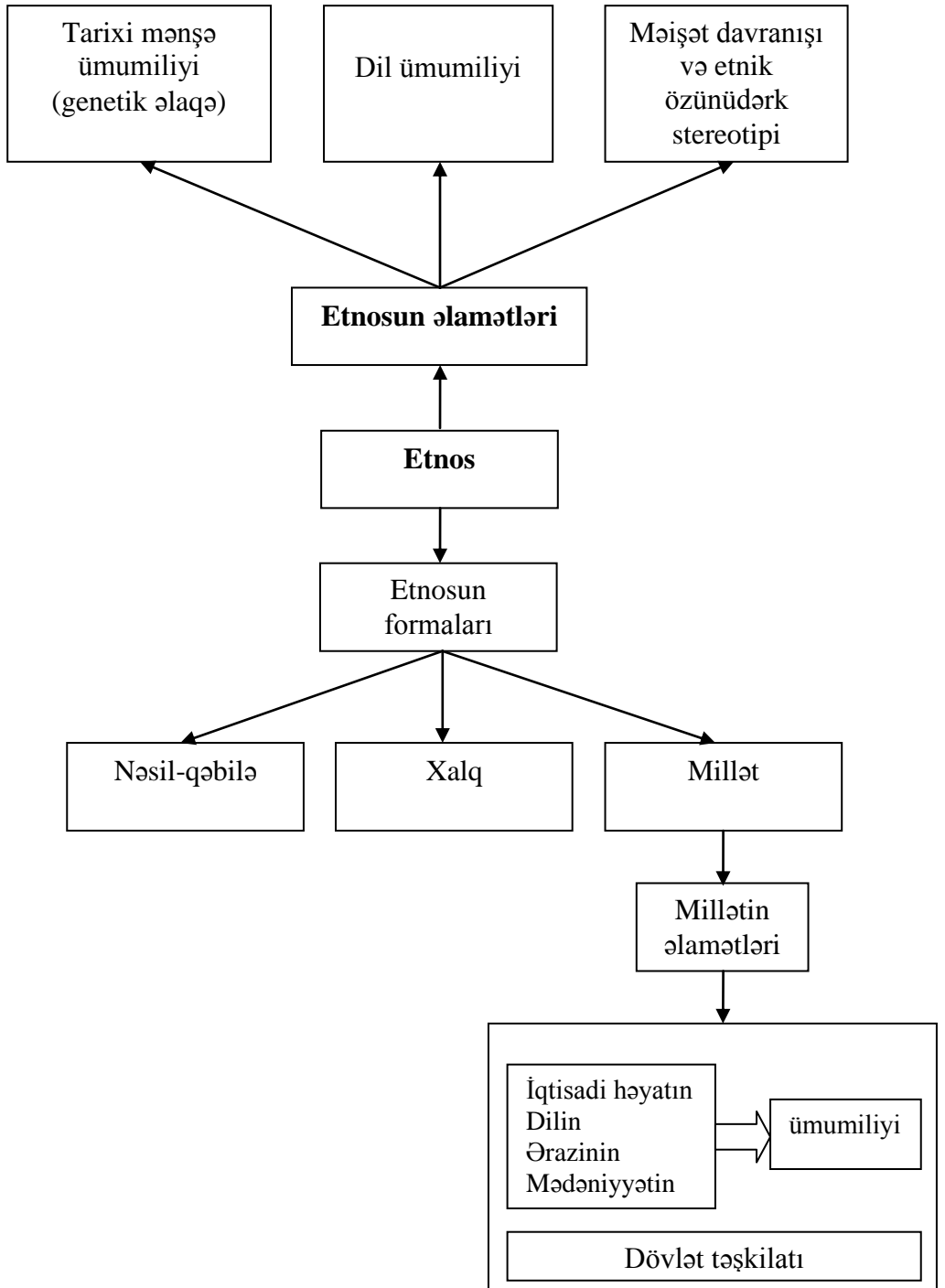
14.2. Nikah və ailə

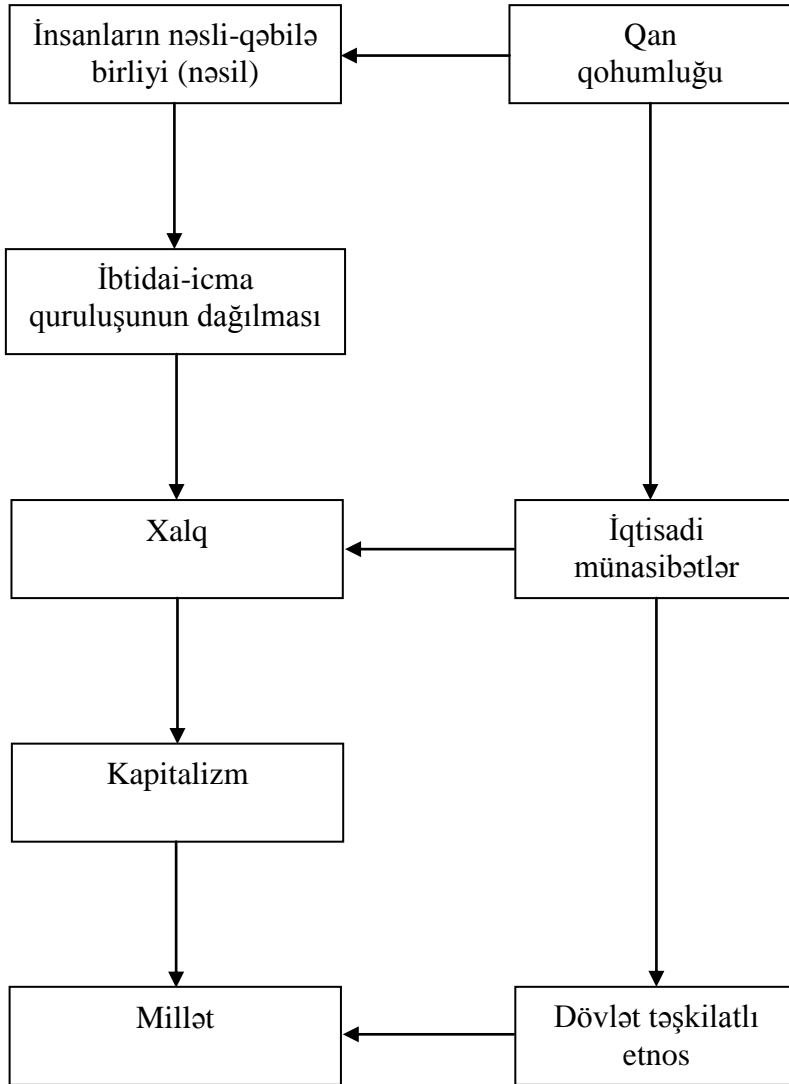
14.2.1. Ailə-nikah münasibətlərinin tarixi formaları

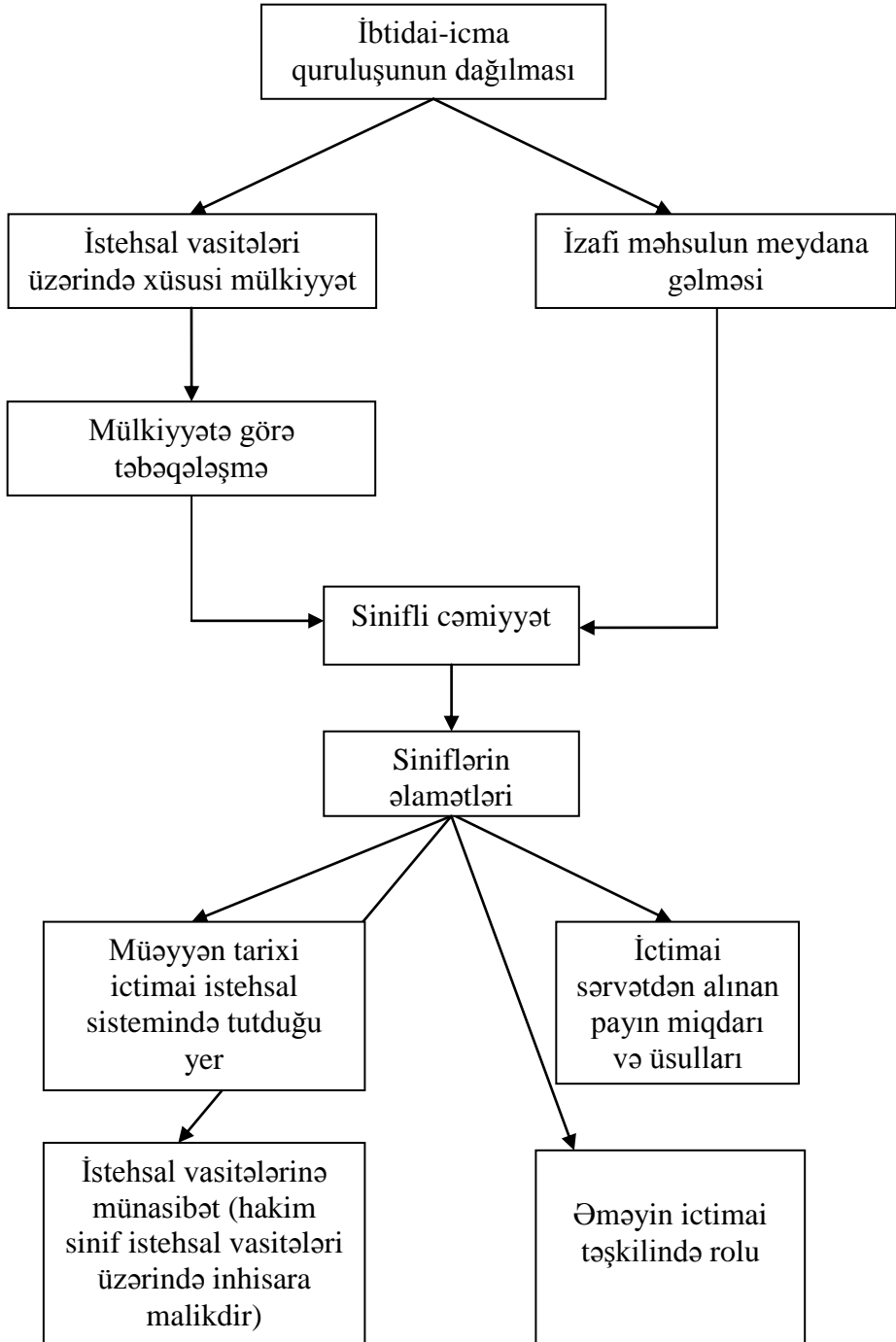
14.3. Etnoslar

14.3.1. Etnoslar

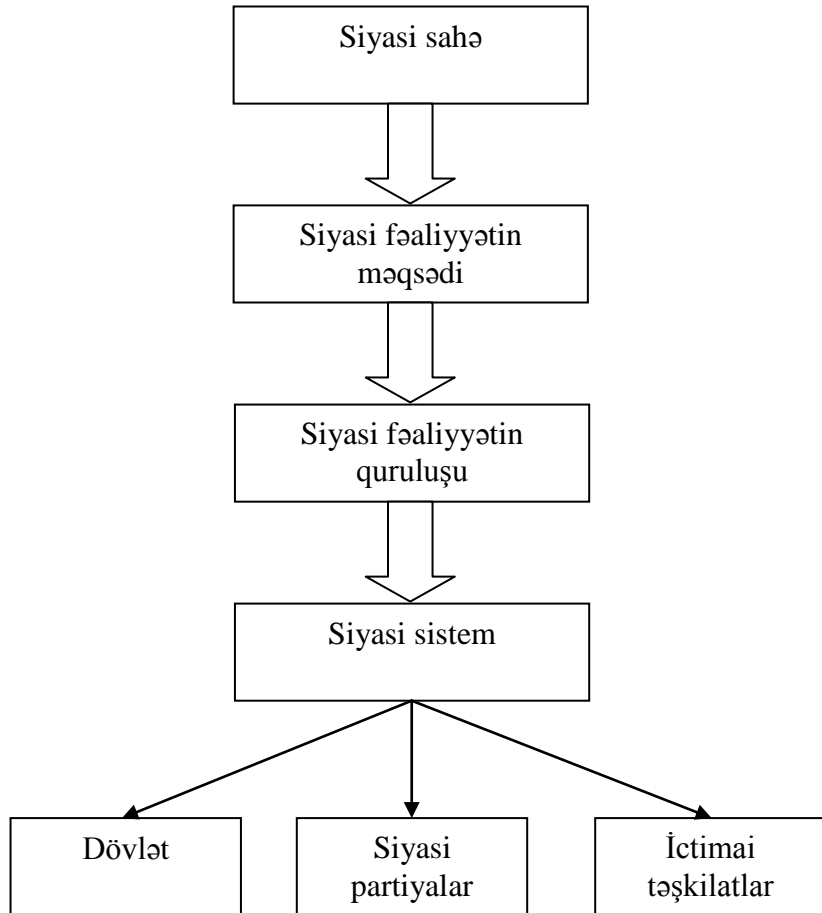
14.4. Siniflər

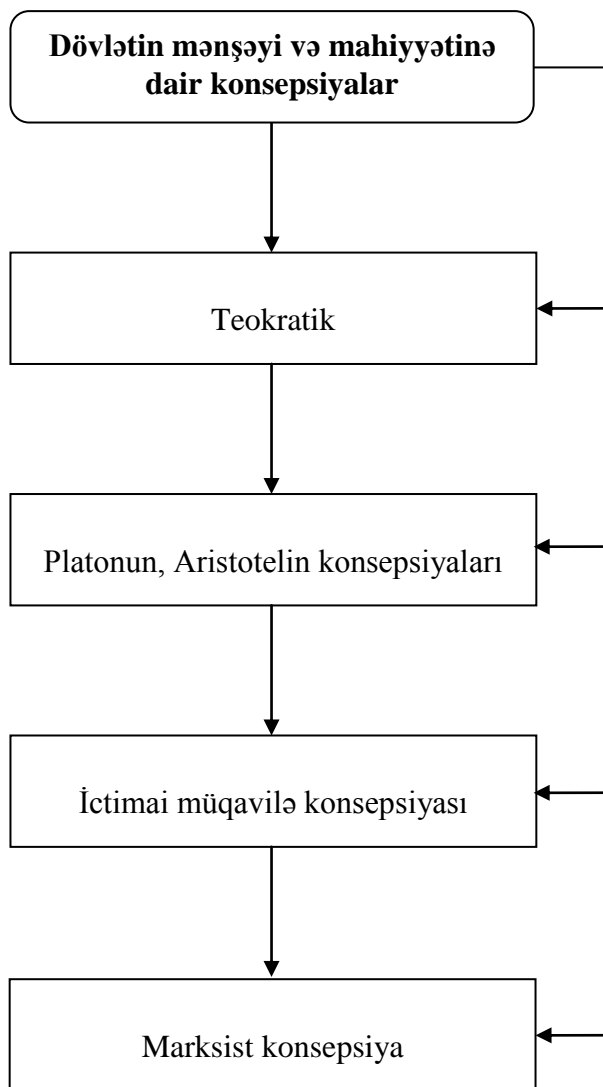
MÖVZU № 15.

CƏMIYYƏTİN SİYASİ HƏYATI

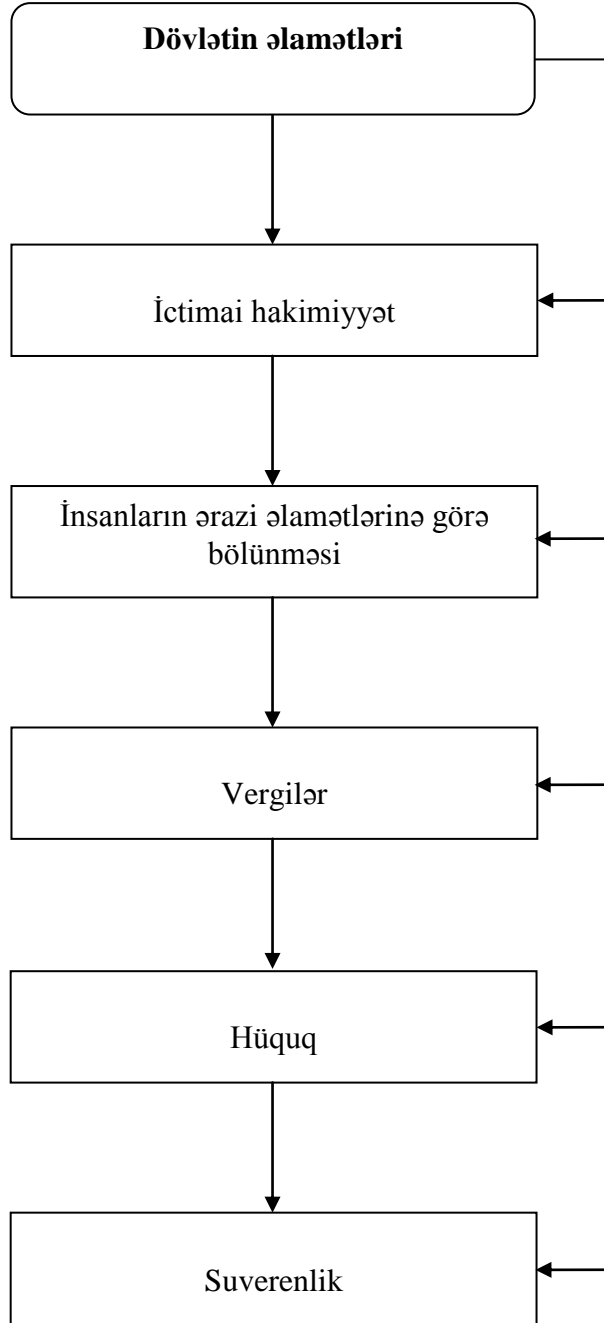
15.1. Siyasi sahənin quruluşu

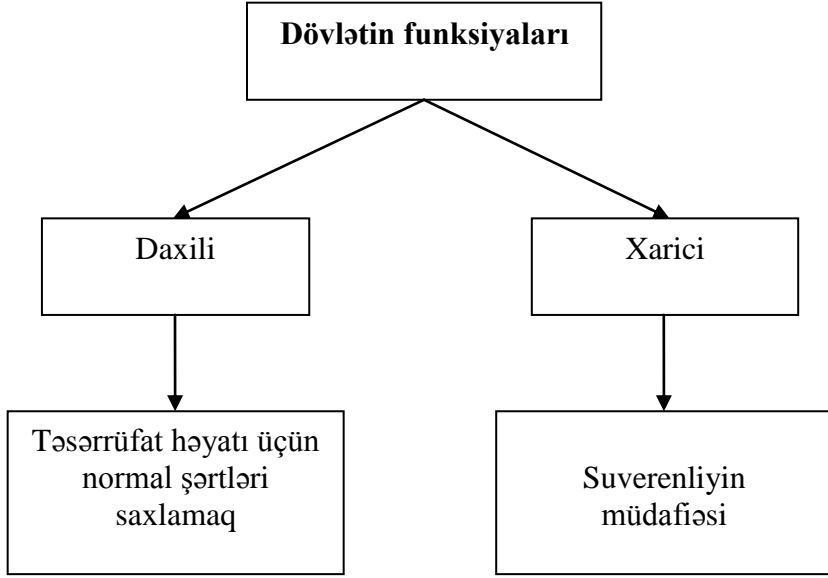
15.2. Dövlət

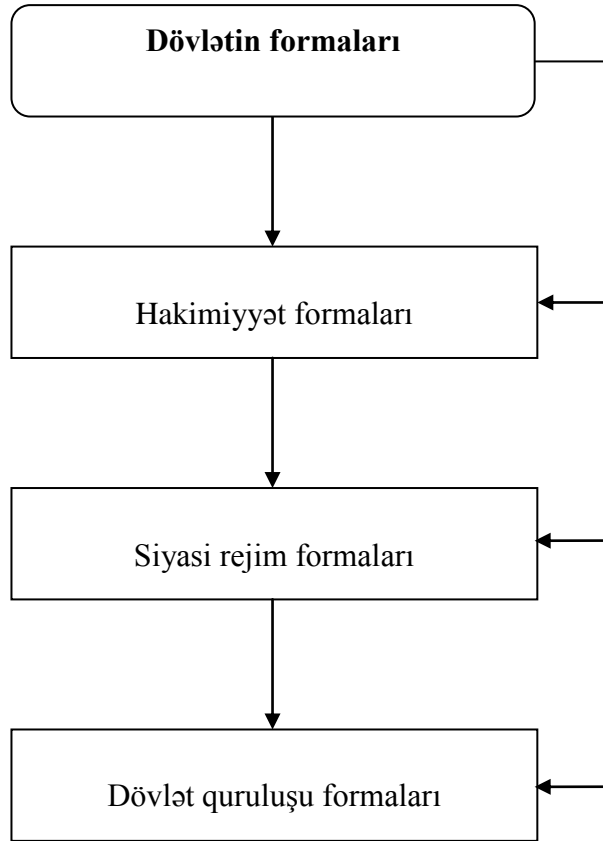
15.2.1. Dövlətin əlamətləri

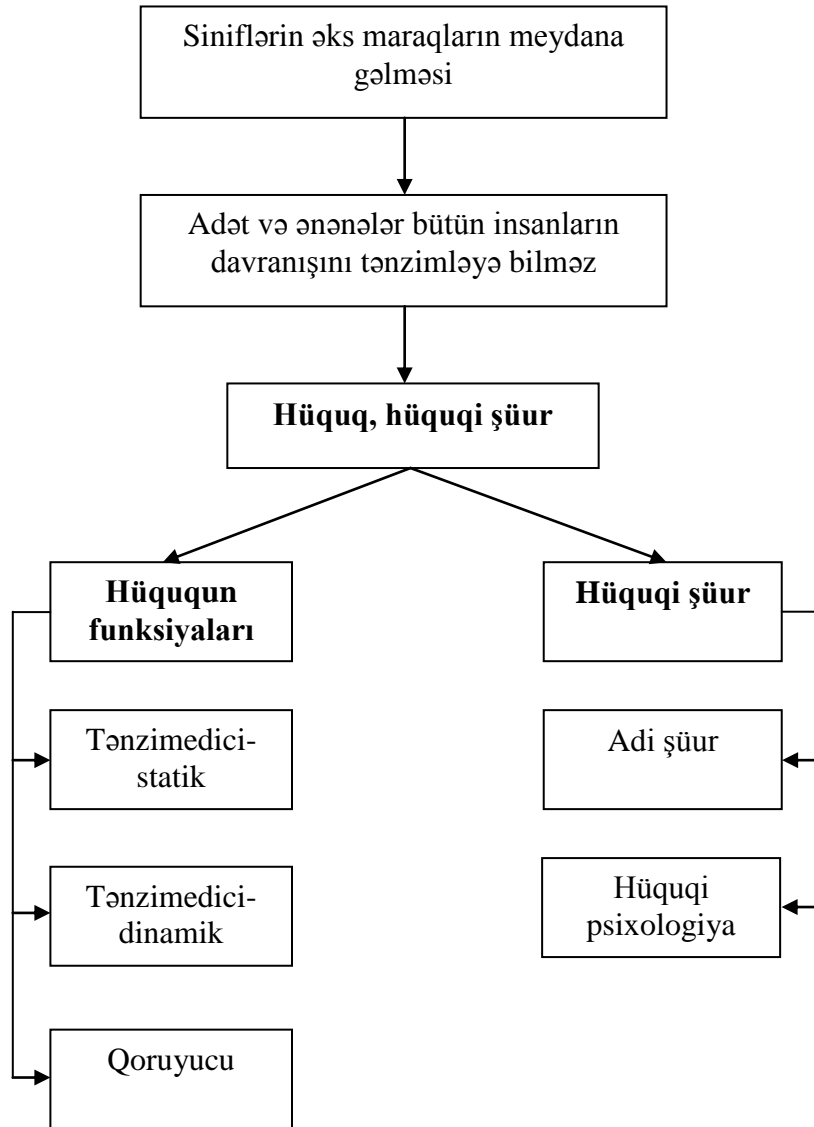
15.2.2. Dövlətin funksiyaları

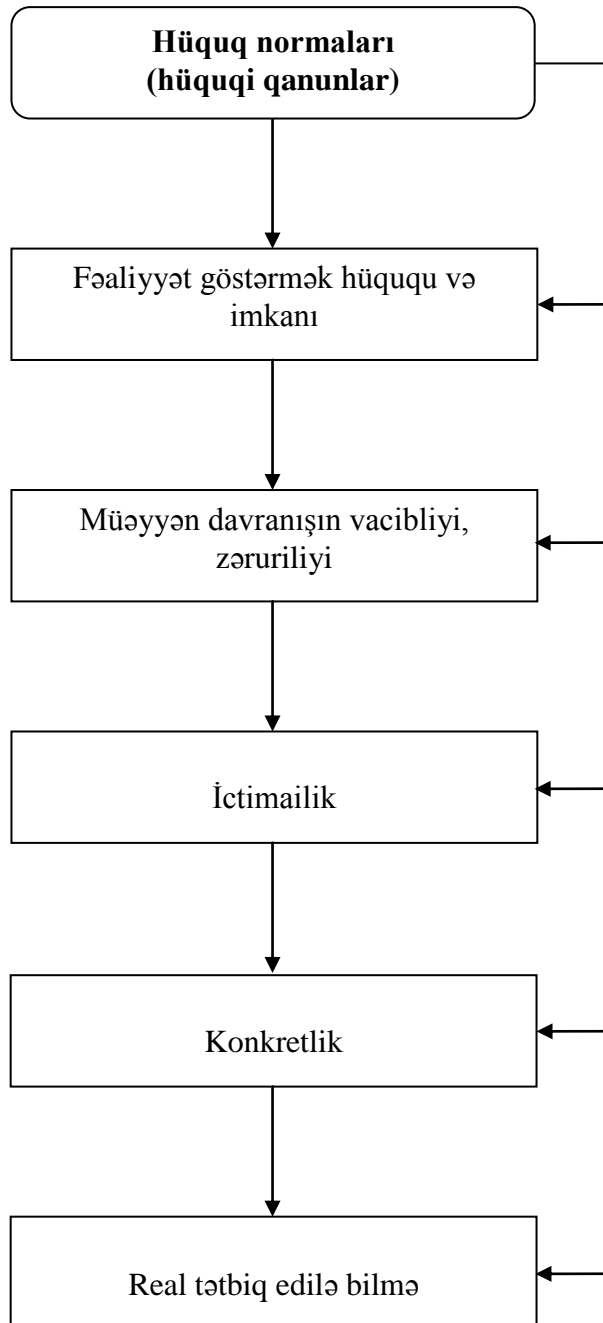
15.2.3. Dövlətin formaları

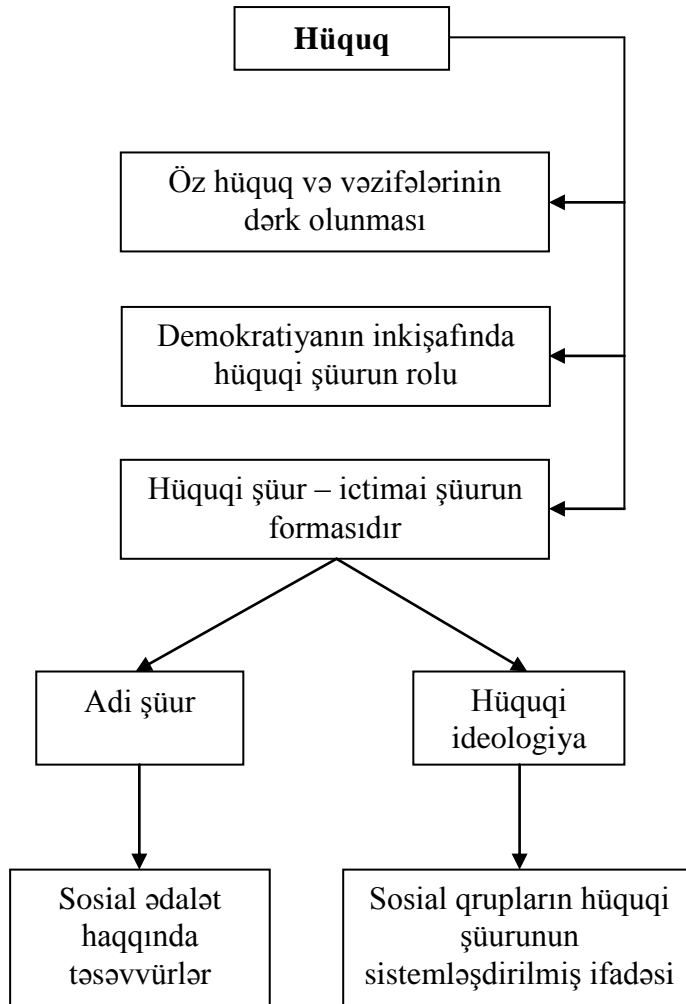
15.3. Hüquq və hüquqi şüur

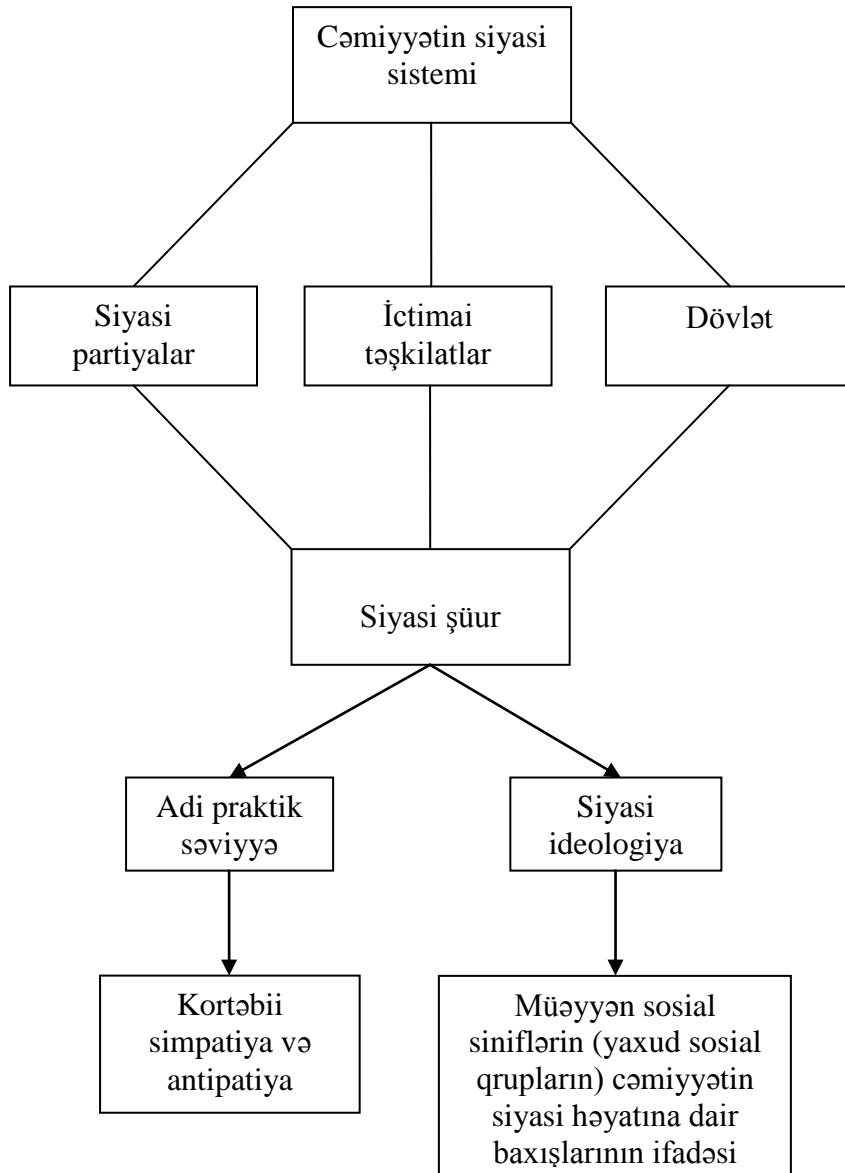
15.4. Hüquq normaları

15.4.1. Hüquq

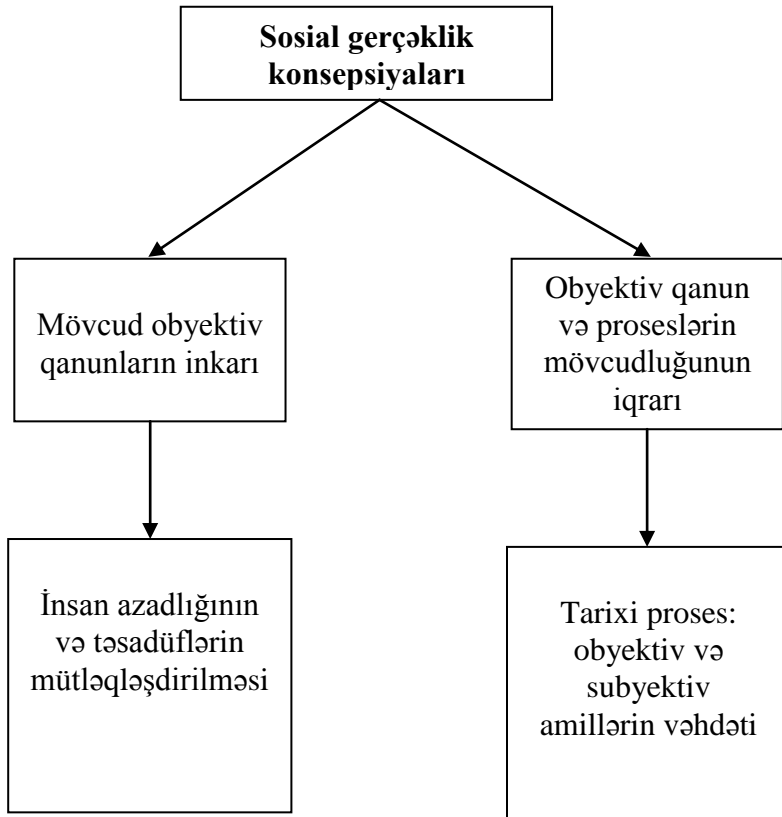
15.5. Siyasi təşkilatlar. Siyasi şüur

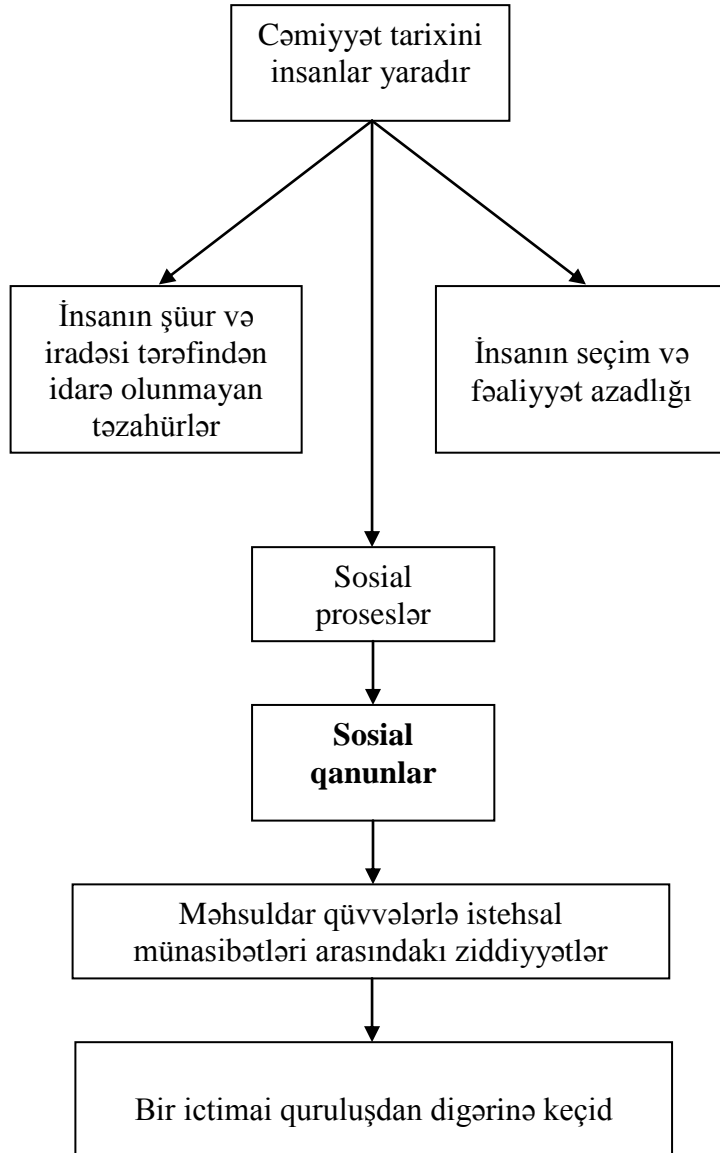
MÖVZU № 16.

TARİX FƏLSƏFƏSİ

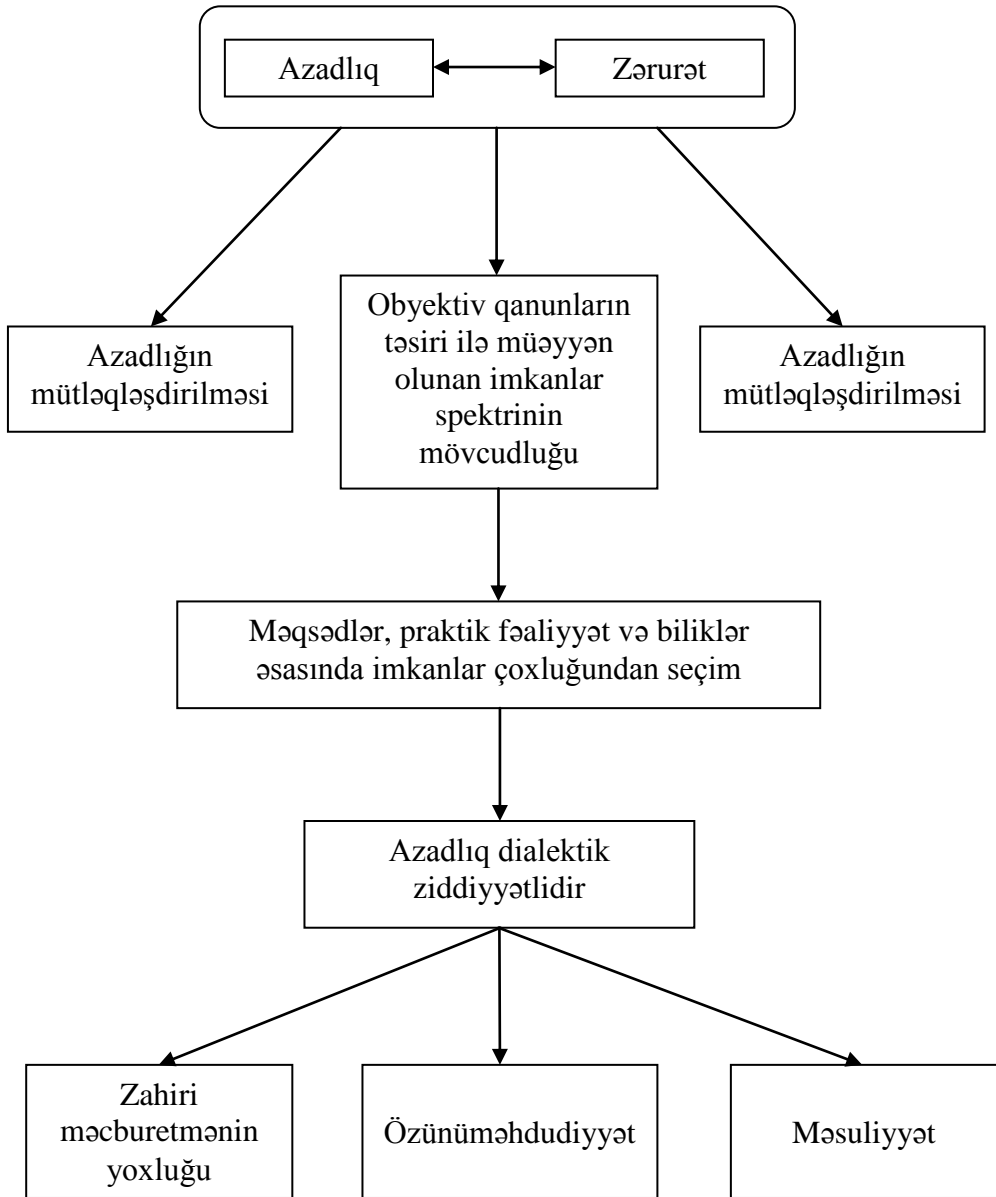
16.1. Sosial qanunlar

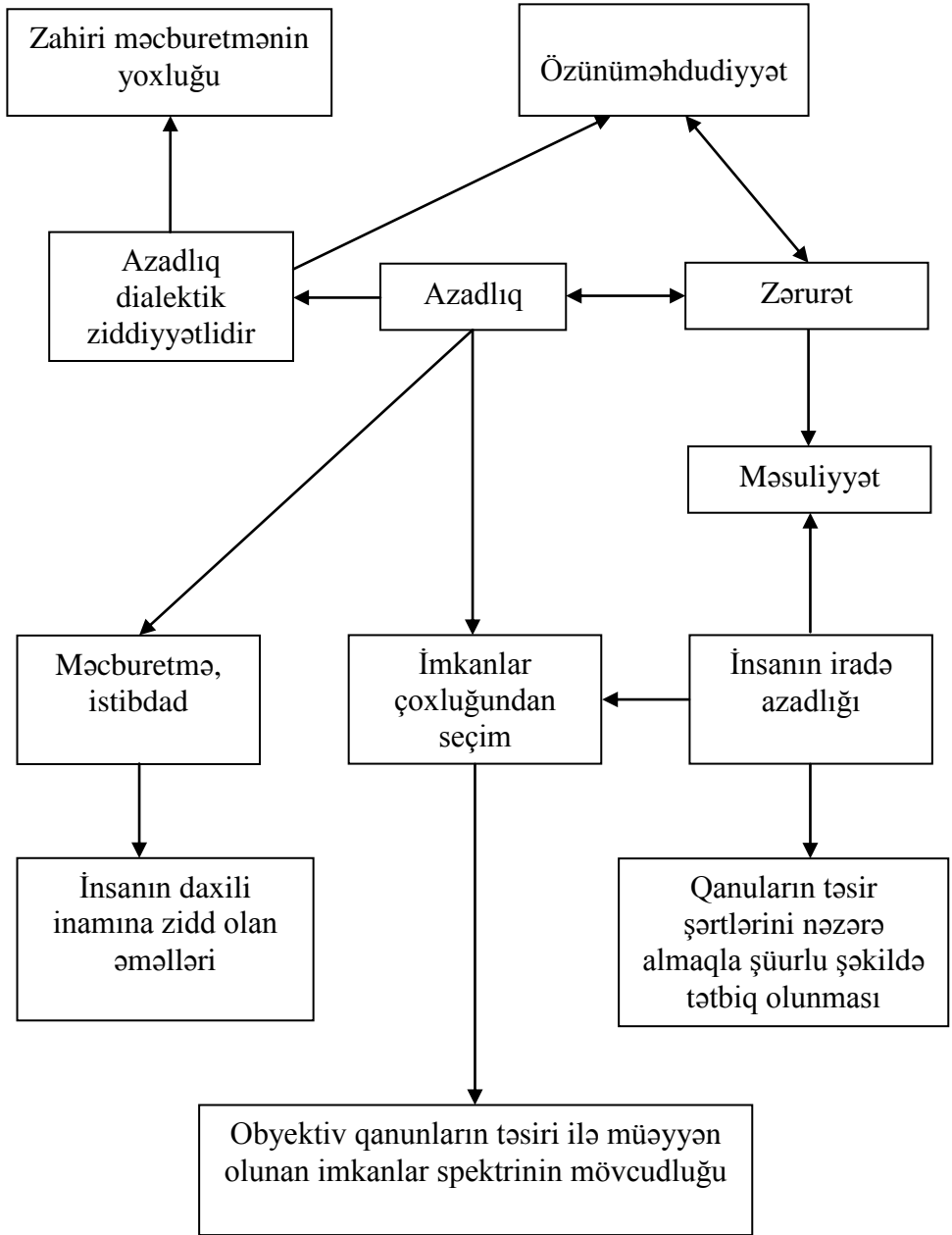
16.1.1. Sosial qanunlar

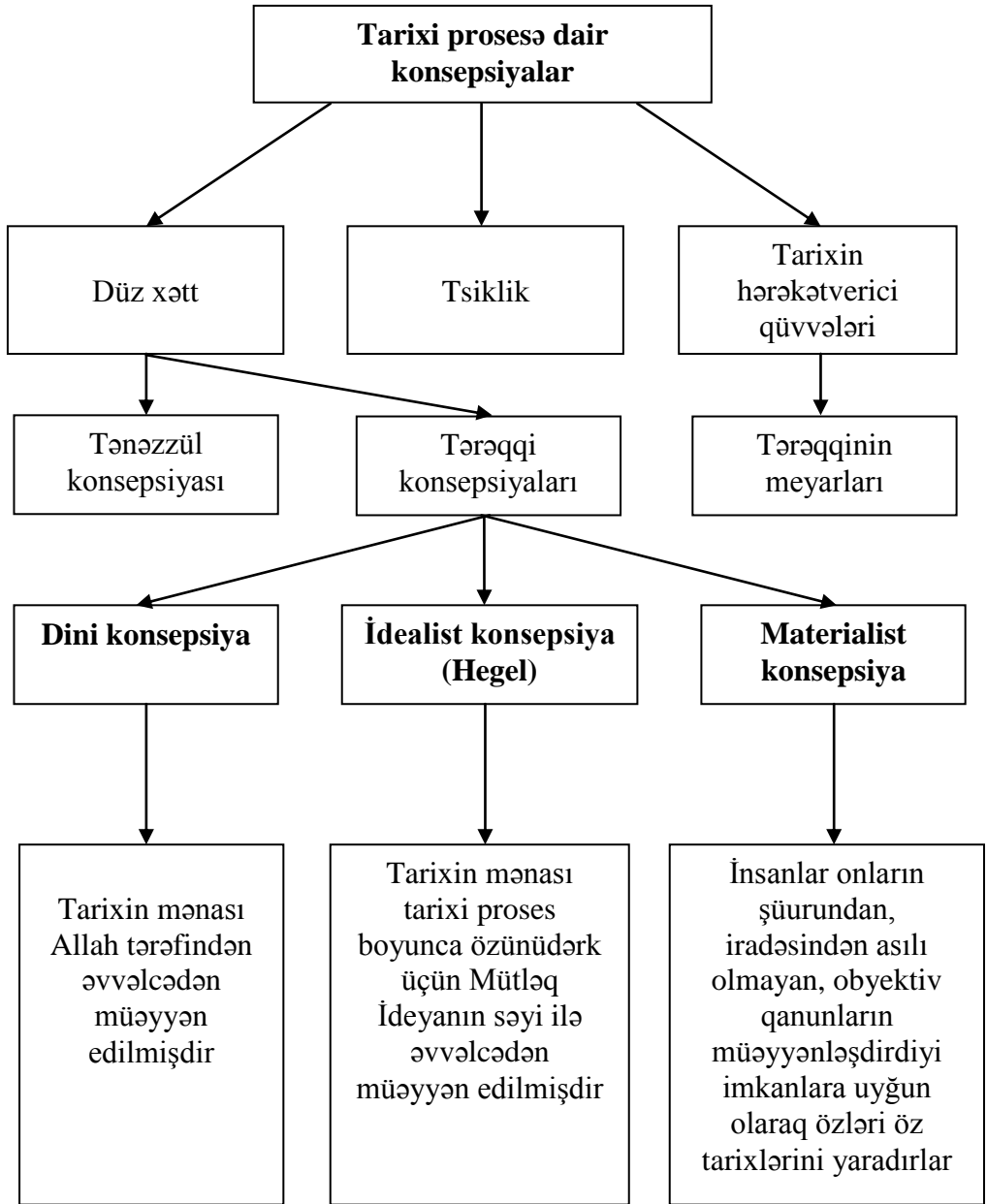
16.2. Azadlıq və zərurət

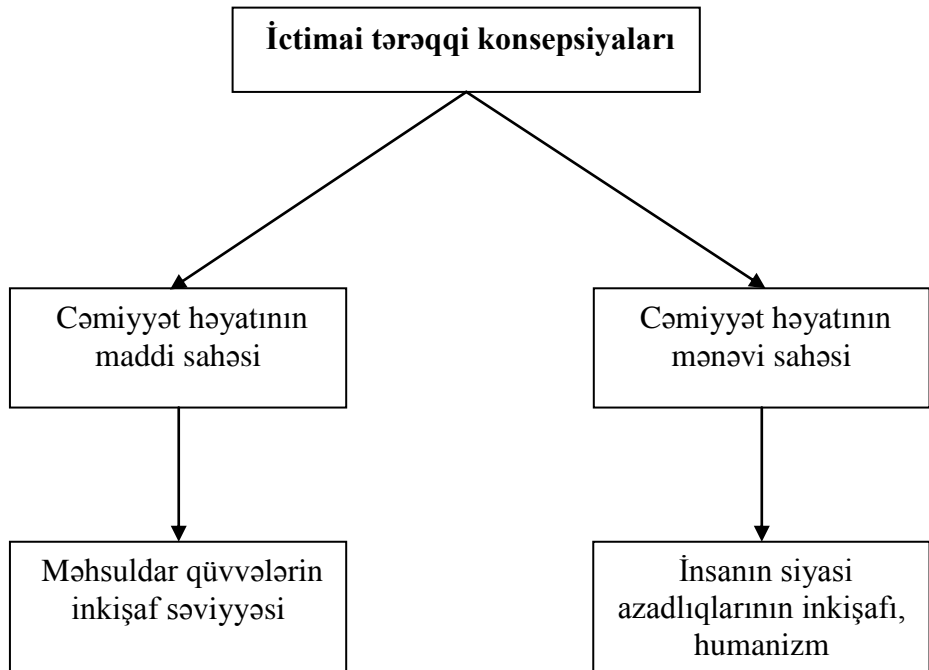
16.2.1. Azadlıq və zərurət

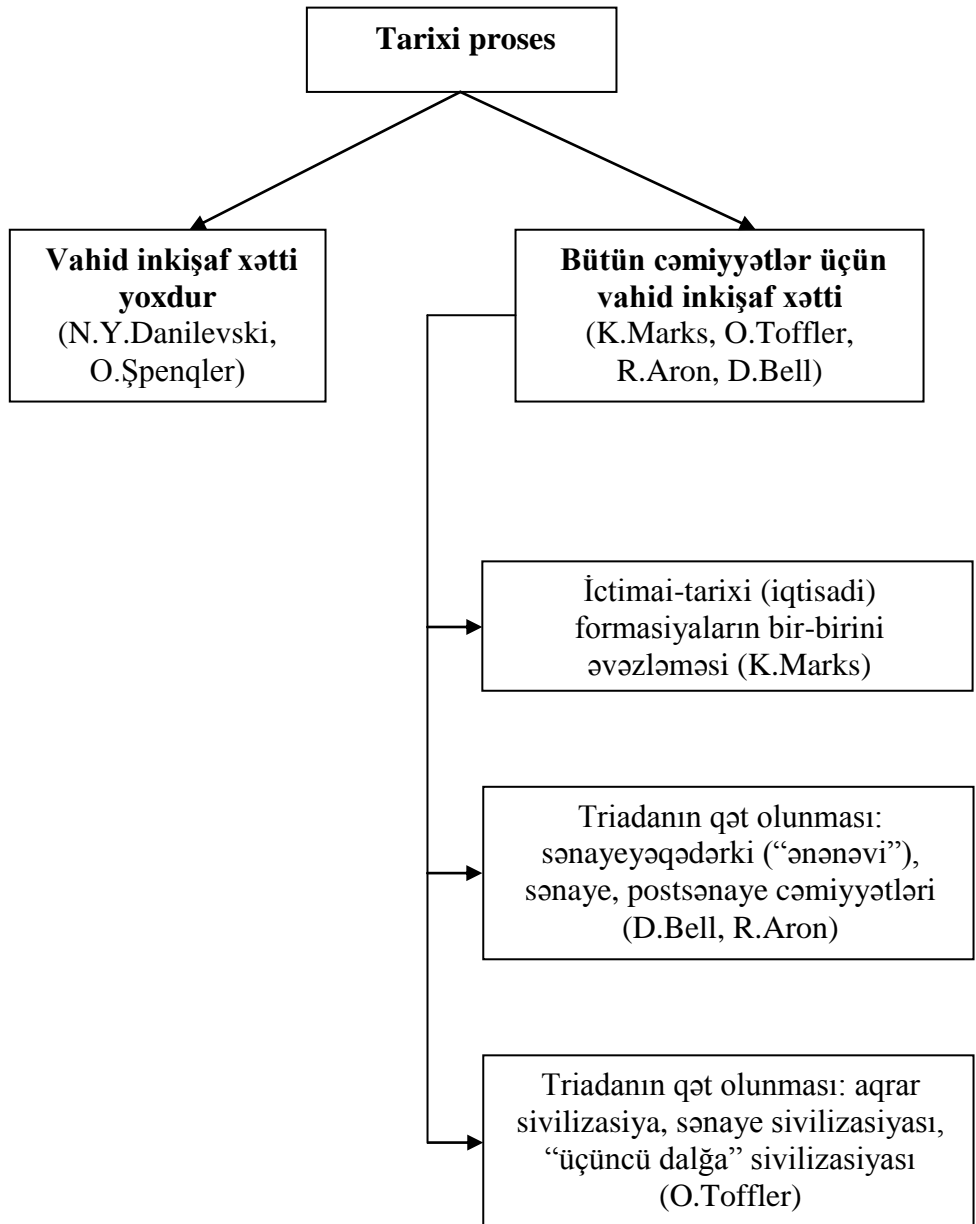
16.3. Tarixi prosesə dair konsepsiyalar

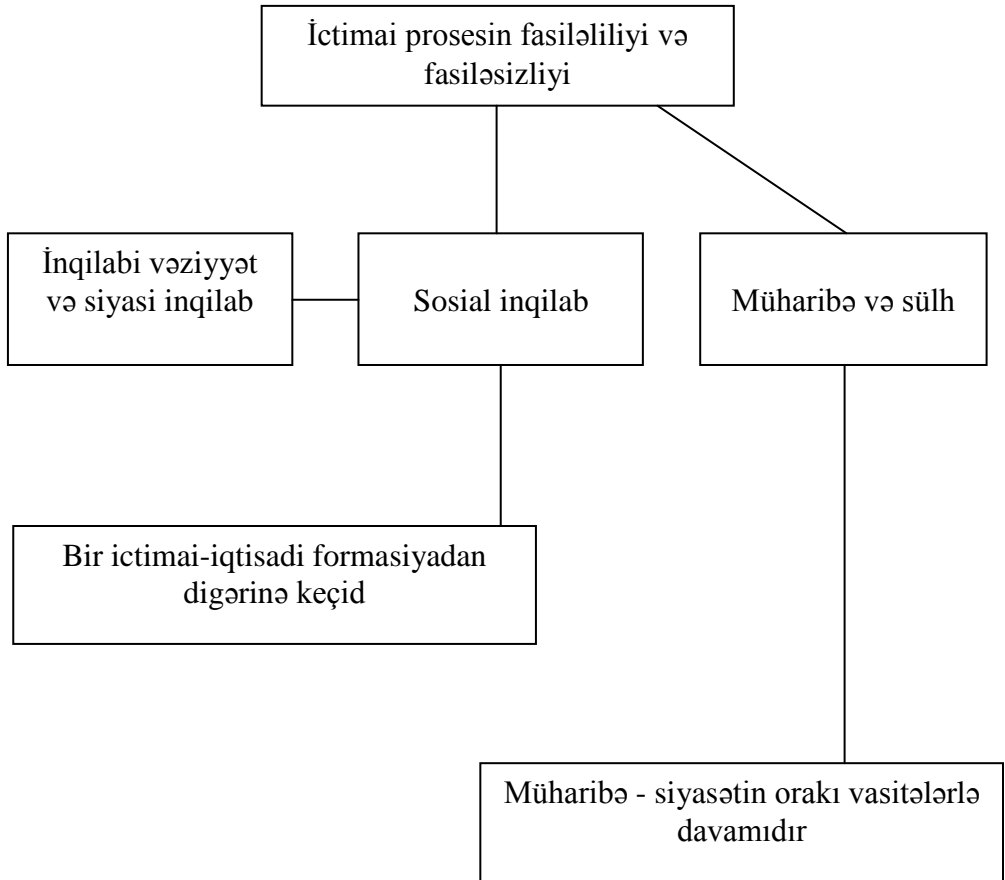
16.4. İctimai tərəqqi konsepsiyaları

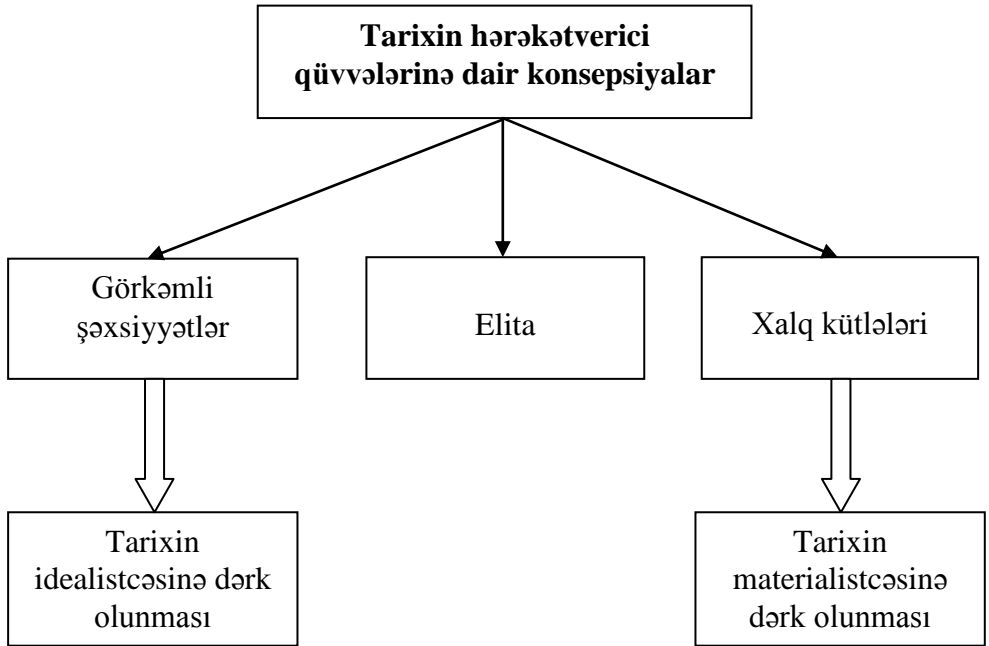
16.5. Tarixi proses

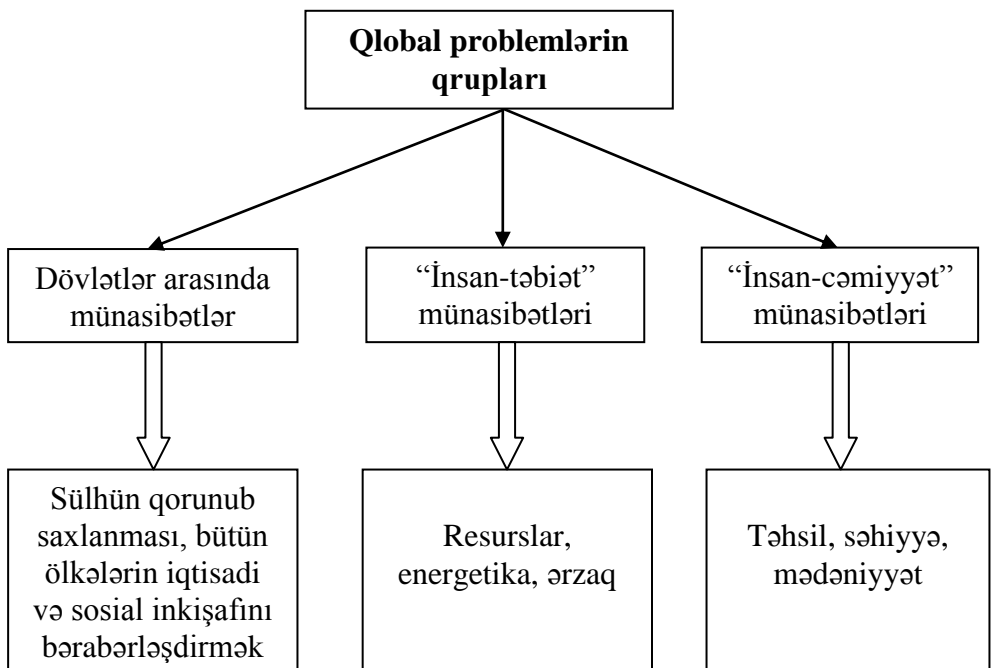
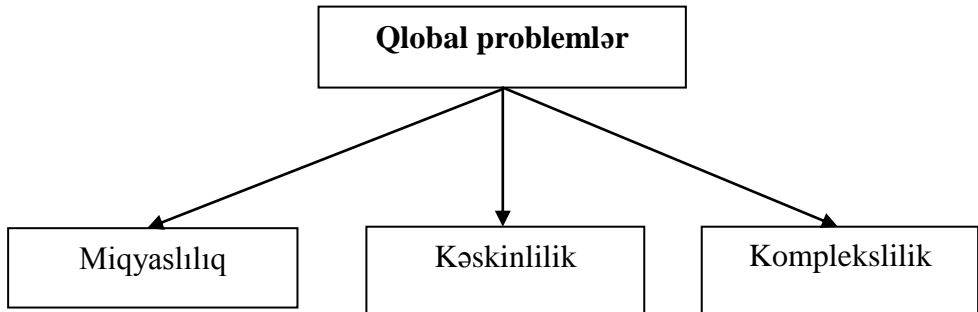
16.6. İctimai prosesin fasilələliyi və fasiləsizliyi

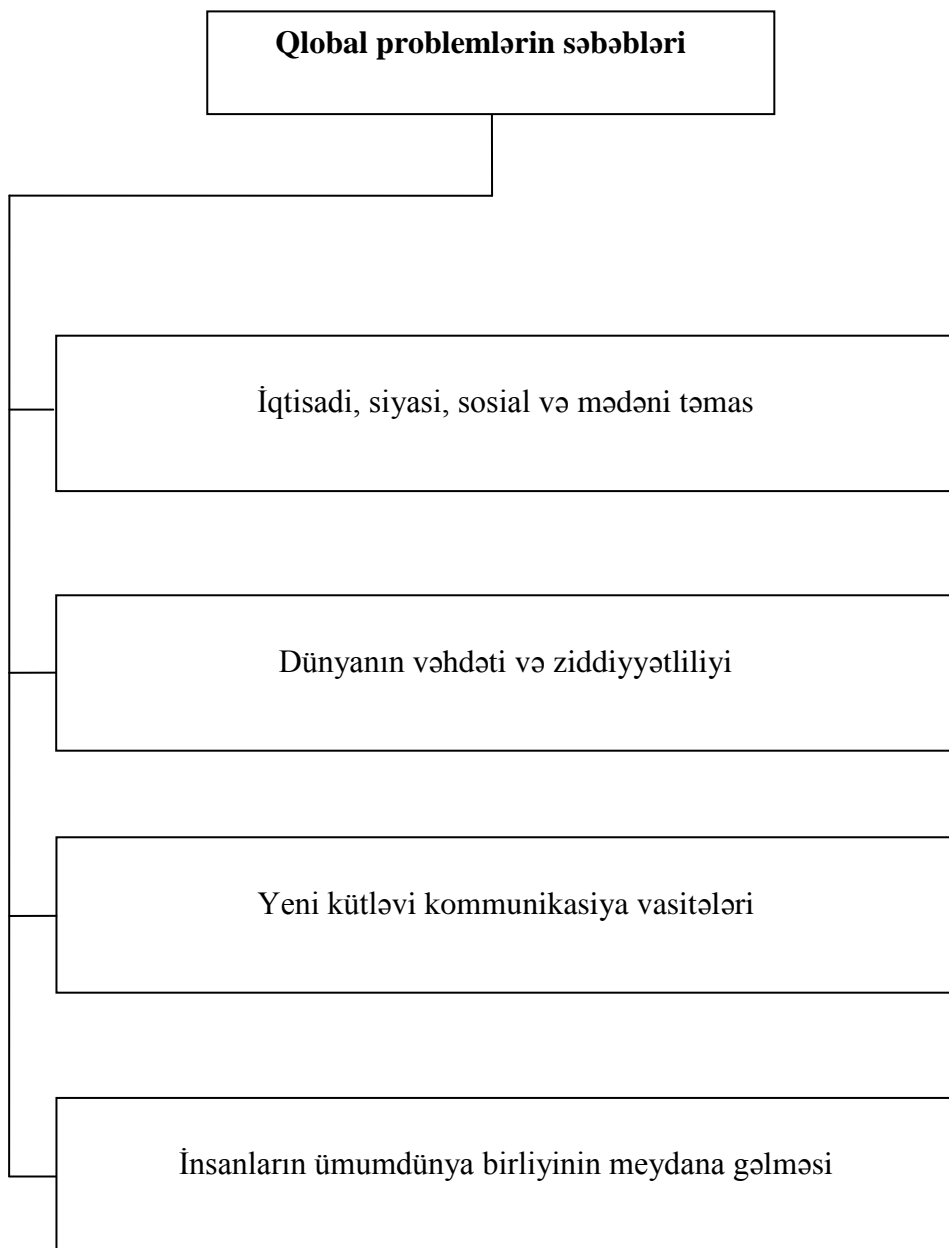
16.7. Kütlələr və görkəmli şəxsiyyətlər

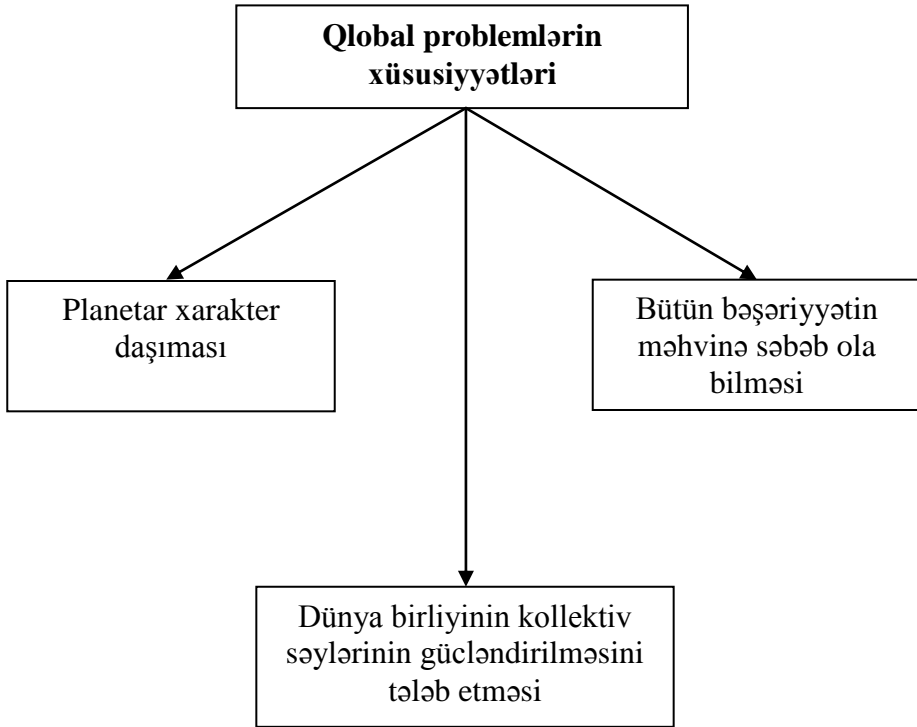
16.8. Qlobal problemlər

16.8.1. Qlobal problemlərin səbəbləri

16.8.2. Qlobal problemlərin xüsusiyyətləri

16.8.3. Qlobal problemlərin həll olunma yolları

